

รายงานการวิจัย
ความคิดและภูมิปัญญาไทย
ชุด

การดูแลสุขภาพอนามัย

ฉบับวโรกาสคล้ายวันพระราชสมภพ ๓๖ พรรษา

ของ

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. ๒๕๓๔

สถาบันไทยศึกษา
รายงานการวิจัย อาคารประกอบศิลปกรรมนี้ ชั้น 9
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ

ความคิดและภูมิปัญญาไทย

ชุด

การดูแลสุขภาพอนามัย

ฉบับแก้ไขล่าสุดของพระราชนิพนธ์ ๓๖ พรรษา

๒๐๖

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พ.ศ. ๒๕๓๔

โครงการ "ความคิดและภูมิปัญญาไทย"
ชุด "การดูแลสุขภาพอนามัย"

คณะผู้วิจัย

ผู้วิจัยหลัก : ศาสตราจารย์นายแพทย์นิกร ดุสิตสิน

ผู้วิจัยร่วม : รองศาสตราจารย์แพทย์หญิงสำหรี จิตตินันท์

รองศาสตราจารย์นายแพทย์ปรีดา ที่สนประดิษฐ์

รองศาสตราจารย์แพทย์หญิงประสพศรี อึ้งถาวร

รองศาสตราจารย์แพทย์หญิงฤทัย สกุลแรมรุ่ง

รองศาสตราจารย์นายแพทย์กิจประมุข ตันตยาภรณ์

รองศาสตราจารย์นายแพทย์จิตร ลิทธิอมร

รองศาสตราจารย์นายแพทย์อัมพล สุอำพัน

รองศาสตราจารย์นายแพทย์ภิรมย์ กมลรัตนกุล

คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	1
บทที่ 1 : ธรรมชาติ	4
บทที่ 2 : การบริหารการก	51
บทที่ 3 : ประจำเดือน	102
บทที่ 4 : การส่งเสริมสุขภาพเด็ก	129
บทที่ 5 : การบำบัดโรค	159
บทที่ 6 : การฟื้นฟูสุขภาพ	259
บทที่ 7 : สรุปการดูแลสุขภาพอนามัย	304

คำนำ

การดูแลสุขภาพอนามัย เป็นปัจจัยสำคัญเกี่ยวกับการดำรงชีวิตและการอยู่ร่วมกันของประชาชนในชาติ แนวความคิดภูมิปัญญาไทยและการปฏิบัติที่ได้ทำกันมาในอดีตขาดการสืบต่อและถ่ายทอดบางส่วนก็สูญหายไปบ้าง เป็นอันมาก เรื่องการดูแลสุขภาพอนามัยของประชาชนในสมัยโบราณที่ได้รับการบอกเล่าต่อ ๆ มาก็ยังขาดการอธิบายในแนวความคิดหรือความเข้าใจที่ลึกซึ้งของคนไทยในอดีต ทั้งตำหรับตำราต่างๆด้านการรักษาสุขภาพ และการแพทย์ไทยก็ได้ถูกเผาทำลายไปเป็นอันมากในสมัยกรุงศรีอยุธยาเสียแก่ม้าในปี พ.ศ. 2310 แม้จะได้มีการตรวจสอบและจัดทำตำราไว้ในโรงพระโสมภในสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ และมีการปรับปรุงกันต่อ ๆ มาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งทรงสนพระทัยในตำหรับและคัมภีร์แพทย์เป็นอันมาก ทรงเห็นความจำเป็นที่ต้องทบทวนปรับปรุงให้คัมภีร์แพทย์เป็นหลักฐานแพร่หลายต่อไป ในกาลภายหลัง จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมแพทย์หลวงที่เป็นเจ้านายและขุนนางข้าราชการ นำพระคัมภีร์แพทย์ต่าง ๆ มาตรวจสอบให้ตรงกับของดั้งเดิม ดังนั้นแนวทางการดูแลสุขภาพอนามัยของไทยจึงได้อาศัยจากตำรา และจารึกต่าง ๆ ตลอดจนคำบอกเล่าที่สืบทอดกันมา แต่สำหรับการที่จะถ่ายทอดมาเป็นแนวปฏิบัตินั้น จะต้องมีการพิจารณาให้แตกฉาน เพื่อให้เห็นแนวคิดและภูมิปัญญาอย่างแท้จริง ซึ่งถ้าหากการปฏิบัติเหล่านี้สามารถนำมาใช้ได้อย่างมีประโยชน์ และเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปก็จะเกิดผลดีต่อปวงชนทั่วไปเป็นอย่างยิ่ง

การศึกษาถึงภูมิปัญญาไทยในการดูแลสุขภาพอนามัยนี้ คณะผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

1. เพื่อเป็นผลงานที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจะได้นำทูลเกล้าถวายฯ เพื่อร่วมเฉลิมฉลอง และเทอดพระเกียรติในราชวโรกาส คล้ายวันพระราชสมภพครบ 36 พรรษา ของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในปี พ.ศ. 2534

2. เพื่อศึกษา รวบรวมความคิดและภูมิปัญญาไทยที่มีมาแต่อดีต ซึ่งควรสืบทอดในสังคมไทยปัจจุบัน ให้คนรุ่นใหม่ได้ทราบเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัย
3. เพื่อวิเคราะห์เหตุผลหรือแก่นความคิดและภูมิปัญญาของคนไทยในการดูแลสุขภาพอนามัย
4. เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพื่อความีสุขภาพและอนามัยที่ดี
5. เพื่อเป็นเอกสารในการศึกษา ค้นคว้า อ้างอิงในด้านการดูแลสุขภาพอนามัย

การศึกษาวิจัยแนวความคิดและภูมิปัญญาของคนไทย ในด้านการดูแลสุขภาพอนามัย ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้จากการค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา จดหมายเหตุ จารึก และสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ โดยเลือกส่วนที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพอนามัยในส่วนที่นิยมปฏิบัติกันมา และยังสามารถค้นคว้าหาได้ในปัจจุบัน และคาดว่าจะสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ในปัจจุบัน โดยแบ่งเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพอนามัยของคนไทย ในสมัยโบราณออกเป็น 6 ตอนด้วยกัน นับตั้งแต่เป็นการอยู่ในครรภ์มารดา ไปจนถึงระยะเติบโตขึ้นมาตลอดจนการบำบัดรักษาและการฟื้นฟูสุขภาพตามลำดับดังนี้

1. ครรภ์รักษา
2. การบริหารทารก
3. ประจำเดือน
4. การส่งเสริมสุขภาพเด็ก
5. การบำบัดโรค
6. การฟื้นฟูสุขภาพ

ในแต่ละเรื่องผู้ศึกษา ได้ร่วมกันวิเคราะห์คัดเลือกค่าต่าง ๆ ซึ่งเห็นว่ามี ความสำคัญต่อการนำมาใช้เป็นรากฐานและแนวทางปฏิบัติในสังคมไทยปัจจุบันและอนาคตชั้น มาศึกษา และในการนำเสนอผลการศึกษาแต่ละค่า จะประกอบด้วยสาระสำคัญ 4 ด้านคือ

1. สาระส่วนความรู้หลักหรือความรู้พื้นฐาน ได้แก่ความหมาย
2. ภูมิปัญญา หรือแก่นความคิด ประวัติความเป็นมา
3. บทวิเคราะห์ แสวงหาคคุณค่า
4. สรุปความคิดและสาระรวมย่อ

สำหรับค่าหรือวลีที่นำมาศึกษานี้ เป็นการยากที่จะเลือกค่าหรือวลีที่ครอบคลุม มิติต่าง ๆ เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพอนามัยของคนไทยในสมัยโบราณได้ทุก ๆ ด้าน จึงมี ความจำเป็นที่ต้องพิจารณาคัดเลือกเฉพาะที่มีหลักฐานน่าเชื่อถือ และมีข้อมูลพอจะให้ศึกษา ได้ เนื่องจากความจำกัดด้วยเวลา และภูมิปัญญาของคณะผู้วิจัย ทำให้การศึกษานี้อาจมี ความบกพร่องและไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร ตลอดจนภูมิภาคต่าง ๆ ของเมืองไทย ก็อาจจะมี แนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกัน การศึกษานี้จะเน้นภูมิภาคกลางโดยยึดความคิดและภูมิปัญญาของ คนไทยในสมัยรัตนโกสินทร์เป็นสำคัญ

บทที่ ๑ ครรรักษ์รักษา

บทนำ

เรื่องประเพณีย่อมมีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับการเกิด การเลี้ยงลูก ทั้งนี้เพราะด้วยความเจริญ ความก้าวหน้าในความรู้ทางวิทยาศาสตร์

"...ที่เราได้ศึกษาของเก่า ก็เพื่อจะได้เปรียบเทียบกับของใหม่ เพราะของเก่านั้นแหละ ที่จะเป็นกระจกเงาฉายให้เห็นของเก่าที่ยังเร้นอยู่ในของใหม่ ท่านว่ากฎของวิทยาศาสตร์มีอยู่ว่า ถ้าต้องการทราบสิ่งใดให้ตลอด เราจะต้องทราบไปถึงกำเนิดและการคลี่คลายของสิ่งนั้น ฉะนั้นแล" (เสฐียรโกเศศ, 2532)

ในตอนต้นรัตนโกสินทร์ การดูแลสุขภาพอนามัยของคนไทยยังไม่อยู่ในสภาพที่ดีนักเพราะอัตราการตายของมารดาและทารกยังสูงและมีไม่น้อยที่มารดาและทารกตายเสียก่อนตั้งแต่ในขณะคลอดหรือคลอดแล้วเพียงไม่นาน

ดังนั้น เรื่อง "ครรรักษ์รักษา" จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาวิจัยเรื่องหนึ่งของไทยสำหรับคำที่ใช้ศึกษาในหมวดครรรักษ์รักษานี้มี 6 คำ คือ

1. ตั้งท้อง เช่น ครรภ์อ่อน ครรภ์แก่ ฯลฯ
 2. แพ้ท้อง เช่น คลื่นไส้ และอาการผิดปกติขณะตั้งครรภ์
 3. เลือกเพศ เช่น การทำลายเพศบุตรที่ไม่ต้องการ ฯลฯ
 4. ทำแท้ง เช่น มารหัวชน กินยาขับ เค้นท้อง ฯลฯ
 5. คลอดลูก เช่น หมอตำแย, ลางดี, ลางร้าย
 6. อยู่ไฟ เช่น น้ำควาปลา, กระดานไฟ, หม้อเกลือ, ก้อนเถ้า ฯลฯ
- คำว่า "ครรรักษ์รักษา (คำนาม) แปลว่า การรักษาครรภ์

(ทวีศักดิ์ ญาณประทีป และคณะ 2531)

คำทั้งหมดนี้จะศึกษาในแง่

1. ศึกษาค้นคว้าความหมายและสาระสำคัญ
2. แก่นความคิดและประวัติความเป็นมา
3. บทวิเคราะห์และแสวงหาคุณค่า
4. สรุปแนวความคิดรวบยอดที่จะนำไปสู่การดูแลสุขภาพอนามัยที่ดี

คติความเชื่อถือการตั้งท้องเป็นเรื่องกระจุกกระจิกมาก มีเรื่องที่จะต้องกระทำอย่างหนึ่งคือ "ต้องฝากท้องกับหมอด้าย เสียเงินค่าฝากท้อง เป็นทำนองเงินค่ามัดจำตามธรรมเนียม กิ่งตำลึงหรือตำลึงหนึ่ง คือ 2 บาท หรือ 4 บาท หรือจะมากน้อยกว่านี้เท่าไรก็ตามเรื่อง แล้วแต่ฐานะของผู้ฝากและท้องถิ่น เมื่อฝากท้องแล้วถ้ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นเกี่ยวกับเรื่องครรภ์ ก็ไปตามหมอด้ายมาช่วยเหลือได้ไม่ว่าเวลาใดตามปกติมักเป็นเรื่องมาผิ้นท้อง คือ เอามือช้อนท้องเพื่อผิ้นเด็กไม่ให้ดำตำลึงต่ำ เพราะจะทำให้ผู้มีครรภ์เดินไม่สะดวก ด้วยเด็กลงมาถ่วงต่ำอยู่" (เสฐียรโกเศศ, 2532)

ในเมื่อตั้งท้องแล้วเมื่อครรภ์ครบกำหนด ซึ่งใช้เวลาตั้งครรภ์ 10 เดือน ก็จะถึงการคลอดบุตร ซึ่งได้มีการบรรยายไว้ใน เสภาขุนช้าง-ขุนแผน ตอนกำเนิดพลายงามว่า

"ครานั้นวันทองผ่องโสภา	อยู่เคหากับขุนช้างให้หมางหมอง
ไม่มีสุขทุกเวลาน้ำตานอง	ด้วยว่าท้องสิ้นเดือนไม่เคลื่อนไหว
จะคลอดบุตรสุดปวดให้รูดร้าว	ดิ้นหัวเหน่าเหน็ดเหนื่อยเมื่อขยับตัว
แสงหิ่งห้อยพรอยพรายพราวสายตา	จะเรียกหาเจ้าขุนช้างให้หมางใจ"

(กรมศิลปากร, 2508)

เมื่อคลอดเสร็จแล้วเชื่อกันว่าถ้าจะให้หมดลูกเข้าอุ้งได้ดี และผนังหน้าท้องจะกลับกระชับตัวเดิมใหม่ก็ต้องอยู่ไฟ การอยู่ไฟนี้เพิงมายกเลิกกันในสมัยรัชกาลที่ห้าแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ (พระ สุขวักจัน, 2517)

ตั้งท้อง

ความหมาย

ตั้งท้อง, ตั้งครรภ์ เป็นคำกริยา แปลว่าเริ่มมีลูก (ทวิภาคี ญาณประทีปและคณะ 2530) มนุษย์ใช้เวลาตั้งครรภ์ 10 เดือนจึงคลอด ในไตรภูมิพระร่วง กล่าวถึงการตั้งครรภ์ ไว้ดังนี้

มนุสสภูมิ

มนุสส แปลว่า คน ขณะที่ปฏิสนธิในครรภ์มารดานั้นมีชื่อว่า เชตุ คือมีสิ่งอันมาเกิดเอาปฏิสนธิ แล้วจะมีลักษณะเจริญเติบโตได้ดังนี้

สัปดาห์ที่ 1 เป็นกัลละ แปลว่า เปือกตม หมายถึง เชลล์มีประมาณเท่าน้ำมิงงาที่ติดปลายเส้นขนเนื้อทรายที่สลับแล้ว 7 ครั้ง ประกอบด้วยธาตุดิน น้ำ ลม ไฟ เจริญเติบโตตลอด 7 วัน

สัปดาห์ที่ 2 เป็นอัมพุทะ แปลว่า มีน้ำ มีลักษณะคล้ายน้ำล้างเนื้อ เจริญต่อไปตลอด 7 วัน

สัปดาห์ที่ 3 เป็นเปลิ แปลว่า ขึ้นเนื้อ เหมือนตะกั่วหลอมอยู่ในหม้อหยก เจริญเติบโตต่อไปตลอด 7 วัน

สัปดาห์ที่ 4 เป็นมณฑะ แปลว่า ก้อน เหมือนไข่ไก่ เจริญเติบโตต่อไปตลอด 7 วัน

สัปดาห์ที่ 5 เป็นเบญจสาขา มีปุม 5 ปุม คือ เป็นมือ 2 เท้า 2 ศีรษะ 1 แล้วเจริญเติบโตต่อไปอีก 7 วัน

จากนั้นก็มีการเจริญเติบโตเต็มที่จนมีอาการครบ 32 อยู่ในครรภ์มารดาประมาณ 7 เดือนบ้าง 8 เดือนบ้าง 9 เดือนบ้าง 10 เดือนบ้าง บางคน 11 เดือนหรือบางคนครบ 1 ปี จึงคลอด (นิพนธ์ สุขสวัสดิ์, 2521)

ประวัติความเป็นมา

การกำเนิดของคนเรานั้น ในเสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน มีการกล่าวถึง การตั้งท้องไว้ว่า

"บทนี้จะกล่าวไว้เสียก่อน	จะกล่าวกลอนถึงกำเนิดคนทั้งหลาย
เมื่อแรกเข้าสู่ครรภ์บรรยาย	ว่าอ้ายผีแสนร้ายบนปลายไม้
กลางคืนปั้นรูปหัวเราะขิก	แล้วหยิบหยิกบีบบีบเอาสำไส้ได้
ปั้นแล้วปั้นเล่าเผาริกไป	เอานั่นบีบไล่ให้ครบครัน
คืนหนึ่งผีปั้นอยู่ปลายไม้	ยังมีสัตว์อยู่ในนรกนั้น
ทนทุกข์เวทนาสาครรรจ์	ครันสิ้นกรรมทำนั้นก็พ้นทุกข์
จุติจากเพศเปรตอสุภกาย	่วนวายวิ่งมาหาความสุข
จุไปสวรรค์มีทันจะพ้นทุกข์	ผีปั้นมันจึงซุกเข้ามาในครรภ์"

(กรมศิลปากร, 2513)

การที่เกิดเป็นคน มีความเชื่อว่าเกิดจากผีปั้นให้ครบวิยะ 32 ประการ ถ้าสัตว์ที่อยู่ในนรกหมดกรรมแต่ยังไม่ทันพ้นทุกข์พอที่จะไปสวรรค์ได้ ผีก็ปั้นให้มาเกิดโดยใช้คำว่า "ผีปั้นมันจึงซุกเข้ามาในครรภ์"

คำศัพท์ที่เกี่ยวกับคำว่า "ครรภ์" ในหนังสืออายุรเวทศึกษา (วิชาแพทย์แผนโบราณของขุนนิเทศสุขกิจ) ได้กล่าวไว้ดังนี้

ครรภ์ แปลว่า สัตว์ผู้เกิด หรือท้องลูก

ครรภ์ทวาร แปลว่า ลักษณะช่องคลอด

ครรภ์รักษา แปลว่า ลักษณะรักษาครรภ์ ตำราหรือยารักษาครรภ์ ซึ่งได้แก่การรักษาครรภ์

ครรภ์วิปลาส แปลว่า ครรภ์ที่ผิดปกติ ครรภ์ที่มีอันตราย

ครรภ์ปริณทล แปลว่า ปริณทลของท้อง คือ จำเดิมแต่มีท้องได้ 3 เดือน ถึง 10 เดือน อันเป็นระยะเวลามีครรภ์ที่พอจะตรวจได้ว่ามีครรภ์แน่

ครรภ์ประสูตร แปลว่า ลูกที่ครรภ์ เอามือลูบท้องที่แก่ คือ การตรวจครรภ์ด้วยการใช้มือคลำสัมผัส

ครรรกะ (การปฏิสนธิมีเด็กในมดลูก หรือในครรภ์)

1. อาการปกติ คือการมีครรภ์ มีลักษณะอาการเป็นไปตามปกติ
2. ครรภกษายัม ครรภ์เสื่อม มีอาการเช่นเด็กในท้องไม่ดิ้น ครรภ์ไม่เจริญไม่เติบโต ฯลฯ

3. ครรภวฤทธิ ครรภ์กำเริบ มีอาการ เช่น ท้องโตมาก เหงื่อออกมาก (สเวทอะ) บวม (โศพะ)

ครรภ์อ่อน หมายถึง หญิงมีครรภ์ในระยะ 2-3 เดือนแรก

ครรภ์แก่ หมายถึง หญิงมีครรภ์ใกล้กำหนดคลอด

ท้องสาว หมายถึง หญิงที่เพิ่งจะมีครรภ์เป็นครั้งแรก (ขุนนิเทศสุขกิจ, 2496)

ข้อพึงปฏิบัติ และข้อห้าม ในขณะที่ตั้งครรภ์มีทั้งข้อพึงปฏิบัติ และห้ามปฏิบัติ

ข้อพึงปฏิบัติดังต่อไปนี้ :

ให้หาตะกรุดพิสมรสำหรับผูกข้อมือ หรือคล้องเจวียงบ่าไว้ ตัวพิสมรเป็นแผ่นใบลานลงอักขระพระคาถา เรียกว่า ลงคุณพระ แล้วพับเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาดเล็ก ๆ ร้อยเชือกหรือด้ายเป็นปกติ ผูกหรือคล้องไว้นาน ๆ หลายเดือน หนักเข้าไข้ไคลจับเสียดา เพราะมันเป็นเชือก ใส่อยุ่ตลอดไปจนคลอดลูก ออกไฟแล้วจึงเอาออก เก็บไว้ในโถขมิ้น และเครื่องออกลูก แปลกที่พิสมรนี้มีชื่อและรูปลักษณะคล้ายเครื่องรางสำหรับผูกคอภักย์ของชาวชนที่นับถือลัทธิอิสลาม ซึ่งลงอักขระเป็นคุณพระอ้าพล่า เรียกว่าบิสมลละห์ เพื่อกันตายทั้งกลม "กลม" เป็นภาษาเขมร แปลว่าทั้งหมดคือ ตายหมดทั้งแม่และลูก ถ้าตายเมื่อคลอดแล้ว เรียกว่าตายพราย มักเป็นผีพรายดุร้าย อาละวาดคอยจ้องแต่จะทำร้ายหญิงมีครรภ์ เพราะน้อยใจ (คัมภีร์ปฐมจินดาร์, 2438)

- ให้กินยาบำรุงครรภ์ ในคัมภีร์ปฐมจินดาร์ มียาตำหรับหนึ่งชื่อ กุมาระรักษา กล่าวไว้ว่า

"ยาชื่อกุมาระรักษาขนานนี้ ท่านให้เอาเทียนทั้ง 5 ผล เบญจกานี ผลจันทน์ ดอกจันทน์ เชระพาลี ผลสารพัดพิษ หวานกิบแรด หวานร้อนทอง จันทน์ทั้ง 2 กะถินแดง รากไคร้เครือ ผลตะบูน สันพร้าว นางแอ 3 ส่วน ผลตะลุมพุก 4 ส่วน ตุมกาแดง 5 ส่วน ยา 29 สิ่งนี้ทำให้เป็นจุนบดท่าแห่งไว้ ละลายน้ำจันทน์กินแก้บิด และสมานลำไส้ รักษากุมารในครรภ์ไว้และแก้สตรีโทษ และอดิสารครรรักษาหายแล" (คัมภีร์ปฐมจินดาร์, 2438)

ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน กล่าวถึงนางทองประศรี ตั้งครรภ์แก่ บำเพ็ญ
ศีลภาวนา เพื่อให้มีจิตใจบริสุทธิ์ เมื่อใจสบายผิวพรรณก็ผุดผ่อง ว่า

"จะกล่าวถึงทองประศรีมีครรภ์แก่	งามแท้เฝ้าผมก็สมหน้า
ผิวพรรณดั่งสุวรรณมาตาบทา	ดวงหน้าดั่งจันทร์เฝื่อนเพ็ญ
แก้มทั้งสองข้างดั่งปรางทอง	เต้านมทั้งสองก็ครัดเคร่ง
ผิวเนื้อเป็นนวลควรรแลเล้ง	ดูปลั่งเปล่งน่าชมพอสมตัว
จำศีลภาวนาเป็นเนืองนิตย์	นอมจิตนบนิวชันเหนือหัว
ภาวนาบูชาด้วยดอกบัว	ไม่กลัวที่จะเป็นอันตราย
จนท้องโตใหญ่ได้สิบเดือน	บุญเดือนจะคลอดลูกสืบสาย"

(กรมศิลปากร, 2513)

บทเสภานี้แสดงถึงความเชื่อถือของคนแต่ก่อน ว่าหญิงมีครรภ์ควรปฏิบัติตน
อย่างไร นอกจากนี้นี่ยังนำเอาดอกบัวที่บูชาพระมาต้มกินเมื่อเวลาท้องแก่ ถือว่าเป็นยาครรภ์
รักษา เพื่อให้ทารกมีร่างกายแข็งแรงและป้องกันอาเจียนของมารดา ซึ่งเกิดจากอาการ
แพ้ท้อง ลางที่เขานำดอกบัวไปให้พระสงฆ์ลงคุณพระหรือเสกเป่า อย่างนี้ยังมีถือและทำกัน
อยู่ในทุกวันนี้ (เสฐียรโกเศศ, 2532)

หญิงมีครรภ์ถ้าจะให้เลี้ยงลูกง่ายต้องลดท้องข้าง แต่ต้องเลือกข้างที่มีเมตตา
จิตลูกออกมาจะเลี้ยงง่าย ไม่ทราบถึงเหตุผลแต่เชื่อถือกันอยู่หลายชาติ

ข้อห้ามปฏิบัติสำหรับหญิงมีครรภ์

"ห้ามหญิงมีครรภ์เข้าไปภายในเขตพิธิมณฑล เวลาพระสงฆ์ทำสังกรรมสวด
ญัตติ ถือว่าจะคลอดลูกยาก เห็นจะถือเอาเสียงของคำว่า "ญัตติ" ว่าใกล้เคียงเสียงคำว่า
"ยัด"

ห้ามไม่ให้หญิงมีครรภ์ตกปลา ฆ่าสัตว์ กล่าวเท็จ ตอกและตริงตะปูหรือหมุด
เย็บปากหมอนปากที่นอนซึ่งยัดหนุนไว้แต่ยังไม่ได้เย็บปาก เพราะเป็นเหตุให้ลามปามไปถึง
เวลาคลอดเกิดอุปัทวเหตุปิดช่องปิดรูในท่านองเดียวกัน จะได้นั่งนอนหรือยืนค้างประคองไม่
ได้ จะชันลงกระไดต้องชันลงรวดเร็ว จะหยุดพักค้างคากระไดไม่ได้ เหตุที่ห้ามเหล่านี้
เห็นได้ง่ายว่าทำไมจึงห้าม และมักจะถือกันมาก เวลานอนต้องนอนตะแคงข้าง ห้ามนอน
หงาย ว่าเด็กจะแบ่งให้ท้องแตก สอบถามผู้ที่เขาเคยมีท้อง เขาบอกว่านอนหงายจะรู้สึก
อึดอัดไม่สบาย (เสฐียรโกเศศ, 2532)

ห้ามหญิงมีครรภ์ลูบตัวในเวลากลางคืน เพราะถือว่าเวลาคลอดจะปวดน้ำคร่ำมากหรือเป็นแผลน้ำ ถ้าจำเป็นต้องอาบน้ำก็ต้องแก้ผ้าอาบ จึงจะไม่เป็นไร ...ต้นเหตุเดิมอาจเป็นเพราะอึดคัดน้ำ ต้องอมน้ำไว้ใช้เพราะไม่มีภาชนะ เช่น ตุ่มไหไว้เพียงพอ ก็จะต้องอาบน้ำก็ต้องไปที่ต้นทำดินน้ำมัน ๓ ค่ำ ๆ มองไม่เห็น อาจกล้มหรือเป็นอันตรายจากสัตว์ร้ายก็ได้ จึงไม่อาบน้ำเวลากลางคืน นี่เป็นนักเอาตามสภาพความเป็นอยู่ของท้องถิ่นชนบท ซึ่งในครั้งดั้งเดิมจะเป็นเช่นนั้นมาก่อน

"หญิงมีครรภ์ต้องหางานออกแรงกำลัง เช่น หาบน้ำดำข้าว เป็นต้น ซึ่งเป็นหน้าที่และงานปกติของผู้หญิงในชนบท ทั้งนี้เพื่อให้ท้องหลวม และไม่ให้เกิดทารกในครรภ์อ้วนมากและโตจนเกินไปจะคลอดยาก" (เสฐียรโกเศศ, 2532)

ห้ามหญิงมีครรภ์ไม่ให้เอื้อมมือจนสุดแขน เพราะทำให้ทารกในครรภ์จะดูส่าย สะดือไม่ได้สะดวก เพราะสายรกจะร่นขึ้นไปสูงและห้ามไม่ให้ตอกตริงตะปูด้วย (เสฐียรโกเศศ, 2532)

นอกจากนี้ยังห้ามหญิงมีครรภ์ไปงานศพ และห้ามไปเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่หวาดเสียว หรือทำให้มีอารมณ์หวาดกลัว ต่าง ๆ

การทำนายฝัน

การฝันถือเป็นลางบอกเหตุอย่างหนึ่ง มีทั้งเหตุดีและเหตุร้าย การทำนายฝันที่เกี่ยวกับการได้คู่ การได้บุตรมีดังนี้ ฝันว่าได้ใส่แหวนทอง ถ้าเป็นหญิงตัวเปล่าจะได้สามี ถ้ามีสามีแล้วจะได้บุตร ถ้าชายโสดฝันจะได้ภรรยา ถ้าฝันว่าคลอดลูกจะมีค่าทำนายว่า เคราะห์ดีจะหาย เคราะห์ร้ายจะมี (บุปผา ทวีสุข, 2520)

การฝากท้อง

เมื่อครั้งกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี สันนิษฐานว่าคงยังไม่มีฝากท้องกัน จนกระทั่งในสมัยรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระมหาเถรดำแยได้เขียนตำราเกี่ยวกับการตั้งครรภ์และคลอดบุตรตามความคิดที่เชื่อถือในสมัยนั้นไว้ในหนังสือเรื่อง คัมภีร์ปฐมจินดาร์หนังสือเล่มนี้ถือว่าเป็นตำราสุติกรรมแผนโบราณเล่มแรกของประเทศไทย

คงจะสืบเนื่องมาจากชื่อของท่านมหาเถรดำแย จึงเรียกชื่อผู้ให้การดูแลรักษาเกี่ยวกับการตั้งครรภ์และคลอดบุตรว่าหมอดำแย (ปัจจุบันเรียกว่าผดุงครรภ์โบราณ)

หลังจากได้มีหมอต้าแยเกิดขึ้นแล้ว จึงมีธรรมเนียมว่า เมื่อมีครรภ์จะไปฝากท้องกับหมอต้าแย เมื่อมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นก็จะได้ไปตามหมอต้าแยช่วยเหลือได้ไม่ว่าเวลาใด การฝากท้องกับหมอต้าแยไม่มีพิธีรีตรองอะไรมาก เพียงไปบอกให้หมอต้าแยรับทราบ เมื่อท้องแก่หมอต้าแยก็จะมาตรวจท้องหรือสั่นท้อง ګอกท้อง ให้ครั้งหรือสองครั้ง เมื่อถึงเวลาคลอดหมอต้าแยก็จะมาทำคลอดให้

วิเคราะห์

แม้ว่าการตั้งท้องจะเป็นสิ่งที่พบเห็นอยู่เสมอ แต่สมัยก่อนยังไม่มีความรู้เกี่ยวกับสรีรวิทยาและป้องกันสภาวะแทรกซ้อนที่เกิดจากการตั้งครรภ์ จึงมีความเชื่อถือต่าง ๆ ตามมา รวมทั้งการอาศัยเครื่องรางของขลัง ต่าง ๆ เป็นต้นว่าตะกรุดพิสมรผูกข้อมือหรือคล้องเจวียงบ่า ทั้งนี้ก็เพื่อเพิ่มกำลังใจ แก่ผู้ตั้งครรภ์ว่ามีของดีมาป้องกันภัย และด้วยเหตุที่การดำเนินชีวิตของคนไทยผูกพันกับศาสนาพุทธมาก ของดีปกป้องตัวอย่างหนึ่งคือการทำบุญ ถือศีลห้าไม่ทำบาปผลบุญจะช่วยให้การตั้งครรภ์ไม่มือันตราย ดอกบัวที่บูชาพระแล้วถือว่าเป็นของบริสุทธิ์ และศักดิ์สิทธิ์ จึงได้นำมาต้มน้ำดื่ม เพราะนอกจากจะเป็นมงคลกับตระกูลแล้วยังเป็นยาด้วย

การสร้างขวัญและกำลังใจเพื่อไม่ให้ ผู้ตั้งครรภ์หวาดกลัวการคลอดบุตร จึงได้มีการห้ามต่างๆเกิดขึ้น เช่นการตอกหรือตริงสิ่งต่างๆ การไม่ให้ขวางทางเข้าออกทั้งที่ประตูหรือบันไดนั้น นอกจากจะห้ามเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว ยังไม่ต้องการให้เกะกะทางสัญจร เพราะอาจถูกชนหรืออาจเป็นอันตรายต่อตัวเองและลูกในครรภ์

สำหรับการไม่ให้ไปงานศพนั้น สมัยก่อนการไปงานศพเป็นการไปช่วยงาน การเดินทางอาจลำบาก และอาจทำให้คลอดก่อนกำหนดได้ ส่วนที่ให้หลีกเลี่ยงกับสิ่งหวาดเสียว และเศร้าโศกนั้น ก็หวังจะให้ผู้ตั้งครรภ์มีใจเบิกบานตลอดเวลา

การห้ามอาบน้ำในเวลากลางคืน เสฐียรโกเศศ อธิบายว่าเดิมอาจอึดคัณน้ำ ต้องออมน้ำไว้ใช้เพราะไม่มีภาชนะ เช่น ตุ่ม ไห ไว้เพียงพอ ถ้าจะอาบน้ำต้องไปที่ต้นท่าตื้นน้ำ มีด ๆ ค่ำ ๆ มองไม่เห็น อาจหกล้มหรือเป็นอันตรายจากสัตว์ร้ายก็ได้ จึงห้ามอาบน้ำกลางคืน... (เสฐียรโกเศศ, 2532)

ถ้าฝันว่าคลอดลูกแล้วทำนายว่า เคราะห์ดีจะหาย เคราะห์ร้ายจะมีนั้น แสดงให้เห็นว่าสมัยก่อนการคลอดลูกเป็นสภาพทรมานของหญิงอย่างยิ่ง และยังเป็นความกังวลของครอบครัวด้วย

สำหรับการฝากท้องกับหมอด้าย และค่าฝากท้องก็ไม่แพงสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันของไทย

สรุป

การตั้งท้องหรือตั้งครรภ์ในสมัยโบราณเชื่อว่าเกิดจากผีป่วน จึงมีการบำเพ็ญบุญ และการบนบาน แต่ปัจจุบันวิทยาศาสตร์การแพทย์สามารถจะช่วยให้เกิดความเข้าใจดีขึ้น และการดูแลสุขภาพอนามัยของหญิงมีครรภ์ก็มีการพัฒนากันไปมาก

การที่หญิงมีครรภ์ได้รับการดูแลอย่างถูกต้อง เป็นเรื่องวัดอย่างหนึ่งของความจำเป็นพื้นฐาน จึงมีการรณรงค์ให้หญิงมีครรภ์ไปรับบริการตรวจครรภ์ที่สถานบริการของรัฐ สถานบริการเหล่านี้ มีกระจายทั่วประเทศเพื่อให้การดูแลสตรีมีครรภ์ได้ทั่วถึงครอบคลุมไปสู่ระดับหมู่บ้าน และเขตชนบทห่างไกล พร้อมกับการคมนาคมสะดวกกว่าเดิมมาก ความนิยมที่จะคลอดลูกที่บ้านจึงลดลงไป ทำให้หน้าที่ของหมอด้ายหมดไป อย่างไรก็ตามรัฐก็ได้จัดให้มีการอบรมหมอด้ายให้รู้จักการดูแลผู้ตั้งครรภ์และการคลอดบุตรที่ถูกลักษณะ พร้อมกับอบรมให้ทราบว่าสภาวะอย่างไร ที่จะต้องแนะนำให้ผู้ตั้งครรภ์ไปโรงพยาบาล อนึ่งหมอด้ายจำนวนไม่น้อยที่ได้รับการอบรมให้เป็นอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม) นับว่าเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคลระดับท้องถิ่นวิธีหนึ่ง

เมื่อผู้ฝากครรภ์ไป "ฝากครรภ์" แล้ว ก็จะได้รับคำแนะนำในการปฏิบัติตัวให้ถูกต้อง ข้อพึงปฏิบัติ และข้อห้ามปฏิบัติรวมไปถึงความเชื่อต่างๆ ที่ได้ถ่ายทอดกันมานั้น ก็จะอธิบายได้ในแง่วิทยาศาสตร์การแพทย์แผนปัจจุบัน ส่วนความเชื่ออื่น ๆ ที่ไม่มีเหตุผลสนับสนุนโดยความรู้รวมทั้งการปฏิบัติ อย่างมีระบบระเบียบโดยวิธีการที่ถูกต้องและเป็นที่ยอมรับในปัจจุบันก็จะค่อยๆ ลืมหายไป คงเหลือแต่วิธีการที่ยังเป็นประโยชน์อยู่เท่านั้น

บรรณานุกรม

คัมภีร์ปฐมจินดาร์. แพทยศาสตร์สงเคราะห์. ม.ป.ท. , 2438.

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป, และคณะ. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติพ.ศ. 2530.

กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2530.

นิเทศสุขกิจ, ชุน. อายุรเวทศึกษา วิชาแพทย์แผนโบราณ. ม.ป.ท., 2496.

นิพนธ์ สุขสวัสดิ์. วรรณคดีเกี่ยวกับพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์, 2521.

บุปผา ทวีสุข. คติชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.

ศิลปากร, กรม. เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน. กรุงเทพมหานคร : รุ่งวัฒนา, 2513.

เสวีรโกเศศ (พระยาอนุมานราชธน). ประเพณีเนื่องในการเกิด. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, 2532.

แพ้ท้อง

ความหมาย

"แพ้ท้อง" เป็นอาการของผู้หญิงที่เปลี่ยนแปลงไปเมื่อแรกตั้งครรภ์" (หรือ-ใช้แพ้ท้องหรือแพ้ไส้) (ทวีศักดิ์ ญาณประทีป และคณะ, 2530)

เมื่อสตรีเริ่มตั้งครรภ์ จะมีอาการที่เรียกว่า "แพ้ท้อง" เกิดขึ้น เช่น มีอาการคลื่นไส้ เวียนหัว อาเจียน เป็นลมง่าย เหม็นของมีกลิ่นต่าง ๆ รู้สึกตัวมีไข้ต่ำ ๆ ท้องอืด อยากรับประทานของแปลก ๆ ที่ไม่เคยชอบรับประทานหรือเคยรับประทานมาก่อน อาหารดังกล่าวจะมีมาก หรือน้อยต่างกันไปบางคนเป็นมากในช่วงเช้า บางคนเป็นมากช่วงเย็น หรือบางคนเป็นทั้งวัน อาการแพ้ท้องในคนๆเดียวกัน เมื่อตั้งครรภ์แต่ละครั้ง อาการแพ้ท้องก็แตกต่างกันได้

ประวัติความเป็นมา

ในวรรณคดีไทยมีการกล่าวถึงการแพ้ท้องที่อยากกินของแปลก ๆ ไว้หลายอย่างเป็นต้นว่าในราชาธิราชขออยากกินดินกลางเมืองหงสาวดี และในขุนช้างขุนแผนได้บรรยายอาการแพ้ท้องของนางเทพทองว่าอยากกินเหล้า เนื้อปลา, ปลาไหล, แย้, กบ, เต่า, ผึ้ง และอึ่งไว้ดังนี้

"จะกล่าวถึงนางเทพทอง	ท้องนั้นโตใหญ่ขึ้นค้ำหน้า
ลูกนั่งอึดอึดถึตไปมา	ให้อยากเหล้าเนื้อปลาดัวสิ้นร้ว
น้ำลายไหลรีดั่งฝักระสือ	ร้องไห้ครางฮือฮ้อนวนผัว
เหมือนหนึ่งตาหลวงเข้าประจำตัว	ยิ่งให้กินดละชั่วยังเป็นไป
ปลาไหลไวก่กบทั้งเต่าฝา	แย้บั้งอึ่งนาไม่พอไล่
หยิบคำโตโตไม่เข้าไป	ประเดี้ยวเหล้าสิ้นไหไม่ซื้อทัน
เจ็บปวดหลายเดือนดีดัก	พะอำพะอ๊กอดแอดอยู่ตัวสิ้น
ท้องลดทศมาสลูกถึบยัน	พอใกล้ฤกษ์ยามนั้นเจ็บหนักไป
บิดตัวเรียกผัวหาพ่อแม่	ร้องเบื่อนเชื่อนแซไม่เอาสำได้

(กรมศิลปากร : 2513)

จะเห็นได้ว่าการบรรยายอาการแพ้ท้องของนางเทพทองคงได้แบบอย่างจากหญิงในสมัย ต้นรัตนโกสินทร์ เพราะวรรณคดีเป็นเรื่องสะท้อนสภาพของผู้คนในยุคนั้น

คัมภีร์ปฐมจินดาร์ ได้กล่าวถึงการแพ้ท้องของมารดาว่า สิ่งที่มารรดาอยากกินสามารถทายได้ว่าทารกในครรภ์มาจากที่ใด แสดงให้เห็นในความเชื่อในเรื่องนรกสวรรค์ ชาติใหม่ ภพใหม่

"หนึ่งโสดเมื่อสัตว์จะปฏิสนธิในครรภ์มารดา กล่าวไว้มีตรว่า ถ้ามารดาอยากมีจามังฆา เนื้อปลาและสิ่งของในสิ่งอันคาว ท่านว่าสัตว์นรกมาปฏิสนธิ ถ้ามารดาอยากน้ำผึ้งหรือน้ำอ้อย น้ำตาล ท่านว่ามาแต่สวรรค์ ลงมาเอากาเนิดเป็นมนุษย์ ถ้าและมารดาอยากสรรพผลไม้ทั้งปวง ท่านว่ามาแต่จามาปฏิสนธิ ถ้ามารดาอยากกินดิน ท่านว่ามาแต่พรหมลงมาปฏิสนธิ และถ้ามารดาอยากกินสิ่งที่เผ็ดและร้อนท่านว่ามาแต่มนุษย์มาปฏิสนธิ (คัมภีร์ปฐมจินดาร์, 2438)

นอกจากจะทายที่มาของลูกที่อยู่ในครรภ์ จากลักษณะอาหารที่เมื่อแม่แพ้ท้องอยากรับประทานแล้ว อาจทายอุปนิสัยได้ด้วยคือ

- ถ้าอยากกินเหล้า อยากกินเลือดสด ๆ เนื้อดิบ ปลาดิบ ของสด ๆ คาว ๆ อย่างนี้เด็กเป็นคนดุร้าย

- ถ้าอยากดู อยากด่า อยากฆ่า อยากทำร้ายอย่างนี้ เด็กเป็นคนรักสวยรักงาม รักความเจริญ

- ถ้าอยากกินผลไม้ต่าง ๆ ของหวานจัด อย่างนี้เด็กเป็นคนใจดี มีปัญญารวมความว่า ถ้าแพ้ท้องไปข้างเลว เด็กที่เกิดมานักไปทางเสีย เพราะวิญญาณที่ปฏิสนธิในครรภ์ มีคุณธรรมประจำตัวน้อย เด็กที่เกิดมาจึงเป็นคนดื้อด้านทะนายนายและใจร้าย

ถ้าแพ้ท้องไปข้างดี เด็กที่เกิดมานักไปทางดี เพราะวิญญาณที่มาปฏิสนธิในครรภ์ เป็นผู้มากด้วยคุณธรรม เด็กที่เกิดมาจึงเป็นคนดีมีปัญญา วานอนสอนง่าย มีจิตใจเมตตากรุณา (วิชัย สุธีรชานนท์, 2523)

ด้วยความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด มีชาติก่อนมีชาติหน้าจึงทำให้เชื่อมโยงชนิดของอาหารที่แม่อยากรับประทานเมื่อแพ้ท้องกับชาติก่อนของเด็กในครรภ์ ซึ่งอาจมาจากสวรรค์ จากนรก หรือจากมนุษย์โลก นอกจากนี้ยังเชื่อมโยงไปว่าอาหารที่แม่อยากรับประทานนั้นเป็นเพราะเด็กในครรภ์ ทำให้เกิดความรู้สึกเช่นนั้น จึงได้ทำนายอุปนิสัยของเด็กจากอาหารที่แม่รับประทาน การทำนายนี้คงต้องอาศัยหลักการสังเกตและคิดตามบุญที่ เกิดขึ้น แล้วนำมาประมวลเป็นคำทำนาย

วิเคราะห์

อาการที่เปลี่ยนแปลงเมื่อแรกตั้งครรภ์ คนไทยเรียกว่าแพ้ท้อง เป็นการยอมรับว่าจะต้องเกิดขึ้น ถ้ามีอาการมา เช่น คลื่นไส้ อาเจียนรับประทานอะไรไม่ได้หมดแรง ก็เป็นที่รับรู้ว่าจะทำงานไม่ได้ต้องพัก ไม่ถือว่าเป็นข้ออ้างเพราะที่เก็ยจไม่ยอมทำงาน

นอกจากนี้ยังยอมรับว่าการแพ้ท้องนั้น อาจจะรับประทานของแปลก ๆ และเป็นสิ่งที่ผู้ใกล้ชิดจึงไปต้องเสาะหาให้รับประทาน เป็นการแสดงความเอาใจใส่เอาอกเอาใจของผู้ที่เป็นสามีหรือผู้ที่อยู่ใกล้ชิด การแปลความเชื่อที่ว่าของสดของคาวเป็นอาหารของพวกมาจากนรก แต่ถ้าเป็นผลไม้ ของหวานเป็นอาหารของพวกมีบุญนั้น แสดงว่าคนไทยไม่นิยมรับประทานเนื้อสัตว์มากนัก และเป็นที่ทราบกันอยู่ว่า ปลาเป็นอาหารโปรตีนหลัก เพราะคนไทยไม่นิยมฆ่าสัตว์ใหญ่รับประทาน ถือว่าเป็นบาป จึงออกจะเป็นเรื่องลำบากใจสำหรับแม่ผู้อยากรับประทานของสดคาว ของดิบเพราะมีการทำนายทายทักว่าเด็กในครรภ์จะเป็นคนดุร้าย อย่างไรก็ตามคนไทยก็มีวิธีการแก้ไข คือในระหว่างตั้งครรภ์จะทำบุญถือศีล เพื่อให้จิตใจผ่องใสและถือว่าเป็นผลบุญจะส่งไปถึงลูกด้วย

ตำรับยาไทยไม่ได้พูดถึงการรักษาแพ้ท้อง จะกล่าวแต่เพียงว่าคนแพ้ท้องมักอยากรับประทานของแปลก ๆ เมื่อได้รับประทานแล้วอาการก็จะหายไป แสดงว่าอาการแพ้ท้องไม่รุนแรง และการให้รับประทานผลไม้เปรี้ยวจัดเกลือแกงแพ้ท้องนั้น เป็นผลดีต่อการแพ้ท้องมาก เพราะเมื่ออาเจียนร่างกายสูญเสียเกลือแร่ โซเดียม โพแทสเซียม และคลอไรด์ ซึ่งสารเหล่านี้มีอยู่ในอาหารที่รับประทาน แก้วแพ้ท้อง

สรุป

โดยทั่วไป การแพ้ท้องจะมีระยะแรก ๆ สาเหตุแท้จริงยังไม่ทราบชัด อาการจะมีมากในผู้ที่มีความวิตกกังวลสูง และอาจจะมีจนถึงระยะครรภ์แก่ บางคนเป็นมากจนถึงขั้นที่นอกจะรับประทานอะไรไม่ได้เลยแล้วยังอาเจียนตลอดเวลา การรักษาในปัจจุบันนิยมรับไว้รักษาในโรงพยาบาล โดยให้น้ำและเกลือแร่ทางหลอดเลือดดำ แต่คนไทยสมัยในโบราณไม่ได้กล่าวถึงอาการมากอย่างในปัจจุบัน ซึ่งอาจแสดงว่าคนไทยแต่ก่อนมีสุขภาพจิตดี ไม่มีความวิตกกังวลสูงอย่างปัจจุบัน และไม่ถือว่าการแพ้ท้องเป็นโรคภัย ที่ต้องการรักษา เพียงแต่มียาหอมไว้กลั้วตัว ก็เป็นการเพียงพอแล้ว หรือในบางรายก็หาของกินแปลก ๆ ตามความประสงค์ของผู้ตั้งครรภ์

บรรณานุกรม

คัมภีร์ปฐมจินดาร์. แพทยศาสตร์สงเคราะห์. ม.ป.ท, 2438.

ทวิศักดิ์ ญาณประทีป, และคณะ. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ 2530.

กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2530.

วิชัย สุธีรชานนท์, คติเยาวชนไทย. กรุงเทพมหานคร : หจก.การพิมพ์พระนคร,
2523.

ศิลปากร, กรม. เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน. กรุงเทพมหานคร : รุ่งวัฒนา, 2513.

เลือกเพศ

ความหมาย

การเลือกเพศ คือ ความพยายามในการที่จะเลือกเพศของการกให้ได้ตามความปรารถนาของบิดามารดา หรือญาติพี่น้องความพยายามของมนุษย์ในการเลือกเพศของการกให้ได้ตามความประสงค์ได้มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ส่วนใหญ่มักจะเลือกเพศเพื่อให้เป็นผู้สืบตระกูล หากลูกหัวปีเกิดเป็นชายก็จะได้รับการยกย่องกัน แต่ถ้าเกิดเป็นหญิงก็จะเกิดความผิดหวังสำหรับผู้ที่ยินยมบุตรชาย

การเลือกเพศบุตรสมัยโบราณนั้นนิยมดุกษยามส่งตัวเข้าหอ โดยให้ผู้ชายไปนอนหออยู่ก่อน 3 วันเพราะเชื่อว่าจะได้บุตรคนแรกเป็นชายไว้สืบสกุล ในเรื่องวาสถิรบิดาของกามนิต (เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, 2518)

สำหรับในเมืองไทยนั้น เนื่องจากเป็นเมืองพุทธศาสนามาตั้งแต่โบราณ ดังนั้นการเลือกเพศบุตรที่จะให้เป็นผู้ชายเพื่อสืบสกุลแล้วยังต้องการให้ได้บวชเรียนเพื่อว่า พ่อแม่จะได้เกาะชายผ้าเหลืองลูกขึ้นสวรรค์

ประวัติความเป็นมา

สำหรับในประเทศไทยนั้น นับแต่สมัยโบราณมาการสืบสันตติวงศ์ กำหนดให้ผู้ชายเป็นกษัตริย์ แต่วิธีการเลือกเพศนั้นไม่ค่อยมีการกล่าวถึงมากนัก นอกจากจะเลือกคู่ครอง โดยดูลักษณะของสตรีตามความเชื่อถือหรือบางครั้งก็อาศัยการทำนายของโหราจารย์

เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป ได้กล่าวถึงลักษณะของสตรีที่กำเนิดบุตรชายไว้ในหนังสือ เรื่องวาสถิร ดังนี้ ".....สะตือลิกบิดไปทางขวา ฝ่ามือฝ่าเท้ามีลายดอกบัวลายโกศและมีไฟเป็นรูปกงจักร เส้นผมละเอียดตรง เว้นเสียแต่ที่ต้นคอดอกไปทางขวาเสียสองปอย หญิงลักษณะอย่างนี้ปราชญ์บอกว่าจะมีลูกเป็นผู้ชายที่แกล้วกล้าสามารถถึงห้าคน" (เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, 2518) ในสมัยนั้นได้ให้ความสำคัญกับเพศชายมาก เพราะเชื่อว่าการที่จะเกิดเป็นเพศชายได้ ถือว่าเป็นผู้มีบุญกุศลมาาก โดยเฉพาะผู้ที่ตั้งความปรารถนา เป็นพระพุทเจ้าได้ต้องเป็นเพศชายเท่านั้น ดังในเรื่องพรหมพาณิจจากฉกภาพรรณพาทรรได้กล่าวไว้ว่า

"... ความปรารถนาจะสำเร็จเฉพาะแก่ผู้มีเพศเป็นชายเท่านั้น หญิงหรือ บัณเฑาะว์ คนไม่มีเพศหรือคนสองเพศความปรารถนาจะไม่สำเร็จเลย แม้เป็นชายความ ปรารถนาจะสำเร็จเฉพาะผู้ถึงพร้อมด้วยเหตุ ให้บรรลุพระอรหันต์ ในอนันตภาพเท่านั้น บุคคลนอกจากนี้หาสำเร็จไม่" (จูฬปุทฺธโศภ, 2526)

เมื่อตั้งครรรค์แล้ว การสังเกตสตรีที่ตั้งครรรค์ว่าจะได้บุตรหญิงหรือบุตรชาย อาศัยการสังเกตร่างกายแม่ เพื่อทำนายเพศของเด็กในครรรค์ ดังปรากฏในหนังสือประเพณี เรื่องการเกิดว่า :

"เมื่อครรรค์แก่ย่างเข้าเดือนที่ 7 ที่ 8 หญิงท้องรอบสะดือจะยึดและง้างปิด สะดือถ้างานเรียกว่าสะดือคั่ว ถ้าง้างเรียกว่าสะดือหงาย หญิงใดมีสะดือหงาย ทาย ว่าลูกในครรรค์จะเป็นชาย ถ้ามีสะดือคั่วจะเป็นหญิง" (เสฐียรโกเศศ, 2532)

บางทีก็ทายจากการตัดฟันของสามี เมื่อเตรียมไว้ให้ภรรยาตอนอยู่ไฟว่า

"ถ้าตัดไม้ฟันเป็นขนาดยาว ลูกที่เกิดมาจะเป็นชาย ถ้าตัดเป็นขนาดสั้นจะ ได้ลูกเป็นหญิง ... เวลารวมฟันให้เป็นกองก็เหมือนกัน ถ้ากองฟันตรงเห็นนูนสูงขึ้นเด็กจะ เป็นชาย ถ้ากองไม้มนคือราบเป็นปกติ เด็กจะเป็นหญิง" (เสฐียรโกเศศ, 2532)

วิเคราะห์

ในสมัยโบราณ อาศัยหลักการสังเกตจากธรรมชาติแล้วนำมาปฏิบัติ การที่ ธรรมชาติสร้างให้ผู้ชายมีร่างกายแข็งแรงบึกบึนกว่าผู้หญิง ผู้ชายจึงมักจะได้รับการคัดเลือก ให้เป็นผู้นำ หรือผู้สืบสกุล ประกอบกับเมืองไทยเป็นเมืองพุทธศาสนามาตั้งแต่ครั้งโบราณ กาล นอกจากความต้องการผู้สืบสกุล แล้วยังต้องการบุตรชายเพื่อจะได้มีโอกาสบวชใน พระพุทธศาสนา ซึ่งถือว่าได้บุญกุศลแก่บุพการีอีกด้วย จึงเพิ่มค่านิยมของสังคมในสมัย โบราณให้ความสำคัญต่อการมีบุตรชายเป็นอันมาก คนไทยในสมัยโบราณผู้มียศบรรดาศักดิ์ และผู้มีอันจะกิน มักจะมีภรรยาได้หลายคนตามความสามารถของผู้นั้น ในการเลี้ยงดูครอบ ครัวให้มีความสุขแต่ถ้าครอบครัวใดไม่มีบุตรชายไว้สืบสกุลมักจะเป็นปัญหา และภรรยาที่มีแต่ บุตรสาวก็ย่อมจะน้อยหน้ากว่าภรรยาที่มีบุตรชาย

ในสมัยปัจจุบัน ในเมืองไทยเปิดโอกาสให้สิทธิแก่สตรีมากขึ้น และสตรีได้แสดงความสามารถในการปฏิบัติงานในตำแหน่งหน้าที่สำคัญ ๆ และสตรีมีสิทธิเสมอชายในการศึกษาเล่าเรียน จึงทำให้ความรู้สึกของพ่อแม่ที่ขาดลูกชายไม่รุนแรงเหมือนในสมัยโบราณเพราะลูกสาวก็ทำให้พ่อแม่มีความภาคภูมิใจได้เช่นเดียวกับลูกชาย

วิทยาการสมัยใหม่ในการเลือกเพศบุตรได้อาศัยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยซึ่งขณะนี้เมืองไทยก็ได้มีการปฏิบัติกันอยู่บ้าง ได้แก่

1. อาศัยจังหวะของการตกไข่ โดยถือว่าวันที่มีการตกไข่จะมีโอกาสได้บุตรชายถ้ามีการร่วมเพศในวันนั้น
2. แยกตัวอสุจิ เพศชาย ออกจากตัวอสุจิเพศหญิงแล้วนำไปฉีดให้เข้าไปผสมกับไข่ในวันที่มีการตกไข่
3. การตรวจเพศบุตรในระยะครรภ์อ่อน ๆ และมีการกำจัดเพศบุตรที่ไม่ต้องการออกไป แต่วิธีนี้ไม่ค่อยจะเป็นที่ยอมรับในปัจจุบันนี้การเลือกเพศบุตร กระทำกันด้วยเหตุผลด้านการวางแผนครอบครัว และเหตุผลทางการแพทย์ เช่น การป้องกันโรคบางอย่างที่ถ่ายทอดทางพันธุกรรม เป็นต้น (กิจประมุข ตันตยาภรณ์, 2532)

ความคิดมุงมั่นที่จะให้ได้เพศบุตรตามความปรารถนาของผู้ที่เป็นพ่อแม่เป็นเรื่องที่สร้างความหนักใจให้กับผู้เป็นพ่อแม่มิใช่น้อย นับตั้งแต่การเตรียมตัวตลอดจนการปฏิบัติต่างๆ ครั้นไม่ได้เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ จะทำให้เกิดความผิดหวังมาก แม้บางคนถึงกับมีอาการซึมเศร้า ถ้าความรู้สึกผิดหวังยังติดค้างอยู่นานจะเป็นผลเสียกับลูกของตนอย่างมาก เพราะจะทำให้พ่อแม่คิดว่าเป็นลูกที่ไม่ต้องการ และจะเป็นผลกระทบต่อลูกที่เกิดมาจะรู้สึกว่าพ่อแม่ไม่ปรารถนา จะเกิดความเสียใจและอาจจะเสียเด็กไปได้ ถ้าเกิดได้เพศบุตรตามที่พ่อแม่เลือกไว้ พ่อแม่ก็อาจจะแสดงความรัก ตามใจลูกคนนี้ มากกว่าลูกคนอื่น ๆ เป็นอันมาก ลูกคนอื่นก็จะน้อยใจเมื่อพ่อแม่ให้ความรักไม่เท่ากัน การเลือกเพศบุตรนี้บางครั้งก็ไม่ได้มาจากคู่สมรสเอง แต่มาจากญาติพี่น้องซึ่งส่วนมากมาจากทางแม่สามี ซึ่งจะเป็นการสร้างความคิดเห็นให้กับผู้ที่เป็นสะใภ้ สะใภ้บางคนยอมมีบุตรหลายคนจนกว่าจะได้เพศที่ทางครอบครัวของสามีต้องการในกรณีเช่นนี้ ถ้าครอบครัวไม่มีฐานะดีก็จะเป็นปัญหาในการดูแลบุตรตามมาด้วย

สรุป

การเลือกเพศบุตรให้ได้ตามความปรารถนาของบิดามารดา หรือญาติผู้ใหญ่ทางครอบครัว เป็นเรื่องที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ ในสมัยโบราณยังไม่ทราบกันว่า การกำเนิดของเพศนั้นอยู่ที่สุจิของชายจึงเลือกเพศโดยการปฏิบัติต่าง ๆ ที่ได้รับการบอกเล่ากันมานับตั้งแต่ การดุกฤษ์ยามในการส่งตัวเข้าหอ การดูแลลักษณะของสตรีผู้เป็นมารดา การทำบุญกุศลต่าง ๆ ตลอดจนการประกอบกิจกรรมที่คิดว่าจะเอื้ออำนวยให้ได้เพศบุตรสมความปรารถนา แต่ในสมัยปัจจุบันเพียงได้อาศัยวิธีการทางวิทยาศาสตร์เข้ามาช่วยเพื่อให้การเลือกเพศเป็นไปได้มากขึ้น แต่การปฏิบัติก็ยังยุ่งยากและยังไม่มีวิธีใดที่สามารถทำให้ได้เพศของบุตรตามความปรารถนาถึงร้อยละร้อย

การเลือกเพศบุตรแบบโบราณก็ยังคงมีปฏิบัติกันอยู่ในหมู่บ้านในชนบทเพราะเป็นวิธีการที่ปฏิบัติได้ไม่ยาก แต่สำหรับวิธีทางวิทยาศาสตร์ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญเข้ามาช่วย แต่เมื่อความเจริญของบ้านเมืองมากขึ้น และความเสมอภาคของผู้หญิงและผู้ชายทัดเทียมกันแล้ว ไม่ว่าผู้หญิงหรือชายต่างก็สามารถทำตนให้เป็นประโยชน์กับครอบครัวและสังคมได้ทัดเทียมกัน ค่านิยมที่จะต้องเลือกเพศบุตรนั้นปัจจุบันควรจะต้องถือว่าล้าสมัยเสียแล้ว

บรรณานุกรม

กิจประมุข ตันตยาภรณ์ "การเลือกเพศทารกก่อนการปฏิสนธิ". จุฬาลงกรณ์เวชสาร,
ปีที่ 33, (3 มีนาคม 2532) : 169-170

จูฬพุทฺธโฆส. โสดตัดอกัมหานิทาน. กรุงเทพมหานคร : มิตรสยาม, 2526

เสฐียรโกเศศ, (พระยาอนุমানราชชน). ประเพณีเนื่องในการเกิด. กรุงเทพมหานคร :
ภาพพิมพ์, 2532

เสฐียรโกเศศ และนาคะประทีป. วาสิฎฐี. กรุงเทพมหานคร : ศุภสภา, 2518.

ทำแท้ง

ความหมาย

การทำแท้ง หมายถึง การตั้งครรภ์ที่สิ้นสุดก่อนกำหนด และได้ก่ออยู่ไม่รอด แต่ความหมายที่องค์การอนามัยโลกได้ให้นิยามการทำแท้งว่า หมายถึง การตั้งครรภ์ที่สิ้นสุดลงก่อนเดือนที่ 7 หรือก่อนอาทิตย์ที่ 28 หรือน้ำหนักเด็กน้อยกว่า 1000 กรัม ปัจจุบันการรักษาดูแลเด็กก่อนดิ้นขึ้น จึงมีแนวโน้มว่าความหมายของการทำแท้งจะเปลี่ยนแปลงไป คือหมายถึง การตั้งครรภ์ที่สิ้นสุดก่อนอายุครรภ์ 20 อาทิตย์หรือน้ำหนักเด็กน้อยกว่า 500 กรัม

การทำแท้งมีอยู่สองอย่าง คือ การแท้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และการทำแท้งที่จงใจทำ การทำแท้งมีสองกรณี คือไม่ต้องการได้ลูกจึงทำแท้ง อีกกรณีหนึ่งทำแท้งเพราะอยู่ในการวินิจฉัยของแพทย์ว่า ถ้าให้มีการตั้งครรภ์ต่อไป จะเป็นอันตรายต่อสุขภาพของแม่หรือเด็กในครรภ์

ในที่นี้จะกล่าวกับแต่การทำแท้ง เพราะไม่ต้องการลูก การไม่ต้องการลูกอาจเป็นความประสงค์ของทั้งพ่อและแม่เด็ก หรือคนใดคนหนึ่ง หรือเป็นการท้องก่อนแต่งงานที่แม่ไม่ต้องการลูก จึงเรียกเด็กในครรภ์ว่า "มารหัวชน" (ทวีศักดิ์ ญาณประทีปและคณะ 2531) ที่เรียกเช่นนั้นเพราะการมีเด็กในครรภ์ เป็นการประจานความลับของผู้ตั้งครรภ์ ทำให้ชีวิตปราศจากความสุข มีความอับอาย และไม่เป็นที่ยอมรับของครอบครัว หรือสังคม

การทำแท้งอาจเรียกว่า "รีดลูก" ซึ่งหมายความว่าทำให้แท้ง (ทวีศักดิ์ ญาณประทีปและคณะ, 2530)

ประวัติความเป็นมา

การทำแท้งมีมาตั้งแต่สมัย โบราณแต่ในสังคมไทยก็ไม่ได้มีการยอมรับกันอย่างเปิดเผย สำหรับวิธีการทำแท้งมีการกระทำต่างๆ ดังนี้

ก) การทำให้มดลูกกระทบกระเทือน คืออาจใช้เหยียบ, นวดหรือบีบมดลูก เมื่อมดลูกกระทบเทือนแล้วจะแท้งลูก

ข) การใช้วัสดุสอดเข้าไปในมดลูก วัสดุที่ใช้สอดมีหลายอย่าง เช่น หน้าปัดลอง หน้าคา ทางมะพร้าว สายยาง ไม้จิ้มฟัน ก้านไม้ขีดไฟ (พงษ์ศักดิ์ ชัยศิลป์วัฒนา, 2529) หรืออาจใช้สารเคมีฉีดเข้าไปในโพรงมดลูก

ค) การกินยาสมุนไพร ยาพวกนี้กินแล้วจะร้อนภายใน บางทีเรียกว่ายาวิบระดู ยกตัวอย่าง เช่น ส่วนประกอบบางตำหรับ คือ ใบกระเนรา ใบโหระพา ใบตาลหม่อน ใบฝ้ายแดง (เสรี อาจสาลี, ม.ป.ป.)

วิเคราะห์

จะเห็นได้ว่าวิธีการทำแท้งมีอันตรายมาก การใช้แรงบีบเค้นมดลูก นอกจากจะเจ็บปวดมากแล้ว อาจทำให้มดลูกแตก และจะเป็นการแท้งที่มีเศษรกหรือชิ้นส่วนของเด็กค้างในโพรงมดลูก ทำให้ตกเลือดและติดเชื้ออักเสบในโพรงมดลูกได้

การใช้สิ่งแปลกปลอมสอดเข้าไปในโพรงมดลูกนั้น เสี่ยงต่อการติดเชื้ออักเสบในโพรงมดลูกสูงมาก เด็กอาจแท้งออกมา แต่ในเวลาเดียวกันแม่ก็อาจเสียชีวิตเพราะติดเชื้ออักเสบรุนแรงทั้งอาจเป็นบาดทะยักหรือตกเลือดจนสิ้นชีวิต

การกินยาสมุนไพรนั้นไม่อาจประเมนผลได้ เพราะดาร์บยาสมุนไพรนั้นไม่มีมาตรฐานที่แน่นอน แต่ดูจะมีความเสี่ยงต่อชีวิตน้อยกว่าสองวิธีแรก

อันตรายจากการทำแท้งยังขึ้นอยู่กับอายุครรภ์ ถ้าอายุครรภ์น้อยอันตรายจะมีน้อยกว่าเมื่ออายุครรภ์มาก และอัตราการเสี่ยงจะมีเพิ่มขึ้นตามอายุครรภ์

สรุป

ปัจจุบันแพทย์สามารถทำแท้งโดยไม่ผิดกฎหมายอาญาตามมาตรา 305 มีอยู่เพียง 3 หัวข้อเท่านั้น คือ

1. หญิงนั้นตั้งครรภ์เนื่องจากถูกข่มขืนกระทำชำเราที่สามารถจะพิสูจน์ได้
2. หญิงที่ตั้งครรภ์ เป็นโรคจิตโรคประสาทหรือปัญญาอ่อน ซึ่งทางหมอ

จิตเวชรับรอง

3. หญิงที่ตั้งครรภ์มีโรคประจำตัวอยู่ก่อนการตั้งครรภ์กำเริบ เช่นโรคหัวใจ โรคเบาหวาน โรคต่อมไทรอยด์เป็นพิษ เป็นต้น

"...การทำแท้งเพื่อการรักษาในโรงพยาบาลใหญ่ ๆ ในกรุงเทพฯ มีเพียงอาทิตย์ละ 1-2 รายเท่านั้น แต่การทำแท้งที่ผิดกฎหมายมีอยู่มากมาย ทางภาคอีสานมีสูงสุด และน้อยที่สุดคือภาคใต้ ผู้ที่ทำแท้งส่วนมากเป็นหมอเถื่อน

"...ส่วนหญิงที่มาทำแท้ง พบว่าหญิงโสดมีน้อยกว่าหญิงที่มีครอบครัวแล้ว และใน ๖-๘ ปีหลัง มีนักเรียนนักศึกษาน้อยลง อาจเนื่องจากการสอนเพศศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยมากขึ้น..." (สุวัฒน์ จันทรวงศ์, 2525)

การทำแท้งเถื่อนเป็นปัญหาของสุขภาพที่มีรากฐานจากปัญหาของสังคม มีผู้พยายามเสนอกฎหมายเพิ่มข้ออนุญาตให้มากกว่าสามข้อที่มีอยู่ในปัจจุบัน เพราะมองเห็นว่าการทำแท้งเถื่อนเป็นอันตรายต่อชีวิต ถ้าเปิดโอกาสให้มีการทำแท้งอย่างถูกวิธีมากขึ้นจะช่วยลดอันตรายจากการทำแท้งเถื่อนลง แต่การเสนอนี้สภายังไม่ยอมรับ อย่างไรก็ตาม การแก้ปัญหา การทำแท้งเถื่อนโดยการแก้กฎหมายนี้เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบหลายแง่หลายมุม เพราะเป็นปัญหาของสังคม บทเรียนจากต่างประเทศเมื่อเปิดให้มีการทำแท้งมากขึ้นนั้น ต้องนำมาศึกษาอย่างละเอียด ถ้าคิดไม่รอบคอบจะกลายเป็นการแก้ปัญหาด้วยการสร้างปัญหา

ทางที่ดีที่สุดคือป้องกันไม่ให้เกิด ซึ่งปัจจุบันนี้เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ง่ายมาก การตั้งท้องโดยไม่ตั้งใจนั้นส่วนมากเกิดจากความประมาทเลินเล่อของฝ่ายหญิง และความไม่รับผิดชอบของฝ่ายชาย

บรรณานุกรม

ทวิศักดิ์ ญาณประทีป, และคณะ. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530.

กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2530.

พงษ์ศักดิ์ ชัยศิลป์วัฒนา, "สิ่งแปลกปลอมในมดลูก" พบหมอศิริราช เล่มที่ 3.

กรุงเทพมหานคร : ศิริยอดการพิมพ์, 2529.

สุวัฒน์ จันทรวงศ์, การทำแท้ง, กรุงเทพมหานคร : รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์, 2525.

เสรี อาจสำลี, การใช้สมุนไพร, กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, ม.ป.ป.

คลอตุล

ความหมาย

คำว่า คลอตุล เป็นคำกริยา แปลว่าออก, ออกลูก, ออกจากครรภ์
ราชาศัพท์ว่าประสูติ (ทวิศศักดิ์ ญาณประทีป, 2530)

เสภาขุนช้างขุนแผน กล่าวถึงการคลอตุลของนางเทพทอง ผู้ให้กำเนิด
ขุนช้างว่า

"ท้องลดทศมาสลูกก็ขึ้น
บิดตัวเรือนผัวหาพ่อแม่
ฝายผัวพ่อแม่แลเข้าไถ
บ้างก็เสกมงคลปราบข้าวสาร
บ้างเร่งหมอด้ายยอผ้าเชี่ยน
บ้างก็เข้าหนุนหลังนั่งเคียงข้าง
ขุนศรีวิชัยนั้นตัวสั้นร้ว
หมอด้ายแย่งแย้เข้าคร่อมท้อง
ตัวสั้นหัวนโหวมิใคร่ลง
ยายคงโก้งโค้งโขยงข่ม
ลูกร้องแงแงแม่ลืมตา

พอใกล้ฤกษ์ยามนั้นเจ็บหนักไป
ร้องเปื้อนเชือกแซ่ไม่เอาสิ่งใด
วิ่งวุ่นครุ่นไปที่บนเรือน
เอาเบี่ยงบนลานเหน็บผาเกลื่อน
ข่มท้องร้องเตือนลูกขวางตัว
นางเทพทองร้องครางพลางกลอกหัว
จิกหัวแล้วเป่ากระหม่อมลง
แม่นางเทพทองเข้าข่มส่ง
หมอด้ายว่าตรงแล้วข่มมา
เสียงผลุนนอนล้มไปจมผา
....."

(กรมศิลปากร, 2513)

และตอนที่นางศรีประจันคลอดนางพิมพ์ว่า

"จะกล่าวถึงนางศรีประจัน
ยืนตื้นเร้งบันเทิงใจ
เจ็บร้นก้นที่จะกลั้น
กลิ้งเกลือกเสือกร้องก้องทั้งเรือน
ปฐาตายายทั้งพ่อแม่
ต่างมาพร้อมกันในที่
บ้างเอาเบี่ยงขึ้นดวงบวงบน
ออก้าวหาเราเฮ้อเฮ้อไป
คว่ำเหล้าเข้าปากเคี้ยวหมากช้า
ชวนคะมำต่าปลุกปลุกกังไค้ง
เมาเหล้าเข้าหนักยักลุ่ม
ปฐาตายายสบายใจ

เมื่อเจ้ามีครรภ์ท้องใหญ่
ถ่วงกำหนดได้ถึงสิบเดือน
ลูกชั้นถึย่นจะคลอดเคลื่อน
จิตประหวุ่นพ่นเพื่อนไม่สมประดี
หมอดำแยแม่มดที่ถือถึ
พี่ป้าอาทั้งข้าไท
ปากบ่นทิมทำไม่เอาสำได้
หาญทำไมอายขุนโรง
ลูกชั้นเดินร่าอยู่โหยงโหยง
ปะติโปงเท่งโปงร่าช้อยไป
พ่อหลวงมาช่วยค้มหาเป็นไรไม่
โปรดเกิดอ้อพ่อข้าไหว้ข้าดินโรง"

(กรมศิลปากร 2513)

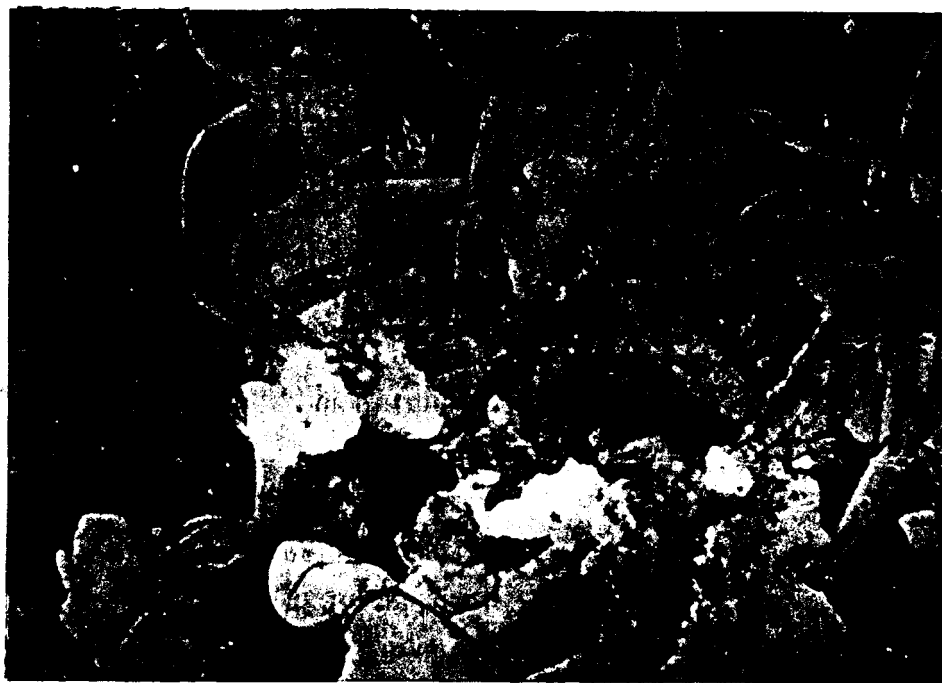
และตอนที่นางทองประศรีคลอดพลายแก้วว่า

จนท้องโตใหญ่ได้สิบเดือน
ลมก้มมีชวาทพัดกลับกลาย
เจ็บท้องร้องแรกอยู่เวยวาย
ญาติกาข้าไทมาชมชาน
ถึงภฤษ้งามยามปลอดคลอငายคาย
ที่ป้าน้ำอามาดูแล

บุญเดือนจะคลอดลูกสืบสาย
ลูกนั้นบ้ายศีระลงทวาร
ปฐาตายายอิงทั้งบ้าน
หมอดำแยงุ่นงานเข้าผ่นแปร
ลูกนั้นเป็นชายร้องแ้วแ้ว
ล้างแช่แล้วก็ส่งให้แม่นม

(กรมศิลปากร, 2513)

กลอนเสภาขุนช้างขุนแผนข้างต้น แสดงให้เห็นสภาพการคลอดลูกชาวบ้านใน
ไทยสมัยก่อนได้เป็นอย่างดี ด้วยเหตุที่การแพทย์ยังไม่เจริญ จึงเป็นเรื่องโกลาหลมาก มี
การบนบานศาลกล่าว ใช้เบี่ยงมาบน หรือมีจะนั้นก็เอาเบี่ยงเหน็บฝาเรือน เพื่อกันภัยให้กับ
ผู้คลอด

"ภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงการคลอดบุตรโดยหมอตำนาย
ในสมัยโบราณ (พระอุโบสถ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม)"

ประวัติความเป็นมา

ในสมัยก่อนการคลอดเป็นเรื่องค่อนข้างจะยุ่งยาก นอกจากจะมีการบนบานแล้วยังมีความเชื่ออีกว่ามีลมชนิดหนึ่งในร่างกายผู้หญิงที่พัฒนาจะคลอดลูก เรียกกันมีชวาทหรือกรรมชวาท ลมที่ว่าจะพัฒนาให้เด็กซึ่งแต่เดิมนั่งตั้งหัวขึ้นกลับเอาหัวลงเพื่อสะดวกในการคลอด

หนังสืออายุรเวทศึกษา (วิชาแพทย์แผนโบราณ) โดยขุนทิเทศสุขกิจ กล่าวถึงเรื่อง กรรมชวาท ไว้ว่า

"กรรมชวาท" โบราณแปลว่า ลมเกิดแต่กรรม คือลดพัดให้ทารกออก ซึ่งเดี๋ยวนี้เรียกกันว่า ลมเบ่งหรือเบ่ง ที่เรียกว่าลมเบ่งนั้น ความจริงก็ไม่ผิดเพราะการเบ่งเวลาออกลูก ไม่เฉพาะแต่มดลูกเท่านั้นรัดตัว หญิงผู้อยากยอมกลืนลมหายใจ อัดลมกดกระบังลมกดมดลูก ช่วยในการเบ่งเป็นพัก ๆ ด้วยเหมือนกัน (ขุนทิเทศสุขกิจ, 2496)

พระยาอนุমানราชชนเล้าไว้ในหนังสือประเพณีเนื่องในการเกิดว่ายังมีการใช้น้ำมันดีไล้ และการใช้เบี่ยนบนเพื่อให้คลอດลูกง่าย

"ทางภาคเหนือเขานำน้ำมันด้อยด้วยผักส้มป่อยดิบ เอาใบหนาดซึ่งผักลั่วผูกเป็นข้อ ชูบน้ำมันด้อยไปทั่วห้องคลอດ ตลอดจนทั่วซอกทุกมุมเรือนเพื่อมีช้อนอยู่ตรงไหน ถูบน้ำมันด้อยไปทั่วห้องคลอດ ตลอดจนทั่วซอกทุกมุมเรือนเพื่อมีช้อนอยู่ตรงไหน ถูบน้ำมันด้อยก็ทนไม่ไหวต้องระเห็จหนีไป แต่เรื่องเอาเบี่ยนบนเหน็บหลังคาหลาย ๆ เบี่ยน หรือเอาเบี่ยนขึ้นตวงเป็นการบนบาน ดังมีอยู่ในเรื่องขุนช้างขุนแผน เป็นคติที่ในเวลานี้ไม่ปรากฏว่ามีใครทำหรือเคยเห็น และเพราะอะไรจึงต้องใช้เบี่ยนบนมาได้ คำพิเคราะห์ชนบทบางแห่งเมื่อเจ็บท้องจะคลอດลูก เขาเอาเงินเฟื้อง เงินสลึง ดัดขึ้นกับเส้นด้าย แล้วนำไปแขวนห้อยไว้ที่ตรงศีรษะของหญิงซึ่งกำลังเจ็บท้อง หรือไม่ก็เอาไปแขวนที่หิ้งผีในห้องเรือน เวลาผ่านไปแขวนมีหมากพลูและดอกไม้ธูปเทียนเป็นเครื่องค่านับบูชาไปด้วย ธูปเทียนเมื่อจุดไฟแล้วนำไปปักไว้ข้างล่าง นี่เป็นเรื่องบนบานขอให้คลอດลูกง่าย เมื่อคลอດลูกแล้วก็นำเงินบนไปซื้อของตักบาตรหรือถวายพร ถ้าดูตามนี้ก็จะเห็นว่าเบี่ยนบนก็คือบนด้วยเงินนั่นเอง เพราะแต่ก่อนใช้เบี่ยนเป็นเงินปลีก"

ผู้ที่ช่วยทำคลอດเรียกว่าหมอด้าย ส่วนใหญ่เป็นหญิงมีอายุเคยคลอດบุตรเอง และได้ช่วยทำคลอດผู้อื่นมามากจนมีความชำนาญ อัตราค่าจ้างไม่ได้กำหนดตายตัว แล้วแต่ผู้ว่าจ้างจะให้ บางทีไม่ได้ค่าจ้างเป็นเงินแต่เป็นของกิน สถานที่คลอດคือบ้าน มีเคล็ดอยู่ว่าต้องเปิดประตูหน้าต่างไว้สลักกุญแจลิ้นชักที่มีให้หมด เพราะถือเคล็ดว่าการคลอດจะไม่ติดขัด

ทำคลอດสมัยก่อนเป็นทำนอง เช่าทั้งสองงอขึ้น ทำยันพื้นไว้หลังพิงกับสิ่งของมือจับกับชายผ้าที่ผูกโยงลงมาจากงอ เวลาแบ่งลูกมือทั้งสองจะเหน็บโยงผ้าไว้ด้วยเป็นการเสริมแรงแบ่งลูก

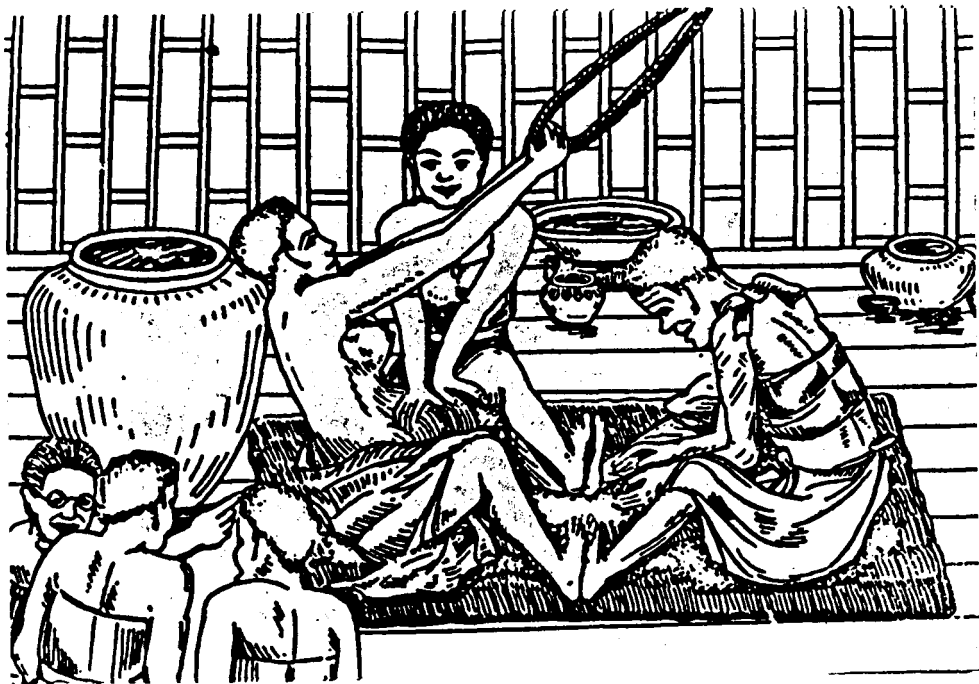
การคลอດไม่มีการตัดฝีเย็บ ปลอ่ยให้ช่องคลอດฉีกขาด ซึ่งผลจากการคลอດหายเร็วเพียงไม่กี่วัน หมอด้ายบางคนใช้เล็บกรีดฝีเย็บหรือบางคนใช้คมของเกลือเม็ดกรีดแทน เมื่อเด็กคลอດแล้วอาจใช้เหล้าล้างฝีเย็บ บางคนเอาไพลทำกับเกลือพอกเอาไว้

ภราดร รัตนกุล กล่าวไว้ในหนังสือสานคลอດลูกว่า

"เริ่มต้น การเอาเด็กออกมาจากท้องมารดา เรียบร้อยแล้วก็ต้องควักเอาเลือดในปากเด็กออกมา แล้วเอาน้ำผึ้งทองคำเปลว กวาดที่ลิ้น เพื่อไม่ให้เด็กเจ็บป่วยจากข้างเพราะการควักเลือดจากปากทารกนั้นจะต้องควักออกมาให้หมดสะอาดไม่มีติด ไม่อย่างนั้นเด็กจะเป็นชางได้"

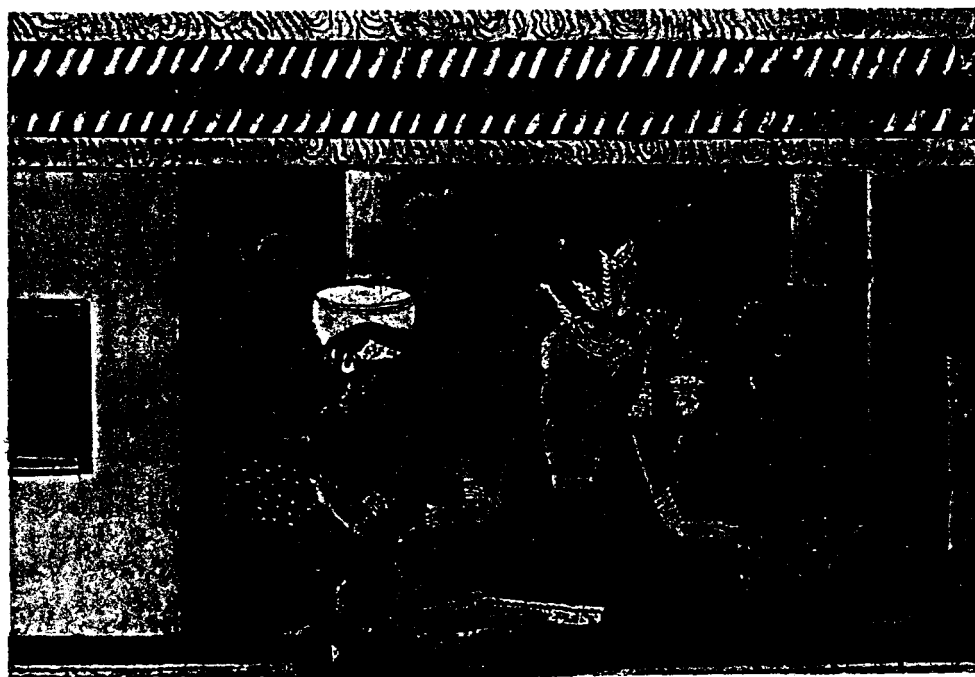

"ภาพทำนึ่งคลอดในลัมยโบราณ เข้าทั้งสองงอชี้! แก้วน้ำพัน"

"ภาพการทำคลอดแบบโบราณโดยหมอต้าแซ"

น้ำผึ้งทองคำเปลว ถ้าหากไม่มีก็ไม่ต้อง ... ต่อจากนั้นชั้นที่สองจะต้องตัดสายสะดือเด็ก ที่เรียกว่า รก เอาสายรกดึงให้ยืดยาวพอควร ต่อจากนั้นก็ให้นำเอาด้ายดิบที่ย้อมครามมาผูกมัดให้แน่น สักดเลือกดมไม่ให้เดินหัวคราว เอาก้อนดินที่แข็งมารองสายรกอเอาไว้ จำเพาะส่วนที่จะตัด ต่อจากนั้นก็ใช้ไม้ไผ่เหลาจนบาง มาตัดไม้เฝือกการใช้มัด เมื่อตัดสายรกเสร็จแล้ว หมอตำแยจะรับเด็กไปอาบน้ำ ภูเบาะลงในกระดังแล้ววางเด็กลงบนนั้น ถ้าเป็นเด็กชายพ่อจะเอาสมุดดินสอวางไว้ในกระดัง แต่ถ้าเป็นหญิงก็จะวางด้ายกับเข็มแทน ต่อจากนั้นหมอตำแยจะยกกระดังร้อนไปร้อนมา ปากก็พูดว่าสามวันลูกผี สี่วันลูกคน ลูกของใครมารับไปเน้อ แล้ววางกระดังแรงพอควรบนพื้นสามครั้ง พอให้เด็กร้องจ้าบิดาหรือญาติผู้ใหญ่ก็จะร้องรับว่า ลูกของข้าเอง

"ภาพการคลอด จิตรกรรมฝาผนัง

พระวิหารหลวง วัดสุทัศน์เทพวราราม"

รกที่คลอดออกมาพร้อมกับสายสะดือส่วนที่ติดกับรก จะนำไปล้างให้สะอาด เชื่อว่าเป็นการป้องกันโรคพุง และนำไปใส่ในภาชนะดินเผา โรยเกลือข้างบนรกเพื่อไม่ให้รกรเน่า ต่อจากนั้นนำภาชนะนี้ไปวางข้างเตาไฟ เพื่อเอาเคล็ดว่าสายสะดือจะได้แห้งเร็ว เมื่อสามวันไปแล้ว จึงนำภาชนะใส่รกไปฝัง (ภาราตร รัตนกุล, 2522) เหตุที่ต้องฝังดิน คัมภีร์ปฐมจินดา กล่าวว่า "พราหมณ์ภักที่จะหอมกลิ่น และจะมากินครั้นกินแล้วจะลามเข้าตัวมารดา จะทำให้เป็นอันตรายต่าง ๆ (เสฐียรโกเศศ, 2532) เมื่อจะฝังรกให้เอาแป้งหอม น้ำมันหอม ข้าวตอกดอกไม้ กฤษณา จวงจันทร์ ชูบเทียน บูชาบวงสรวงแก่เทพธิดา เคนบนและพฤษทเวดา ภูมิเทวดา แล้วจึงฝัง" (เสฐียรโกเศศ, 2531)

สำหรับสายสะดือที่ติดกับตัวเด็ก เมื่อหลุดแล้วจะเก็บใส่ไว้ในอับหรือในภาชนะปิดฝาโรยขมิ้นไว้ ถือว่าสายสะดือแห้งเป็นยา

เชื่อกันว่าน้ำนมสามวันแรกเป็นน้ำนมไม่ดี เพราะมีสีเหลือง ๆ ไม่ขาว เสฐียรโกเศศ เล่าไว้ในประเพณีเกี่ยวกับการเกิดว่า

"เด็กที่คลอดออกมาใหม่ ๆ เขายังไม่ให้กินอะไร ให้กินแต่ขี้แมลงสาบเผาไฟผสมกับเกลือชนิดหนึ่ง แล้วละลายลงในน้ำผึ้งในถ้วยเล็ก ๆ เอาขี้แมลงสาบ ๓ หอยลงมาในถ้วยให้เกลือชายข้างหนึ่งหอยทาดปากถ้วยออกมายาวเพื่อให้เด็กดูดกินยาเข้า ขี้แมลงสาบนี้เป็นยาถ่ายสำหรับขับขี้เทาเด็ก ขี้เทาคือ ขี้เด็กที่มีอยู่ในท้องมาแต่กำเนิด มีลักษณะเหนียวและเป็นสีดำ ว่าถ้าทิ้งไว้ไม่ขับให้ออกมา จะทำให้เด็กไม่สบาย ให้เด็กกินอย่างนี้ 3 วัน แล้วจึงจะให้กินนมแม่ จะให้เด็กกินนมแม่มาแต่แรกไม่ได้เพราะแม่ยังไม่มีน้ำนมที่บริสุทธิ์พอเลี้ยงเด็กได้ ถึงแม้ก็ยังให้กินไม่ได้ด้วย จนกว่าเด็กจะแข็งแรงพอ ชินให้กินอาจเป็นอันตรายแก่เด็กได้เพราะกระเพาะยังไม่ขยายตัว" (เสฐียรโกเศศ, 2532)

สมัยก่อนการคลอดบุตรต้องคลอดกันเอง อาจไม่มีใครช่วยหรืออาจอาศัยความช่วยเหลือของผู้ใกล้เคียง ถ้าหมู่บ้านใดมีหมอตำแย ก็จะเป็นภาระของหมอตำแยช่วยทำคลอดให้ ความรู้ในการทำคลอดก็อาศัยประสบการณ์ ความสังเกตแล้วถ่ายทอดกันมา บางอย่างเป็นความเชื่อถือ บางอย่างเป็นความจริง ทั้งนี้เป็นเพราะความไม่รู้จริงเกี่ยวกับสรีรวิทยาของมนุษย์ สุติกรรมแผนปัจจุบันได้พัฒนามาในระยะสองร้อยปีมานี้เอง มีถิ่นกำเนิดที่ยุโรป แล้วได้แพร่ไปที่อื่น ๆ ของโลก

บุคคลที่นำสูติกรรมแผนปัจจุบันเข้ามาเผยแพร่ในเมืองไทยเป็นคนแรก คือ มิซซันนารีเพรสไบทีเรียนชาวอเมริกัน ชื่อนายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ เมื่อ พ.ศ. 2385 นายแพทย์รัดเลย์ ได้เรียบเรียงตำราสูติศาสตร์แผนปัจจุบันขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีชื่อว่าตำมภิรตวรรษรักษา หนังสือเล่มนี้ได้ตีพิมพ์เผยแพร่เป็นภาษาไทยจำนวน 200 เล่ม มีความยาวประมาณ 200 หน้า ได้กล่าวถึงอาการและวิธีรักษา โรคทางสูติกรรมไว้โดยละเอียด มีภาพแสดงเครื่องมือและเทคนิคต่าง ๆ รวม 50 ภาพ เมื่อ พ.ศ. 2404 มิซซันนารี คณะนี้ได้ขยายงานบริการการแพทย์ ซึ่งรวมทั้งสูติกรรม ออกไปต่างจังหวัด

ภายในเวลา 50 ปี ได้ขยายออกไป 11 จังหวัด คือ เพชรบุรี เชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน ราชบุรี แพร่ น่าน เชียงราย พะเยาโลก นครศรีธรรมราช และจังหวัดตรัง ตามลำดับ กล่าวกันว่ามิซซันนารีชื่อ แพทย์หญิงโบวแมน ได้ทำการผ่าตัดเด็กออกทางหน้าท้องเป็นรายแรกของประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2437 ที่จังหวัดน่าน

เมื่อ พ.ศ. 2432 มีโรงเรียนแพทย์แห่งแรกของประเทศไทย คือ โรงเรียนแพทยากร ซึ่งเป็นคณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาลในปัจจุบันนี้ ในระยะแรก ยังไม่มีการสอนสูติกรรมแผนปัจจุบัน จนกระทั่ง พ.ศ. 2439 พระยาบัตสรพโรค หรือ นายแพทย์อะดัมสัน จึงได้นำสูติกรรมแผนปัจจุบันมาบริการและสอนที่โรงเรียนแพทย์แห่งนี้ (กำหนดจากตรุจินดา, 2531)

"สูติกรรมแผนปัจจุบัน"

วิเคราะห์

ในสมัยโบราณการเจ็บครรภ์คลอดลูกเป็นความเจ็บปวดที่รุนแรง โดยเฉพาะครรภ์แรก นอกจากนี้การคลอดลูกสมัยก่อนอาจจะเกิดสภาวะแทรกซ้อน เป็นสาเหตุการตายของแม่และลูกได้ จึงมีการแสวงหาวิธีการที่จะให้การตั้งครรภ์และการคลอดลูกปลอดภัยที่สุดที่จะพึงทำได้ตามสถานะภาพในขณะนั้น เริ่มตั้งแต่ไปหาหมอตำแยให้ช่วยเหลือ ให้ผู้ตั้งครรภ์ปฏิบัติตามความเชื่อถือสมัยก่อนนั้นอย่างเคร่งครัด รวมทั้งการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้คลอดและสมาชิกของครอบครัว โดยการทำพิธีต่าง ๆ ตั้งแต่บนบานด้วยแป้ง, ไล่ผีให้ออกไปจากบ้านไม่ให้ทำอันตรายแก่ชีวิตแม่และลูก โดยการประพรมน้ำมันต์ทุกซอกทุกมุม ซึ่งเป็น การดีที่เมื่อจะไล่ผีออกจากบ้าน ก็จะต้องทำความสะอาดบ้าน เรือนเสียก่อนการประพรม น้ำมันต์ จะเปิดประตูหน้าต่างทุกบานเพื่อเป็นเคล็ดว่าการคลอดลูกจะไม่มี การติดขัด แต่ประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำนี้คือทำให้อากาศถ่ายเทสะดวก การใช้เงินบนผีบ้านผีเรือนเพื่อให้ลูกคลอดง่ายขึ้น เมื่อลูกคลอดแล้วก็นำเงินนั้นไปทำบุญต่กษัตริ์ ก็เป็นการแสดงให้ เห็นว่าวิถีชีวิตคนไทยมีความแนบแน่นกับศาสนาพุทธมาก การมีหมอตำแยมาช่วยทำคลอดให้ โดยหมอตำแยไม่ได้เรียกร้อยค่าบริการ เป็นการแสดงการเกื้อกูลช่วยเหลือกันและกันของสังคมไทย

สำหรับการนั่งคลอดนั้น วิชาสูติศาสตร์ปัจจุบันถือว่าเป็นท่าคลอดที่เหมาะสมที่สุด ดีกว่าท่านอนคลอดที่ปฏิบัติอยู่ในปัจจุบัน สมัยโบราณใช้เล็บริดฝ้ายเป็นเหตุให้ฝ้ายติด เชื้ออีกเสบได้ เพราะสมัยก่อนไม่มีฟอกมือล้างเล็บให้สะอาดก่อนช่วยทำคลอด อย่างไรก็ตามการใช้คมของมีดเกลือไม่มีเชื้อโรคและการใช้เหล้าล้างฝ้ายหลังคลอดนั้นแอลกอฮอล์ในเหล้าจะฆ่าเชื้อโรค แต่จะทำให้แม่แสบมาก การใช้ไฟลกับเกลือฟอกที่แผล ก็คงจะให้ แผลแฉะและเจ็บปวดน้อยลง แต่ต้องพอกบ่อย ๆ เพราะเมื่อแม่ขยับเขยื้อนลงที่พอกอยู่ก็จะหลุดออกมาได้

การควักมูกเลือดออกจากปากเด็กเป็นสิ่งที่ถูกต้องที่ต้องทำเพราะเด็กอาจสำลัก มูกเลือดที่ค้างอยู่ ทำให้เป็นปอดบวมได้ ส่วนการใช้ผ้าผืนทองคำเปลวกวาดลิ้นเด็กนั้น ก็พอจะช่วยเด็กได้เพราะผ้าผืนมีคุณสมบัติฆ่าเชื้อโรค ส่วนทองคำเปลวนั้นคนไทยจะใช้ในกรณีที่ต้องการความศักดิ์สิทธิ์ และความขลัง มีความเชื่อว่าเด็กเป็นช่างแล้วจะไม่ดูคนม โดยทั่วไปถ้าเด็กไม่สบายก็จะไม่ดูคนม โดยเฉพาะถ้าเด็กเป็นบาดทะยักแรกเกิด การกระทำดังกล่าวคงจะช่วยเป็นกำลังใจว่าเด็กจะดูคนมได้อย่างไม่มีปัญหา

การใช้ผิวไผ่ตัดสายสะดือนั้นย่อมดีกว่าการใช้มิด เพราะผิวไผ่ย่อมสะอาดกว่า แต่การใช้บางสิ่งบางอย่างพอสะอาดได้ก็รวมทั้งการใช้ผ้าลายทาสีสะดือเด็กนั้น เป็นเหตุให้เกิดบาดทะยักถึงแก่ชีวิตได้

การที่พ่อเอาสมุดดินสอวางไว้ในกระดังสำหรับลูกชาย ก็คงจะเป็นเคล็ดว่า ลูกชายจะได้มีสติปัญญาเล่าเรียน เพื่อจะได้รับราชการเป็นขุนนางมีความก้าวหน้าของชีวิตมากกว่าจะจมปลักเป็นเกษตรกร ส่วนลูกสาวใช้ด้ายกับเข็มแทนก็เพื่อจะเป็นสิ่งแทนหน้าที่ของผู้หญิงสมัยก่อน ต้องทำหน้าที่เป็นแม่บ้านดูแลความเรียบร้อย รู้จักการฝีมือ และมีธยัสถ์ เป็นการแยกบทบาทของชายกับหญิงอย่างชัดเจน

เด็กเมื่อแรกเกิดสมัยก่อน อาจจะมีชีวิตรอดน้อย ต่อเมื่อมีอายุเกินสามวันแล้ว โอกาสรอดจึงมีสูง จึงได้พูดว่าสามวันลูกผีสี่วันลูกคน

เมื่อเด็กอยู่ในครรภ์มารดา รกเป็นสะพานเชื่อมต่อระหว่างเด็กกับมารดา เป็นทั้งแหล่งอาหารและออกซิเจนจากมารดาไปสู่ลูก คนไทยจึงถือว่ารกมีบุญคุณเป็นของมีค่า การจะทิ้งรกไปเหมือนเศษขยะคงไม่เหมาะสม จึงมีการเก็บรกไว้ชั่วคราวใส่เกลือไม่ให้เน่า พอเวลาอันสมควรแล้วจึงนำไปฝังดิน พร้อมกับกล่าวบูชาเทวดาต่าง ๆ ทั้งที่อยู่ในอากาศ สถิตย์ที่ต้นไม้ และพระภูมิเจ้าที่ เป็นการบอกกล่าวให้เทวดาช่วยดูแลรก และคิดว่า จะมีผลคุ้มครองเด็กที่เกิดมาด้วย

การที่ไม่อนุญาตให้เด็กดุนมในสามวันแรก เพราะถือว่าน้ำนมแม่ไม่ดี เป็นความเชื่อที่ผิดมาก น้ำนมแม่สามวันแรก ๆ แม้จะไม่มีสีขาวแต่มีคุณค่าทางอาหารสูง สมควรให้เด็กกิน แต่สมัยนั้นนอกจากจะไม่ให้เด็กกินนมแม่ในระยะแรกแล้ว ยังให้กินซี่แมงสาบเผาไฟกับน้ำผึ้งเป็นยาระบาย น้ำผึ้งนั้นดีสำหรับเด็ก แต่ซี่แมงสาบถ้าไม่เผาไฟให้ดีอาจทำให้เด็กติดเชืโรคได้

จะเห็นได้ว่าการคลอดบุตรสมัยก่อน มีภาวะเสี่ยงต่อชีวิตแม่และลูกสูง เพราะไม่มีความแน่ใจว่าลูกจะมีชีวิตรอด และแม่จะปลอดภัยหรือไม่ จึงทำให้มีการปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อให้การคลอดปลอดภัยทั้งชีวิตแม่และลูก

สรุป

แม่แม่จะไม่ใช่ผู้นำ แต่แม่คือหัวใจของครอบครัวผู้ดูแลทุกข์สุขของทุกชีวิตในครัวเรือนนั้น เมื่อยามที่แม่ตกที่นั่งลำบาก คือตั้งท้องและออกลูก จึงเป็นช่วงเวลาที่คุณจะต้องมาช่วยกัน เพื่อให้แม่และสมาชิกคนใหม่ของครอบครัวปลอดภัย เมื่อวิทยาการทางการแพทย์ยังไม่ก้าวหน้า แม่ก็ได้รับการดูแลอย่างตามมีตามเกิด แต่คงจะเป็นการดูแลที่ดีที่สุดเท่าที่พึงจะทำได้ ปัจจุบันการให้บริการสาธารณสุขได้ครอบคลุมไปถึงระดับหมู่บ้าน การดูแลแม่ในระหว่างตั้งครรภ์ จึงเป็นการดูแลตามหลักวิชาการไม่ต้องปฏิบัติตามการเชื่อถือ การถือเคล็ดต่าง ๆ ดังสมัยก่อนการคลอดลูกที่บ้านจึงไม่นิยมกันอีกต่อไป หมอตำแยจึงหมดความจำเป็นกลายเป็นเรื่องของประวัติศาสตร์การผดุงครรภ์ ความเสี่ยงที่เกิดจากการตั้งครรภ์และคลอดบุตรสมัยปัจจุบันแทบจะกล่าวได้ว่ามีน้อยมากอย่างไรก็ตามการให้สุขศึกษาเกี่ยวกับการตั้งครรภ์และคลอดบุตรแก่ประชาชนก็ยังเป็นเรื่องสำคัญ เพราะจึงมีคนกลุ่มหนึ่งที่ยังชอบเชื่อข่าวลือ และไม่เห็นความสำคัญว่าในขณะตั้งครรภ์จะต้องปฏิบัติตนให้ถูกสุขลักษณะ ถึงแม้ว่าการตั้งครรภ์และคลอดบุตรจะเป็นเรื่องธรรมชาติ แต่ก็ยังเป็นธรรมชาติที่อาจมีอันตรายต่อชีวิตได้ การไปฝากครรภ์จึงเป็นความจำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมัยปัจจุบัน แนะนำว่าควรจะมีบุตรเพียงสองคนเท่านั้น การตั้งครรภ์แต่ละครั้งควรเป็นการตั้งครรภ์ และคลอดบุตรที่ปลอดภัย สมกับคำว่า ลูกรอดแม่ปลอดภัย

บรรณานุกรม

กำแหง จาตุรจินดา และคณะ. สถิติศาสตร์รามธิบดี, พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : หจก.ภาพพิมพ์, 2531.

ทวิศักดิ์ ฤาษประทีป, และคณะ. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ, พ.ศ. 2530. กรุงเทพมหานคร : วัดนาพานิช, 2530.

นิเทศสุขกิจ, ชุน. อายุรเวชศึกษา วิชาแพทย์แผนโบราณ, ม.ป.ท., 2496.

ภราดร รัตนกุล. "คนอีสานคลอดลูก", นิตยสารลูก (กุมภาพันธ์ 2522) : 19.

ศิลปากร, กรม. เสภาเรื่องขุนช้าง-ขุนแผน. กรุงเทพมหานคร : รุ่งวัฒนา, 2513.

เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุมานราชธน), ประเพณีเนื่องในการเกิด. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, 2532.

อยู่ไฟ

ความหมาย

"อยู่ไฟ" เป็นคำกริยา แปลว่า นอนใกล้ไฟเพื่อให้อบอุ่นเป็นการรักษามดลูกเมื่อคลอดลูก (ทวีศักดิ์ ญาณประทีปและคณะ 2530) เป็นวิธีการที่คนตะวันออกใช้

การอยู่ไฟมีหลายชนิดหลายแบบ มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัย กล่าวโดยทั่วไป อาจแบ่งเป็น 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ อยู่ใกล้กองไฟและให้ความร้อนบริเวณหน้าท้อง

อยู่ใกล้กองไฟเป็นการอยู่ไฟต้นฉบับ การอยู่ไฟแบบนี้มีพิธีรีตรอง รายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันไปแต่ละท้องถิ่น แต่มีหลักใหญ่ ๆ คล้ายกันคือ ให้ผู้คลอดนอนอยู่บนกระดานแผ่นใหญ่ ๆ แผ่นหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า กระดานไฟ ใกล้ ๆ นั้นก่อไฟเอาไว้ ถ้าใช้ฟืนก่อไฟก็เรียกกันว่าอยู่ไฟฟืน ถ้าใช้ถ่านเป็นเชื้อเพลิงก็เรียกกันว่าอยู่ไฟถ่าน

การอยู่ไฟอยู่กันในบ้าน ฉะนั้นการก่อไฟในบ้านจะต้องทำด้วยความระมัดระวังมาก จะต้องมีการขนถ่ายฟืนรองรับกองไฟเอาไว้ และกองไฟที่ก่อต้องไม่ลุกโชติช่วงจนเกินไป เพราะไฟอาจจะไหม้สิ่งต่าง ๆ ได้ ใกล้ ๆ กองไฟจะมีภาชนะใส่น้ำเอาไว้เพื่อราดเรือประพรมไม่ให้ไฟลุกแรงเกินไป ห้องที่ใช้อยู่ไฟมักจะปิดประตูหน้าต่าง ทำให้ร้อนอบไอบังห้อง

บางที่ทำกระดานไฟให้สูงจากพื้นและเลื่อนกองไฟเข้ามาใกล้ ๆ หรือบางทีอาจกองไฟไว้ใต้กระดานไฟเลย การอยู่ไฟแบบนี้เรียกกันว่าอยู่ไฟภูวน ส่วนการนอนบนกระดานไฟซึ่งวางอยู่กับพื้น และนอนอยู่ข้าง ๆ กองไฟเรียกกันว่า อยู่ไฟไทย

การอยู่ไฟด้วยการให้ความร้อนบริเวณหน้าท้อง โดยไม่ต้องกองสุมไฟเป็นการพัฒนาการมาในระยะหลัง มีหลายวิธีที่ใช้กันบ่อย ๆ มี 2 วิธีคือ ใช้ชุดซึ่งเรียกว่า อยู่ไฟชุดและใช้กระเป๋าน้ำร้อน

การอยู่ไฟชุด เล่ากันว่าเอามาจากประเทศญี่ปุ่น ในสมัยรัตนโกสินทร์นี้เอง การอยู่ไฟชุดไม่มีพิธีรีตรองอะไรมาก มีกล่องแบน ๆ ทำด้วยอลูมิเนียมสำหรับใส่ชุด และมีดซึ่งเป็นเชื้อไฟ จุดชุดแล้วใส่กล่องไว้ กล่องก็จะร้อน ใช้ประมาณ 3-4 กล่องเอามาห่อ

ผ้าแล้วเอามาพันรอบท้อง โดยให้กล่องชุดอยู่บริเวณหน้าท้อง การอยู่ไฟแบบนี้บางที่ทำให้ผิวหนังหน้าท้องพองได้ กล่องไฟชุดในปัจจุบันนี้ยังหาซื้อได้ตามร้านขายยาประเภท ค.

การอยู่ไฟโดยใช้กระเป๋าน้ำร้อนวางบริเวณหน้าท้อง มีใช้กันมากขึ้นในระยะหลังนี้ เป็นการประยุกต์การอยู่ไฟจนเหมือนกับไม่ใช่เป็นการอยู่ไฟเลย

(กาแพง จาตุรจินดา, 2531)

ประวัติความเป็นมาของการอยู่ไฟ

ในสมัยโบราณชาวอีสานมีวิธีการอยู่ไฟ ดังที่ ภราดร รัตนกุล เล่าไว้ว่า ภายหลังการคลอด จะให้แม่ดื่มน้ำส้มมะขามกับเกลือ แล้วนอนอยู่ใกล้กองไฟเล็ก สามวัน ต่อจากนั้นจะย้ายมานอนใกล้กองไฟใหญ่ ซึ่งจะมีการประกอบพิธีทางไสยศาสตร์ในการย้ายด้วย คือทำนํ้ามนต์พรหมเตาไฟ เสกข้าวกี้ยเกลือเคี้ยวพ่นท้องมารดา และเด็ก และพ่นใส่เตาไฟ เรียกว่าดับพิษไฟแล้ววางอาหารเครื่องสังเวย รูปเทียน ดอกไม้ หมากพลู ไว้สามมุมเตาไฟ ผู้คลอดจะต้องกราบไหว้เตาไฟระลึกถึงพระคุณ ดิน น้ำ ลม ไฟ แล้วจะมีผู้เสกขมิ้นกับปูนทาหลังผู้คลอด เพื่อให้อยู่กระดานไฟได้

กองไฟอาจทำเป็นแคร่ เรียกว่าแคร่เตาไฟ แล้วใช้ต้นกล้วยตัดเป็นท่อน ๆ ผ่าครึ่งวางบนแคร่ เอาดินเกลี่ยข้างบนอีกที่ต่อจากนั้นก็จุดไฟเรียกว่า ทอดเตาไฟ อาจมีการดับพิษไฟด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น วางด้ายสายสิญจน์ ปิดยันต์ 8 ทิศ รอบที่อยู่ไฟและที่ใดที่นอนจะมีหนามสะ โดยมากใช้หนามพุทธรักษาหรือหนามมะขามเทศ หรือหนามไผ่ เพื่อกันผีกระสือ ปักเจลาวไว้ที่เชิงบันได (ภราดร รัตนกุล, 2522)

เจลาวหรือตาเหลว มีขนาดเท่าฝ่าบาตร เอาด้ายสีด้าแดงและขาววางรอบ ๆ มุมเจลาว แต่ให้สลับสีกันแล้วเอาผูกกับปลายไม้ไผ่ ไม่จำกัดว่าใช้แต่เรื่องอยู่ไฟ เป็นเครื่องหมายบอกให้รู้ว่าห้ามไม่ให้ใครลงไปตักน้ำหรือจับปลาในนั้น เมื่อปักไว้ที่ริมสระหรือบ่อน้ำ บ่อปลา

ในระยะ 3-7 วันหลังจากคลอดลูกแล้ว หมอตำแยจะมาฉีดยาให้ทุกวัน คือเอามือกดดันตรงหัวเหน่าเพื่อขับนมดลูก ที่ซึ่งมดลูกอยู่เห็นตรงหน้าท้องเป็นแอ่ง จึงได้เรียกอย่างนั้น เมื่อผื่นขึ้นไปแล้วก็เอามือกดคลึงที่หัวเหน่า เรียกว่ากล่อมมดลูกให้มดลูกหดตัวกลับเข้าที่ได้ตามเดิม ตอนนี้น้ำคาวปลาทะลักออกมาจะรู้สึกสบาย

ในการทำความสะดวกร่างกาย ผู้คลอดลูกต้องเข้ากระโจม คือการต้มน้ำ ไล่ยาต่าง ๆ ในกระโจม และผู้คลอดลูกเข้าไปนั่งในนั้น ยาที่ใส่คือเปลือกส้มโอ ใบส้มป่อย ว่านน้ำตะไคร้ ผักบั้งล้อม มะกรูดฝานเป็นเส้นยาว ๆ เกือบหยิบมือหนึ่ง จะทำในตอนเช้า

นอกจากนี้ยังมีการประคบตัว คือเอาน้ำยาที่เหลือจากการเข้ากระโจมผสมกับ น้ำเย็นแล้วทำลูกประคบ ใช้ไพลว่านนางดำ ชมิ้นอ้อย ใบมะขาม ใบส้มป่อย ตำแล้วเคล้า เกลือ เอาผ้าห่อมัดให้แน่นเป็นลูกประคบ

สำหรับหน้าท้องมีการนวดหม้อเกลือ คือเอาเกลือไล่หม้อตาลปิดฝาตั้งบนไฟ จนร้อนจัดเกลือในหม้อแต่กระเปิดตั้งเพี้ยะ ๆ แล้วเอาใบพลับพลึงหรือใบละหุ่งรอง ห่อด้วย ผ้าเหลืองชายผ้าทำเป็นกระจุกสำหรับถือ คลึงที่หัวเหน่า เพื่อให้มดลูกหดตัวเข้าอยู่ ตามปกติ กับหม้อเกลือตอนบ่ายครึ่งหนึ่งและเช้ามืดอีกครั้งหนึ่ง

สำหรับแผลคลอดลูกจะรักษาด้วยการ "นั่งถ่าน" คือใช้ผิวมะกรูดตากแห้ง ว่านน้ำ ว่านนางดำ ไพล ชมิ้นอ้อย ชานหมาก ชะลูด ชมิ้นผง ใบหนาด สิ่งเหล่านี้หั่นให้ ละเอียดตากแดดเตรียมไว้ก่อน โรยที่ละหีบมือลงไปในเตาไฟขนาดเล็ก ๆ ให้ฟุ้งเป็น ควันขึ้นสู่กันผู้หนึ่ง เป็นเรื่องสมานแผลที่เกิดจากการคลอดลูก

เวลาของการอยู่ไฟจะเป็นกี่วันไม่กำหนดแน่นอน ส่วนใหญ่อยู่กันตั้งแต่ 1 สัปดาห์ ขึ้นไป อาจเป็น 2, 3, 4, 5 หรือ 6 สัปดาห์ก็ได้ บางคนนิยมอยู่ไฟเป็นจำนวนวันคี่ เช่น 7, 9, 11, 15, 21 หรือ 29 วัน เป็นต้น มีคำพูดว่า อยู่คู่ลูกถี่ อยู่คู่ลูกห่าง

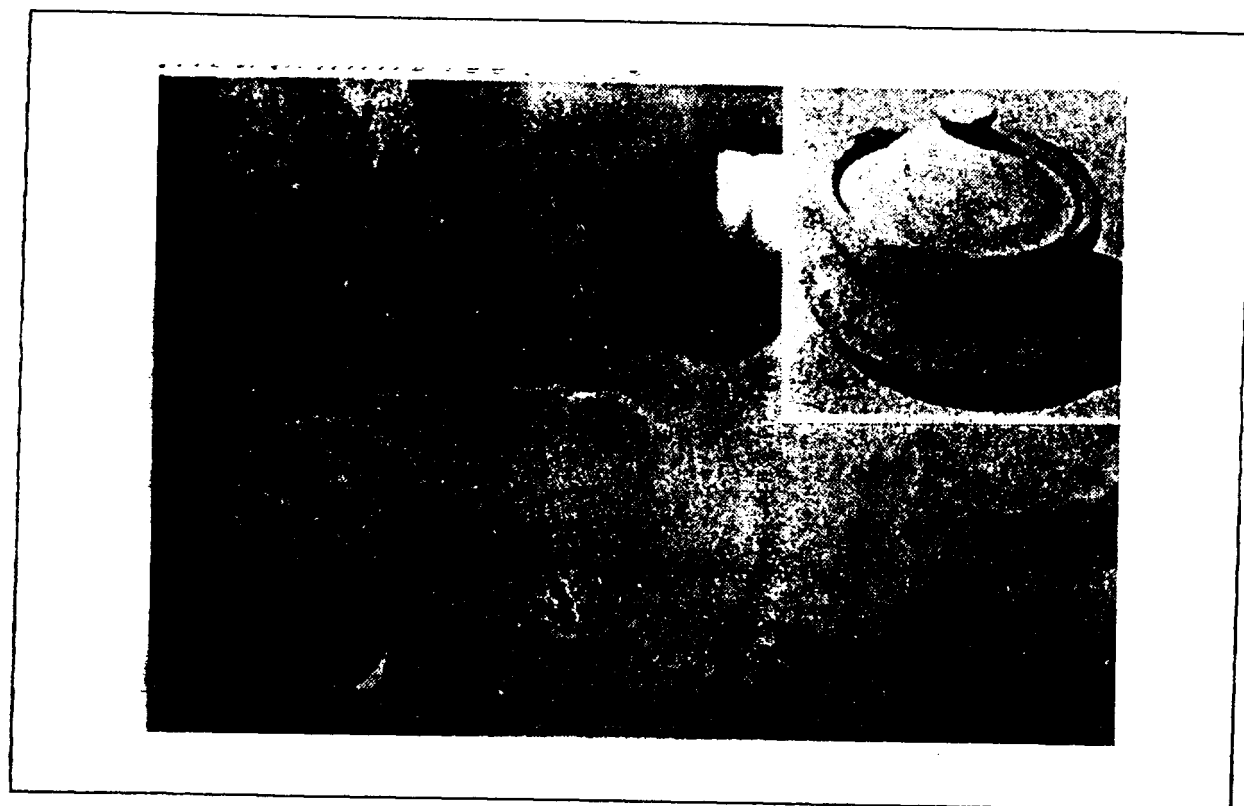
เมื่ออยู่ไฟครบกำหนดแล้ว ทำบัตร์หลี่ มีกึ่งปล่า ปลาอย่า หรือกับข้าวอะไร เล็ก ๆ น้อย ๆ ไล่กระตังเล็ก ๆ สำหรับเช่นสิ่งเว่ยแม่เตาไฟแล้วจึงดับไฟ อาบน้ำมนต์ บางรายก่อนออกไฟหนึ่งวัน อยู่ไฟกลับคือใช้กลับแทนฟืน เอาใบเหงือกปลาหมอสุมนบน กลับ เอาน้ำมนต์ธรีสารประพรมที่ไฟและเด็กและลาแม่เตาไฟออกไปอาบน้ำมนต์

เมื่อออกไฟแล้วห้ามนอนร่วมกับสามี 3 เดือน บางทีแม่ของหญิงอาจมานอนอยู่ ด้วยเพื่อป้องกันในเรื่องนี้ ที่ห้ามเพราะถือว่า ถ้าฝ่าฝืนจะมีลูกถี่ เพราะมดลูกยังไม่แห้งสนิท

อาหารที่รับประทานระหว่างอยู่ไฟนั้นจะงด "ของแสลง" ต่าง ๆ รับประทาน เพียงข้าวกับเกลือในระยะแรกๆ ต่อจากนั้นก็จะมีเพียงปลาแห้งเป็นหลัก ห้ามของเผ็ดร้อน หมักดองต่าง ๆ ห้ามการร่วมเพศ สามเดือนบ้าง สี่เดือนบ้างแล้วแต่ความเชื่อถือ

"ภาพการอาบน้ำประคบน้ำใบราวม"

"ภาพทักหม้อเกลือใช้หม้อตาลมีฝาละมีปิด"

การพักผ่อนหลังคลอด เป็นวิธีปฏิบัติทั่วโลก ระยะเวลาที่พักแตกต่างกันไป เมื่อเริ่มศักราชของคริสต์ศตวรรษใหม่ ทางประเทศสหรัฐอเมริกาจะให้ผู้นคลอดพักอยู่ในโรงพยาบาลถึงสองสัปดาห์ สำหรับการปฏิบัติในประเทศไทยนั้น ช่วงการพักผ่อนหลังคลอด มีการปฏิบัติให้เข็นถั่วและรักษาตัวโดยการใช้ความร้อนที่เรียกว่าอยู่ไฟ และการใช้สมุนไพร

มีความเชื่อว่าห้ามเตรียมการอยู่ไฟไว้ล่วงหน้า เพียงแต่เตรียมแม่แคว์เตาไฟไว้ได้เท่านั้น การปักเฉลวไว้ที่บันไดบ้าน เป็นการเตือนผู้มาเยี่ยมไม่ให้พูดหรือกล่าวสิ่งใดที่จะทำให้การอยู่ไฟอยู่ไม่ได้ตามกำหนด เป็นต้นว่า ห้ามพูดว่าร้อนอบอ้าว และไม่ให้ต่อไฟออกจากกองไฟไปใช้เพื่อการหุงหาอาหาร

การบูชาแม่เตาไฟ และอื่นๆมีความเชื่อว่า ผู้อยู่ไฟจะได้รับการปกป้องคุ้มครองไม่ให้ได้รับอันตราย

การเข้ากระโจมอบสมุนไพร และใช้ประคบตัวนั้น เพื่อให้ผิวพรรณงดงาม ปราศจากผื่น การนั่งถ่านก็เพื่อรักษาแผลจากการคลอด ส่วนการนวดหม้อเกลือ นั้น นอกจากหวังว่าจะให้หม้อลูกเข้าอู่ดีแล้ว หน้าท้องจะได้ยุบ และยังเชื่อว่าวิธีการที่ต้องปฏิบัติต่างๆนั้น เพื่อเป็นการขับไล่สิ่งสกปรกหมักหมมที่ค้างออกไปให้หมด จึงกำหนดการอยู่ไฟไว้ ถ้าอยู่ไม่ครบตามกำหนด ก็มีความเชื่อว่าจะทำให้ร่างกายไม่แข็งแรง แก่ตัวแล้วจะเจ็บปวดตามร่างกาย เลือดลมไม่ดีเพราะไม่ได้ขับของเสียออกจากร่างกายให้หมด

จะเห็นได้ว่า การอยู่ไฟเป็นวิธีการยุ่งยาก และอาจจะเป็นการทรมานผู้เพิ่งคลอดบุตร เนื่องจากต้องทนอยู่กับความร้อนอบอ้าวและการจำกัด ชนิดอาหาร หลาย ๆ วัน ถ้าผู้ใดทนไม่ไหว ญาติผู้หวังดีก็จะพยายามทั้งให้กำลังใจ และบังคับให้อยู่ไฟตามกำหนด บางครั้ง ผู้อยู่ไฟถึงกับเสียชีวิตได้ ดังที่สมเด็จพระยาธรรมาธิราชานุภาพ ทรงเล่าไว้ในนิทานโบราณคดี เรื่องที่ 12 ว่า

"ทีนี้จะเล่าถึงมูลเหตุที่เปลี่ยนวิธีพยาบาลคนคลอดลูก กรมหมื่นปราบปรบักษ์ เคยตรัสเล่าให้ฉันฟังว่า เมื่อท่านยังเป็นหม่อมเจ้า มีบุตรคนแรก หม่อมเปี่ยมมารดาเป็นไข้ทรุนทรายทนความร้อนไม่ได้ แต่พวกผู้ใหญ่ที่พยาบาลบังคับขึ้นให้อยู่ไฟ จนหม่อมเปี่ยมตาย ท่านก็ทรงปัญหาแต่นั้นมาว่า ถ้ามีลูกอีกจะไม่ให้หม่อมอยู่ไฟเป็นอันขาด ต่อมาเมื่อท่านจะมีลูกอีกประจวบเวลาหม่อมเภาแวนเป็นผู้เข้ารับราชการเป็นแพทย์ประจำองค์พระเจ้าอยู่หัว จึงให้หม่อมเภาแวนเป็นผู้ผดุงครรภ์และพยาบาลตามแบบฝรั่ง ก็ปลอดภัยสบายดี

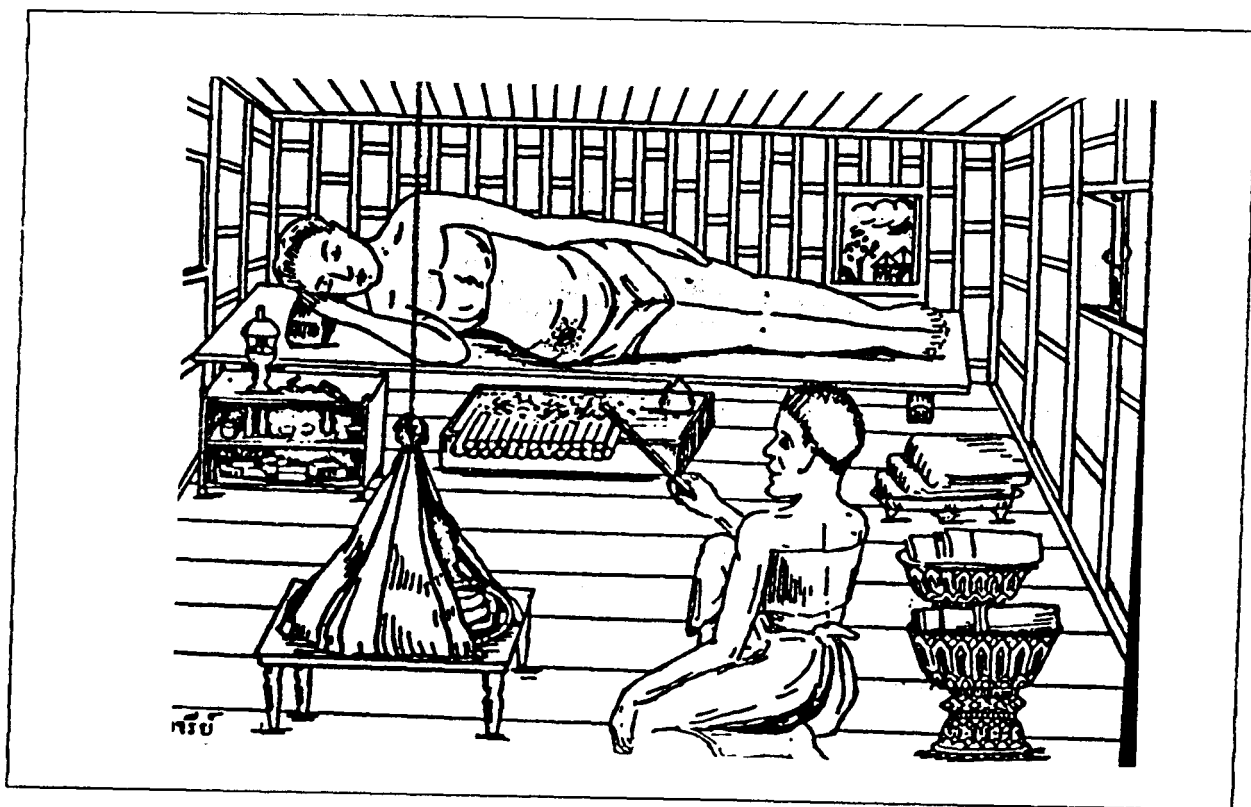
แต่นั้นมาท่านจึงให้ใช้แบบฝรั่งทั้งหม่อมและบุตรธิดาของท่านก็อยู่เย็นเป็นสุข ไม่มีใครเป็นอันตราย..." (สมเด็จพระยาเดชาดิศร 2521)

การอยู่ไฟนี้ได้ปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นเวลานานเพิ่งจะยอมเลิกการอยู่ไฟ ในสมัยรัชกาลที่ห้าเมื่อ สมเด็จพระนางเจ้าศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ (พระพันปีหลวง) ทรงเลื่อมใสในการแสดงธรรมแบบฝรั่งที่เข้ามา ไม่ต้องยอมเพลิง (อยู่ไฟ) จากการกราบทูลชี้แจงของกรมหมื่นปราบปรปักษ์ และทรงให้หม่อมเภาแวนพยาบาลตามแบบฝรั่งทรงเห็นดีกว่าวิธีอยู่ไฟตามแบบเดิม จึงทรงเริ่มเลิกวิธีอยู่ในพระราชวังและผู้ที่มีบรรดาศักดิ์ข้างนอกวังก็เฝ้าอย่างตามเสด็จ

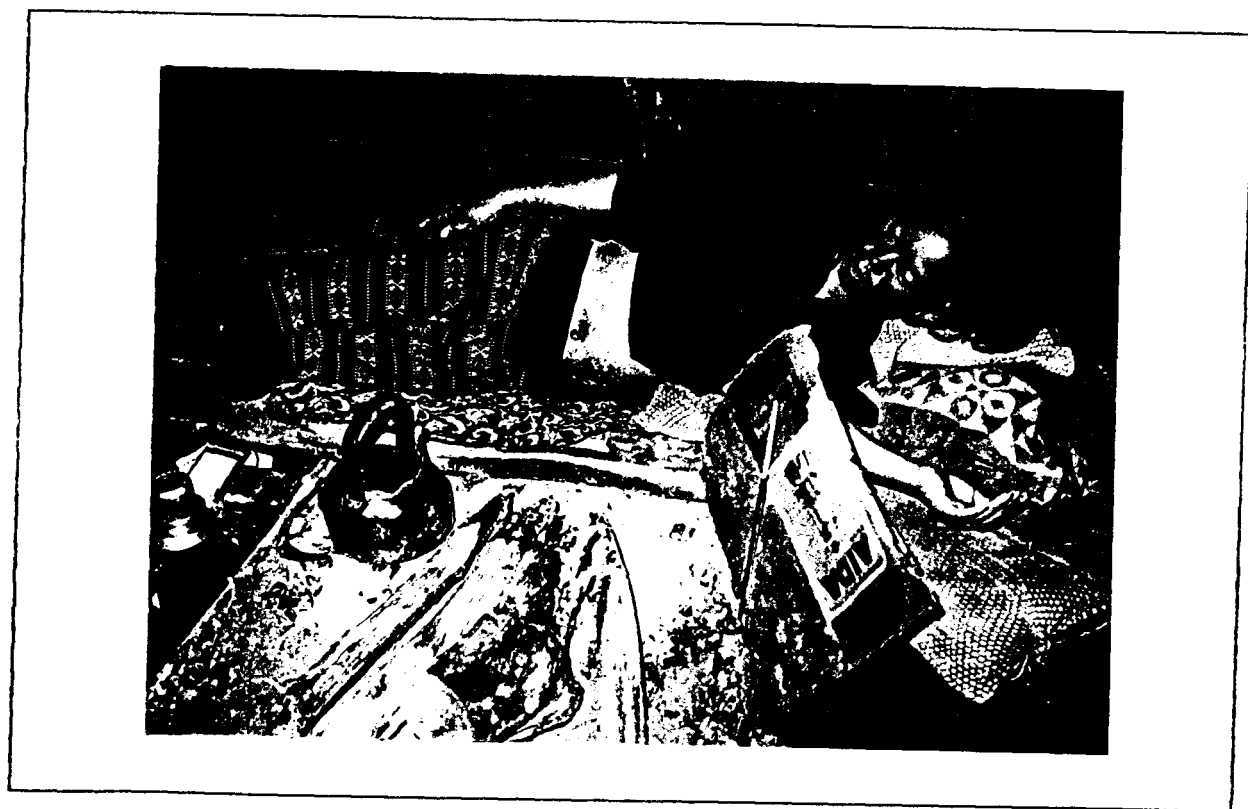
ต่อมามีพระราชประสงค์จะให้ราษฎรได้ความสุขด้วย จึงทรงแนะนำให้ทำตามอย่างพระองค์ ถ้าใครทำตามก็ทรงพระราชทานเงินทำขวัญลูกที่คลอดใหม่คนละ 4 บาท ในขั้นแรกหม่อมเภาแวนไปดูแลคนไข้เอง แล้วฝึกหัดหมอบกับคนพยาบาลจนชำนาญ ตอนแรกคนสมัครให้พยาบาลตามแบบใหม่นี้ยังมีน้อย ในห้องเดียวกันมีทั้งคลอดลูกที่อยู่ไฟ และไม่อยู่ไฟปนกันมา

"...อีกหลายเดือน ต่อเมื่อเห็นกันว่าคนที่ไม่อยู่ในไฟไม่ล้มตาย กลับสบายดีกว่าคนอยู่ไฟทั้งได้เงินทำขวัญลูกด้วย จำนวนที่ขออยู่ไฟก็ลดน้อยลงจนเกือบไม่มี กรมพยาบาล จึงสามารถตั้งข้อบังคับเลิกประเพณีอยู่ไฟในโรงพยาบาลแต่นั้นมา..."

(สมเด็จพระยาเดชาดิศร 2521)

"ภาพการอยู่ไฟในสมัยโบราณ"

"ภาพการอยู่ไฟของชาวนนท ที่ จ.สุโขทัย พ.ศ. 2533"

วิเคราะห์

การอยู่ไฟห้องคลอด เป็นการแยกผู้คลอดออกไปอยู่ต่างหากไม่ให้ปะปนกับผู้อื่น เรื่องนี้เป็นผลดี เพราะสมัยก่อนการคลอดลูก แม่อาจอ่อนเพลีย และแรงต้านทานโรคลดต่ำลง เพราะในระหว่างตั้งครรภ์ไม่ได้มีการดูแลให้ถูกลักษณะ อาจมีโรคติดต่อ อาจอ่อนเพลียมากเพราะเจ็บครรภ์อยู่นาน หรืออาจเสียเลือดมากในระหว่างคลอดบุตร ปัจจุบันเหล่านี้เป็นเหตุให้ภูมิคุ้มกันของร่างกายลดลง การแยกอยู่ต่างหากช่วยลดโอกาสที่จะติดเชื้ออีกเสบจากผู้อื่นได้ การใช้ความร้อน ซึ่งถือว่าความร้อนเป็นสิ่งบริสุทธิ์ เผาพลาณสิ่งที่ เป็นพิษ ช่วยขับของเสียออกจากร่างกายนั้นความร้อนนั้นจะทำให้เหงื่อออกมา ทำให้การ บวมตามตัว ยุบลงเร็วสมัยก่อนถือว่าการบวมในคนตั้งครรภ์เป็นของธรรมดา ถึงกับมีคำกล่าวว่าจะต้องบวม ๆ ยุบ ๆ ถึงสามครั้งจึงจะได้กำหนด เวลาคลอดแต่การเสียเหงื่อมากนี้ ถ้าไม่ดื่มน้ำกินเกลือให้เพียงพอ ร่างกายจะอยู่ในสภาพขาดน้ำ, ขาดเกลือ นอกจากนี้ น้ำนมไม่พอเลี้ยงลูก และอ่อนเพลียแล้วอาจจับไข้และถ้ามีการติดเชื้อจากการคลอดลูก ไข้ จะรุนแรงถึงกับความตายได้

การเข้ากระโจมอบสมุนไพร และการประคบตัว และนวดหม้อเกลือ เป็นการ ใช้ความร้อน ซึ่งช่วยให้กล้ามเนื้อ คลายตัวไม่ปวดเมื่อย เพราะเวลาอยู่ไฟมักจะให้นอน ทำเดียวอยู่นาน ๆ ไม่ต้องการให้เคลื่อนไหวมาก เพราะนอกจากจะทำให้ตกเลือดแล้วแผล จะไม่ติด นอกจากนี้ความร้อนยังบรรเทาความเจ็บปวดภายในด้วย การนั่งถ่านก็เป็นการ ใช้ไฟความร้อน ทำลายเชื้อโรคต่าง ๆ และความร้อนยังทำให้เลือดหมุนเวียนดีขึ้น ยังอยู่ ไฟควรจะรู้สึกสบายเบาเนื้อเบาตัว

สำหรับอาหารนั้น ถ้ามีการอด "ของแสลง" มากจะเป็นผลเสียต่อกับร่างกาย เพราะทราบกันดีอยู่แล้วว่าของแสลงหลังคลอดลูกนั้นไม่มี จะมีก็เพียงแต่อะไรก็ตามที่รับประทาน ไปแล้วต้องเสียก็ให้งดสิ่งนั้นเสีย เพราะลูกอาจจะท้องเสียตามแม่ไปด้วย เนื่องจากพิษจาก อาหารผ่านน้ำนมไปถึงลูกได้ การรับประทานเพียงข้าวกับปลาแห้ง พร้อมข้าวกับเกลือ จึง ไม่เหมาะกับร่างกายหลังคลอดซึ่งกำลังต้องการอาหารมาก เพื่อให้ร่างกายพักผ่อนโดยเร็ว และเป็นการช่วยสร้างน้ำนม ถ้าอดของแสลงนานหรืออยู่ไฟนานเท่าไรแม่อีกจะอ่อนแอลงมาก เท่านั้น บางรายแม่อดอยากมากจนมีอาการ "ผิเข้า" เรียกกินอาหารต่าง ๆ ตามความต้องการ

การมีพิธีไสยศาสตร์เข้ามาเกี่ยวข้อง การบูชาเตาไฟ, บูชาเทวดานั้น ก็เพื่อขอความคุ้มครองให้ชีวิตแม่และลูกรอด และให้แม่สามารถอดทนอยู่ไฟครบตามกำหนด การอยู่ไฟได้ครบกำหนดเป็นวิธีสร้างความมั่นใจว่าทั้งลูกและแม่จะปลอดภัย ถ้าแม่อยู่ไฟไม่ได้ด้วยสาเหตุต่าง ๆ เช่นทนร้อนไม่ได้ ทุนทุรายจากพิษไข้ครอบงำก็อาจจะไม่สบายใจ อาจบังคับตัวเองเชิญให้แม่อยู่ไฟ จนแม่ถึงแก่ความตาย แต่คนสมัยนั้นคิดไปว่าที่อยู่ไฟไม่ได้เพราะถูกผีรังควาน ไม่ได้คิดว่าสภาพความร้อนอบอ้าว, การอดอาหาร และพิษไข้ นั้น ทำให้แม่ทนไม่ได้

สภาพการเช่นนี้มองเห็นได้ว่า การคลอดลูกสมัยก่อนไม่ปลอดภัย จึงต้องยึดถือพิธีกรรมต่าง ๆ และข้อปฏิบัติที่เคร่งครัดเป็นหลักประกัน

ต่อมาความนิยมการอยู่ไฟแบบเก่าลดน้อยลง เพราะเจ้านายปฏิบัติพระองค์เป็นแบบอย่าง ผู้คนก็หันมาทำตามอย่างบ้าง นอกจากนี้ความนิยมอยู่ไฟแบบชุด หรือเพียงใช้กระเป๋าน้ำร้อนวางที่ท้องน้อยก็มีมากขึ้นเรื่อย ๆ จนทำให้ไม่มีใครต้องการอยู่ไฟแบบเก่าต่อไป อย่างไรก็ตามการวางกระเป๋าน้ำร้อนที่ท้องน้อย มากเกินไปก็มีผลเสีย บางคนวางจนหน้าท้องเป็นสีแดงล้าไหม้เพราะความร้อน และการใช้ความร้อนสูงและนาน อาจทำให้มดลูกคลายตัวและตกเลือดได้เช่นเดียวกัน

ในบางกรณี มีการกินยาขับน้ำคาวปลา น้ำคาวปลาคือน้ำเลือดน้ำเหลืองที่ไหลออกจากโพรงมดลูกภายหลังคลอด ส่วนมากไหลออกจากตำแหน่งที่รกเกาะอยู่ ผสมกับเยื่อมดลูกที่หลุดร้อนออกมารวมทั้งเศษเนื้อของทารกด้วย ถือว่าน้ำคาวปลาเป็นของเสีย ยิ่งออกมามากเท่าไร ยิ่งดีเท่านั้น จึงมีการกินยาขับน้ำคาวปลา ยาส่วนมากจะผสมเหล้า การดื่มเหล้าทำให้เส้นเลือดขยายตัว และอาจทำให้เลือดออกมาก ซึ่งไม่เป็นผลดี บางรายกินยาขับน้ำคาวปลาอยู่นานจนติดน้ำคาวปลา คือติดเหล้านั่นเอง ปริมาณน้ำคาวปลาของแต่ละคนมีมากน้อยต่างกันไป จึงไหลออกมาเองตามธรรมชาติจึงไม่มีความจำเป็นต้องกินยาขับน้ำคาวปลา ในรายที่โพรงมดลูกอักเสบการขับน้ำคาวปลาอาจได้ประโยชน์บ้าง แต่น้อยมาก

สรุป

ปัจจุบันการอยู่ไฟแบบดั้งเดิม เป็นเรื่องประวัติศาสตร์ทางการแพทย์ ซึ่งอิงประเพณี และความเชื่อของท้องถิ่น การเสื่อมความนิยมเริ่มตั้งแต่ สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา แต่สิ่งที่ยังสืบเนื่องมาตั้งแต่การอยู่ไฟ คือเรื่องอาหาร และการใช้ยาสมุนไพร สมัยก่อนการปฏิบัติที่เป็นอันตราย คือการรับประทานข้าวกับเกลือแต่อย่างเดียว หรือมีปลาแห้ง ปลาเค็มบ้าง ซึ่งคุณค่าอาหารไม่เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย ปัจจุบันนี้การปฏิบัติ เช่นนั้นคงไม่มีหลงเหลือแล้ว แต่ยังคงจำกัดชนิดของอาหารให้รับประทาน เนื้อสัตว์ ที่อนุญาตให้รับประทานคือ หมู และไก่ ห้ามไข่ บางครั้งต้องรับประทานอยู่นานจนเกิดความเบื่อ การใช้สมุนไพรยังคงมีอยู่ เช่น ใข้ขิง และเหล้าปรุงอาหาร ให้รับประทานชาดอง ซึ่งมีเหล้าผสมอยู่ การรับประทานชาดองอาจไม่ได้ประโยชน์ตามคำโฆษณา ซึ่งจะมีคำว่าขับน้ำคาวปลาด้วย ทำให้ผู้บริโภคเข้าใจผิด เป็นการฝังความรู้สึกว่าจะต้องมีการขับน้ำคาวปลา ถ้ามีเลือดมีน้ำเหลืองออกเป็นน้ำคาวปลา ยิ่งมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการเข้าใจผิด นอกจากนี้การรับประทานชาดองมาก ๆ ลูกที่กินนมมารดาอยู่ อาจได้รับแอลกอฮอล์เข้าร่างกายโดยไม่จำเป็น

เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้จะแก้ไขได้ โดยการให้ความรู้ด้านสุขศึกษา แก่ผู้ตั้งครรภ์ และสามี และรวมทั้งบุคคลทั่วไปด้วย เพราะบางครอบครัว บุคคลที่มีอิทธิพลต่อการปฏิบัติงานหลังคลอด คือ มารดา หรือญาติสูงอายุของครอบครัวนั้น

บรรณานุกรม

กำแหง จาตุรจินดา, บรรณาธิการ สุติศาสตร์รามธิบดี. พิมพ์ครั้งที่ 2,
กรุงเทพมหานคร : หจก. ภาพพิมพ์, 2531.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระราชา. นิทานโบราณคดี (บางเรื่อง). กรุงเทพมหานคร :
คุรุสภา, 2521.

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พศ 2531. กรุงเทพมหานคร :
วัฒนาพานิช, 2531.

ภราดร รัตนกุล. "คนอีสานตลอดลูก". นิตยสารลูก 1 (กุมภาพันธ์ 2522) : 21.

บทที่ ๒ การบริหารทารก

บทนำ

ในสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย นับตั้งแต่ดิถีดาบรรพ์มา การเลี้ยงดูทารกจะเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์เสมอ มนุษย์ได้มีวิวัฒนาการมาจากลิง ซึ่งเมื่อศึกษาความเป็นอยู่ของลิงแล้วจะมีส่วนที่มนุษย์ยังคงปฏิบัติอยู่ไม่น้อยอาทิเช่น เวลาลิงห้อยโหนไปมาจะมีลูกลิงเกาะติดหน้าอกอยู่ด้วยตลอดเวลา ลูกลิงจะซบอกแม่และดูดนมแม่อยู่สม่ำเสมอ เวลานอน ลูกและแม่ก็จะนอนด้วยกัน นอกจากนั้นเวลารับประทานอาหาร แม่ลิงจะเริ่มให้นมแม่ก่อน ต่อมาจึงให้อาหารเสริมเป็นกล้วย หรือผลไม้อื่นๆ โดยแม่ลิงจะเคี้ยวอาหารนั้นก่อนแล้วจึงคายออกป้อนใส่ปากให้ทารก พฤติการณ์ดังกล่าวนี้ยังคงพบอยู่ในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท ซึ่งมารดาและทารกจะอยู่ใกล้ชิดกัน มารดาจะออกไปทำงานก็จะนำลูกเล็กติดตัวออกไปด้วย เวลารับประทานอาหารมารดาจะทดลองเคี้ยวก่อนจึงให้ลูกต่อ ซึ่งต่อมาได้พัฒนาขึ้นเอาอาหารนั้นมาผิงไฟให้สุกสะอาดก่อนเข้าปากเด็ก

ความรู้ด้านโรคของทารกได้มีมานานช้านับแต่สมัยก่อนคริสตกาลกาลิเล็น และฮิปปอกเรตัส ได้บรรยายถึงชีวิตเด็ก อาการต่างๆ ที่พบในเด็ก และมีผู้อ้างอิงจนในระยะหลัง ในประเทศไทย การบริหารทารกจะได้อิทธิพลจากอินเดีย และจีนมากกว่าจากที่อื่น เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์ของประเทศอยู่ติดต่อกัน ดังจะเห็นได้ว่าการดูแลทารกในระยะแรกจะประกอบด้วยการโกนผม พิธีผูกสายสิญจน์รอบสะเอวทารกการมอบให้ผู้ใหญ่ที่จัดเจนการเลี้ยงดูทารกเป็นผู้รับผิดชอบ เป็นต้น

สังคมไทยกับการบริหารทารก เป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กัน ลักษณะวิธีการบริหารทารกด้านต่างๆ ในสังคมไทยยุคโบราณส่วนหนึ่งจะบ่งบอกถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของประเทศว่ามีความเข้าใจความรู้ในการเลี้ยงดูเด็กเป็นอย่างมาก สมควรที่ลูกหลานจะตระหนักถึงภูมิปัญญาดังกล่าว และช่วยกันอนุรักษ์ไว้ต่อไปชั่วลูกหลาน

การศึกษารับบาลทารก ได้กำหนด "คำ" ไว้ทั้งหมด 8 คำ ได้แก่

1. การรับบาลทารก
2. นมแม่
3. นมผง
4. อาหารเสริม
5. ตาลขโมย
6. หัด
7. ช่าง
8. กวาดซา

การบริหารบาทารก

ความหมาย

การบริหารบาทารก เป็นคำนาม หมายถึงการดูแลรักษา, ดูแลเลี้ยงดูบาทารก
 บาทารกเป็นวัยที่ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ต้องการความถนอมรัก ความอบอุ่นจากพ่อแม่เป็นอันมากความอบอุ่นในวัยบาทารกนี้จะฝังแน่นอยู่ในจิตใจของเด็กเป็นเวลานาน เป็น
 การวางแผนสร้างกฎเกณฑ์แก่เด็ก หล่อหลอมให้เขาเป็นคนดีหรือเลวได้ง่าย เป็นโอกาสที่
 ดีที่พ่อแม่จะปั้นให้เขาเป็นอย่างใด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

ตั้งแต่เกิดเป็นต้นไป บาทารกจะต้องปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของความ
 ร้อนของอุณหภูมิ การหายใจ การสูดฉีดโลหิต การดูดกลืน การขับถ่ายของเสีย รวมทั้งการ
 เปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมภายนอกที่อยู่รอบๆตัว ได้แก่ คน ต้นไม้ อากาศ เช่นกัน บาทารก
 จะมีการเจริญเติบโตและพัฒนาการไม่ได้เต็มที่ตามศักยภาพ จากปัจจัยหลายๆประการทั้งที่
 เกิดจากตัวเอง คือ พันธุกรรม และจากสิ่งแวดล้อมต่างๆที่เอื้ออำนวยการพัฒนาอื่นๆ การ
 บริบาลบาทารกจึงนับเป็นเรื่องสำคัญที่ควรจะศึกษาว่าในสมัยโบราณ การดูแลเด็กนั้นมีสิ่งดี
 งามอย่างไรที่คนยุคใหม่สมควรจะอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่สืบต่อไป

ประวัติความเป็นมา

คนสมัยโบราณนั้น ถ้าจะพูดกันเรื่องรักลูกรักเด็กแล้ว ดูเขารักกันอย่างแน่น
 แน่นจริงจัง มีสิ่งใดที่จะต้องป้องกันหรือแก้ไขให้เด็กรอดพ้นจากอันตรายได้แล้ว เขาก็ทำทั้ง
 นั้น ด้วยเหตุนี้ จึงเกิดธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เกี่ยวกับบาทารก มีความเชื่อถือในเรื่องผี
 สาง เมื่อมีการคลอดบุตรก็ต้องมีขันธ์ตรีนิสิงห์และทำรูปท้าวเวสวัณ แขนวไว้ที่เปลเด็ก

ความเชื่อถือต่างๆที่เกี่ยวกับการเกิดนั้นนับตั้งแต่เด็กคลอดออกมา กล่าวคือ
 เวลาหญิงมีครรภ์จะคลอดห้ามไม่ให้หนึ่งหรือยืนคาประตู คากระได หรือห้ามพูดคำว่า ติด ชัด
 ต่าง คา คลอดยาก หรือคำที่มีความหมายในทำนองเดียวกันพูดไม่ได้ทั้งนั้น ถือกันว่าอาจ
 เป็นจริงขึ้นมาได้ ห้ามหญิงมีครรภ์เยี่ยมกราบเข้ามา เพราะเด็กในท้องจะอายไม่ยอมคลอด

ออกมา เวลาคลอดต้องเลือกหาทิศ ตามธรรมดาหันหน้าไปทางตะวันออกได้เป็นดี หรือ อาจจะหันศีรษะไปทิศเหนือก็ได้ ลูกจะได้เลื่อนลงใต้ได้สะดวก ถ้าการคลอดเกิด خلุกหลักคลอดได้ช้า ต้องแก้ไขใช้วิธีการต่างๆ ตามที่ใช้กันมาคือ ทำน้ำสะอาดสะอาดเพราะหวั่น โคมประหม่อมตัวคนเจ็บและให้กินกล้วย

พอเด็กคลอดหลุดออกมาถึงพื้น ตอนนี้เรียกว่า "ตกฟาก" ซึ่งเดิมตกลง มาบนพื้นฟากจริงๆ ตอนที่กำลังคลอดนี้ต้องเอาผ้าปูไว้รองรับ พอเด็กผลุดออกมา ก็ต้องเอา ผ้าถุงแม่ปิดคลุมไว้ก่อนไม่ให้ลูกกลม เมื่อคลอดมาแล้วสักครู่ต้องรีบเอาผ้าห่อตัวเด็กไว้ก่อน เพราะว่าเมื่อเด็กออกมาได้ใหม่ๆ สัมผัสกับอากาศภายนอก ไม่ทันรู้สึกตัวอาจเป็นโรคสะพั้น หรือสะพั้นก็ได้ เวลาตกฟากนี้เขามิได้จดจำไว้ ถ้าเป็นคนรู้หนังสือก็จดเวลา วัน เดือน ปี เพื่อให้โหรดูชะตาราศีและผูกเป็นดวงชะตา ซึ่งอาจจะจดลงบนใบลานแล้วม้วนกลม เก็บไว้ เวลาเกิดถ้าไม่มีนาฬิกาจะต้องใช้คะแนนเอาจากเงาแดดในเวลากลางวัน และ เดาจากไก่ขันในระยะไหนในเวลากลางคืน

เมื่อเด็กคลอดออกมา หมอตำแยจะอุ้มเด็กให้คว่ำหน้า แล้วเอานิ้วล้วงปาก เด็กเพื่อควักเอาเมือกหรือเลือดในปากออก เมื่อกันถ้าควักไม่ออกทันทีเด็กจะหายใจไม่สะดวก เรียกว่า "สำลักน้ำคร่ำ" เมื่อควักเมือกออกจากปากเด็กแล้ว แต่ก็ยังไม่ร้องอู๊ว ต้องตีก้นเด็กให้แรงพอสมควรเพื่อให้เด็กร้องออกมาเมื่อเด็กร้องแล้วเอาผ้าพันตัวทั้งไว้ก่อน

หลังจากที่มีการตัดสายสะดือทารกแล้วก็จะมีการอาบน้ำเด็ก โดยนำเอาน้ำอุ่น อาบเด็ก ถ้าเด็กมีไข้มีหรือมีเมือกติดตัวอยู่มาก ต้องเอาน้ำมันมะพร้าวทาตัวเด็กเสียก่อน แล้วเอาผ้าเช็ดไข่ออกแล้วจึงอาบน้ำชำระให้สะอาด การอาบน้ำเด็กในสมัยโบราณไม่ใช่ชำระล้างเฉยๆ ต้องมีดัดขนดัดขาของเด็กด้วย เพื่อให้เด็กมีขนอ่อนและขาตรง ทำทุกครั้งที่อาบน้ำ จากนั้นให้เด็กนอนในกระดังมีกระโจมผ้าคลุมหล่อน้ำกันมดกัด

การอาบน้ำเด็กบนหน้าแข้งเรียกว่า อาบ ส่วนการอาบน้ำเด็กในอ่างเรียกว่า แช ถ้าเป็นผู้มีอันจะกินเขาจะจัดเอาเงินทองหรือของมีค่า เช่น แหวน สายสร้อย ใส่ลงไปในอ่างด้วย ถ้าอาบแช่เพื่อเอาเคล็ดว่าเมื่อเด็กเติบโตขึ้นจะได้เป็นคนมั่งมีมั่งคั่งด้วย ทรัพย์สินเงินทอง สมัยก่อนเมื่ออาบน้ำเด็กเสร็จแล้วก็ต้องเช็ดตัวทารกให้แห้งโดยเร็ว แล้วจึงทาแป้งหรือดินสอพอง

ความเชื่อและประเพณีที่เกี่ยวกับการเกิดและเลี้ยงดูเด็กยังมีอีกมาก เช่น การทำขวัญทารกให้แก่ทารกภายใน 7 วัน พิธีทำขวัญเดือน (โกนผมไฟทารก) พิธีลงเปลงและปูเปลง พิธีมงคลการตั้งชื่อพิธีมงคลติดสินบนแม่ชื่อ เป็นต้น

การดูแลสายสะดือ พอสามวันแรกผ่านไปแล้ว สายสะดือเด็กจะหลุด ให้เก็บไว้ใส่โถหรือภาชนะโรยขมิ้นไว้ให้ดี เอาไว้เป็นกระสายยาได้ เวลาใครป่วยหนักกินยาอะไรก็ไม่ดีขึ้นให้เอาสายสะดือแห้งเด็กเป็นกระสายยาแทรกกับยาอื่นด้วย นอกจากนี้ สายสะดือแห้งฝนกับน้ำมันาวก็เชื่อว่าแก้พิษแมลงกัดต่อยได้ด้วย

ตอนที่สายสะดือหลุดมีหลุดแห้ง เพื่อเร่งให้หลุดเร็วขึ้น เวลาเข้ามิดเมื่อแม่เด็กตื่นนอนก่อนล้างหน้าบ้วนปาก ให้บ้วนน้ำลายที่เรียกว่า "น้ำลายเน่า" (เพราะยังไม่ได้บ้วนปาก) ซึ่งถือกันว่าเป็นของดีลงที่สะดือเด็ก เพื่อเชื่อน้ำลายจากน้ำลายจะได้ช่วยเร่งสายสะดือที่ยังติดอยู่ให้เน่าด้วย สายสะดือจะได้หลุดเร็วขึ้น

เมื่อสายสะดือหลุดแล้วให้เอาใบพลูสามใบ ลงไฟให้ร้อนพอประมาณแล้วทาบบลงที่ท้องเด็ก แล้วเอามะกรูดลงไฟอีก เช่นกันคลึงที่ท้องรอบๆสะดือให้ท้องหนาเหมือนผิวมะกรูดจะได้ไม่ปวดท้อง

จากนั้น เอาพริกไทยสามเม็ด ดินสอพองเผา และพิมเสน บดรวมกันไว้โรยสะดือเด็กเพื่อให้สมานแผล ท้ายสุดเอามหาหิงค์กับวุ้นน้ำฝนกับน้ำมันมะกรูดในฝ่าละมิตั้งไฟให้อุ่นเก็บไว้ทาสะดือ อันนี้ก็เพื่อให้เด็กท้องหนาไม่ปวดท้องง่ายเช่นกัน

ระดูเด็ก ในระยะ 3-7 วันหลังคลอด เด็กผู้หญิงอาจจะมีระดู ถือกันว่าเป็นของดีมากมักเอาสำลีเช็ดเก็บไว้เอาติดตัวไปเล่นการพนันเป็นไม่มีวันแพ้หรือเสียเชียวละ

หวัดถ้า เด็กแรกเกิดเป็นหวัดก็จะทำยาสมุนไพรโดยใช้หัวหอม หรือหัวเปราะหอมตำผสมกับขมิ้นปูดแดง และเหล้า ปั่นสำลีเป็นแผ่นบางๆ จุ่มยานี้วางไว้ตรงช่องโหว่กลางกระหม่อมเด็ก ส่วนน้ำยาที่เหลือให้ทารอบจมูกและตามตัวเด็ก

ละอองผ้า เมื่อเกิดได้สัก 15 วัน เด็กบางคนอาจเป็นผ้าที่ลื่น ถ้าทิ้งไว้นานจะจับหนา ทำให้ลื่นแข็งกินนมไม่ได้ ให้เอาผ้าอ้อมที่เด็กปัสสาวะรดเช็ดที่ลื่น ผ้านั้นจะหายไ้

ผดไฟและสะอึก ผดไฟ คือรอยผื่นที่ขึ้นตามหน้าตามตัวเด็ก เป็นเม็ดขาวใส ถ้าเม็ดผื่นแตกน้ำเหลืองจะไหลเลอะเทอะเหม็นเน่า ให้เอาดินสอพองกับพิมเสนโรย

ถ้าเด็กสะอึก ให้ฉีกมุมผ้าอ้อมปิดที่หน้าผากหรือกระหม่อม เวลาปิดต้องกลั้นหายใจ ถ้าเกรงว่าจะหลุดง่ายก็เอาน้ำลายแตะนิดหน่อย

สะพึ้น ก็คืออาการผิวดำกายนั่นเอง ขณะที่ยังอยู่ในเรือนไฟกับแม่ ถ้ามีฝนตกอากาศเย็น ร่างกายเด็กเพิ่งเกิดปรับตัวไม่ทัน มือเท้าชืดและมีอาการสั่น อาจค้างแข็งจนถึงกับเสียชีวิตได้

โรคนี้คนโบราณว่าเกิดจากผีกระทำเอา ก็เลยให้ไล่ผีไปต่างๆ โดยการเผาของหมิ่นจำพวกเปลือกแมงดาทะเล ชนเป็ดชนไก่ ใบหนาด จุกหอม จุกกระเทียม เขาควาย ใบสบางร้างสบางกา ฯลฯ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ ให้หมิ่นตกลงไปทั่วสี่จะได้หนีไปต่างๆ

การประคบเด็ก ถ้าเป็นเด็กชายให้เอาใบพลูลนควันไฟจากเสม็ดประคบอัณฑะ แต่เอาใบแล้วกดขึ้นไป โตขึ้นเด็กจะได้ไม่เป็นไส้เลื่อน ส่วนเด็กหญิงก็ต้องประคบเหมือนกันเพื่อจะได้รูปทรงสวยงาม

เด็กผู้หญิงบางคนเกิดมานมเป็นไต ซึ่งสมัยนี้ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา เนื่องจากฮอร์โมนเพศของแม่ แต่สมัยก่อนถือว่าเป็นของไม่ดีเพราะมีน้ำเหลืองอยู่ข้างในให้บับออกเสีย ทั้งไว้อาจจะทำให้เด็กเป็นฝีได้

ยากวาด เวลาเด็กไม่สบาย เป็นไข้ตัวร้อน จะใช้หัวตะไคร้ฝนกับกันหม้อที่ยังมีดินอยู่แล้วกวาดลิ้นเด็ก บางทีก็ใช้พญามือเหล็ก รากกระเพรา และเปลือกไข่เน่าบดผสมกันบางแห่งก็ใช้ไม้ไผ่ขัดให้ปลายเฒ่าไฟบดให้ละเอียดละลายน้ำผึ้งและที่ลิ้นเด็ก

ผ้าอ้อม หลายคนสงสัยว่ามันจะเกี่ยวกับอาการเจ็บไข้ของเด็กทารกได้อย่างไร เรื่องผ้าอ้อมนี้ นอกจากคนสมัยก่อนจะไม่ยอมฉีกล้างหน้าแล้วยังต้องระมัดระวังกันเป็นพิเศษ

เขาบอกว่าผ้าอ้อมหายนี้แหละเป็นเหตุให้เด็กร้องไห้โยเยไม่หยุดได้ดีเสียจะต้องคอยดูแลให้ครบจำนวนอยู่เสมอ เวลาซักก็อย่าบิด จะทำให้เด็กนอนบิดตัว บับพอให้น้ำไหลเท่านั้นก็พอ พอตากแห้งแล้วให้รีบเก็บแต่วัน อย่าตากทิ้งไว้นานเย็นค่าน้ำค้างลงจะทำให้เด็กเป็นหวัดได้

ส่วนมากการรักษาทางกายของทารกสมัยก่อน มักจะควบคุมกันไปกับการทำพิธีป้องกันจากสิ่งที่มองไม่เห็นด้วย ศัตรูตัวสำคัญของเด็กสมัยก่อนเห็นจะได้แก่ผี โดยเฉพาะผีประจำตัวเด็กที่เรียกว่า "แม่ซื่อ" ด้วยเห็นว่าเด็กนั้นน่ารักใคร่ ก็อยากได้ไปเป็นลูกของตัวเอง มักจะมาเข้าแห้วรังควานซึ่งเป็นเหตุให้เด็กเจ็บป่วย

บางครั้งจึงต้องป้องกันเด็กจากการรังควานของแม่ซื่อ โดยการทำพิธี "ทิ้งข้าวแม่ซื่อ" คือเอาข้าวสุกปากหม้อมาปั้นเข้า สี่ปั้นสี่สี่ ข้าว เหลือง (คลุกขมิ้น) แดง (คลุกปูน) และดำ (คลุกดินหม้อ) เอาข้าวทั้งสี่ก้อนวางในฟาละมี หรือขาม หรือกระทงก็ได้ แล้วหยิบขึ้นมาทีละก้อน วนรอบตัวเด็กสามครั้ง กล่าวคำฟาดเคราะห์ซึ่งมีหลายสำนวน แต่ก็มักมีเนื้อความคล้ายกัน เช่น "แม่ซื่อแม่นาง ลูกเองเป็นลูกของเราอย่ามาหยิก อย่ามาชวน อย่ามารบกวนให้ร้าย อย่ามากวนให้ทุกข์ให้ไข้ เราจะเลี้ยงดูไว้ ให้อยู่เย็นเป็นสุขสนุกสนานอยู่กับเราไปจนแก่จนเฒ่า" ฯลฯ

เลี้ยงลูกอายุ 3-12 เดือน

พอเด็กครบ 3 เดือน นอกจากนมแม่แล้วก็ให้กินข้าวบดกับกล้วยน้ำว้าผสมกับเกลือตินิดหน่อย กล้วยนั้นอาจจะเผาหรือไม่เผาก็ได้ บดด้วยช้อนที่ทำจากกะลามะพร้าวกับขาม ปั่นเป็นก้อนเล็กๆ ใส่ปากเด็กตามด้วยน้ำซึ่งใช้นิ้วมือทั้งห้าจุ่มลงในถ้วยใส่น้ำเย็น แล้วห่ออุ้งมืออุ้มน้ำไว้ชนิดน้อยหยอดน้ำให้ไหลไปตามปลายนิ้วเข้าปากเด็ก

พอ 7 เดือน เริ่มตั้งไข่เด็กมักตัวร้อน ท้องเสีย โบราณห้ามทัก ยิ่งทักเด็กยิ่งถ่ายเท่าจำนวนครั้ง ที่ทัก ๗ ให้เจ็บไขว้แล้วจะหายเองใน 3-4 วัน ถ้าไม่หายจึงจะตามหมอมารักษาและทำพิธีทิ้งข้าวแม่ซื่อกวาดยา ยาที่เหลื่อมักเอาป้ายตามเนื้อตามตัว หน้าตาเด็ก โดยหวังให้แม่ซื่อจำไม่ได้

ระหว่างที่เด็กยังไม่หย่านมและแม่เกิดตั้งท้องขึ้นมาอีก เด็กมักมีร่างกายไม่สมบูรณ์ ชีโรด ว่ากันว่าเพราะนมแม่คุณภาพด้อยลงกว่าตอนที่ยังไม่ตั้งท้อง เด็กต้องกินอาหารเสริมซึ่งท้องไส้ยังไม่เคยชินนัก ก็เลยเกิดอาการเจ็บป่วย โบราณเรียกอาการนี้ว่า "แพ้ท้อง"

เด็กที่แพ้ท้องให้แก้โดยการจับเอาเด็กไว้หว่างขาแม่ขณะที่อาบน้ำอาบอุ่น หนีบไว้ให้หัวเด็กยื่นออกมาตรงกับชายพกผ้านุ่งแม่ เวลาตักน้ำรดตัวน้ำบางส่วนที่ไหลลงชายพกจะไหลรดตัวเด็ก อาการแพ้ท้องก็จะหายไป

เด็กที่ป่วยไข้น้อยๆ พ่อแม่มักจะเอาไปถวายเป็นลูกพระ เด็กชายพระจะผูกข้อมือนิ้ว ส่วนเด็กหญิง พระจะให้สายสิญจน์ให้พ่อแม่ไปจัดการผูกกันเองที่บ้าน

การดูแลเครื่องประกอบในการกินอยู่หลับนอนของเด็กนั้น ก็เป็นสิ่งสำคัญควร จะจัดการให้สะอาด เช่น น้ำกินหรือน้ำใช้ที่สะอาด ห้องที่เด็กอยู่ควรมีการถ่ายเทอากาศ ไปด้วย

การดูแลให้เด็กได้รับภูมิคุ้มกันโรค โดยการปลูกฝีป้องกันโรคใช้ทรพิษควรเอาใจใส่และสังเกตอาการเจ็บไข้ต่างๆ ของเด็ก เช่น ท้องผูกก็ต้องสังเกตอุจจาระของบุตร อยู่เสมอ อาการลงท้องหรือที่เรียกว่า อุจจาระร่วง ซึ่งเกิดจากเชื้อโรค อันเนื่องมาจากความบกพร่องในด้านการรักษาความสะอาดของอาหาร อาการอาเจียนหรือสละอีก ซึ่งมักเกิดจากการให้อาหารมากเกินไป อาการชัก โรคหัด

การร้องไห้ของเด็กนั้น จะต้องใช้ความวินิจฉัยเคราะห์อย่างละเอียด เช่น อาจร้องไห้มาจากหิวอาหารหรือกระหายน้ำ เป็นต้น ถ้ามารดาคนใดหมั่นสังเกตจริงๆ แล้ว ก็จะทราบได้ถึงลักษณะอาการสีหน้าของเด็กขณะร้องไห้ ลักษณะของเสียงและเวลาที่ร้อง ซึ่งจะช่วยให้สันนิษฐานถึงสาเหตุที่เด็กร้องไห้ได้

เมื่อเด็กโตขึ้นมาจนถึงระยะที่จะเริ่มทานอาหารอื่นนอกจากนมแม่แล้ว ก็ควร ให้อย่างเป็นขั้นเป็นตอน เช่น กลัวยบด ข้าวครูด เป็นต้น ต่อไปเมื่อเด็กได้พัฒนา ทางร่างกายจนรู้สึกผิติดูกได้แล้ว ก็เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ พี่เลี้ยง หรือแม่นมที่จะต้องอบรม ให้อาหารเป็นปกติ

กล่าวคือ ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงก็จะถูกอบรมให้เรียนวิชาการบ้านการเรือน เย็บปักถักร้อยต่างๆ เป็นต้น แต่ถ้าเป็นเด็กผู้ชายจะอบรมให้มีความเข้มแข็ง อดทน มีความขยันหมั่นเพียร บางคนอาจจะเป็นการ ข้าราชการต่างๆ ซึ่งวิธีการอบรมจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับผู้ดูแลเด็ก

วิเคราะห์

การอบรมเลี้ยงดูเด็กของหญิงไทยนั้น อาจกล่าวได้ว่าเป็นวัฒนธรรมแขนงหนึ่ง ซึ่งเป็นมรดกที่ตกทอดกันมาแต่โบราณ มีขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณกรรม การละเล่นดนตรี บทเพลง ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับหน้าที่นี้ ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีนั้นด้วย เหตุที่ถือกันว่าการเฝ้าของเด็กเป็นสิริมงคลของครอบครัว เมื่อมีเด็กเกิดใหม่ในครอบครัวจึง

มีประเพณีต่างๆ เกี่ยวเนื่องด้วยเด็กหลายๆอย่าง เช่นพิธีทำขวัญ 3 วัน และพิธีทำขวัญเดือน เป็นต้น เมื่อเด็กโตขึ้นถึงวัยสิบจะมีพิธีโกนจุก ในสมัยโบราณพิธีเหล่านี้เป็นที่นิยมกันครอบครัวทุกระดับชั้น สำหรับเจ้านายนั้น พิธีโสกันต์ถือเป็นพิธีสำคัญที่สุดพิธีหนึ่งซึ่งมักจะจัดเป็นงานพิธีเอิกเกริก ในสมัยก่อนเด็กไทยทั้งหญิงและชายนิยมไว้จุก จนอายุระหว่าง 11-13 ปี ก็จะต้องเข้าเขตหนุ่มสาว จึงต้องมีการโกนจุกอันเป็นสัญลักษณ์ของเด็กนั้นเสียก่อน พิธีต่างๆเหล่านี้จะมีขั้นตอนรายละเอียดซึ่งขึ้นอยู่กับฐานะของแต่ละครอบครัว เชื่อกันว่าพิธีเหล่านี้จะนำสิริมงคลมาสู่ตัวเด็กเพื่อให้เด็กจะได้มีชีวิตที่ดีมีสุขต่อไปในอนาคตในด้านวรรณกรรมนิทาน สุภาษิตต่างๆ ที่มีคติสอนใจเด็กนั้นมีอยู่มากมาย พี่เลี้ยงนางนมและผู้ที่ เป็นแม่ทั้งหลายจะต้องรู้จักนิทานเหล่านี้ เพราะเท่ากับเป็นเครื่องมือชนิดหนึ่งในการเลี้ยงดูเด็ก

ความเชื่อและพิธีต่างๆของคนโบราณอันเกี่ยวกับเรื่องเด็กๆ เป็นเรื่องที่คนในสมัยนี้ไม่ได้เอาใจใส่ เพราะเห็นว่าไม่ใช่เรื่องสำคัญ คนโบราณกลับถือว่าเป็นเรื่องสำคัญซึ่งถ้าจะมองเข้าไปภายในจิตใจของคนโบราณเราก็จะเข้าใจว่าพิธีต่างๆเหล่านี้ แท้ที่จริงเป็นเรื่องของความหวังดีทั้งสิ้น ตัวอย่างเช่น ให้เด็กที่เกิดใหม่ลอดท้องช้างเพื่อให้เด็กคนนั้นเป็นเด็กที่เลี้ยงง่าย เป็นต้น

สภาพแวดล้อมทั้งทางสังคม และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปด้วย ครอบครัวคนไทยในสมัยสังคมเมืองมักจะมีได้อยู่ร่วมกันเป็นครอบครัวใหญ่พร้อมพรั่งด้วยวงศ์ญาติตั้งแต่ก่อน แต่ที่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านจึงมักจะไม่ค่อยมีญาติผู้ใหญ่ "เลี้ยงหลาน" ให้ เด็กในวัยทารกจนถึงวัยก่อนเข้าเรียนจึงตกอยู่ในความดูแลของคนเลี้ยงเด็กหรือสถานรับเลี้ยงเด็ก ซึ่งเป็นธรรมดาที่จะมิได้ทนุถนอมเด็กเหล่านั้นเหมือนเลือดเนื้อเชื้อไขของตนเอง เมื่อถึงวัยเริ่มเรียนหนังสือได้ เด็กก็จะเข้าโรงเรียนในระบบใหม่ ได้เรียนได้รู้ ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างไปจากสิ่งที่ปู่ย่าตายายเคยประสบมา ทั้งผู้เลี้ยงและเด็กในสมัยนี้จึงอยู่ในสังคมใหม่ที่มีวิธีการและปรัชญาของการเลี้ยงดูเด็กแตกต่างไปจากในสมัยก่อนในทุกๆ ด้าน นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา และกุมารแพทย์ต่างเสนอวิธีและหลักการของการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ถูกต้องดังนั้น การเลี้ยงดูเด็กสมัยนี้จึงมักจะขึ้นอยู่กับหลักการมากกว่าจะเป็นการเลี้ยงดูด้วยวิธีธรรมชาติเหมือนก่อน ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนก็เช่น การลงโทษเด็กที่ทำผิด ในสมัยก่อนจะใช้วิธีเพียนตีด้วยม้นใจว่าเด็กจะ "หลาบจำ" เมื่อได้รับความเจ็บปวด และไม่ทำสิ่งที่ผิดอีก อันมีสุภาษิตที่ว่า "รักวัวให้ผูก รักลูกให้ตี" แต่สมัยนี้เชื่อกันว่าวิธีเพียนตีนั้นไม่ใช่วิธีที่ถูกและอาจได้ผลตรงกันข้าม เป็นต้น มีข้อนำคิดอีกข้อหนึ่งใน

ความแตกต่างของการเลี้ยงเด็กในสมัยก่อนกับสมัยปัจจุบัน คือ สมัยก่อนเชื่อกันว่าบิดามารดา ครูบาอาจารย์สามารถจะ "ป้อน" เด็กให้เป็นอย่างไรก็ได้ ลักษณะของเด็กที่ดีคือการเป็นเด็ก "ว่านอนสอนง่าย" ไม่นับสนุนให้เด็กได้แสดงออกถึงความคิดอ่านของตนเอง ไม่มีการยอมรับ "สิทธิเยาวชน" แต่ในสังคม ใหม่นี้เยาวชนเป็นพลโลกที่มีความสำคัญมาก ถึงกับได้จัดให้มีปีเด็กสากลขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2522 นอกจากสิทธิต่างๆที่เด็กจะพึงมีตามปณิญาสากลแล้ว เขายังได้รับการสนับสนุนให้มีเสรีภาพในทางความคิดเห็นและผู้ใหญ่ก็ไม่สามารถ "ป้อน" เขาได้อีกต่อไป

สรุป

วัยทารกเป็นวัยที่ควรได้รับการดูแลเอาใจใส่จากบิดามารดา ผู้ดูแลเด็ก เป็นอย่างดี เพราะเป็นวัยที่พร้อมจะรับรู้สิ่งต่างๆ ที่ผู้ใหญ่พาเข้ามาให้แก่ตัวทารก อาทิ เช่น การดูแลสุขภาพร่างกายของทารกอย่างสม่ำเสมอ การอบรมบ่มนิสัยที่ดี เพื่อทำให้ทารกนั้นเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศไทยต่อไปในอนาคตโดยยึดถือคติดังนี้

ดัดไม้ต้องยังอ่อน เด็กต้องสอนแต่ยังเยาว์

วัยเรียนเพียรกล่อมเกล่า สุขนิสัยจิตใจดี(สมหวัง สมใจ, 2517)

นมแม่

ความหมาย

นมแม่ เป็นคำนาม หมายถึง อวัยวะส่วนที่อยู่บริเวณหน้าอกซึ่งใช้สำหรับ

เลี้ยงทารกหรือเด็กอ่อน โดยปกติมี 2 เต้า(ราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

น้ำนมของมารดานั้นเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ มิใช่จะเป็นจริงสำหรับมนุษย์เท่านั้น แต่ย่อมเป็นจริงสำหรับสิ่งสาราสัตว์ ในบรรดาสัตว์ที่กินนมทั้งปวง ทั้งเป็นอาหารชนิดที่บริสุทธิ์ และมีคุณประโยชน์ยิ่งกว่าอาหารชนิดอื่นๆทั้งสิ้น น้ำนมวัวหรือน้ำนมแพะซึ่งเป็นประโยชน์ดีที่สุด แก่ลูกวัว ลูกแพะนี้ก็มีลักษณะแตกต่างกับน้ำนมคนน้ำนมมารดาเป็นน้ำนมชนิดที่ดีที่สุดสำหรับเลี้ยงบุตร

"ภาพนมแม่"

ประวัติความเป็นมา

โดยปกติแล้วการให้ลูกดูดนมหรือเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นเป็นหน้าที่ตามธรรมชาติของหญิงทุกคนที่มีลูกหลังคลอดและเป็นการปฏิบัติที่กระทำต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ชั้นย่ายายจนถึงลูกหลาน สำหรับประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งได้เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่มาแต่ไหนแต่ไร แม้ในปัจจุบันแม่ในชนบทยังเลี้ยงลูกด้วยน้ำนมตนเองเป็นส่วนใหญ่

การให้นมทารกในสมัยโบราณในช่วงสามวันแรกเด็กจะไม่ได้กินนมแม่ เพราะคนโบราณเชื่อว่าเมื่อแรกคลอดนั้นแม่เด็กจะยังไม่มีน้ำนมแท้ๆเลี้ยงลูก น้ำนมเหลืองซึ่งสมัยนี้ถือว่าเป็นของดีวิเศษนั้น คนสมัยก่อนว่าเป็นของไม่ดีต้องขับน้ำนมเหลืองนี้ออกมาให้หมดโดยการเอาโคกกระออมและผักบั้งล้อมตมกิน จนกว่าน้ำนมจะเป็นสีขาวจึงค่อยให้ลูกกิน ในสมัยก่อนถ้าเป็นผู้มีศตางค์มีหน้ามิตาก็อาจจะทำ "พิธีเบิกนม" ถือหลังจากสามวันแรกผ่านไปแล้วก่อนที่จะให้ลูกดูดนมแม่ ก็จะเชิญผู้หญิงที่เลี้ยงลูกง่ายมาให้เป็นปฐมฤกษ์เพื่อลูกจะได้เลี้ยงง่าย มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิต สตรีที่เชิญมาทำพิธีนั้น ยังได้คนมีหน้ามิตายิ่งดี

จนถึงคราวที่จะให้ลูกกินนมแม่จริงๆ แม่บางคนนมคัดลูกดูดไม่ออก ปวดจนเป็นไข้ บางทีก็เป็นฝอยอย่างที่เรียกว่านมหลงรู เขาบอกว่าถ้ามีอาการอย่างนี้ ต้องให้หมอตำแยคลึงและบีบหัวนมให้หัวส่วที่อุดรนมอยู่หลุดออกมา แล้วก็เอาเส้นผมทบกันหลายๆเส้นแยงเพื่อให้มีรูน้ำนมจะได้ไหลสะดวก

ถ้าแก้ไขอย่างนี้แล้วยังดูดไม่ออกอีก หรือออกก็เพียงนิดหน่อย ก็จะต้องใช้วิธีกอก ทำง่ายๆคือ เอากระดาษกึ่งลงในไหหรือชวด หรือภาชนะอะไรก็ได้ที่เห็นว่าจะใส่เต้านมลอดผ่านลงไปได้และมีลักษณะที่ปลายข้างหนึ่งตันข้างหนึ่งกลวง ทำให้ภายในภาชนะนั้นเป็นสุญญากาศ แล้วก็เอาเต้านมยัดลงไปจะทำให้เกิดการดูดน้ำนมจะไหลออกมา

วิธีนี้เรียกว่า "กอกเลือด" ถึงจะเจ็บก็ต้องทนไม่อย่างนั้นจะทรมานกันทั้งแม่ทั้งลูกด้วยความทรมานและเจ็บปวด

ส่วนรายที่หัวนมบอดซึ่งมักจะเป็นเพียงข้างเดียว ลูกดูดนมได้ข้างเดียวจนเป็นนางมณฑิมนมโตข้างเดียวก็มีทางแก้ไขให้เอาน้ำอุ่นคลึงที่นม เอาไม้ไผ่อย่างที่ทำด้ายปลาซึ่งมีปลายด้านหนึ่งเป็นปากคืบแต่มีขนาดเล็ก ให้เอาปากคืบนั้นคืบหัวนมไว้อย่าให้กลับเข้าไปข้างใน เวลาที่ลูกดูดให้เอาไม้คืบออกพอดูดเสร็จก็เอาคืบไว้ตามเดิม ทำอย่างนี้สัก 2-3 วันหัวนมก็จะอยู่ตัวเด็กดูดได้ตามปกติ

บางรายก็ยึดหัวนมออกมาแล้วเอาเชือกพันหัวนมไว้ เพื่อจะไม่ให้หัวนมตกลงไปอีก เมื่อจะให้ดูดจึงเอาเชือกที่ขึงไว้รอบๆหัวนมออก เมื่ออื่อก็เอาเชือกขึงไว้อีก แม้หัวนมบดกถึงขยายทุกวิถีทางที่ให้นมลูกให้ได้ เป็นการแสดงให้เห็นว่าคนโบราณมีวิริยะอุตสาหะที่จะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างจริงจัง จึงเลี้ยงได้สำเร็จโดยไม่ต้องอาศัยนมวัวอย่างในปัจจุบันทำให้ได้ความสัมพันธ์ระหว่างแม่ลูกที่ดีกว่า คนโบราณเชื่อว่าการให้นมแม่เหมือนให้ดื่มเลือดจากอก พระคุณของแม่จึงใหญ่หลวงนัก

วิเคราะห์

แต่ไหนแต่ไรมา สตรีไทยนิยมเลี้ยงลูกด้วยนมของตนเอง เพราะในสมัยก่อนไม่มีนมกระป๋องดังในปัจจุบัน การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นั้นกล่าวได้ว่าแทบจะไม่มีโทษเลย ซึ่งก่อให้เกิดผลดีหลายด้าน กล่าวคือเด็กที่กินนมแม่จะไม่ค่อยเจ็บไข้ เพราะน้านมแม่มีภูมิคุ้มกัน น้านมแม่ย่อยและดูดซึมไปใช้ประโยชน์แก่ร่างกายได้เร็วกว่าน้านมสัตว์ ช่วยในการประหยัดค่าใช้จ่าย เพราะไม่ต้องซื้อ ผิดจากนมกระป๋องที่ต้องซื้อ ซึ่งเพิ่มภาระการใช้จ่ายในครอบครัวโดยไม่จำเป็น ประการสำคัญนมยังถูกยิ่งมีคุณภาพไม่ดี เพราะต้นทุนต่ำ ช่วยในเรื่องความสะดวก จะให้เมื่อไรก็ได้ ไม่ต้องเตรียมเครื่องมือเครื่องใช้อย่างเลี้ยงด้วยนมกระป๋อง มีผลดีทางด้านจิตใจ ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูกมีความแน่นแฟ้นกว่าและอบอุ่นมากกว่า ซึ่งในปัจจุบันความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับลูกอาจจะน้อยกว่าในสมัยก่อนๆ จึงทำให้เด็กในสมัยนี้ไม่ค่อยอยู่ในโอวาทของพ่อแม่

สำหรับข้อยุ่งยากที่เกิดขึ้นแก่มารดาในระยะที่ให้ทารกดูดนม เช่น เต้านมคัด ปวดบริเวณเต้านม น้านมมีไม่เพียงพอหัวนมเป็นแผล ข้อยุ่งยากต่างๆ ล้วนแต่ป้องกันและสามารถหลีกเลี่ยงได้

สรุป

การเลี้ยงลูกด้วยตนเองเป็นหน้าที่ตามธรรมชาติของหญิงทุกคนที่สามารถตั้ง
ครรภ์และให้กำเนิดทารกและเป็นประสบการณ์ที่ดี สำหรับแม่ทุกคนก็มีโอกาส ในบางแห่งถึง
กับถือเป็นธรรมเนียมที่แม่จะต้องเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ นมแม่เป็นอาหารที่ไร้คุณค่าตามธรรมชาติ
ที่ดีเลิศอย่างหนึ่ง แม่หลายคนที่มีความเข้าใจอย่างผิดๆเกี่ยวกับการให้ลูกดูดนม เช่น การ
เกรงว่าจะทำให้เต้านมหย่อนยานเสียทรวดทรง

นํ้านมที่ไหลออกจากเต้านมในช่วง 2 วันแรกหลังคลอด มีสีเหลืองเรียกว่า
"นํ้านมเหลือง" ควรจะสอนให้แม่และประชาชนเข้าใจให้ถูกว่านํ้านมเหลือง หรือบางแห่ง
เรียกว่า "ยอดนํ้านม" เพื่อเน้นให้รู้ว่าเป็นของดี มีประโยชน์กับทารกมาก มีปริมาณโปรตีน
สูง และมีภูมิคุ้มกันโรค ทั้งยังมีฤทธิ์เป็นยาระบายอ่อนๆช่วยให้ระบายขี้เทา จึงเป็นอาหาร
ที่ดีสำหรับทารกแรกเกิด ไม่ควรเรียกว่านํ้านมสีเหลืองหรือนมนํ้าเหลืองซึ่งทำให้น่ารังเกียจ
และคิดว่าเป็นสิ่งที่จะต้องบีบทิ้ง ต้องรอกจนกว่านํ้านมเปลี่ยนเป็นสีขาวจึงจะให้ และไม่คว
รให้นมวัวไปก่อนเพราะจะทำให้เด็กชินกับการดื่มนมจากขวดซึ่งไหลออกง่ายกว่าดูดจากเต้านม
แม่ หากจำเป็นต้องให้นมผสมช่วยหรือแม่จะให้ดื่มนํ้า ก็ควรใช้ช้อนหรือที่หยอดยาป้อนจะดี
กว่าให้ดูดจากขวดเพื่อป้องกันไม่ให้เด็กรู้สึกสับสน เพราะกลไกการดูดนมแม่จากเต้ากับ
ดูดนมหรือนํ้าจากขวดนั้นต่างกัน

ปัญหาเรื่องนํ้านมไม่พอในระยะเริ่มแรกนั้น แก้ได้ง่ายๆโดยให้เด็กดูดนมตั้ง
แต่หลังคลอดใหม่ๆ นมแม่เป็นนมที่ย่อยง่าย จึงอาจให้ได้ทุก 1 ชั่วโมงในระยะที่นํ้านมยัง
ไหลไม่มาก เพราะการดูดบ่อยๆ จะช่วยกระตุ้นให้ต่อมใต้สมองหลังฮอร์โมนโปรแลคติน ซึ่ง
จะกระตุ้นให้ต่อมนํ้านมผลิตนํ้านมมากขึ้น จึงควรให้ลูกดูดนมแม่นํ้านมจะยังไหลได้ดีไม่ควร
ให้นมผสมในระยะนี้ เพราะถ้าเด็กไม่ได้ดูด เต้านมก็ไม่ได้รับการกระตุ้นอย่างเพียงพอ
ฮอร์โมนจึงไม่หลั่ง เต้านมจึงไม่ผลิตนํ้านมเพิ่มขึ้น เมื่อนํ้านมหลังเต็มที่แล้วจึงเลิกการให้
ดูดบ่อย และให้นมเป็นเวลาได้ ระยะที่เลี้ยงลูกด้วยนมมารดา มารดาควรรับประทาน
อาหารที่มีโปรตีนเพิ่มขึ้นและรับประทานอาหารให้ครบ 5 หมู่ ถ้าแม่รับประทานไวตามิน
ทุกวันแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องให้ไวตามินกับลูกเพิ่มเป็นพิเศษเพราะไวตามินจะออกมากับนํ้า
นมแม่ การทำงานเล็กๆน้อยๆในบ้านก็ไม่เป็นอุปสรรคต่อการให้นมแม่ แต่แม่ไม่ควรจะท
ำงานอื่นจนเหนื่อยเกินไป การไม่ได้พักผ่อนพอก็อาจจะทำให้แม่เหนื่อยล้าแล้วนํ้านมไม่พอ
เลี้ยงลูก นอกจากนํ้าพอและญาติควรจะให้กำลังใจแม่ ช่วยเหลือทำงานอื่นให้แม่ได้

พักพอสมควรช่วยให้สุขภาพกายและสุขภาพจิตของแม่ดี การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จึงจะปราศจากอุปสรรคและดำเนินต่อไปอย่างดี

บางรายก็อาจจะให้นมแม่ต่อไปได้แม้แม่จะต้องออกไปทำงานนอกบ้าน คือบีบน้ำนมแม่ใส่ขวดแช่เย็นไว้ ให้ลูกดูดนมแม่จากขวดในช่วงที่แม่ไปทำงานเท่านั้น ส่วนเวลา ก่อนไปทำงานและหลังจากกลับจากทำงานก็ให้นมแม่ต่อได้ แม้บางรายเข้าใจผิดคิดว่านมคัดงเต้าจะบูด จึงต้องบีบทิ้งก่อน ที่จริงแล้วน้ำนมอยู่ในร่างกายได้ในสรีรภาพโดยไม่เสีย

ในรายที่แม่จะต้องไปทำงานนอกบ้าน หากที่ทำงานมีสถานที่รับเลี้ยงเด็กอยู่ด้วย ก็จะช่วยให้แม่เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมต่อไป ไม่ต้องรีบหย่านมเร็วเกินไป ควรให้สวัสดิการแก่แม่ที่เลี้ยงลูกด้วยนมมารดานั้น ควรจัดให้มีชั้นในสถานที่ที่มีสตรีวัยเจริญพันธุ์ทำงานอยู่จำนวนมาก เช่น ในโรงเรียนใหญ่ๆ โรงงานใหญ่ๆ และในมหาวิทยาลัย หรือสถานที่ราชการบางแห่งที่มีพนักงานสตรีจำนวนมาก การให้สวัสดิการแบบนี้จะช่วยให้แม่เลี้ยงลูกด้วยน้ำนมแม่ไปได้นานจน 6-12 เดือน หรือกว่าก็ได้ ช่วยให้แม่ลดความกังวลที่จะหาคนที่ไว้วางใจได้มาเลี้ยงดูลูกและการหยุดงานของแม่ก็จะน้อยลงด้วย เพราะลูกจะแข็งแรงกว่าเด็กที่กินนมผสม สถานที่ๆจะจัดไว้สำหรับเลี้ยงเด็กในที่ทำงานนั้น ไม่ต้องการเนื้อที่มาก ใช้ห้องว่างธรรมดาที่สะอาดโปร่งมีลมถ่ายเทได้สะดวก และมีพี่เลี้ยงเด็กสัก 2-3 คน สำหรับเด็ก 10 คนก็พอ ยอมให้แม่มาส่งนมได้วันละ 2 มื้อๆละ 30 นาที ถ้าแม่นำบุตรมาทำงานด้วยแต่เช้า ก่อนจะเริ่มทำงานให้แม่ให้นมไว้ก่อนเมื่อ 6.00-7.00 น. จากนั้นก็มาส่งซ้ำอีกเวลา 10.00 น. และ 14.00 น. เย็นก็รับกลับเมื่อเลิกงานเวลา 15.30-16.00 น. ให้สวัสดิการนี้สำหรับเจ้าหน้าที่ทุกระดับ แต่สำหรับผู้ที่ไม่มีรถส่วนตัวและบ้านไกลอาจมีปัญหา การเดินทางที่จะต้องพาเด็กอ่อนขึ้นรถประจำทางมาแต่ก็แก้ได้โดยให้เย็บเสื้อที่แขวนลูกไว้ตรงอกแม่เพื่อให้แม่ไม่ต้องอุ้มลูกขณะขึ้นในรถประจำทาง (ดูคล้ายจิงโจ้) หรือตรงกันข้ามกับที่หญิงจีนใช้มัดลูกไว้ข้างหลัง การที่ให้ลูกอยู่ข้างหน้านั้นลูกจะได้เห็นหน้าแม่ได้ยินเสียงแม่พูดด้วย และได้ยินหัวใจแม่เต้นทำให้รู้สึกใกล้ชิดและอบอุ่นปลอดภัย

นอกจากนี้ ควรจะได้มีการออกกฎหมายคุ้มครองแม่ลูกอ่อนและทารกแรกเกิด โดยให้แม่มีสิทธิได้หยุดงานหลังคลอด โดยได้รับเงินเดือนด้วยเป็นเวลานานมากกว่าในปัจจุบันซึ่งได้เพียง 4-6 สัปดาห์ ในประเทศอื่นบางประเทศเขาให้หยุดนาน 3-6 เดือน หากมีพระราชบัญญัติคุ้มครองสิทธิเด็ก แม่ได้หยุดงานเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้นานขึ้นก็จะเป็นการส่งเสริมให้แม่ได้เลี้ยงลูกได้เองในระยะเวลาอันสมควร จะเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาชีวิต

แม่นม

ความหมาย

แม่นม เป็นคำนาม หมายถึง หญิงที่ให้นมเด็กกินแทนนมแม่ เรียกสั้นๆว่า นม(ราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

ในสมัยก่อน ถ้าสตรีใดให้กำเนิดบุตรแล้วส่วนใหญ่ต้องเลี้ยงลูกด้วยนมของตนเอง เพราะถ้าสตรีไทยในสมัยโบราณส่วนใหญ่ก็มีหน้าที่ต้องเลี้ยงลูก ดูแลบ้านช่อง ส่วนฝ่ายผู้ชายก็ต้องไปประกอบอาชีพหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว แต่ก็มีสตรีบางคนที่มีลูกแล้วไม่ยอมเลี้ยงลูกด้วยนมของตนเอง ซึ่งจะเป็นด้วยเหตุผลอันใดก็แล้วแต่ ก็ต้องไปจ้างคนอื่นที่มึนมมาเลี้ยงลูกแทน คนที่มาเลี้ยงลูกแทนนั้นคนโบราณเขาก็เรียกว่า "แม่นม" คือเป็นแม่ด้วยการให้นมกิน ซึ่งในปัจจุบันมักไม่ค่อยมีแม่นมแล้ว เนื่องจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยีเข้ามามากขึ้น แม่นมที่ใช้สำหรับเด็กก็อาจจะเป็นแม่นมวัว ควาย แพะ แกะ โดยอาจจะทำอยู่ในรูปนมผง นมสด ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับกรรมวิธีที่ทำและวัยของเด็กที่ต้องการนม นอกจากนี้ แม่นมในวังยังแบ่งเป็นแม่นมเอก 3 คน แม่นมโท 7 คน แม่นมตรี 9 คน

"ภาพแม่นม"

ประวัติความเป็นมา

โดยทั่วไป ตั้งแต่สมัยโบราณมา หญิงไทยนิยมเลี้ยงบุตรด้วยนมของตนเอง ถ้าทารกกำพร้าแม่ตั้งแต่ยังไม่มี "อดนม" หรือแม่เจ็บป่วยหรือมีความจำเป็นใดๆ ที่ไม่สามารถจะให้นมลูกได้ ด้วยความรักที่มีต่อลูก ก็จำเป็นต้องหาสตรีที่มีสุขภาพดีและกำลังมีบุตรของตนเองมาเป็นผู้ให้นมแก่ทารกนั้นแทนนมมารดา ผู้ที่ทำหน้าที่นี้เราเรียกกันว่า "แม่นม" หรือเรียกสั้นๆ ว่า "นม"

สาเหตุที่มารดาบางคนมักไม่ชอบให้บุตรกินนมของตนเองมีหลายสาเหตุด้วยกัน กล่าวคือบางคนเกรงว่ารูปของเต้านมจะเสียไปทำให้หมดความสวยงาม หรือเนื่องจากไม่อยากจะให้เด็กมารบกวนทำให้รำคาญ คือแทนที่จะนอนหลับสบายก็ต้องลุกขึ้นมาเอานมให้กิน คอยเปลี่ยนผ้าอ้อม ฯลฯ ก็ในเรื่องการเลี้ยงลูกนั้นมันง่ายอยู่เมื่อไร ก็ว่าจะโตมาได้คนหนึ่งก็เล่นเอาพ่อแม่แย่ไปเหมือนกัน ถ้าโดนชนิดอ่อนงอแงเข้าด้วยก็แทบสาปขอไม่มีอีก แต่แปลกๆไม่ก็เดือนเข้าก็มีอีกแล้วและก็เป็นกันอีก มารดาบางคนก็มีการงานจำเป็นที่จะต้องทำการเพื่อเลี้ยงชีพมาก

เป็นที่น่าสังเกตว่า คนที่มีลูกแล้วแต่ต้องให้แม่นมเลี้ยงแทนนั้นล้วนเป็นผู้มีเงิน มีอำนาจทั้งนั้น เพราะเลือกหาแม่นมได้ง่าย โดยผู้ที่จะทำหน้าที่ "แม่นม" ให้กับเจ้านายต้องคัดเลือกกันเป็นพิเศษ ซึ่ง "แม่นม" ระดับชาติที่มีชื่อเสียงเห็นจะได้แก่ หม่อมใหญ่ เทวกุล ณ อยุธยา ซึ่งได้เป็นพระนมของเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราชัย พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าเลวภาผ่องศรี หม่อมใหญ่ได้รับหน้าที่เป็นพระนมของเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก ตั้งแต่แรกประสูติ จึงเรียกได้ว่าหม่อมใหญ่เป็นแม่นมกิตติมศักดิ์ เพราะเป็นสตรีคนเดียวที่ได้เป็นพระนมของเจ้าฟ้าในราชวงศ์จักรี สำหรับคนจนๆ นั้น ถ้าไม่เลี้ยงลูกเองจะมีโอกาสขาดอาหารได้มาก

การคัดเลือกผู้ที่จะเป็นแม่นมนั้น ในสมัยโบราณจะต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบไม่ใช่เพียงแต่ว่ามีน้ำนมแล้วก็จะเป็นมแม่นมได้ทุกคนไป ยิ่งเป็นแม่นมของลูกเจ้าฟ้ามหากษัตริย์แล้วต้องตรวจสอบชาติตระกูลกันด้วย ลักษณะน้ำนมที่ดีจะมีน้ำหนักรวมเมื่อหยดในน้ำจะจมและไม่กระจาย น้ำนมที่ไม่ดีจะเบาลอย และกระจายแผ่บนผิวน้ำ

เมื่อตรวจดูชาติตระกูลแล้ว ก็มีการตรวจนม และถ้าคนจีนตรวจ ชินแสก็ต้องดูว่า หนี (เดือนมกราคมในภาษาไทยนี้เอง ซึ่งคนจีนเขาเรียกแม่นยำว่า "หนีโบ้" ถ้าหนีของผู้นั้นมีหัวนมเล็กน้อย ผู้นั้นมีกำลังน้อยมักหัวทอปลั่งลูกยาก ซึ่งใช้ไม่ได้ บางคนมีหัวนมคดงอ หัวนมยาว ซึ่งทั้งสองอย่างนี้เลียงลูกยาก นมที่เลียงลูกง่ายเป็นนมชนิดหัวนมสั้น

เรื่องนมนี้ เป็นเรื่องหมายบอกชะตาชีวิตของเจ้าของไว้ด้วย อย่างเช่นถ้าอกกว้างหัวนมโตวงนมบอง หัวนมดำ นมตรง อย่างนี้ก็แสดงว่าผู้นั้นจะเป็นคนมีอำนาจวาสนา มีทรัพย์สินสมบัติประกอบด้วยสติ ปัญญาฉลาดเฉลียวสามารถยิ่ง แต่ถ้าผู้นั้นมีนมเล็กชนิดที่เรียกว่าปัดธรณี คือไม่ตรงแล้ว ผู้นั้นจะอาภัพ จะพึ่งพาอาศัยใครมิได้ นำสงสารอยู่และทำนายว่าอายุจะสั้นเอาด้วย ถ้าผู้ใดตรวจนมนี้กว้างผู้นั้นจะมีจิตใจกล้าหาญและมีความคิดสุขุม แต่ถ้าวงนมแคบอกแคบผู้นั้นจะโง่เขลาเบาปัญญาหาความคิดมิได้ คนไหนมีหัวนมโตและดำจะเป็นคนมีปัญญาและมีลูกมาก ถ้าหัวนมโตเป็นเหลี่ยมจะเป็นผู้มีอำนาจวาสนา มีลูกจะได้พึ่งพาอาศัยไม่ต้องระเกะระกลัวากเดือดร้อนนอนสบาย หากใครมีหัวนมแดงดังสีอิฐทำนายว่าจะมีลูกหลานเป็นผู้มีวาสนามาก แต่ถ้านมใดแห้งเหี่ยวผู้นั้นจะเป็นคนอาภัพทรัพย์สินไม่ค่อยจะมีติดกระเป๋าส่งไรตลอดชาติ และยังคนไหนหัวนมแตกด้วยแล้วก็ยิ่งจะได้รับความลำบากยากเข็ญอย่างแสนสาหัส ถึงจะใช้วิธีปากกัดกันต่อแบบมดแดงก็ไม่ได้เอาเลยทีเดียว ส่วนคนที่มิชนที่หัวนมท่อนก็ว่าไม่ดีอีก เพราะเป็นคนใจตันใจเบาความคิดหลงเหลือติดสมองอยู่น้อยเต็มที แต่มีไผ่ดำแทนชนทำนายว่าจะมีลูกชนิดดีเป็นที่พึงได้ในอนาคต

ต่อไปนี้จะขอยกวิธีจัดหาแม่นม ตามที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเรื่อง "มะโนห์รา" ของเก่า กล่าวได้ตอนหาแม่นมให้พระสุธนะ (สมบัติ พลายน้อย, 2502)

"สมเด็จพระบิดา	สั่งให้หานางแม่นม
อ่อนแออ่อนงค์เอวกลม	รูปทรงพร้อมด้วยลักษณะ
ชาติเชื้อเนือยดี	สกุลมีจิงเอามา
พงษ์เผ่าเหล่าพระยา	มีอันชาเชื้อผู้ดี
นางนางผิวพรรณขาว	นมยานยาวถึงนาก็
นมใสไม่สู้ดี	นางนางมีนมเป็นพวง
เลือกเสียไม่ไว้ใจ	หมีให้เฝ้าพระลูกหลวง
นางนางนมคัดทรง	เต่งตึงเต้าไม่เข้าการ

นางนนั้นนมน

เอาแต่ขอประมาณ

เนื้อหนังอ่อนละไม

ปัญจกัลยาณี

เอาใส่ในราชการ

สั่งให้เร่งจัดแจง

พี่เลี้ยงสาวสันทัด

สาวพรหมจารี

น่านมนั้นเปรี้ยวไม่หวาน

พานคล้ายๆ น้อยจึงดี

ทรงวิไลเลิศสตรี

ผิวผ่องศรีเนื้อตาแดง

น่านมหวานไม่แสด

รู้คล่องแคล่วกิริยาดี

รุ่นกำดัดสิบห้าปี

ลูกผู้ดีสรรคเอามา"

จากเรื่องนี้ จะเห็นว่าของไทยเราเลือกรูปร่างผิวพรรณมากกว่าตัวอื่นๆ อย่างของจีนสมัยชงเบ้ง รวมความว่าของไทยนิยมหญิงงามตามแบบกัลยาณี มีผิวเนื้อตาแดง ดูเหมือนว่าความสำคัญของการเลือกจะไม่ได้อยู่ที่ลักษณะของภายนอกเป็นใหญ่ แต่อยู่ที่ "น่านมหวานไม่แสด" นั่นเอง แต่ข้อที่เลือกลักษณะด้วยกันก็เห็นจะเป็นเพราะบางคนมีลักษณะที่จะเป็นอันตรายต่อเด็ก อย่างมีเรื่องเล่ากันมากกว่า แม้ที่มี "นมขานยาวถึงนาภี" นั้น ปล่อยให้หมักกับจุมูกปากลูกตายมาแล้วจึงเป็นเรื่องน่าวิตกที่ต้องกันเอาไว้ก่อน

แต่โดยทั่วไปแล้ว แม่มนจะต้องมีอายุตั้งแต่ 20 ปี ถึง 30 ปี และบุตรของแม่นมกับบุตรของตนจะต้องมีอายุเสมอกันหรือไม่แก่อ่อนกว่ากันหลายอาทิตย์นัก รูปของนมจะต้องตั้งและมีลักษณะไม่แข็งหรืออ่อนมากเกินไป ถ้ามีบุตรคนแรกหรือมีบุตรหลายคนแล้วนมก็ต้องหย่อนบ้างเล็กน้อย ควรมึน่านมมาก ซึ่งอาจบีบออกได้ภายหลังเมื่อให้เด็กกินแล้ว และไม่ควรแฟบมากนักในเมื่อไม่มีน่านม

การดูอุปนิสัยใจคอของแม่นมก็เป็นสิ่งจำเป็น เพราะว่าถ้าให้แม่นมที่มีใจคอโกรธง่ายในขณะที่บุตรของตนกินนมแล้วจะให้หมักเร็วเกินไป อาจเป็นโทษทำให้ปวดท้อง อุจจาระร่วง ชัก ถ้าสาเหตุร้ายแรงอื่นที่อาจเกิดขึ้นต่อเด็กได้อีกหลายอย่างควรเลือกแม่นมที่ใจคอสุภาพอ่อนโยน

แม่นมที่มีอาการป่วยเป็นไข้ เป็นโรคต่างๆ เช่น ฝีในท้อง หัวใจพิการ กามโรค ไข้พิษต่างๆ เป็นแผลที่นม ไม่มีน่านมพอ เป็นต้น ซึ่งทำให้ให้นมของเขอาจเป็นพิษ และบุตรของตนจะได้รับอันตรายจากเชื้อโรคต่างๆ ทางน่านม ควรเลือกแม่นมที่มีความประพฤติและอัธยาศัยเรียบร้อยดี จะทำให้เลี้ยงบุตรของตนได้ดีเพราะเมื่อบุตรของตนเจริญ

วัยขึ้นก็จะมีผลดีต่อสุขภาพ เช่น แม่ให้นมด้วยเหมือนกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรระวังในการเลือก ควรดูแลรักษาร่างกายของแม่และให้แม่ทานอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อตัวเด็ก ถ้าจะใช้ยาบำรุงแม่แบบข้างก็ดี แต่ถ้าร่างกายสมบูรณ์แล้วก็ไม่จำเป็นต้องใช้ การให้นมบุตรนั้นก็ ต้องเป็นเวลากด้วย

วิเคราะห์

ในสมัยโบราณที่ยังไม่มีนมผงใช้เลี้ยงทารก มารดาส่วนใหญ่จะให้นมแม่แก่ บุตรซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ถูกต้อง อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่เด็กไม่มีน้ำนมแม่จะดื่ม เช่น เด็กที่ คลอดแล้วมารดาถึงแก่ชีวิตขณะคลอดหรือมารดาเจ็บป่วยจนไม่สามารถจะให้นมลูกได้ การทดแทนนมแม่จึงเป็นการจำเป็นและใช้แม่มาทดแทน นอกจากนั้น ในสังคมชั้นสูงได้ แก่ ในร่ำรวยนั้น ทิศนคติการให้นม โดยแม่มาเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปดังจะเห็นได้จากหนังสือ และวรรณคดี

การเลือกแม่นั้น ได้ใช้หลักวิทยาศาสตร์เข้าช่วยมากพอสมควร แม่คนที่ดีจะมี อายุระหว่าง 20 ถึง 30 ปี ซึ่งในปัจจุบันนับว่าเป็นอายุที่มีความพร้อมในการมีบุตรเป็นที่ สุด จนได้ชื่อว่าเป็นแม่ตัวอย่างเต้านมควรจะมีขนาดพอเหมาะ และมีน้ำนมมากเพื่อจะได้ เลี้ยงบุตรของตนและบุตรของเจ้านายได้ในเวลาเดียวกัน การคัดเลือกแม่นที่อุปนิสัยใจ ค่ออารมณ์เย็น สุขภาพอ่อนโยน นับว่าเป็นเรื่องที่ต้องทันสมัยเช่นเดียวกัน เพราะในขณะ ที่อุ้มเด็กขึ้นแนบอกให้ลูกดมนั้นความสัมพันธ์ระหว่างแม่กับเด็กจะเกิดขึ้นด้วยการสัมผัสด้วย ร่างกาย วาจาและจิตใจ

แม่จะต้องมีสุขภาพแข็งแรง เพราะการเลี้ยงดูใกล้ชิดกับเด็กอาจจะทำให้ แพร่เชื้อโรคไปสู่เด็กได้ เช่น วัณโรค เป็นต้น

ดังนั้น การให้นมแม่และการทดแทนนมแม่ด้วยแม่นั้น เปรียบเสมือนการให้ นมผงแก่ทารกในปัจจุบันเช่นเดียวกัน การใช้แม่และให้การให้นมผสมแก่เด็ก มีทั้งประ โยชน์และโทษในเวลาเดียวกันนมแม่เป็นอาหารชนิดแรกที่ทารกสมควรจะได้รับไม่ว่าเป็น ยุคสมัยไหน และไม่มีนมอะไรจะมาทดแทนได้ แต่ถ้าเกิดปัญหาที่ทำให้แม่ให้นมลูกตนเองไม่ ได้ ไม่ว่าจะเป็นด้านจิตใจ ด้านร่างกาย การทดแทนนมแม่ด้วยการให้แม่นมมาเลี้ยงลูกหรือ การให้นมจากขวดถ้าทำด้วยความรู้ ความเข้าใจถูกต้องตามบรรพบุรุษของเราคิดมาจะ เกิดประโยชน์แก่เด็กได้เช่นเดียวกัน

สรุป

การเลี้ยงลูกด้วยนมตนเองเป็นสิ่งที่ดีที่สุด แต่ในกรณีที่มีความจำเป็นจนทำให้ไม่สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมตนเองได้ จึงให้แม่นมมาให้นมบุตรของตนแทน ซึ่งจะต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ เพราะว่าจะมีผลต่อสุขภาพและลักษณะนิสัยใจคอของเด็ก ในสมัยโบราณเวลาจะเลือกแม่นม เขาจะคัดเลือกกันอย่างมาก โดยเฉพาะถ้าเป็นแม่นมของเจ้าฟ้ามหากษัตริย์ด้วยแล้วต้องตรวจสอบชาติตระกูลด้วย เพราะเด็กต้องอยู่ในความอารักขา เท่ากับเขาเป็นมารดาแทน ดูแลต่างหูต่างตา ซึ่งได้แก่ สอนเด็กให้มีสัมมาคารวะ ฝึกมารยาทเด็กและบำรุงให้เด็กได้รับความสุข ไม่ควรแสดงหรือพูดให้เด็กเห็นตัวอย่างไม่ดี เพราะเด็กข่มขู่และเอาอย่างผู้ใหญ่ได้ง่าย แต่ในปัจจุบันการเลี้ยงลูกด้วยแม่นมคนนั้นหาได้น้อยเต็มที จะมีอยู่บ้างก็อาจจะเป็นตามท้องถิ่นชนบทในต่างจังหวัด เพราะว่าในปัจจุบันมีการสั่งเดราะหันมมาจากแม่นมวัวแทน

อาหารเสริม

ความหมาย

อาหาร เป็น คำนาม หมายถึง เครื่องถ้วยชีวิต เครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต

อาหารเสริม: เป็น คำนาม หมายถึง อาหารที่ให้เพิ่มเข้าไป นอก
จากอาหารปกติ(ราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

อาหารเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสิ่งมีชีวิตทุกชนิด เพราะสิ่งมีชีวิตต้องนำอาหาร
ไปใช้ในการเจริญเติบโต ซ่อมแซมส่วนที่สึกหรอ ทดแทนพลังงานที่สูญเสียไปในการดำรง
ชีวิตประจำวัน สำหรับวัยทารกนั้นนมเป็นอาหารชนิดแรกที่ทารกจะต้องทานหลังจากคลอดออก
มาจากท้องแม่ โดยเฉพาะน้านมแม่หลังคลอดจัดว่าเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ต่อทารก เพราะมีสาร
อาหารและภูมิคุ้มกันโรคจากมารดา เมื่อเด็กเจริญเติบโตขึ้น ก็จำเป็นที่จะต้องการอา
หารชนิดอื่นนอกเหนือไปจากน้านมแม่ เราจึงเรียกอาหารที่เพิ่มเข้าไปนอกจากนมซึ่งยังคง
เป็นอาหารหลักว่า "อาหารเสริม" การให้อาหารเสริมแก่เด็กทารกควรจะต้องให้แบบค่อย
เป็นค่อยไป ไม่ควรให้ครั้งแรกมาก ควรให้เป็นไปตามพัฒนาการของทารก การให้อาหาร
เสริมนั้นเป็นหน้าที่บิดามารดาผู้เลี้ยงดูดูแลเด็กจะต้องเอาใจใส่เป็นพิเศษ เพื่อให้เด็กทารก
ได้มีร่างกายที่เจริญเติบโตและแข็งแรง

ประวัติความเป็นมา

อาหารเสริมสำหรับลูกในวัยทารก เป็นสิ่งที่สำคัญต่อร่างกายของเด็กทารก
นอกเหนือจากน้านมแม่ซึ่งเป็นอาหารชนิดแรกของทารก เพราะน้านมแม่จะมีคุณค่า
เพียงพอแก่ทารกเพียงในช่วงระยะ 4-6 เดือนแรก แต่หลังจาก 6 เดือนแล้ว การให้อาหาร
เสริมจำเป็นมากและจะขาดไม่ได้ อาหารเสริมนี้อาจเตรียมเองจากอาหารท้องถิ่น
ที่มีอยู่ เช่น อาหารจำพวกผัก ผลไม้ต่างๆ อาหารจำพวกข้าว เป็นต้น

สำหรับเมืองไทย อาหารเสริมที่ให้แก่เด็กเป็นเวลานานก็คงเป็นพวกผัก ผล
ไม้ต่างๆ เช่น กล้วยน้ำว้า ซึ่งเป็นผลไม้ที่ใช้กันมานานและได้ผลดีมาก เพราะรสชาติ
อร่อย ไม่จัดเกินไปและบดให้ละเอียดหาง่าย เตรียมง่าย ป้อนง่าย ซึ่งเด็กไทยชอบกินกัน

มาก นอกจากกล้วยแล้วยังมีมะละกอสุก ซึ่งบดให้ละเอียด หรือมะม่วงสุก อาหารจำพวก แป้งก็ได้แก่ข้าวชนิดต่างๆ ของไทยเราก็มีข้าวเจ้า โดยเอาข้าวสวยมาใส่น้ำแกงจืดต้มผัก แล้วบดให้ละเอียดเหมือนแป้งเปียก

ส่วนใหญ่แล้วอายุที่เหมาะสมแก่การให้อาหารเสริมก็ประมาณอายุ 3-4 เดือน เพราะเป็นช่วงที่ทารกเริ่มรู้จักใช้ลิ้นประสานงานกับการกิน ถ้าเริ่มให้อาหารเสริมเด็กเข้าไปจะทำให้เด็กกลืนอาหารไม่ค่อยเป็น ทำให้การฝึกหัดลำบาก

การเตรียมอาหารเสริมให้แก่เด็กทารกนั้น เราจะต้องพิจารณาจากปัจจัยหลายด้าน กล่าวคืออายุที่เหมาะสมสำหรับการให้อาหารเสริมประเภทต่างๆ ประเภทของอาหารเสริม วิธีการที่จะเตรียมอาหารเสริม วิธีการให้อาหารเสริม

ประเภทของอาหารเสริมที่ให้แก่เด็ก ก็ได้แก่ ผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ต่างๆ อาหารจำพวกผักที่ให้แก่ทารก ก็ได้แก่ ตำลึง น้ำเต้า ฟักเขียว ฟักทอง บวบ ผักบุ้ง ถั่วฝักยาว โดยเฉพาะตำลึงเป็นผักในตลาด ที่มีสารพิษน้อยที่สุด เพราะส่วนใหญ่เก็บมาจากริมรั้ว อาหารจำพวกผลไม้ที่ให้แก่ทารกก็มี กล้วยน้ำว้า (นิยมมากที่สุด) กล้วยหักมุก มะละกอ มะม่วงสุก ส้ม

อาหารจำพวกเนื้อสัตว์ต่างๆ ก็ได้แก่ เนื้อปลา ไข่ ตับหมู ตับไก่ เนื้อหมู เนื้อไก่ ควรเลือกชนิดที่เนื้อนุ่ม ไม่มีมัน สำหรับวิธีการเตรียมอาหารเสริมนั้น ถ้าเป็นกล้วย มะม่วง ก็ให้วิธีการครูด บด

การครูดหรือบด คือการทำให้เนื้ออาหารละเอียดที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งอาจจะครูดหรือบดด้วยช้อน อาหารที่นิยมครูดด้วยช้อน ก็ได้แก่ กล้วยน้ำว้าสุก มะละกอสุก สำหรับกล้วยให้ล้างเปลือกให้สะอาดถือไว้ในอุ้งมือ แล้วครูดเนื้อเฉพาะส่วนที่ต้องการใส่จาน โดยไม่เอาไส้เพราะกระเพาะเด็กยังย่อยไม่ได้ การครูดหรือบดผ่านกระชอน เหมาะสำหรับอาหารที่ต้มสุกแล้ว และกำลังอ่อนจะทำให้การครูดสะดวกขึ้น และเนื้ออาหารละเอียด

การครูดหรือบดผ่านผ้าขาวบาง โดยนำผ้าขาวบางสะอาดวางชิงไว้กับปากชามให้ตึง นำอาหารต้มจนเปื่อยวางลงแล้วใช้หลังช้อนครูดผ่านผ้าขาวบาง จะได้อาหารที่ละเอียด แต่วิธีนี้ต้องระมัดระวังความสะอาดของผ้าอย่างจริงจัง โดยใช้แล้วต้องรีบทำความสะอาด ตากในแดดจัดๆ

วิธีคั้น ส่วนใหญ่ก็ใช้กับผลไม้ เช่น ส้ม มะเขือเทศ ซึ่งในสมัยก่อนนิยมใช้ผ้าขาวบางบีบคั้น แต่ปัจจุบันใช้ที่คั้นน้ำผลไม้

ในสมัยก่อนนิยมนำผลไข่ไปบดปั่นนึ่งแข่งทองเหลือง แล้วนำเนื้อผลไม้ที่ดกของ
เบองล่างให้ทารกทาน

วิธีนี้ ด้ม อบอุ่น หรือทอด เหมาะสำหรับอาหารเสริมประเภทเนื้อสัตว์
และผัก

การทำปลานั้น เนื้อปลาก็ใช้นิ้วมือแทนข้อนิ้วให้ละเอียด ป้องกันก้างติดคอ ถ้า
เป็นผัก ก็ควรเป็นผักที่สด ไม่แก่สีจืด มีกากไม่มาก วิธีปรุงที่ดีที่สุดคือการต้ม ไม่ต้องใส่น้ำ
มาก เพื่อจะได้น้ำจากผัก

วิธีการให้อาหารเสริม ก่อนจะป้อนอาหารเสริมให้แก่เด็ก ควรดูว่าอาหาร
เสริมนั้นจะต้องไม่ข้นเหนียวเกินไป หรือใสเกินไป ให้ใช้ช้อนขนาดเล็กตักอาหารแล้วไป
แตะที่ริมฝีปากเด็ก ให้เด็กดูดอาหาร จากช้อนไปเอง การป้อนอาหารเสริมให้แก่เด็กนั้น
ไม่ควรรีบร้อนจนเกินไป เพื่อให้เด็กทานให้หมดในครั้งแรกและไม่ควรบังคับให้เด็กกิน
เพราะจะเกิดการต่อต้าน เวลาที่ดีที่สุดสำหรับเริ่มให้อาหารเสริมคือตอนกลางวัน และขณะ
ที่เด็กกำลังดูดนม ไม่ควรพยายามเอาช้อนไปป้อนอาหารเสริม เพราะจะเกิดการ
ขัดแย้งอย่างรุนแรง

การที่จะดูว่าเมื่อใดจะหยุดป้อนอาหารเสริมให้แก่เด็กนั้น ควรสังเกตจากกิริ
ยาท่าทางของเด็ก กล่าวคือถ้าเด็กไม่กินก็จะหันตัวหนีหรือเหม็นปากแน่น ถ้าเด็กไม่
อยากทานแล้วผู้ป้อนไปบังคับจะทำให้เกิดภาพพจน์ที่ไม่ค่อยดีต่อการกินอาหารเสริม

ในบางครั้ง อาหารเสริมก็อาจทำให้เด็กมีอาการแพ้ อาหารที่ทำให้เด็กแพ้
บ่อยที่สุดได้แก่ ไข่ขาวซึ่งถ้าเด็กมีอาการแพ้มากก็ควรหยุดอาหารเสริมชนิดนั้น การให้อา
หารเสริมนั้นควรให้ครั้งละน้อยและเพิ่มต่อไป กล่าวคือ ในช่วงแรกอาจจะให้เด็กทานนม
กลางวันอย่างเดียว ต่อมาเมื่อเด็กทานได้มากขึ้นก็เพิ่มจาก 1 มื้อเป็น 2 มื้อ นอกนั้นก็
เป็นนม เมื่อเด็กโตขึ้นราว 9-10 เดือน ก็ให้กินอาหารเสริมได้ 3 มื้อ และมีนมแทรก
และหลังจากนั้น "อาหารเสริม" จะกลายเป็นอาหารหลัก และนมจะกลายเป็น
อาหารเสริม

วิเคราะห์

อาหารเสริมสำหรับเด็กในวัยทารกเป็นสิ่งสำคัญต่อตัวเด็ก เพราะเมื่อร่างกายเด็กเติบโตขึ้นก็ต้องการอาหารอื่นนอกเหนือจากน้ำนม เพื่อให้เด็กมีร่างกายเติบโตแข็งแรง สิ่งที่จะนำมาเป็นอาหารเสริมต้องสอดคล้องกับพัฒนาการของทารกและส่งเสริมการเจริญเติบโตด้วย

อาหารเสริมที่ใช้กันมานานแล้ว ได้แก่ผลไม้ต่างๆ โดยเฉพาะกล้วยน้ำว้าสุกบด ซึ่งจะต้องครูด โดยเอาเฉพาะเนื้อ เพราะเป็นอาหารเสริมที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นของประเทศไทย

ในแต่ละบ้านจะนิยมปลูกต้นกล้วย และนำส่วนต่างๆ ของต้นกล้วยมาทำประโยชน์ โดยเฉพาะในการประกอบอาหารได้ ตัวอย่างเช่น กล้วยน้ำว้าสุกนำมาต้มกับและรับประทานกับเนื้อมะพร้าวครูด กล้วยบดชี ซึ่งอาหารเหล่านี้จะได้พลังงานรวมทั้งปริมาณแป้ง ไขมัน และโปรตีน ครบถ้วนตามหลักของโภชนาการในปัจจุบัน ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่าคนโบราณนั้นในการให้อาหารเสริมประเภทต่างๆ แก่เด็กส่วนใหญ่จะทำได้ถูกต้องตามหลักโภชนาการ และหลักพัฒนาการ หากแต่เมื่อมีการพัฒนาด้านสังคมขึ้นอย่างรวดเร็วในระยะหลัง จึงได้ทำให้การให้อาหารทารกเปลี่ยนแปลงไปตามสมัย และทำให้เกิดปัญหาทุพโภชนาการจากความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ได้

อาหารเสริมสำหรับเด็กในวัยทารกนี้ ควรครึ่งแฉ่งครึ่งเหลว เช่น ข้าวบดกล้วยครูด ถ้าแข็งเกินไป เด็กจะกลืนลำบากและสำลักได้ การให้นั้นควรเริ่มให้อาหารที่ค่อนข้างเหลวแล้วค่อยๆ ชื้นขึ้น

วิธีการเตรียมอาหารเสริม ก็จะแตกต่างกันไปตามประเภทของอาหารนั้นๆ เช่น ถ้าเป็นผลไม้ก็ใช้ครูด คั้น ถ้าเป็นผักก็ควรหั่นฝอย ฝาน หรือต้ม นึ่ง ทอด หรือย่าง

ในตอนแรกนมอาจเป็นอาหารหลัก แต่เมื่อเด็กโตขึ้นอาหารเสริมก็จะเป็นอาหารหลัก และนมจะเป็นอาหารเสริมแทน

สรุป

อาหารเสริมเป็นสิ่งจำเป็นต่อทารก เพราะจะต้องนำไปเสริมสร้างร่างกายของเด็กให้มีร่างกายแข็งแรง อาหารเสริมที่ให้แก่เด็กนั้นจะต้องถูกทำให้สะอาดไม่ก่อให้เกิดโทษแก่ตัวเด็ก และมีคุณภาพและปริมาณเพียงพอที่ร่างกายต้องการในการเติบโต

การเลี้ยงเด็กด้วยนมแม่และการให้อาหารเสริมที่เหมาะสมพอเพียงที่เด็ก
ต้องการ จะทำให้เด็กเติบโตได้ดี มีสุขภาพแข็งแรงไม่เจ็บป่วย เป็นพลเมืองที่ดีของประ
เทศชาติต่อไปในอนาคต ตามที่บิดามารดาได้หวังไว้

ตานขโมย

ความหมาย

ตาน(ตาล) เป็นคำนาม หมายถึงโรคชนิดหนึ่งที่เป็นในเด็ก

ตานขโมย(ตาลขโมย) เป็นคำนาม หมายถึงโรคพยาธิลำไส้อย่างหนึ่งที่เป็นในเด็กอายุ 5-6 ขวบ เนื่องจากเด็กไม่ได้รับการเอาใจใส่เลี้ยงดูเรื่องอาหารการกินให้เพียงพอ หรือมีโรคติดเชื้อ มีพยาธิหรือหนอนในท้อง และอวัยวะต่างๆ เด็กมักมีอาการอยากกินของสดคาวต่างๆ กินจุ กินเพื่อพยาธิ แต่ไม่มีกำลัง ไม่อ้วน ท้องรุ่งพุงมาร พุงป่องหรือพุงโร ท้องใหญ่ ไล่พอง

โรคตานนี้ ถ้าปล่อยให้เป็นระยะเวลานานจะทำให้ผิวหนังขึ้นสะเก็ด นัยน์ตาเป็นเกล็ดกระดี่มองอะไรไม่เห็น บางทีติดเชื้อหนองฝี เป็นเม็ดฝีตามตัวเรียกว่า ผีตาน รายที่กินอาหารไม่ลง ปวดท้อง ชิม ชุบผอม พุงโรกันปอด แขนขาไม่มีแรง ผิวพรรณหม่นหมอง ฯลฯ

ประวัติความเป็นมา

โรคตาน แบ่งเป็น 2 พวก คือ ตานโจร กับตานจร(ทำนองเดียวกับช่าง)

ตานโจร เรียกอีกอย่างว่า ตานขโมย เป็นโรคที่เนื่องมาจากช่างเจ้าเรือน เป็นกับเด็กอายุ 5-6 ขวบ คือเมื่อพ้นเขตช่างเจ้าเรือนแล้ว มักเป็นโรคแทรกของช่างจร คือยังอยู่ในช่วงอายุที่เป็นช่างจรได้

ส่วนตานจร เป็นในเด็กอายุ 3 เดือนขึ้นไป ถึง 7 ขวบ เป็นมักเด็กคนใดก็ได้ ไม่มีกำหนดตามวันเกิด

ตานโจร มีหลายสาเหตุ จากพยาธิหลายชนิด เช่น พยาธิชื่อประธาตุบท อุทรธาตุ พะละพะพะ มุสกายธาตุ สจุมุขกาลหิระ กัณณะ 1 รัชช 1 อวรรณณะกะ 1

โบราณแบ่งกิมิชาติ(หนอน สัตว์ชาติหนอน สัตว์ชนิดหนอน) ออกเป็น 80 จำพวก อยู่ในส่วนต่างๆของร่างกาย เช่น กระเพาะอาหาร ลำไส้ กระดูก หัวใจ กระบอกตา ตับ ปอด ฯลฯ

ในอดีต ผู้ใหญ่มักจะให้เด็กกินข้าวกับแป้งมากๆ เพราะเชื่อว่าถ้าให้เด็กกินกับข้าวมากๆ จะเป็นโรคตานขโมย ชอบขโมยกับข้าวกิน แม้ในปัจจุบัน ในบางท้องถิ่นที่ประชาชนซึ่งมีความรู้ด้านโภชนาการและสุขลักษณะไม่พอก็ยังคงมีความเชื่ออย่างนี้อยู่

ปัจจุบัน แพทย์ทราบว่าสาเหตุที่ทำให้เด็กเป็นโรคตานขโมย เพราะขาดอาหารประเภทโปรตีน พวกเนื้อสัตว์ต่างๆ การรับประทานอาหารดิบ หรือสุกๆดิบๆ อาจทำให้เป็นโรคพยาธิทำให้เกิดอาการอย่างที่ยบรรยายในตานขโมย

อาการที่โบราณเรียกว่า "ลมเพ ลมบิด" เจ็บหรือถ่ายเคลื่อนที่ไป เข้าใจว่าเป็นเพราะพยาธิหรือตัวหนอนเลื้อยคลานไปใต้ผิวหนัง อย่างที่พบในโรคตัวจิ๊ดในปัจจุบัน

สำหรับอาการของโรคตานโจร ซึ่งเกิดจากพยาธิ ชื่อต่างๆมีดังนี้

1. พยาธิชื่อประธาตุบท บังเกิดเนื่องจากชางเพลิง ครึ่งแรกลงเป็นโลหิต ตัวเหลือง ไม่มีเรี่ยวแรง ชอบกินของสดขาว ในตอนปลายจะเป็นพยาธิ ชื่อปิดจันนะธาตุขึ้นในจมูก เหม็นเน่า ลามถึงโคนลิ้น กินอาหารไม่ได้ วิธีรักษาพยาธิทั้ง 2 ชนิดนี้ โบราณว่าจงแก้ที่ลิ้น ที่คอให้ตกเสียก่อน แล้วจึงใช้ยาแก้ในทางโลหิต
2. พยาธิชื่ออุทรธาตุ เกิดในอุทร(ท้อง) มีอาการผอม หอบ ถ้าเป็นถึง 3-4 เดือน แล้วไส้พองท้องใหญ่ บางทีก็ว่าตับบวมใหญ่ จนคับโครงแล้วตาย
3. พยาธิชื่อพะละพะพะ เกิดเนื่องจากชางแดง มีอาการเช่นเดียวกับเด็กที่เป็นชางแดง คือ ตัวร้อน จับไข้เป็นเวลา เมื่อเป็นถึง 3 เดือน จะตกมูกเลือด ปวดท้อง ผอมเหลือง อซากกินของเผ็ดเค็มและสดขาว มีเม็ดผดขึ้นตามตัว เป็นโทษเนื่องจากชางแดง ซึ่งเรียกว่าโจรชางแดง ถ้าแม่ชางขึ้นที่ต้นลิ้น จะทำให้นกกระด้างแข็ง ถ้าแม่ชางอยู่ในหูจะเจ็บหู เป็นหูหนวก เมื่อผ่านไป 7-9 เดือน จะเกิดพยาธิชื่อ

- พรหมกิจเกิดขึ้นในลำไส้(ซึ่งพยาธิพรหมกิจนี้มีรูปร่างเหมือนตัวไร) ปากดำ กินอาหารไม่รู้จิกอ้ม อุจจาระมาก ขาว เหม็น ตาฟาง อยากกินกุ้งปลา และของสดตัวต่างๆ พยาธิชนิดนี้รักษายาก เพราะเมื่อหายไ้ไปมักจะทำให้เป็นโรคเรื้อรังถึงแก่
4. พยาธิชื่อมูสกายธาคี การรักษาโรคตามข้างชนิดนี้ คือให้รักษาเช่นเดียวกันกับไส้สันนิบาติ คือห้ามวางขาผาย อย่าใช้ยาสอดไส้แต่ยาชำระลำไส้ เกิดจากข้างโค มีผื่นขึ้นเหมือนเป็นหัด มีอาการคัน ยอดขาวแต่ไม่มีน้ำ ขึ้นอยู่ 8-9 วันจึงยุบลง อยากกินของสดขาว เป็นอยู่ 2-3 เดือน มีอาการเป็นตาแดง มีแม่ข้างขึ้นที่ข้างลิ้น ก่อน เป็นเม็ดแข็งเหมือนตาปลา ถ้ากวาดยาแล้ว เม็ดไม่ยุบ นับตั้งแต่เป็นได้ 6 เดือน เม็ดนั้นจะผุดขึ้นมาอีกเป็นเม็ดแดงๆ จับใช้เป็นเวลา ตัวร้อน มือเท้าเย็นไม่เป็นเวลา กระจายน้ำ หอบ ลิ้นแข็ง กระต้างคางแข็ง
5. พยาธิชื่อสุจุฎกษกาลหิระ เกิดจากข้างข้าง เด็กมีอาการซบผอม พุงโร กินอาหารไม่รู้จิกอ้ม จุกเสียดแน่นในท้อง อาเจียน เมื่อเป็นครบ 1 เดือนตัวแก็จะเล็ยออกมาทางปาก ทวารหนัก
6. พยาธิชื่อกิลณะ 1 รัชชุกะ 1 อวรรณะกะ 1 รวม 3 พวกนี้ เกิดเนื่องจากข้างโจร พยาธินี้จะไต่อยู่ภายในร่างกาย ตั้งแต่กระดูกสันหลังถึงสมองเอ็นทุกแห่ง ถ้าลงไปในกระเพาะปัสสาวะจะเป็นนิ่วในกระเพาะปัสสาวะ ท้องใหญ่ ตาฟาง ตกเลือดปวดท้อง ร่างกาย ซบผอม พยาธินี้จะเกิดขึ้นตามเนื้อและเอ็นทั่วทั้งตัว

สำหรับอาการที่เกิดขึ้นเนื่องจากโรคตานจร ชนิดต่างๆมีดังนี้คือ

1. ตานจรชื้อกะละ มีอาการในท้อง อุจจาระสีขาวเหมือนสีดินสอพอง มีเม็ดขึ้นเหมือนเป็นผด ผู้ป่วยชอบกินเกลือ กินกะปิ ตัวแก่จะคลานออกมาทางทวารหนัก ทางคออาเจียร จุกเสียด เมื่อเป็นโรคตานนี้รวมทั้งเป็นไข้ ระยะ เวลา 15 วัน ผู้ป่วยก็จะเสียชีวิตลง รักษาไม่ได้
2. ตานจรชื้อสันตุกมิต เกิดเนื่องจากไข้พิษชาติ เช่น หกั้ม ลัมฟาดตกจากที่สูงเป็นไข้ ตัวร้อน มือเท้าเย็น มีเม็ดผื่นขึ้นบางครั้ง เข้าใจว่าออกหัด มีอาการท้องเดินถ่ายเป็นเลือด กระหายน้ำ มึนมัว ไข้ กินข้าวกินนมไม่ได้
3. ตานจรชื้อส่าระพะกะระ ว่ากันว่า ถ้าแม่เป็นยอดขึ้นในหูหรือในจมูก ถ้ายอด แตกออกมีเลือดไหลแล้วจะมีน้ำเหลืองเหม็นเน่า เป็นๆหายๆ นับปีถ้าเป็นที่จมูกอาการรุนแรงผ้าเหลือง จะตกลงในท้อง ท้องเดินถ่ายเป็นหนองฝิ่นขาว เมื่อเสียชีวิตจะมีเลือดออกทางหู จมูก ทวารหนัก และทวารเบา โรคนี้รักษาไม่หาย
4. ตานจรชื้อพรหมกิจ เกิดในรูสะดือ เข้าไปอยู่ในดี, ตับ, หัวใจ, ลำไส้ ร้อนๆหนาวๆ รักษาหายได้ภายใน 15 วัน แต่ถ้าเป็นถึงเดือนรักษาไม่ได้

นอกจากนี้คนโบราณยังบรรยายอาการของตานจรไว้เป็นกลอนอีก ดังนี้.-

ลักษณะตานโจร

อนึ่งตานโจรท่านรำนัน กล่าวมาสำคัญ กำหนดอายุกุมาร
 ทำวบขึ้นข้างจิงตาง โจรเกิดอาการ กำเนิดด้วยข้างเจ็ดวัน
 วาทีลย์ข้างไฟสำคัญ ข้างน้ำวันจันทร์ ข้างแดงนั้นวันอังคาร
 บุชข้างสะกอกก่อการ ครุวันบันดาล กำเนิดประจำตามวัน
 ธาตุแปรข้างแปรทุกพรรณ ข้างโจรนั้นมันไปเกิดในระวีวาร์
 ข้างไฟนั้นกลับโจรมา จากวันระวีวาร์ มาเกิดในวันเสาร์
 หละข้างละองนั้นมี เพศพรรณดังนี้ จงรู้ทั้งสิ้นเหมือนกัน
 โจรลักเพศผิดเปลี่ยนวัน ทุกข้างทุกพรรณ กำเนิดจึงเรียกตานโจร
 ธาตุแปรเปรียบพฤษาโกรัน รดน้ำชุ่มชื้น ก็ยากจะพ้นคื้งามฯ
 จักเรียงธาตุไปตาม คัมภีร์หนึ่งงาม บุรพธาตุบทข้างไฟ
 เบื้องต้นให้มันลงไป เสมอหน้าใน โลหิตระคนปนกัน
 ออยากสต่อยากความีมัน อาการเพศพรรณ ให้ชู้บให้ผอมตัวตา
 โรคกำลังน้อยใช้ดา ล่วงหลายเดือนมา จึงพานธาตุต่อไป
 เบื้องปลายเป็นยอดขึ้นใน นาสิกหนองไหล บทชีวหะธาตุดาษดา
 ขึ้นในต้นปลายชีวหา น้ำลายตกมา ในคอให้แห้งผากไป
 ตัดอาหารไม่อาลัย จะยาต่อไป ให้แก้แต่ล้นกับคอ
 ตกกลืนกินอาหารไม่พอ มีกำลังต่อ อายุให้ยืดยาวไป
 จึงวางยาล้างข้างใน ล่าไล่ลงไป ลื่นร้ายจึงหน่วงปลายมือ ฯ
 สันเตาธาตุโทษนั้นคือ ข้างน้ำปลายมือ ให้ท้องนั้นขึ้นตัวเย็น
 ผูกหนักขัดเบาเบื่องเป็น นีวน้ำนมเห็น วิบัติวิบากนานา
 มุตขึ้นชาวเรือรังมา นมน้ำข้าวปลา ไม่เอื้อไม่เพื่ออาลัย
 โทษนี้ลวงสามเดือนไป มันกินภายใน ให้ลงเป็นโลหิตมา
 ตับโตผอมเผือดพักตรา ลมหนึ่งเกิดมา อุทรวาตนามผัน
 จับใจไล่ฟองชนชั้น เชื่อมมินนิคมัน ให้หอบกระหายยากยา ฯ
 พลพาหะข้างแดงตา ตัวลั่นรักษา ไม่ขาดจึงเกิดติดพัน

คาลเสยหะในไฉวัน เท้ามือเย็นมัน ให้ตัวนั้นร้อนลุ่มไป
 จึงพรหมสริกเกิดใน ลำไส้ตั้งไร เป็นกลุ่มเป็นก้อนปากดำ
 กินอาหารไม่เป็นค่า เคี้ยวจาวเจจ่า อาจมเป็นสาสเหล้าไป
 หน้าซีดเลือดลมหอบใจ ล่วงสามเดือนไป กำหนดให้ร่วงลงมา
 เป็นน้ำล้างเนื้อดาวปลา แล้วผันแปรมา เป็นเลือดเสลหัม ปวดมวน
 ดากออกร่างร้ายเรรวน แข็งชาคายควร แลคมดั่งเสี้ยนหนึ่งปลา
 แล้วผุดเป็นเม็ดขึ้นมา ทัวทั้งกายา ดังผุดและหัดเต็มไป
 เป็นต้อเป็นเกล็ดขึ้นใน ตามืดฟางไป ในหูก็ขึ้นพุงพอง
 เป็นน้ำเหวบน้ำหนองนอง ท้องใหญ่ไส้พอง กำลังนั้นน้อยถอยแรง
 แม้ข้างต้นลิ้นส่ำแดง กำเริบร้ายแรง ให้ตัดอาหารน่านม
 แก้กตาลิ้นแข็งคายคม ตกได้ควรชม กุมารจะรอดสืบไป ฯ
 ธาตุหนึ่งนามคงสะพั้นไฟ สะกอกเกิดใน นาก็กำหนดแปดวัน
 โทษดังสีอัคนีส่น กลับเข้าในมัน ให้ลงโลหิตสดมา
 บ้างเป็นแต่น้ำดาวปลา บางที่ตกมาเป็นเลือดเป็นเสลหัมปนกัน
 ถ้ายืดยาวไปหลายวัน ยากินแก้กัน ไม่ถอยจะเน่าปวดมวน
 เชื่อมมินกระหายรวบรวน ตัดอาหารชวน กำลังให้น้อยผลอยไป
 มันกินดับปอดหัวใจ ล่วงพันเดือนไป จะชานั้นยากควรจำ ฯ
 กาลธาตุข้างโคขึ้นท่า ยอดไม่มีน้ำ ดัดหัดทั้งตัวทัวไป
 แก้ววันจบเข้าข้างใน ทำท้องลงไป ดั่งน้ำล้างเนื้อจางๆ
 อยากดาวอยากเค็มครวญคราง ล่วงสองเดือนข้าง อันหนึ่งจะเกิดขึ้นมา
 ต้นลิ้นแข็งดั่งดาวปลา ถ้ากวาดหลายยา มิถอยไปถึงหกเดือน
 ข้างที่จมไปเป็นเรื้อน จักกลับขึ้นเหมือน ดังก่อนแต่ยอดแดงไป
 เชื่อมมินระหายหอบใจ ตัวร้อนรุ่มไป ให้จับแต่เท้ามือเย็น
 กุมารผู้ใดถ้าเป็น ดั่งนี้จะเห็น กำเนิดที่โทษยากยา ฯ
 อสุจิขุขนั้นนา อาจมที่ลงมา พิการให้หายบขาวไป
 อาหารเค็มจาวชอบใจ ถูกยาหยุดไป สักหน่อยแล้วกลับลงมา
 เวียนลงเวียนหยุดหลายครา เมื่อปลายมือมา ให้ผุดเป็นหัวทัวกาย

ชนตาเป็นเกล็ดเหลืองหลาย มีดฟางงมฉาย ใ้ซุบใ้ผอมหงอยไป
 ท้องใหญ่ไ้เดือนเกิดใน ลำไ้ไ้เต็มไป ใ้จุกใ้เสียดขบแทง
 หน้าซัดผาดเผือดโริยแรง สายตาแดง ครันตัวมันแก้วร้อมกัน
 รากอดมาตามปากบัวพัน บางที่ตัวมัน ออกตามทวารเรียงราย
 ถ้าออกดั่งนี้มากมาย เทียงแท้โทษตาย ถ้าเน็ดแต่ในสิบวัน ๔
 กันตุจะมีโทษเป็นมัน ล้มตูกสำคัญ ใ้ขอชีวิตจึงเป็น
 จับตัวร้อนเท้ามือเย็น ผุดดังหัดเห็น เป็นยอดทั้งตัวทั่วไป
 แล้วจมกลับเข้าทำใน ท้องร่วงลงไป ใ้เน่าเป็นบิตปวดมวน
 ใ้เชื่อมกระหายหอบรวน ข้าวนมเซยชวน ใ้กินปได้น้ำพา
 กำลังน้อยโทษยากหา อาการกล่าวมา จะได้นั้นน้อยกว่าตาย ๔
 สารพัดเขม่นไ้ตาย ซุบผอมหอบกาย สยองทุกเส้นโลหมา
 ยอดขึ้นแตกออกในนา ลิกหูไหลมา เป็นเลือดเป็นหนองปนกัน
 เป็นไปหลายเดือนหลายวัน ดั่งนี้โทษมัน ชันกินสมองซอนไป
 แล้วจกกลับตกตามใน ลำไ้ลงไป ดั่งหนองสมองเหมือนกัน
 ตัดอาหารตัดโทษมัน เมื่อตายสำคัญ เลือดจะตกทุกทวาร
 กล่าวมาแล้วแต่โทษตาน โจรถ้าอาการ ละไว้ดั่งนี้ยากหา ๔

การรักษา

ยาแก้ตานขโมย ไ้แก่ยาเหลืองน้อย ยาเหลืองใหญ่ ยามหานิล ยาเกสกร
 -เสมหะ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมียาฝ้าจืดๆ มีกลิ่นการะบูร ใ้รักษาขณะที่อาการยังไม่รุนแรง
 เมื่อใดอาการรุนแรงขึ้น ก็ใ้กินยาต้มผสมน้ำตาลทรายแดง รสชาติคล้ายกาแฟดำร้อน
 เมื่อพุงแข็งปอง ตัวยังผอม ถึงขึ้นต้องกินยามะเกลือ โดยเอามะเกลือทั้งลูกมาโหลกใ้ละ
 เอียดใ้ น้ำกะทิ คั้นเอาแต่น้ำใ้มากน้อยตามอายุ

การใ้สุศึกษาในเรื่องของโภชนาการและการแก้ความเข้าใจผิดต่างๆ ตลอดจน
 จนการสอนใ้รู้จักส้วมใ้ถูกสุลักษณะ เป็นความจำเป็นขั้นพื้นฐานที่ประชาชนควรจะทราบ
 และปฏิบัติ บางหมู่บ้านมีเงินซื้อโทรทัศน์ แต่ไม่สร้างส้วม เพราะไม่เห็นโทษของการถ่าย

ไม่เป็นที่เป็นทาง และไม่เห็นประโยชน์ของส้วม จึงเป็นเรื่องที่บุคลากรทางการแพทย์ทุกระดับจะต้องให้ความรู้ และติดตามงานจนประชาชนเปลี่ยนพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องนั้นๆ ให้ถูกสุขลักษณะให้ได้ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการให้สาธารณสุขมูลฐานแก่ประชาชนให้ได้ครบก่อนปี 2543

บุคลากรทางการแพทย์จะต้องให้ความรู้เกี่ยวกับสุขลักษณะและโภชนาการที่ถูกต้องแก่ประชาชนเพื่อป้องกันไม่ให้เชื่อบิดๆ เน้นเรื่องการปรุงอาหารให้สะอาดถูกอนามัย ไม่รับประทานอาหารสุกๆดิบๆ ภาชนะที่ใช้ประกอบอาหารก็ต้องสะอาด สอนให้รู้จักการให้อาหารเด็กให้ถูกต้องตามวัยและครบส่วน เด็กที่ได้รับสารอาหารไม่ครบ ทำให้เกิดภาวะทุพโภชนาการ ขาดสารอาหาร โดยเฉพาะโปรตีน ซึ่งมีในเนื้อสัตว์ เช่น หมู เนื้อ ปลา ไก่ เมื่อเป็นนานๆ จะมีอาการอย่างที่เคยบรรยายไว้ในงานขโมยว่าผิวแห้ง นัยน์ตาเป็นเกร็ดกระดี่ ตามองไม่เห็น (โดยเฉพาะเวลากลางคืน) ซึ่งน่าจะเป็นเพราะขาดวิตามิน เอ

นอกจากนี้ การถ่ายอุจจาระไม่เป็นที่เป็นทาง ไม่ใช่ใช้ส้วมที่ถูกสุขลักษณะเป็นสาเหตุให้เกิดเป็นโรคพยาธิ ทำให้เกิดอาการอย่างที่บรรยายในงานขโมย ว่าเป็นเด็กผอมลง น้ำหนักลด ท้องป่อง ผิวเหี่ยวแห้ง หน้าตาคล้ายคนแก่ ผม่วง ซึม ซึ่งคงจะเข้าได้กับภาวะทุพโภชนาการที่เป็นหลังจากมีพยาธิจำนวนมาก และให้ถอดของแสดงต่อ

คนไทยแต่ก่อนใช้มะเกลือเป็นยาถ่ายพยาธิได้ผลดี แม้ในปัจจุบันก็ยังใช้ได้ แต่กรรมวิธีทำยากกว่าการซื้อยาเม็ดสำเร็จรูปมารับประทาน อีกทั้งรสของมะเกลือก็ไม่อร่อย จึงมีผู้รับประทานไม่ได้มาก ปัจจุบันจึงใช้มะเกลือน้อยลง ใช้ในชนบทหนึ่งเม็ดต่อชาม แต่ไม่ควรให้เกิน 20 เม็ดสำหรับผู้ใหญ่ มิฉะนั้นจะเกินขนาดและเป็นพิษรุนแรง

ที่สำคัญก็คือ ต้องปลูกฝังให้ประชาชนรู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม และควรจะเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก เพื่อให้เป็นพลเมืองดีที่มีความรับผิดชอบของประเทศต่อไปในอนาคต

สรุป

โรคตาขโมยในสมัยโบราณนั้น ปัจจุบันทราบสาเหตุเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งได้แก่ ภาวะการขาดอาหารและการติดเชื้อพยาธิต่างๆ นอกจากนั้น พฤติกรรมการบริโภคเป็นปัจจัยใหญ่ที่ทำให้เด็กมีอาการของโรคตาขโมยได้ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้ พฤติกรรมการบริโภคของมนุษย์ยังเปลี่ยนไปไม่เต็มทีนัก ถึงแม้ปัญหาโรคต่างๆจะลดลงด้วยปัจจัยข้างเคียงอื่นๆ จึงสมควรจะได้ให้ความสนใจปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคให้ถูกต้องต่อไป

หัด

ความหมาย

หัด เป็นคำนาม หมายความว่า ชื่อโรคติดต่อชนิดหนึ่งเกิดจากการติดเชื้อไวรัส มีอาการไอสูงและปวดหัว ไอ น้ำมูกไหล เป็นสีแดงๆ ขึ้นตามตัว

โรคหัด หรือไขหัด เป็นโรคติดต่อที่มักเกิดจากเชื้อไวรัสจะเกิดขึ้นกับเด็กๆ และติดต่อกันได้ง่าย ในเด็กอายุ 1 ถึง 6 ขวบ เมื่อเลย 6 ขวบขึ้นไปแล้ว จะเป็นกันน้อยลง ในกรณีที่เด็กเกิดใหม่ จะมีภูมิคุ้มกันโรคหัดโดยได้รับจากแม่ตั้งแต่อยู่ในครรภ์ และภูมิคุ้มกันจะมีอยู่ในทารกได้จนอายุถึง 6 เดือน หลังจากนั้นภูมิคุ้มกันจะลดน้อยลงเรื่อยไป ดังนั้นทารกในระยะอายุ 6 เดือนแรก จะมีน้อยมากที่เป็นโรคหัด แต่ถ้าอายุเลย 6 เดือนแล้ว โอกาสที่จะเกิดโรคหัดก็มีได้มากขึ้น

ระยะฟักตัวของโรคหัดซึ่งนับตั้งแต่เชื้อไวรัสโรคหัดเข้าสู่ร่างกายจนเกิดอาการของโรค จะกินเวลาราวๆ 10-12 วัน เมื่อเป็นโรคหัดจะทำให้ร่างกายอ่อนแอไปมาก จึงอาจมีโรคแทรกเกิดขึ้นได้ง่ายซึ่งมักเกิดจากเชื้อโรคอย่างอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น โรคคอตีบ หนองใน หลอดลมอักเสบ ปอดบวม และเยื่อหุ้มสมองอักเสบ เป็นต้น

ประวัติความเป็นมา

โรคหัดนั้นเป็นโรคไข่ออกผื่นชนิดหนึ่งที่รู้จักกันมานานหนักราแล้ว และเป็นครั้งแรกในประวัติ โรคหัดเป็นโรคที่ติดต่อกันได้ง่ายมาก โดยคนที่เป็นโรคหัดสุดเอาเชื้อไวรัสหัดซึ่งแพร่กระจายอยู่ในอากาศบริเวณที่มีคนที่เป็นโรคหัดปะปนอยู่ หรือมักเกิดขึ้นตามฤดูกาลที่มีไข้หวัดหรือโรคระบบทางเดินหายใจเป็นกันชุกชุม ซึ่งมักจะพบว่าเด็กในโรงเรียนหรือหมู่บ้านที่เมื่อเด็กเกิดเป็นโรคหัดขึ้นสักคนเด็กอื่นๆภายในชั้นเดียวกันหรือเด็กในหมู่บ้านเดียวกันจะเป็นโรคหัดในระยะเวลาใกล้เคียงกันเต็มไปหมด

การแพร่กระจายของเชื้อโรคหัดจากคนที่เป็นโรคจะเกิดขึ้นตั้งแต่คนๆนั้นยังไม่มีอาการของโรคหัดจนกระทั่งผื่นขึ้นแล้ว 3-5 วัน ดังนั้นกว่าจะรู้ว่าเด็กคนหนึ่งเป็นโรคหัดเกิดขึ้น เด็กคนอื่นๆที่ใกล้ชิดกับเด็กที่ป่วยมักจะได้รับเชื้อเข้าไปในร่างกายแล้ว

อาการของโรคหัด เมื่อเริ่มแรกจะมีไข้ มีอาการอ่อนเพลีย เจ็บปวดตามกล้ามเนื้อ เบื่ออาหารภายใน 24 ชั่วโมงหลังไข้ จะมีอาการน้ำมูกไหล ตาแดง จนกระทั่งวันที่ผื่นกำลังขึ้นจะเป็นวันที่อาการเหล่านี้มีความรุนแรงมากที่สุด เด็กบางคนจะเป็นจนกระทั่งอาเจียนออกมาหรือกินอาหารไม่ได้ หรือจนกระทั่งไม่ได้หลับได้นอน ไข้ในโรคหัดค่อนข้างสูงราวๆ 39-40 องศาเซลเซียส โดยเฉพาะในเด็กเล็กๆจะมีไข้สูงมากซึ่งไข้ที่สูงมากในระยะผื่นขึ้นนั้นอาจจะทำให้เด็กบางคนชักได้ อาการผื่นของโรคหัดจะเกิดขึ้นมาประมาณวันที่ 4 หลังไข้

เมื่อดผื่นที่เกิดขึ้นจะมีลักษณะเป็นเม็ดคล้ายตุ่มยุ้งกิด เม็ดผื่นนี้ตอนหลังจะรวมกันเป็นผื่นหนาเป็นหย่อมๆ หรือเป็นตอนๆ ทั่วไป โดยผื่นจะเกิดขึ้นที่บริเวณหน้าผาก หลังใบหู และต้นคอก่อน หลังจากนั้นจะลามเรื่อยไปถึงเท้าภายใน 2-3 วัน พร้อมกับผื่นกำลังเกิดขึ้นที่เท้า ผื่นที่บริเวณใบหน้าจะจางลงเรื่อยลงมาตามลำดับจากหัวจรดเท้าจนทั่วตัว

เมื่อผื่นขึ้นทั่วตัวแล้วไข้จะลดลงทันที การขับถ่ายของผื่นจะเปลี่ยนจากสีแดงเป็นสีน้ำตาลหรือสีดำติดให้เห็นอยู่หลายวัน เด็กคนไหนที่มีผื่นเกิดขึ้นมากการจางหายของผื่นและการมีรอยด่างดำของผื่นหัดก็มักจะกินเวลานานด้วย บางคนที่เป็นมากอาจมีรอยด่างดำติดอยู่เกิน 10 วัน โดยจะเริ่มจางไปจากหน้าก่อนและเท้าเป็นส่วนที่หายไปหลังสุด มีข้อสังเกตอย่างหนึ่งก็คือ ประมาณก่อนผื่นขึ้น 2 วัน จะเริ่มปรากฏผื่นขาวขนาดเท่าเม็ดทรายละเอียดบนผื่นสีแดงภายในผิวหนังในช่องปากและจะเกิดมากที่สุดในวันที่ผื่นกำลังขึ้นอยู่และจะหายไปเมื่อเกิดมีเม็ดผื่นนั้นขึ้นมาตามตัวแล้ว

ชนิดของหัด ถ้าจะจำแนกตามอาการ ก็แบ่งเป็น 3 ชนิดคือ

1. ชนิดธรรมดา

2. ชนิดร้ายเลือดออก มีอาการเลือดออกตามผิวหนังเยื่อเมือกหรือเม็ดผื่นคัน ซึ่งชนิดนี้นานๆจะมีสักคนหนึ่ง

3. ชนิดร้ายโลหิตเป็นพิษ เลือดไม่ออก แต่มีอาการอ่อนเพลียมาก

ซึ่งชนิดร้ายทั้ง 2 ชนิดนี้ มักเป็นกับเด็กที่อ่อนแอ หากจน ไม่ได้รับการเลี้ยงดูดี อยู่ในสถานที่สกปรกไม่ได้ลักษณะสุขภาพ (นิเทศสุขกิจ, 2514)

โรคหัดเป็นโรคที่โรคอื่นแทรกได้ต่างกันตามระยะของโรค กล่าวคือในระยะแรกที่เป็นไข้อาจมีโรคหัดหลบหรืออาเจียนอย่างมาก เลือดกำเดาออกมากๆ หวัดลงคอ

หรือคออักเสบมาก ในในระยะที่ดื่มน้ำจะไอเป็นโลหิต ในระยะที่ลดลงเป็นไข้ต่อมน้ำ
เหลืองบวมหรือวัณโรค หูเป็นน้ำหนอง อัมพาต โรคตาเจ็บต่างๆ

สมัยก่อนมีความเข้าใจผิดเกี่ยวกับโรคหัดเป็นอันมาก ซึ่งแทนที่จะทำให้ผู้
ป่วยบางคนหายจากโรคหัดกลับเป็นหนักยิ่งขึ้น กล่าวคือ ในสมัยนั้นเชื่อว่าถ้าผื่นของหัดเกิด
ขึ้นตามตัวจึงจะดี ถ้าเป็นโรคหัดแล้วผื่นขึ้นน้อยก็หมายความว่ากำลังเป็นหัดหลบ ซึ่งมีเย
ตรามากและอาจถึงตายได้

หัดหลบในสมัยก่อนที่เข้าใจกันคือ หัดที่มีผื่นขึ้นน้อยหรือขึ้นไม่เต็มที่ ขึ้นแล้วยุบ
หายไปไว ก่อให้เกิดพิษ อยู่ภายใน อาการของพิษที่เกิดจากหัดหลบก็มีอยู่หลายอย่าง เป็น
ต้นว่า อาการชัก อาการท้องเสีย ชีพมาก ไม่รู้สึกตัว ภาวะกระหายจนกระทั่งทำให้เกิด
การตาย

การป้องกันไม่ให้หัดหลบตามความเชื่อของชาวบ้านก็เกี่ยวข้องกับเรื่องอาหาร
การกินในระหว่างที่เป็นหัด คือจะต้องมีการงดของแสลง ซึ่งของแสลงบางอย่างก็ต่างกัน
ในบางท้องที่ แต่มักจะคล้ายๆกัน เช่น ในภาคกลางห้ามกินหมูหรือเนื้อสัตว์ทุกชนิด ยกเว้น
เนื้อปลา ห้ามกินของหวานทุกชนิด บางแห่งห้ามกินผักบางชนิด ของที่นิยมให้กินกันก็คือ
ปลากับเกลือ จุดประสงค์ที่ไม่ให้กินของแสลงก็คือ กลัวว่าถ้ากินของแสลงจะทำให้หัดหลบ
บางคนยังห้ามกินยาลดไข้ ห้ามกินยาเม็ดสมัยใหม่ ห้ามการฉีดยา มีการใช้ยาเขียวกระทั่ง
หัดให้ออกผื่นออกมา ไม่ได้เป็นหัดหลบ วิธีการกินยาเขียวก็แตกต่างกันไปตามท้องที่ บาง
แห่งใช้น้ำผสมดื่มกินได้เลย บางแห่งให้ผสมกับข้าวข้าวแล้วใส่ดอกมะลิแห้งหรือมะลิสด
แล้วแต่ความเชื่อที่มีมาแต่เดิม นอกจากนี้ยังจะใช้รากตะขบในการกระทุ้งหัด เป็นต้น

วิเคราะห์

ไข้หัดหรือโรคหัดเป็นโรคติดต่อที่มักเกิดขึ้นกับเด็กๆ และติดต่อกันได้ง่าย เด็ก
ที่ไม่เคยเป็นโรคหัดจะรับเชื้อหัดเข้าสู่ร่างกายทางการหายใจ โรคหัดมักจะไม่เป็นในเด็ก
อายุน้อยกว่า 6 เดือน ทั้งนี้เนื่องจากคนที่เป็นแต่ส่วนใหญ่เคยเป็นโรคหัดกันมาแล้วจึงถ่าย
ทอดภูมิคุ้มกันโรคหัดให้แก่เด็ก และภูมิคุ้มกันที่ได้จากแม่นี้จะมีน้อยลงเมื่อเด็กโตขึ้น โดย
เฉพาะอย่างยิ่งในเด็กที่มีอายุเกิน 6 เดือน

ในปัจจุบันยังคงมีความคิดที่ฝังจิตฝังใจผิดๆอยู่เหมือนคนรุ่นก่อนๆ กล่าวคือ ถ้า
เด็กเป็นหัดต้องกินยาเขียวกระทั่งให้หัดออกมามากๆ เด็กจะต้องอาบน้ำต้มรากผักชีและร่วม

เก่า ซึ่งถ้าดูอาการตามธรรมชาติของโรคหัดจะเห็นว่าถ้าเด็กคนนั้นกำลังจะเป็นโรคหัดจริงผื่นจะเกิดขึ้นตามเวลาที่กำหนดคือ หลังจากไข้ประมาณ 4 วัน ซึ่งการเกิดผื่นไม่ขึ้นอยู่กับการกินยากระทั่งใดๆทั้งสิ้น เพราะถ้ายังไม่ถึงเวลาผื่นขึ้น กินยาเขียวเท่าไรผื่นก็ไม่ขึ้น

นอกจากนี้ ยังเข้าใจว่าเด็กที่มีผื่นหัดออกมาหลายๆ ตี จะไม่เกิดพิษอยู่ภายใน เพราะการที่ผื่นหัดออกมาเยอะหรือบ่อย ก็ขึ้นอยู่กับภูมิคุ้มกันของเด็กและไม่มียาใดจะไปขัดขวางไม่ให้ผื่นหัดขึ้นออกแต่อย่างใดด้วย

อย่างไรก็ดี คนในยุคโบราณได้ทราบถึงอันตราย หรือโรคแทรกซ้อนของโรคหัดเป็นอย่างดี และสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อบอกก่อนถึงการทำนายโลก เช่น เด็กเล็กนั้นผื่นจะออกไม่มาก แต่จะมีโรคแทรกซ้อน ได้แก่ ปอดบวม สมออักเสบ ได้มากขึ้น ซึ่งจะเรียกหัดหลบใน เพื่อให้ผู้ดูแลให้ความสนใจพยาบาลเด็กเป็นกรณีพิเศษ

ในส่วนของการรักษาพยาบาล โรคหัดเป็นโรคที่เกิดจากเชื้อไวรัส การรักษาจะเป็นการดูแลตามอาการต่างๆ และเมื่อโรคแทรกซ้อนเกิดขึ้นเท่านั้น เมื่อมองดูแนวทางการดูแลเด็กโรคหัดในสมัยโบราณที่สั่งงดของแสลงต่างๆ ในแง่ดีก็คงจะมีอยู่บ้างคือ จะงดของแข็งๆและอาหารที่ย่อยยากๆ ได้แก่ กลุ่มเนื้อสัตว์ต่างๆ ได้แก่ เนื้อหมู เนื้อวัว แต่อนุญาตให้กินเนื้อปลาได้ ซึ่งในกรณีเด็กเจ็บไข้เช่นนี้ การจะรับประทานเนื้อนมไข่ให้ครบถ้วนคงจะเป็นไปไม่ได้ ทำอย่างไรจึงจะไม่ให้เด็กนั้นขาดโปรตีนไปทั้งหมด การทดแทนในสมัยก่อนจึงทำด้วยการรับประทานเนื้อปลา เพราะในสมัยนั้นยังไม่นิยมกินไข่ หรือกินนมกัน แต่ในทางปฏิบัติในระยะต่อมาซึ่งเป็นสาเหตุที่เด็กต้องกินแต่ข้าวกับเกลือ คงจะประกอบกับความยากลำบากในการทำอาหารสดมาให้เด็ก และมารดาขาดความรู้ด้านโภชนาการที่ดีจึงตัดปลาออกไปจากเมนูอาหารโรคหัดในเด็ก เป็นผลกระทบต่อกภาวะโภชนาการของเด็กในระยะต่อมาได้ ทั้งๆที่แนวคิดในการให้อาหารโรคหัดในเด็กในระยะเริ่มแรกใช้ได้แล้ว

เรื่องการห้ามกินยาลดไข้สมัยใหม่ เป็นความเข้าใจผิดและปฏิบัติผิดในระยะต่อมาจากความเชื่อที่ว่า หัดต้องให้ผื่นออกมาหลายๆจึงจะดี เพราะผู้ใหญ่จะเห็นว่าเด็กที่ไข้สูงจะมีผื่นออกมา กล่าวถ้าไข้ลดด้วยยาเสียแล้วจะทำให้ผื่นลดตาม และเกิดอันตรายตามมา ความเข้าใจผิดนี้เป็นเรื่องที่เกิดเมื่อมีของปัจจุบันเข้ามาเกี่ยวข้องกับ ยาเขียวเองก็มีฤทธิ์ลดความร้อนเช่นเดียวกัน แต่ในโบราณยาลดไ้ยังไม่มีใช้ ใช้แต่ยาเขียว ดังนั้นเมื่อมียามาให้มากกว่าตัวหนึ่งทำให้ผู้ใช้ไม่สบายใจ และไม่ยอมรับจนกว่าจะเข้าใจถึงประโยชน์ของยานั้นๆอย่างเต็มที่ ผู้ใหญ่มีความคิดถูกต้องที่ไม่อยากให้ยา 2 อย่างพร้อมๆกัน

เพราะกลัวอันตราย และความยอมรับในยาแผนโบราณมีมากกว่าแผนปัจจุบัน ซึ่งทำให้ประสิทธิภาพลดใช้สมัยใหม่อย่างไรก็ตาม เมื่อเวลาได้ผ่านไปและผู้ใหญ่ชุดปัจจุบันเห็นผลดีจากการให้ยาลดไข้เข้าใจในวิธีการให้การยอมรับยาแผนปัจจุบันก็สูงขึ้นในการดูแลโรคหัด

สรุป

โรคหัด เป็นโรคที่พบในประเทศไทยมานาน เด็กทุกคนต้องออกหัด เพราะเป็นที่ทราบกันดีว่า หัดนั้นถ้าเป็นในเด็กเล็กหรือในผู้ใหญ่จะมีอาการหนักได้มากกว่าใครๆ มารดาทุกคนจะรู้จักโรคหัด แต่ในปัจจุบันโรคหัดได้ถูกวิวัฒนาการของโรคไข่ออกผื่นต่างๆ มาทำให้เกิดปัญหามากขึ้น เด็กที่ออกผื่นและมีไข้ในสมัยนี้ไม่ใช่โรคหัดเสมอไปอย่างสมัยโบราณ ประชาชนคนไทยจึงจำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับโรคนี้ ทั้งในด้านการดูแลและรักษาพยาบาล และการป้องกันให้มากขึ้นโดยการใช้วัคซีนป้องกันหัดในเด็กให้แพร่หลายครอบคลุมประชากรเป้าหมายจนอัตราการแพร่กระจายของเชือน้อยลงไปในที่สุด

ข้าง

ความหมาย

ตำราแพทย์แผนโบราณเรียกโรคเด็กส่วนใหญ่ว่าข้าง สาเหตุของโรคข้างนั้น เขาตั้งสมมติฐานว่าเกิดข้างต่างๆ ตามวันเกิด (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1

วันเกิด	ข้างเจ้าเรือน	ข้างจร	กำหนดพ้นเขตข้าง
อาทิตย์	ข้างเพลิง	ข้างกราย	6 เดือน 6 วัน
จันทร์	" น้ำ	" ฝ้าย	2 ขวบ กับ 15 วัน
อังคาร	" แดง	" กะแหนะ	5 ขวบ กับ 8 วัน
พุธ	" สะกอ	" กะดั่ง	2 ขวบ 7 เดือน 17 วัน
พฤหัสบดี	" โด	" ข้าวเปลือก	3 ขวบ 11 เดือน 19 วัน
ศุกร์	" ข้าง	" กระดุก	3 ขวบ 4 เดือน 21 วัน
เสาร์	" โจร	" นางรืน	5 ขวบ 3 เดือน 10 วัน

ประวัติความเป็นมา

โรคข้างมี 2 ชนิดใหญ่ คือ (นิเทศสุขกิจ, 2514)

1. ข้างเจ้าเรือน เกิดตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา เป็นพันธุกรรม แต่ข้างบางอย่างไม่แสดงอาการจนเลยระยะที่แม่อยู่ไฟไปแล้ว
 2. ข้างจร เป็นข้างที่แทรกข้างเจ้าเรือน จึงจะเป็นเมื่อไรก็ได้ และเป็นต่อไปจนอายุ 12 ขวบก็ได้ พืชเบากว่าข้างเจ้าเรือน
- ทั้งข้างเจ้าเรือน และข้างจรมีหลายชนิดมีชื่อเรียกต่างๆกัน (ตารางที่ 1)

อาการของช้าง แตกต่างกันตามแต่่วัยวุฒิที่ช้างขึ้น (ตารางที่ 2) ช้างเจ้าเรือนและช้างจรมีกำหนดฟันเขตช้างได้ (ตารางที่ 1) ในอายุต่างๆกัน

ตารางที่ 2

อวัยวะ	อาการและอาการแสดง
ลำคอ	กินข้าว นมไม่ได้ เจ็บคอ คอแห้ง ปากแห้ง
ลิ้น ต้นขากระดูก	ลิ้นกระด้าง ชัก มือเท้าอ
อก นอกไส้	กระหายน้ำ น้ำตาแห้ง ไม่มีน้ำตา
ท้อง	ท้องขึ้น ปวดมวน ปวดท้อง ลงท้อง จุกเสียด แน่น เจ็บหน้าท้อง
ไส้แก่	ลงท้อง
ช่องทวาร	ทวารแดง ปวดแบ่ง ดากออก
หัวหน้า	บิตปวดมวน ดากออก ผอมเหลือง คร้ามน้ำ
หัวตบ	ตกลโลหิต
หัวใจ	ตกลโลหิตสด และเสมหะ
หัวใจและหัวตบ	ตกลโลหิต แล้วย่นา ผิวเหลือง ตาเหลือง ชีด ปากแดง ไซ้ ถ่ายเป็นมูกเลือด
ตา	ตามือฝาง เกล็ดกระตี่ ตาต้อ
ผิวหนัง	เม็ดตุ่มแข็งสาบ เป็นเกล็ด เป็นคราบ

การรักษาโรคซาง ส่วนใหญ่ใช้กวาดยา

ยากวาดมีหลายชนิด ดังนี้

1. ยากวาดแสงหมึก ใช้ได้ทุกอายุจากแรกเกิดถึงเด็กโต ใช้ได้ทุกเวลา
2. ยากวาดเม็ดแดง แก้วพิษซางร้ายใช้ในอายุ 6 เดือน-16 ปี แก้วได้ทุกเวลา
3. ยากวาดแสงกะบิลพัด แก้วซางในลำคอ ไม่อุดนม ทำให้อาเจียน ใช้ในเด็ก อายุ 1 เดือน-12 ปี ใช้ได้เวลาบ่าย เย็น กลางคืน
4. ยากวาดจระไนเพชร ใช้กวาดกับพิษซางร้ายได้ทุกชนิด ใช้ในเด็ก 1 เดือนถึง 12 ปี ใช้เวลาบ่าย เย็น กลางคืน
5. ยากวาดทองพันชั่ง กวาดซางที่ขึ้นในปาก ในคอ ทำให้เด็กอุดนมได้ ใช้กับ เด็กอายุ 1 เดือน-3 ปี

วิเคราะห์

คนโบราณเรียกโรคในเด็กว่า "ซาง" เนื่องจากไม่ทราบสาเหตุของโรค จึงโทษว่าวันเกิดเป็นเหตุแล้วสมมติ เอาไฟ น้ำ ซาง วัว ฯลฯ เป็นเหตุ จึงตั้งชื่อซางตามนั้น ที่เรียกแผลงเป็นละอองก็มี จึงมีชื่อต่างๆมากมาย ชนิดร้ายแรงจะมีคำขยายว่าเป็นตัวผู้ด้วย เช่น ซางเพลิงตัวผู้ ซางแดงตัวผู้ ฯลฯ

บรรพบุรุษไทยเป็นผู้ที่ซางสังเกตุ จึงบรรยายอาการและอาการแสดงไว้อย่างละเอียด เช่น

1. ซางฝ้าย เป็นซางจระ บรรยายว่าแม่ซางขึ้นที่เพดานปาก กระพุ้งแก้ม ไรฟัน ลิ้นขาว ปากร้อน

ปากแห้ง หุบปากไม่ลง กินข้าวหรืออุดนมไม่ได้ อาเจียนบ่อย ท้องเดิน อุจจาระเหม็น เมื่อใช้ความรู้ในปัจจุบันประเมินก็น่าจะเข้าได้กับโรคเชื้อราแคนดิดา ซึ่งจะหายได้ง่ายๆในเด็กทั่วไป

ถ้าวินิจฉัยได้แล้วให้การรักษาก่อนที่จะมีโรคแทรก แต่ถ้าเป็นเด็กที่ภูมิคุ้มกันบกพร่องก็จะเป็นเหตุให้ตายได้

2. ซางเพลิง เป็นซางเจ้าเรือน มีแม่ซาง 4 ยอดขึ้นที่ฝ่าเท้า, เป็นมากเมื่อเด็กอายุ 8-9 เดือน

ฝ่าเท้าบวมแดง เป็นไข้ ถ้าแม่ข้างขึ้นในท้อง เด็กจะปวดท้อง ท้องเดิน ถ่ายอุจจาระเป็นสีเลือด

ข้างเพลิงตัวผู้ อาการร้ายแรงมาก คือปากแดง ฝ่ามือฝ่าเท้าแดง ตัวร้อนเป็นเวลาเมื่อจะเทียบกับโรคในปัจจุบันก็น่าจะเป็นจากโรคท้องร่วงที่เกิดจากการติดเชื้อ มีอาการขาดน้ำร่วม จึงมีไข้และมีอาการดังกล่าว

3. ข้างสะกอล บรรยายไว้ว่าเป็นพิษมาก เบื่ออาหาร ตาเหลือง จุกเสียด กินข้าวไม่ได้ ในปัจจุบัน

ถ้าเด็กมีอาการเช่นนี้จะต้องนึกถึงโรคตับอักเสบซึ่งพบได้บ่อย

4. ข้างโจร บรรยายไว้ว่ามีพิษร้าย ถ้าเกิดพร้อมกับข้างนางรีน ก็เรียกว่า ข้างโจรนางรีน ถ่ายอุจจาระเหม็นมาก ชอบกินของสดคาวถ้าเป็นที่ผิวหนัง จะเป็นเกล็ดลายเหมือนปลากระทิง ถ้าขึ้นที่อกจะมีอาการหอบ หายใจไม่สะดวก

5. ข้างนางรีนเป็นข้างจรที่แทรกได้ทุกข้าง จะเป็นกับเด็กตั้งแต่มาจากเรือนไฟ เมื่ออายุได้ 5 เดือน

เมื่อแม่ข้างขึ้นคนจนไม่ได้ ตกมูก ตกลอหิตสด

6. ข้างที่กระเพาะปัสสาวะ เด็กจะมีอาการขัดเบา ปัสสาวะขุ่น เหมือนน้ำข้าว ในปัจจุบัน เรา

อาจจะนึกถึงอาการของกระเพาะปัสสาวะอักเสบ หรือโรคในทางเดินปัสสาวะ อย่างอื่น เช่น

Nephrotic Syndrome

สรุป

ยังมีคนในชนบทในปัจจุบันที่ยังเชื่อว่าลูกเป็นข้าง ฉะนั้นการให้ความรู้แก่พ่อแม่ ผู้ปกครองจึงเป็นเรื่องจำเป็น ควรสอนให้เข้าใจว่าไม่ควรเชื่อแบบโบราณแล้ว เพราะด้วยวิชาการสมัยใหม่เรารู้สมมติฐานของโรคต่างๆในเด็กมากขึ้น มีโรคที่ป้องกันได้หลายโรค โดยการสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคในเด็กให้ครบตามวัยนอกจากนี้การให้อาหารเด็กให้ถูกต้องก็จะช่วยป้องกันไม่ให้เด็กขาดสารอาหาร อันจะนำไปสู่โรคแทรกที่โบราณเรียกว่า

ช่างจร การให้การเลี้ยงดูและดูแลสุขภาพอนามัยให้แข็งแรง รักษาความสะอาดมีการใช้
 ล้างมือลักษณะก็จะลดอุบัติการณ์การของโรคท้องร่วง และโรคพยาธิได้ เมื่อลูกป่วยก็ควรพาไป
 หาหมอแต่เนิ่นๆ ไม่ควรโทษว่าเป็นช่างแล้วรอจนกว่าจะถึงเกณฑ์พ้นโทษหมดช่างอีกต่อไป

กวาดยา

ความหมาย

กวาดยา เป็นคำกริยา หมายถึง การกวาด เป็นวิธีหนึ่งที่ใช้เด็กที่ทานยาจากสารมารักษาโรคได้ง่ายขึ้น

การกวาดยานั้น ส่วนใหญ่ใช้รักษาโรคของเด็ก เช่น เป็นไข้ เป็นหวัด เป็นคัน แต่ผู้ใหญ่ก็สามารถกวาดยาได้โดยแก้ไอ เจ็บคอ ผู้ที่กวาดยาจะใช้นิ้วชี้ล้วงเข้าไปในโคนลิ้นแล้วป้ายยา รสชาติของยากวาดนั้นจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับส่วนผสมแต่ละชนิด อาทิ เกลือ มะแว้ง สุรา มะนาว ซึ่งในปัจจุบันการกวาดยาก็ยังเป็นที่นิยมกันอยู่

"ภาพกวาดยาโดยหมอแผนโบราณ"

ประวัติความเป็นมา

ในสมัยก่อนนั้น ความเจริญทางการแพทย์ยังไม่เจริญเท่ากับสมัยนี้ เคยมีคนบางคนพูดว่าสมัยก่อนนั้นไม่มีโรคมากมายหลายชนิด มีชื่อประหลาดๆอย่างปัจจุบันนี้ โรคเด็กก็มีแต่ชาง ตาน และ แล้วยังมีไข้ใหญ่ก็มีแต่ริดสีดวง คุดทะราด โรคป่วง (โรคที่เกี่ยวกับทางเดินอาหาร) ผู้หญิงถ้ายังอยู่ในวัยมีบุตรได้ก็มีแต่โรคเกี่ยวกับเลือด พอแก่ตัวเข้าไม่ว่าจะชายหรือหญิงก็มีโรคลมเป็นส่วนใหญ่ การรักษาก็แบ่งเป็น 2 ค่าย คือ หมอไทยกับหมอฝรั่ง หมอไทยก็รักษาตามแบบโบราณของไทย หมอฝรั่งก็รักษาตามแผนปัจจุบัน นอกจากนั้นก็มีหมอจีน ซึ่งรักษาโดย "แม่" และวางยาเป็นเทียบ หมอไทยก็มียากวาด ยากิน ยาทา ยาพ่น ยาพอก ยารม ซึ่งตามแต่ลักษณะของโรคที่เกิดขึ้นกับผู้ป่วย

ในผู้ป่วยเด็ก การกวาดคอด้วยยาขนานต่างๆ เป็นที่นิยมมากกว่ายากินหรือยาทา การกวาดยาเป็นวิธีการที่ทำให้เด็กซึ่งปกติจะไม่ชอบรับประทานยาสามารถจะได้รับยาตามที่ผู้รักษาต้องการได้ง่ายขึ้น ยาที่ใช้กวาดคอดีกในสมัยโบราณมีหลายตำรับ โดยหมอแผนโบราณเป็นผู้ที่จัดวางตัวยานี้ คุณสมบัติของยาเหล่านี้ได้แก่ แก้ลมหน้ามืด แก้หัดละลายเสมหะ ถอนพิษร้อน ดับพิษ เป็นต้น เด็กที่หมอนิยมกวาดยาให้คือ เด็กเล็กๆอายุตั้งแต่ 1 เดือนขึ้นไป หรือในเด็กที่ไม่ยอมรับประทานยาโดยง่าย อย่างไรก็ตามสำหรับอาการของเด็กที่ไม่สามารถรับการกวาดยาได้คือ เด็กเป็นโรคชางชุม ต่อมทอนซิลอักเสบ ตัวร้อนมาก มีอาการชัก ปากเป็นแผล ทั้งนี้เพราะจะทำให้อาการหนักมากขึ้น หมอกวาดยาจะไม่ทำการกวาดยาให้กับเด็กที่มีอาการดังกล่าว

ส่วนประกอบของยาที่ใช้กวาดคอดั้น บางตำรับใช้หัวตะไคร้ฝนกันหม้อแกงที่มีดินหม้อติดอยู่ บางตำรับใช้ไม้ไผ่ที่ขีดปากไหปลาร้ามาเผาไฟแล้วบดให้ละเอียดละลายกับน้ำผึ้งป้ายลิ้นเด็ก นอกจากนั้นส่วนผสมยามักจะมีมะนาว, เกลือ, หรือแม้แต่สุรา เพื่อให้ยาที่กวาดได้ผลมากขึ้น และรสชาติของยาที่กวาดจะมีแปลกๆ เช่น รสขม รสหวาน เค็ม และรสเปรี้ยว ตำรับยาแดงสำหรับกวาดถ้าผสมกับสุราจะทำให้เจริญอาหาร แต่โดยทั่วไปผสมมะนาว เกลือ หัวหอม ถ้าจะแก้เสมหะจะผสมมะแว้ง ยากวาดคอดที่ใช้อยู่ในปัจจุบันและเป็นที่รู้จักคือ ยากวาดคอดแสงหมึก

วิธีการกวาดยาคือ ให้หมอที่ทำการกวาดยานั้นล้างมือให้สะอาด นำยาที่เตรียมเรียบร้อยแล้วสำหรับโรคนั้นๆ ป้ายปลายนิ้วชี้ของหมอแล้วล้วงเข้าไปในคอจนถึงโคนลิ้น

ของผู้ป่วย แล้วจึงป้ายยาที่บริเวณนั้น เนื่องจากยาบางชนิดมีรสชาดไม่อร่อยเด็กบางคนจะร้องไห้ อาเจียนและลาลึกได้ การกวาดยาในการรักษาเด็กนั้นในบางโรคที่หายยากจะต้องกวาดหลายครั้ง

ในสมัยก่อน ผู้กวาดยาที่มีชื่อคือ ชุนเทพนิมาน ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า หมอแก้ว ในปัจจุบันผู้กวาดยาเด็กจะเป็นแพทย์แผนโบราณ หรือผู้เฒ่าผู้แก่ที่เขามีความรู้ด้านการกวาดยามาก่อน

เนื่องจากการกวาดยาเด็กเป็นที่นิยม ดังนั้น หมอในสมัยโบราณส่วนใหญ่จะใช้วิธีนี้ หมอที่รักษาเฉพาะโรคเด็กจะด้วยวิธีกวาดยาหรือให้ยาหม้อก็ตาม จะเรียกตัวเองว่า "หมอเด็ก" หรือ "หมอกุมาร" และไม่ยอมรับรักษาผู้ใหญ่

เมื่อหมอได้รับเชิญไปรักษา หมอจะมีร่วมยามาด้วย เจ้าของไข้ต้องเสียค่าธรรมเนียมการเปิดหีบร่วมยานั้น นอกเหนือไปจากการรักษา หมอจะฟังคำบอกเล่าของผู้ดูแลเด็กซึ่งมักจะเป็น ย่า ยายมากกว่าพ่อแม่ หลังจากตรวจดูอาการของเด็กแล้วหมอจะควักยาต่าง ๆ ออกมาจากร่วมยา แล้วบดลงบนแท่นหินจนละเอียด จากนั้นหมอจะใช้นิ้วปาดยาจากหินลงบนฝ่ามือของเด็ก ในกรณีที่ใช้สูงหมอจะใช้ยาส่วนหนึ่งละลายน้ำว่าคาถาแล้วพ่นไปตามตัวเด็กและกระหม่อมเด็ก

หมอกุมาร มีเป็นกลุ่มใหญ่ในอดีต มีการค้นคว้าวิธีการรักษามาแต่ดึกดำบรรพ์ โรคของเด็กในอดีตจะเรียกตามอาการ เช่น โรคซาง โรคหละ โรคชัก โรคตานขโมย เพราะการค้นหาสาเหตุของโรคทำได้ยาก ใช้การรักษาแล้วดูอาการ ถ้าอาการดีขึ้นเรียกว่าถูกโรค ถ้าอาการเลวลงเรียกว่าไม่ถูกโรคต้องมีการเปลี่ยนยาชุดใหม่ นอกจากนั้นในระหว่างหมอดูด้วยกันก็จะมีการประชุม การเถียงกันในการดูแลรักษาโรคเด็ก โดยเฉพาะหมอหลวงที่ถือว่าเป็นผู้ที่เชี่ยวชาญมักจะได้รับเชิญมาประชุมอภิปรายปัญหาเป็นประจำ

วิเคราะห์

การกวาดยาในเด็กมีมานานแล้ว ถือว่าเป็นการรับประทานยาอย่างหนึ่ง ใช้ในกรณีที่เด็กกินยายากหรือในโรคภัยไข้เจ็บบางประการตามแต่หมอจะวินิจฉัย การกวาดยาเด็กอาจจะให้แต่อย่างเดียว และกวาดหลายๆครั้ง เพื่อให้การรักษาได้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง หรืออาจจะให้กวาดยาแล้วตามด้วยการดมยาหม้อให้รับประทานต่อไปได้ การให้

การรักษาเด็กด้วยวิธีนี้นับว่าเป็นวิธีที่ถูกต้องในแง่มุมหนึ่งที่ทำให้พ่อแม่มั่นใจว่าเด็กได้รับยาที่จัดให้ เพื่อขจัดปัญหาเด็กที่ไม่ชอบยาชม และเด็กที่กลืนยาลูกกลอนไม่ได้ อย่างไรก็ตาม การกวาดยาอาจจะมีผลเสียต่อเด็กได้เช่นกัน อาทิเช่น มือเล็บของผู้กวาดยาไม่สะอาด เด็กจะได้รับเชื้อโรคเพิ่มขึ้นจากโรคเดิม ทำให้มีอาการหนักขึ้น การกวาดยาเพียงครั้งเดียวอาจจะไม่ทำให้หายจากโรคได้ เหมือนกับการฉีดยาในปัจจุบันที่บิดามารดาของเด็กจำนวนมากยังอยากให้แพทย์ฉีดยาให้แก่เด็กที่ไม่สบาย โดยเชื่อว่าการฉีดยาให้ได้ยาเต็มที่เข็มเดียวจะทำให้โรคหายเร็วขึ้น ดังนั้น หลักในการฉีดยายุคปัจจุบันจึงเปรียบเสมือนการกวาดยาในสมัยโบราณ ซึ่งมีทั้งข้อดี และข้อเสียนั่นเอง

สรุป

การกวาดยาเป็นวิธีรับประทานยาซึ่งใช้สำหรับผู้ที่กินยายาก ผู้ที่กวาดยานั้นต้องเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการกวาดยาเป็นอย่างดี เช่น แพทย์แผนโบราณ เป็นต้น การกวาดยานั้นควรสังเกตอาการของผู้ป่วยด้วย เช่น ถ้าผู้ป่วยเป็นแผลในปากซึ่งเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคเป็นอย่างมาก ถ้าผู้กวาดยารักษาความสะอาดของนิ้วมือที่ใช้กวาดยาดี และเข้าใจโรค ใช้การกวาดยาเป็นส่วนหนึ่งของการรักษา และรู้จักสังเกตอาการผู้ป่วยและไม่กวาดยาในเด็กที่มีอาการต่างๆดังกล่าวนมาแล้ว การกวาดยาในเด็กจะใช้ให้เป็นประโยชน์ได้อีกวิธีหนึ่ง ฉะนั้น ถ้าให้ผู้ป่วยทานยาโดยวิธีกวาดยาก็ควรให้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ทำ เพื่อให้ว่าการกวาดยาจะได้ไม่มีผลเสียต่อสุขภาพร่างกายของผู้รับการกวาดยา

บรรณานุกรม

- กรมสาธารณสุข, เรียบเรียง, การทวงคืนกระดูกด้วยการรักษาธรรมและการเลี้ยงดูเด็กก่อน
 เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พิมพ์แจกในงานถวายบังคมพระบรมรูป 23 ตุลาคม
 หน้า 23-40
- ชื้อ จันจรัส. ร.ท. "การหาแม่หม่ม", ข่าวแพทย์ ฉบับที่ 11:520-52; พฤษภาคม 2472
 ชวนะ (ผู้รวบรวม), ตำราเวชศาสตร์การแพทย์โบราณ, (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่
 ธีรพงษ์การพิมพ์; 2522) หน้า 102-104
- คณะหนังสือพิมพ์ข่าวสารการแพทย์โบราณ, : ข่าวสารการแพทย์โบราณ (พระนคร
 สมาคมโรงเรียนแพทย์แผนโบราณ สำนักวัดพระเชตุพน) ปีที่ 6 เล่มที่ 11
 ประจำเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2512 หน้า 8-12, เล่มที่ 12 ประจำเดือนธันวาคม
 พ.ศ. 2512 หน้า 6-12 : ข่าวสารการแพทย์โบราณ (พระนคร สมาคมโรงเรียน
 แพทย์แผนโบราณ สำนักวัดพระเชตุพน) ปีที่ 7
 เล่มที่ 1 ประจำเดือนมกราคม พ.ศ. 2513 หน้า 11-12
 เล่มที่ 2 ประจำเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2513 หน้า 6-13
 เล่มที่ 7 ประจำเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2513 หน้า 6
- เป๋ ต้นสุภาพ (แพทย์แผนโบราณ), การกวาดยา : (เทพดาสด) : 2533
- เทเทศสุขกิจ, ชน. แพทย์ศาสตร์นิเทศ. ธนบุรี: โรงพิมพ์เจริญทัศน์ 2514 พิมพ์ครั้งที่ 4
 หน้า 248-252, 754-757
- บุญส่ง เลชะกุล. คู่มือมารดา. สมาคมชาวปักษ์ใต้ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ
 พ.อ.พระยาสุรเดชรมจิต 22 กุมภาพันธ์ 2478: 101-125
- ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์-
 อักษรเจริญทัศน์ 2531 พิมพ์ครั้งที่ 4)
- เววัญ โชติามระ. ชีวิตชาวกรุงสมัยก่อนศตวรรษมาแล้ว และชีวิตชาวกรุงสมัยสงคราม.
 กรุงเทพมหานคร: ห.จ.ก.ทิพย์อักษร, 2527 หน้า 106-109
- เิมล พงศ์พิพัฒน์ "สตรีไทยกับการเลี้ยงดูเด็กในรอบ 200 ปี" วารสารสุขภาพ ฉบับที่ 1
 พฤศจิกายน 2527 หน้า 64-65

สมบัติ พลายน้อย "ธรรมนิยมฝังรกร", เกร็ดโบราณคดีประเพณีไทย, (พระนคร : สำนักพิมพ์
แพรววิทยา, 2512) หน้า 70-78

สมบัติ พลายน้อย. จารึกจากอดีต (กรุงเทพฯ:โรงพิมพ์รุ่งเรืองรัตน์ 2502) : 362-370

โสว วงศาโรจน์,อ.ต. กุมารเวชศาสตร์, (ม.ป.ท., 2487) หน้า 14-34, 24-33

สุน สุนทรเวช, แพทย์ตำบล เล่ม 2 เรื่องการรักษาเด็ก (มปท, 2470) หน้า 64-65

สรัญญา ไตรรัตน์เกียร, สมศักดิ์ อาภาศิลป์, ศรีวงศ์ หะวานนท์. การดูแลรักษาเด็ก.
เด็กไทย สำนักพิมพ์กรุงเทพเวชสาร พ.ศ. 2522 หน้า 1-21

หลวงนฤเบศร์มานิต, การบริหารทารก, พิมพ์แจกในการปลงศพเด็กหญิงวงศ์จันทร์ จุฑะเดมีย์
11 มีนาคม 2497 หน้า 1-54

วรุณพงศ์(นามแฝง) "รัตนโกสินทร์ 200 ปี เขาเลี้ยงลูกกันอย่างไร", นิตยสารแม่และเด็ก;
ฉบับที่ 82, 15 เมษายน 2525 หน้า 41-43

ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง. สมุดคู่มือสำหรับผู้มีครรภ์และข้อแนะนำการปรนนิบัติและเลี้ยงทารก.
พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณท้าววนิดาพิจาริณี (เพิ่ม สุจริตกุล)
2 มิถุนายน 2478:82

ไม่ระบุชื่อผู้แต่ง. ทารกภิบาล. พิมพ์เป็นที่ระลึกในการพระราชทานเพลิงศพ ท่านขรัวยายไช้
ไกรฤกษ์ 9 เมษายน 2477:4-11, 48-52

บทที่ ๓ ประจำเดือน

บทนำ

ประจำเดือน ระดู หรือ ฤดู เป็นเลือดที่ถูกขับออกมาทางช่องคลอดในแต่ละรอบเดือน เรื่องของประจำเดือนหรือระดูนี้ ในสมัยโบราณมีความเชื่อถือและแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกันไปตามสังคมแต่ละกลุ่ม ในสมัยโบราณยังไม่ทราบสาเหตุของการเกิดประจำเดือนแน่ชัด จึงได้ยึดถือตามความเชื่อต่างๆที่สืบทอดกันมา สมัยก่อนนั้นถ้าพบในเด็กหญิงแรกเกิดมักถือกันว่าเป็นของดี แต่เมื่อเกิดขึ้นในหญิงสาวกลับถือว่าเป็นของสกปรก (คำภีร์ปฐมจินดา, 2438) จากความคิดและภูมิปัญญาของคนไทยในสมัยโบราณที่สืบทอดกันมา ได้มีการเปลี่ยนแปลงทั้งความเชื่อและแนวทางปฏิบัติ ซึ่งบางส่วนก็ยังเป็นผลดีอยู่บ้าง แต่บางส่วนก็ถูกกลืนหรือเลิกปฏิบัติกันไป เพราะความก้าวหน้าในทางการแพทย์วิธีการต่างๆที่เคยเป็นแนวทางปฏิบัติของคนไทยในสมัยโบราณก็นับวันจะสูญหายไป ในเรื่องเกี่ยวกับประจำเดือนหรือระดู จึงได้กำหนดคำต่างๆที่เกี่ยวข้องกับประจำเดือนไว้เป็น 5 คำดังต่อไปนี้

1. ประจำเดือน (ระดู)
2. แดกเนื่อสาว
3. เชื้อพรหมจรรย์
4. การปฏิบัติตัวเมื่อมีระดู
5. มุตตกิด (ระดูขาว, ตกขาว)

ประจำเดือน

ความหมาย

ระดู เป็นคำนามแปลว่า เลือดประจำเดือนที่ถูกขับออกมาทางช่องคลอด (ทวิตักดี ญาณประทีป, 2530)

"ลักษณะของระดู"

- เลือดระดูที่ออกมาต้องเป็นน้ำเลือด ไม่เป็นลิ่ม มีสีคล้ำเล็กน้อย
- เลือดจะต้องออกมาทุก 28 วัน จะช้าหรือเร็วได้ไม่เกิน 7 วัน
- ช่วงของการมีประจำเดือนจะกินเวลา 3-5 วัน
- จำนวนเลือดที่ออก ประมาณ 100-200 ซี.ซี.
- อาจมีอาการหงุดหงิด ปวดเมื่อยตามเนื้อ ตามตัว เหงื่อออก
- นอนไม่หลับ เต้านมคัด ปัสสาวะบ่อย (หมอบรัดเล, 2485)

ในเรื่องไตรภูมิพระร่วงได้กล่าวถึงฤดู(หรือระดู) ว่า

"...มิเมื่อใดผู้หญิงนั้นถึงฤดูโดยเดือนแล้ว แลเลือดไหลออกจากท้องที่นั้นแล้ว แต่นั้นไปเมื่อหน้า 7 วัน ชื่อเซตุนั้นมีสิ่งอันมาเกิดเอาปฐิสนธิ แต่นั้นไปเลือดบมิได้ไหลออกจากท้องที่เคยปรกติตั้งก่อนเลย แต่ผู้หญิงทั้งหลายอันไปมิเผ่ามิแก่นั้นได้ ควรมีลูกทุกคนแล ฯ" (พญาสิทธิ, 2515)

เรื่องระดูนี้ ในเด็กหญิงแรกเกิดในระยะ 3-7 วัน บางคนมีระดู ระดูอย่างนี้ถือเป็นของดี มักเอาผ้าดีและเช็ดเก็บไว้ เชื่อว่าถ้าติดตัวไปเล่นการพนันจะไม่มีเสียหรือแพ้ เหตุที่ถือว่าเป็นของดี เห็นจะถือว่ารระดูเป็นเครื่องหมายแห่งการเกิด มีอำนาจพิเศษที่สามารถทำให้ดาถาอาคมหรืออำนาจผีสา่งเทวดาเสื่อมคลายได้ หรือถือว่าเป็นคติของอินเดียที่ว่ารระดูเป็นของบริสุทธิ์ เพราะเป็นเครื่องหมายพระอัคนี(เสฐียรโกเศศ, 2532)

ข่าวแพทย์ปีที่ 9 ประจำเดือนสิงหาคม พ.ศ.2479 อธิบายคำว่า โภทิตระดูไว้ดังนี้

"โลหิตระดู" โลหิตระดูนี้เกิดขึ้นจากความเปลี่ยนแปลงของเยื่อภายในของมดลูก ทุกๆระยะของเดือนตามจันทร์คติ เยื่อภายในมดลูกจะเตรียมตัว เพื่อจะรับรองไข่ ซึ่งผสมกับตัวอสุจิของชาย หากการผสมระหว่างไข่กับตัวอสุจิยังไม่บังเกิดขึ้น การเตรียมรับรองของเยื่อภายในมดลูกก็เป็น همین เยื่อนี้ก็จะละลายหลุดออกมาภายนอกพร้อมกับโลหิตที่เขื่อนี้ ซึ่งเราเรียกว่าโลหิตระดู การมีระดูคราวหนึ่งๆมีกำหนดราว 3-5 วัน เมื่อหมดคราวมีระดูแล้ว เยื่อภายในมดลูกก็จะเจริญขึ้นใหม่ตั้งแต่เริ่มอีก วนเวียนอยู่เช่นนี้ทุกระยะ 28 วัน (สตรีบางคนอาจมีระยะว่างจากการมีระดูต่างกัน ซึ่งอาจเนื่องจากสิ่งแวดล้อม อาชีพ และสังคม) จนกว่าจะถึงคราวที่เกิดการผสมระหว่างตัวอสุจิกับไข่ขึ้น คือการตั้งครรภ์หรืออายุหมดระดู ซึ่งกำหนดราวๆ อายุ 40-45 และในระยะให้บุตรดุนม" (การศึกษาเรื่องเพศ, 2473)

ประวัติความเป็นมา

เรื่องระดูนี้มีคติความเชื่อว่า คนมีประจำเดือนห้ามกินน้ำมะพร้าว เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องขากกลางบ้าน(บุปผา ทวีสุข, 2520)

ในเรื่องเวทย์มนต์คาถา เครื่องรางของขลัง เสน่ห์และไสยศาสตร์อื่นๆ เช่น การทำเสน่ห์โดยใช้ดินจากทางสามแพร่ง มาผสมกับขี้ผึ้งและประจำเดือนของหญิงมาปั้นเป็นหญิงชายกอดกัน ไปไว้ใต้ที่นอนของชายนั้น

ในประวัติจามเทวีวงศ์ พระนางจามเทวี ครองเมืองลำพูน เป็นสตรีชั้นผู้นำที่ฉลาดมาก ได้ออกอุบายประจานของกำนันลให้แก่ พญามิลักะ ที่คิดจะมาแย่งชิงบ้านเมือง และขออภิเษกกับพระนาง เป็นฉลองพระองค์ ขึ้นในมีผ้าขี้บระดูแต่ตัดเย็บเป็นพระมาลา ทำให้เวทย์มนต์คาถาความอยู่ยงคงกะพันของกษัตริย์องค์นั้นเสื่อมลง ไม่สามารถชิงเมืองลำพูนของพระนางมาครอบครองได้ เป็นการใช้เล่ห์อุบายทางคุณไสย ทำให้ไม่สามารถขวางเสน่ห์มาถึงเมืองลำพูนตามคำทำได้ เมื่อพญามิลักะรู้กลอุบายถึงกับล้มป่วยและสิ้นพระชนม์ (สงวน โชติสุขรัตน์, 2503)

คำทำนายเกี่ยวกับเรื่องมีประจำเดือน

แม้ว่าการมีประจำเดือนจะเป็นสิ่งปกติ

แต่มีผู้ให้คำทำนายว่าวันมีประจำ

เดือน

ถ้าประจำเดือนมาวันจันทร์ จะมีแขกแปลกหน้าหรือคนที่มาหาโดยมิได้นัดกัน

ประจำเดือนมาวันอังคาร จะได้รับของขวัญ

ประจำเดือนมาวันพุธ จะต้องเส้ำราโศกเสียใจ

ประจำเดือนมาวันพฤหัสบดี จะเริ่มเรื่องสนุกสนาน

ประจำเดือนมาวันศุกร์ จะต้องน้ำตาตก

ประจำเดือนมาวันเสาร์ จะมีคนมาบอกความลับ (แสง มนวิฑูร, 2520)

สำหรับวันอาทิตย์มิได้มีคำทำนายไว้

ในคัมภีร์มหาโชติรัต กล่าวถึงการมีโลหิตฤดูไว้ว่า

"ลำดับนี้จะกล่าวโลหิตฤดูประเภทแห่งสตรีทั้งหลาย ตามธรรมชาติอาโศรายซึ่งครองธาตุมิได้บริบูรณ์ แล้วโลหิตก็มิงามบริบูรณ์ขึ้น อาโศรายซึ่งครองธาตุจึงตั้งเป็นร่างกายอยู่ได้ โรคทั้งปวงก็อาโศรายซึ่งครองธาตุวิบัติโรคจึงตั้งขึ้นได้" (คัมภีร์มหาโชติรัต, 2438)

อันว่ากุมารีทั้งหลายเมื่อยังเยาว์ยังเล็กอยู่นั้น ก่าเนตรรางเหมือนกุมารผู้ชาย ต่อเมื่อได้อายุล่วงกำหนดถึงกำหนดที่จะมีฤดูแล้ว จึงมีประเภทต่างกับผู้ชาย 4 ประการนั้น คือ ถิ่น ประโยธร ประการ 1, จิต กริยา ประการ 1, คือ ประเวณี ประการ 1, คือ ต่อมโลหิต ประการ 1 รวมเป็น 4 ประการด้วยกันดังนี้ อนึ่งมีพระบาลีว่าต่อมหรือดอกโลหิตหญิงนั้นก็บังเกิดขึ้นมา ตามประเพณีแห่งสตรีภาพแล จะว่าตามพระบาลี ว่าหญิงจำพวกใดเมื่อพ้นกำหนดแห่งทรงแล้ว อายุล่วงขึ้นไปได้ 14, 15 ปี ตามโลหิตก็ตั้งขึ้นตามประเพณีแห่งโรคทั้งหลาย และหญิงนั้นเมื่อยังเป็นสาวพรหมจารี จะได้ว่าประเพณีซึ่งวาตซึ่งไรก็มีได้ ๗ ก็บังเกิดปฏิสนธิขึ้นมา คือให้ฝนเห็นว่ามีชายมาร่วมประเวณีด้วย ตั้งแต่นั้นก็มีฤดูของประเวณี ถิ่นประโยชน์นั้นก็พัฒนาเจริญขึ้น พระอาจารย์เจ้าจึงกล่าวลักษณะโลหิตฤดูปกติ 5 ประการ ดังพระบาลีโดยอธิบายว่า ฤดูสตรีทั้งหลายซึ่งบังเกิดนั้นท่านยกขึ้นว่าไว้พอไว้ให้รู้ซึ่งลักษณะแห่งโลหิตปกติโทษ แต่ 5 ประการโดยประเภทต่างกัน ดังนี้ (คัมภีร์มหาโชติรัต, 2438)

ระดูจะเริ่มปรากฏตัวครั้งแรกเมื่อหญิงนั้นเจริญตัวเข้าสู่ความเป็นสาว ในระยะเดียวกันนี้จะมีสิ่งอื่นๆ เกิดขึ้นประกอบด้วยหลายอย่าง เช่น นมทั้งสองข้างจะโตขึ้น พร้อมด้วยความรู้สึกบางอย่าง เช่น ความรู้สึกเสียวถึงในนมนั้น เป็นต้น เสียงจะเปลี่ยนจากเสียงเด็กเป็นเสียงที่มีกังวานเสียงผู้ใหญ่ มีขนใต้รักแร้และที่ลิ้น กิริยาท่าทีจะค่อยเปลี่ยนจากการกลัวภัยของสาวน้อยริสาของหญิงสาว มีจิตใจและความเอาใจเขยื้อม มีความรู้สึกในเชิงกำหนัด ฯลฯ ในประเทศที่มีอากาศหนาวปรากฏว่าระดูเริ่มมาระหว่างอายุ 14-16 ปี แต่ในประเทศที่มีอากาศร้อนจัด มักปรากฏว่าเริ่มมีตั้งแต่อายุ 9-10 ปี ทั้งนี้แสดงว่าคงเป็นเพราะดินฟ้าอากาศที่แตกต่างกัน ทำให้การเริ่มของระดูมีเวลาต่างกัน (จารย์ส ตีริสัมพันธ์, 2480)

วิเคราะห์

การที่ผู้หญิงมีประจำเดือน (ระดู) ถือว่าเป็นเรื่องสกปรก และยังเป็นเรื่องที่ใช้ทำเสน่ห์และไสยศาสตร์ได้

ความเชื่อบางอย่าง เช่น ห้ามดื่มน้ำมะพร้าวขณะมีประจำเดือน เป็นเรื่องที่ปัจจุบันถือว่าเหลวไหล และเชื่อกันว่าขณะมีประจำเดือนร่างกายไม่แข็งแรง พร้อมทั้งจะเป็นโรคแทรกซ้อนได้ง่าย จึงไม่ให้สละผมขณะมีประจำเดือน ปัจจุบันไม่เป็นข้อห้ามอีกต่อไปแล้ว

ช่วงใกล้มีประจำเดือนและระหว่างมีประจำเดือน ผู้หญิงอาจจะมีอาการเครียดมากกว่าเวลาปกติ จากแฟ้มอาชญากรรมและอุบัติเหตุ พบสถิติของหญิงสาวที่มีการฆ่าตัวตายและอุบัติเหตุช่วงใกล้มีประจำเดือนมาก นอกจากนี้อาจมีอาการอื่นรวมด้วย เช่น การมีสิว ท้องไส้แปรปรวน วิงเวียนคลื่นไส้ หรือท้องผูก ปัสสาวะบ่อย ท้องในท้องบ่อย และจะหายไปเมื่อเป็นประจำเดือนมี ถ้ามีอาการเพียงเล็กน้อยก็ไม่จำเป็นต้องรักษา แต่ถ้ามีอาการมากควรปรึกษาแพทย์

สำหรับสตรีที่อยู่ในระยะหมดระดู มักมีอายุระหว่าง 40-55 ปี ระยะนี้มักมีการเปลี่ยนแปลงของประสาทควบคุม เช่น มีการตกใจง่าย วิงเวียน ปวดศีรษะ ร้อนตามผิวหนังบางครั้งบางคราว และเหงื่อออกง่าย เนื่องจากการผลิตฮอร์โมนของรังไข่ลดปริมาณลง สตรีบางรายผิวหนังเหี่ยวแห้ง เนื่องจากไขมันต้องถูกตัดทอนไป

เมื่อรู้ถึงสาเหตุอาการของผู้ที่ไกล้จะมีประจำเดือนหรือไกล้ประจำเดือนจะหมดแล้ว ผู้ไกล้ชืดควรเข้าใจอารมณ์ของผู้อยู่ในภวะนั้น และผู้เป็นก็ควรจะควบคุมอารมณ์ของตนเองด้วย

สรุป!

คนไทยโบราณให้ความสำคัญในการมีประจำเดือนมาก ถ้าระดูมาสม่ำเสมอเป็นปกติเชื่อว่าทำให้ผิวพรรณเปล่งปลั่ง หน้าตาสดชื่น และมียาแผนโบราณสำหรับสตรีเพื่อทำให้เลือดสมบูรณ์ดังนี้

ยาฟอกเลือด ทำให้เลือดสมบูรณ์ มีน้ำมีนวล ผิวพรรณผุดผาด

ใบพิกุล หนัก 3 บาท

เจตมูลเพลิง หนัก 3 บาท

ลูกมะตูมอ่อน หนัก 3 บาท

ชิงช้าสวรรค์ หนัก 3 บาท

ชิง หนัก 3 บาท

ดีปลี หนัก 3 บาท

แสมทั้งสอง หนัก 3 บาท

ขมิ้นอ้อย หนัก 3 บาท

หญ้ามูลเหล็ก หนัก 3 บาท

เถาวัลย์เปรียง หนัก 3 บาท

คำฝอย หนัก 3 บาท

มะกรูด 10 ผล

เกลือ พอสมควร

ตำพอให้ละเอียด เอาข้าวเหนียวครึ่งกะนํ้า เอาลูกแป้งใส่ทำเป็นข้าวหมาก
ดองไว้รับประทาน(เสรี อัจฉารีย์, 2530)

ด้านการทำความสะอาดช่องคลอด ในช่วงที่ประจำเดือนมาและใกล้จะหมด
 ไม่ใช้สิ่งที่จำเป็นและไม่ควรปฏิบัติ เพราะเป็นการทำลายธรรมชาติของช่องคลอด
 เพราะมีเอนไซม์ที่สามารถทำความสะอาดได้โดยตัวเอง เมื่อถึงวันที่ว่าง ประจำเดือนที่ค้างอยู่ใน
 ช่องคลอดจะไหลออกไปหมด

ในสมัยโบราณถือกันว่า ระบุหรือประจำเดือน เป็นสิ่งสกปรก เนื่องจากความ
 เชื่อถือที่สืบทอดกันมา แต่ไม่ทราบสาเหตุของการเกิดประจำเดือน

บรรณานุกรม

"การศึกษาลีลางาม". ข่าวแพทย์ ปีที่ 9 (สิงหาคม 2479). หน้า 125

โรงพยาบาลวชิรพยาบาล. การพยาบาลโรคหัวใจ. ความรู้เรื่องโรคหัวใจ. กรุงเทพมหานคร : สำนักข่าวนาฬิกชัย, 2525.

"คัมภีร์มหาโชติรัต". แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์. ม.ป.ท., 2438. หน้า 118-119

จารย์ส ตีรสัมพันธ์. ระดูประจำเดือนคืออะไร. ข่าวแพทย์ ปีที่ 10 เล่ม 7
พ.ศ.2480. หน้า 492

ทวิศักดิ์ ญาณประทีป, และคณะ. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530.
กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2530.

บริดเล, หมอ. คำภีร์ครรภ์รักษา, แปลจากความออกจากคัมภีร์ครรภ์รักษาแห่งแพทย์
หมออเมริกา. ม.ป.ท., 2385.

บุปผา ทวีสุข. คติชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2520.

พันธุ์ สัจจานงค์. ชีวิตการครองเรือน. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2532.

สงวน โชติสุขรัตน์. สารคดีจากลานทองประวัตินานาไทย. กรุงเทพฯ : โอเดียน,
2503. หน้า 483-485

เสถียรวิภาค. ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตการเกิด. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, 2532
หน้า 67

เสรี อางสารี. ตำราขยายแผนโบราณประจำบ้าน. กรุงเทพมหานคร : เจริญกิจ, 2530,
หน้า 160-161

แสง มนวิฑูร, ลักษณะของบุรุษสตรีและประวัติดำเนินลักษณะของมหาบุรุษและอนุพิกษณะ
(แปลจากคัมภีร์พฤตส์หิตา) อนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพนายไพศาล โกศลตระกูล
ณ เมรุวัดธาตุทอง. 20 มิถุนายน 2520

แตกเนื้อสาว

ความหมาย

"แตกเนื้อสาว" เป็นคำกริยา แปลว่า เริ่มเป็นสาว (ทวีศักดิ์ ญาณประทีป, 2532)

"...เด็กหญิงเมื่ออายุย่างเข้าสู่วัยสาว 12-14 ปี ร่างกายพร้อมที่จะสืบพันธุ์ได้ ต่อมได้สมองจะผลิตฮอร์โมนกระตุ้นรังไข่ให้ไข่สุก และกระตุ้นระบบสืบพันธุ์ของหญิงให้เจริญเติบโต จะเริ่มทำงาน เช่น มีอก สะโพกผาย เสียงแหลม เอวคอด และทำให้ผนังมดลูกเปลี่ยนแปลง ก่อให้เกิดระบบการมีประจำเดือนในทุกๆ เดือนที่ไข่ตก (ชัยวัฒน์ ปัญจพงษ์, 2525)

"ยังมีอีกต่อมหนึ่ง คือ ต่อมไทมัส อยู่ในบริเวณทรวงอก ต่อมนี้จะเจริญเติบโตอยู่ในขณะที่บุคคลผู้นั้นยังอยู่ในวัยเด็ก และเริ่มเหี่ยวหดเมื่ออายุเข้าสู่วัยแตกเนื้อหนุ่มหรือแตกเนื้อสาว จนกระทั่งหายไปหมด เมื่อเข้าอยู่ในวัยที่เจริญเติบโตเต็มที่แล้ว (ป่าหมอ, 2531)

ประวัติความเป็นมา

ประวัติความเป็นมาความคิดของคนโบราณ

ในเสภาขุนช้าง - ขุนแผน ได้กล่าวถึงวัยรุ่นไว้ว่า

"จนอายุพलयามสิบสามขวบ	ดูขาวอวบอ้วนท้วนเป็นนวลหน้า
ด้วยเนื้อแตกแรกรุ่งละมุนตา	กริยาแฉ่มข่มหึงหึงงาม" (กรมศิลปากร,

2513)

ตอนที่กล่าวถึงนี้เป็นตอนโศกพलयาม ผู้ชายโศกจู๋อายุ 13 ปี ผู้หญิงอายุ 11 ปี แสดงว่า วัยรุ่นชายเติบโตช้ากว่าวัยรุ่นหญิงในช่วงนี้ ผู้หญิงจะแตกเนื้อสาวเร็วกว่าผู้ชาย ในเสภาขุนช้าง-ขุนแผนจึงใช้คำว่า "เนื้อแตกแรกรุ่งละมุนตา" ก็หมายความว่า เป็นวัยที่พलयามเริ่มแตกเนื้อหนุ่ม หรือ "นมแตกพาน" อย่างที่ชาวบ้านเรียก

วิเคราะห์

เด็กในวัยนี้จะมีการเปลี่ยนแปลงของร่างกายมาก เริ่มรู้สึกตัวว่าเป็นสาว สนุกที่จะบู๊บุ๊ความงาม และในเวลาเดียวกันก็เริ่มสนใจเพศตรงกันข้ามด้วย นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์มาก เริ่มมีความคิดเป็นของตนเอง ไม่อยากทำตามคำสั่งใคร แต่จะทำตามเหตุผลที่ตนยอมรับ และมีโลกของตนเอง มีกลุ่มของตนเอง และไม่ยอมทำอะไรที่แตกต่างจากกลุ่ม สนใจทำกิจกรรมในกลุ่มของตนเองมากกว่าจะสนใจทำกิจกรรมกับครอบครัวอย่างที่เคยเป็น เป็นต้นว่าไม่ยอมไปเที่ยวกับครอบครัว แต่จะไปสนุกสนานกับเพื่อนฝูง จนทำให้ผู้ใหญ่เกิดความวิตกกังวลต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เด็กในวัยนี้นอกจากจะมีระดูปรากฏขึ้นเป็นครั้งแรกแล้วยังมีเต้านมโตขึ้น เสียงจะเปลี่ยนไปอย่างผู้ใหญ่ มีขนขึ้นที่บริเวณหัวหน่าวและรักแร้ กริยาทำที่จะค่อยๆเปลี่ยนจากการก๊วไ้เพียงสาวเป็นกริยาของหญิงสาว มีจริตและความเหนียวอาย มีความรู้สึกในเชิงกำหนัด (จารีตศิริสัมพันธ์, 2480)

คนไทยในสมัยโบราณมีความห่วงใยเด็กในวัยนี้มาก มีการแนะนำให้ลูกสาวรู้จักรักนวลสงวนตัว ไม่คบซู้ซู้ชาย ก็เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการตั้งครรภ์ขึ้นมาก่อนถึงวัยอันสมควร (พนัสนิคม สุจันงค์, 2532)

สังคมระบบครอบครัวและสังคมแบบเก่าในระยะเวลาของการเป็นวัยรุ่น หลังจากแตกเนื้อสาวแล้ว จะสั้นกว่าระบบครอบครัวในสังคมปัจจุบัน ชีวิตในระบบของคนไทยสมัยโบราณ เมื่อบั้นวัยนี้ได้ไม่นานก็จะมีโอกาสเข้าสู่ชีวิตสมรส หรือการมีครอบครัว และต้องไปใช้ชีวิตครอบครัวเมื่ออายุได้ไม่มาก ส่วนในปัจจุบันมักจะยังติดพันอยู่กับการศึกษาจนอายุอาจจะเกิน 20 ปีจนกว่าจะจบการศึกษาหรือฝึกอาชีพแล้ว จึงจะมีครอบครัว

สรุป

การแตกเนื้อสาวเป็นวัยที่ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่วัยสาว จะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งของร่างกายและอารมณ์ เด็กสาวก็จะเริ่มมีประจำเดือน และถ้ามีเพศสัมพันธ์ก็จะมีบุตรได้ และมีการแสดงออกที่แตกต่างจากวัยเด็กอย่างเห็นได้ชัด ผู้ใหญ่จึงมักจะมี การห้ามกระทำได้ต่างๆ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดผลเสียแก่เด็กสาว ในวัยนี้ผู้ใหญ่จึงต้องคอยดู

แหว่ตกเตือนความประพฤติกฎปฏิบัติที่ไม่สมควรที่เรียกว่า "ชิงสุกก่อนห่าม" เพื่อจะให้เกิดความปลอดภัยแก่เด็กเอง เป็นการป้องกันการตั้งครรภ์โดยที่ผู้ที่จะเป็นพ่อและแม่มายังไม่มีความพร้อมที่จะเลี้ยงดูทารกที่จะเกิดมา นอกจากนี้ยังเป็นการป้องกันการติดโรคทางเพศสัมพันธ์ ป้องกันเด็กเรียนหนังสือไม่สำเร็จ แต่เด็กบางคนก็มีพฤติกรรมไปทางกลัวมากเกินกว่าที่จะ "เล่นกับไฟ" ไม่เชื่อฟังใคร จนเป็นผลเสียเกิดขึ้นกับเด็กในวัยนี้ ดังนั้นผู้ปกครองจะต้องสร้างความสนิทสนมและมีความใกล้ชิดกับเด็กตั้งแต่อายุในวัยเด็ก คอยให้ความอบอุ่นและอธิบายให้เด็กเข้าใจและยอมรับการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย เด็กก็จะบังเกิดความไว้วางใจ และเชื่อฟังผู้ปกครองมากขึ้นโดยไม่ต้องสร้างข้อห้ามต่างๆขึ้นมา

บรรณานุกรม

- ชัยวัฒน์ ปัญพจน์. สารคดีห้าตัวชีวิต ลำดับที่ 11. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์อักษร, 2525., 54-58.
- ทวีศักดิ์ ญาตประทีป, และคณะ. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2530.
- ป้าหมอ. "คุณลักษณะของอวัยวะสตรี" วารสารชีวิตและสุขภาพ. ปีที่ 7 ฉบับที่ 43., 2531
- พัฒน สัจจานงค์. ชีวิตการครองเรือน. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2532.
- มานิชย์ ชุ่มสาย. ความรู้เรื่องเพศ ชัดปกลีเหลือง. กรุงเทพมหานคร : เจริญธรรม, 2512.
- กรมศิลปากร. เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร : รุ่งวัฒนา, 2513. หน้า 533
- กรมอนามัย, กระทรวงสาธารณสุข. คำแนะนำเกี่ยวกับสุขภาพสำหรับชายวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, 2514.
- จรัส ศิริสัมพันธ์, ระบุประจำเดือนคืออะไร ขาวแพย ปีที่ 10 เล่ม 7 พ.ศ.2480, หน้า 492

เชื่อพรหมจรรย์

ความหมาย

วารสารชีวิตและสุขภาพอธิบายคำว่า "ไฮเมน" หรือ เชื่อพรหมจรรย์ ไว้ว่า "เป็นแผ่นเนื้อบางๆ เป็นรูปวงกลมปิดช่องคลอด และแยกช่องคลอดออกจากแคมเล็ก แผ่นเชื่อพรหมจรรย์นี้ยืดหยุ่นได้ บางรายอาจปิดช่องคลอดเลยทีเดียว จึงทำให้ประจำเดือนไม่ออกมาเวลาเจริญเติบโตขึ้น ซึ่งบางครั้งต้องเจาะให้ขาดก็มี บางครั้งในรายที่มีไฮเมนหนาๆ เวลาร่วมเพศอาจทำให้เกิดความเจ็บปวดอย่างมากได้ (ป้าหมอ, 2531)

ในข่าวแพทย์ปีที่ 9 ประจำเดือนสิงหาคม 2479 อธิบายเรื่อง เชื่อพรหมจรรย์ ว่า "บางทีเรียกว่าเยื่อหุ้ม เหตุที่เรียกเชื่อพรหมจรรย์ ก็เพราะปกติมักจะพบเยื่อนี้ในหญิงที่ยังไม่ได้แต่งงาน" (การศึกษาเรื่องเพศ, 2479)

"ภาพเชื่อพรหมจรรย์ลักษณะต่างๆ"

สมัยโบราณเชื่อกันว่า เชื้อพรหมจรรย์เป็นเครื่องหมายที่แสดงความบริสุทธิ์ ซึ่งถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (มานอนชัย ชุ่มสาย, 2512)

คนไทยให้ความสำคัญของเชื้อพรหมจรรย์มาก ดังเช่นในการทำนายฝันว่าไว้ ดังนี้

"ฝันว่าหญิงพรหมจรรย์ ถือประทีปเทียนตัวสีสลัดเข้าเรือนนอน จะมีศยั้งกว่าสาชล ตัวจะเลื่อนไปจนถึงพระยา ถ้าหญิงสาวจะได้สามี สามีมีทรัพย์สินเงินใจ"

"ฝันว่ากอดสาวพรหมจรรย์ ตีนกจะได้เป็นขุนนาง" (บุปผา ทวีสุข, 2520)

จะเห็นได้ว่าถ้าฝันเกี่ยวพันกับหญิงที่มีเชื้อพรหมจรรย์หรือหญิงพรหมจรรย์ คำทำนายจะไปในทางที่ดีทั้งสิ้น

นอกจากนี้ยังเป็นที่เชื่อกันว่า ถ้าเอื่อนี้ขาดจะมีเลือดออก คื่นแรกของการวิวาห์ ถ้าไม่มีเลือดออกแสดงว่าหญิงนั้นไม่ใช่ หญิงพรหมจรรย์

วิเคราะห์

เรื่องเชื้อพรหมจรรย์ เป็นเรื่องของจิตใจที่ปลูกฝังให้ผู้หญิงรู้จักรักษาวงศ์วานตัว เพราะหมายถึงความมีค่า ความบริสุทธิ์ผุดผ่อง แต่สังคมไทยปัจจุบันไม่ได้คิดว่าเป็นสิ่งสำคัญมากดังแต่ก่อน คือเห็นแบบอย่างวัฒนธรรมตะวันตก ที่ไม่สนใจความบริสุทธิ์ของผู้หญิง ผู้ชายไทยส่วนมากยังภูมิใจที่ได้แต่งงานกับหญิงพรหมจรรย์ ทั้งที่ในชีวิตเขาอาจจะผ่านหญิงอื่นมามากมาย

ทางกายวิภาค เชื้อพรหมจรรย์เป็นส่วนหนึ่งของอวัยวะเพศที่มีความสำคัญน้อยมาก มีเส้นโลหิตและเส้นประสาทฝอยมาหล่อเลี้ยงเพียงเล็กน้อย เข้าใจกันว่าเยื่อที่ป้องกันมิให้สิ่งภายนอกชอนไชเข้าไปในช่องคลอด ซึ่งอาจเกิดอันตราย เชื้ออาจขาดหรือหนา อาจยืดหยุ่นหรือเหนียว หรือไม่มีเลยตั้งแต่เกิด เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่า เชื้อนี้ไม่มีหน้าที่สำคัญทางกายวิภาค แต่มนุษย์ทุกชาติทุกภาษาทั่วโลกให้ความสำคัญมาเป็นเวลาหลายปี

อย่างไรก็ตาม แม้สมัยปัจจุบัน คนบางคนจะไม่ถือสาว่าคู่สมรสของตนเคยผ่านผู้ชายมาหรือไม่ แต่สำหรับบางคนแล้วก็เป็นความภูมิใจที่ได้วิวาห์กับหญิงพรหมจรรย์

ดังนั้น ความรู้สึกที่ตบเข้าข้างเดียวหรือใช้คำเพราะไม่มีเชื่อพรหมจรรย์จึงเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องนัก ที่ทำร้ายจิตใจ เพราะทำให้หญิงไม่มีโอกาสได้แต่งงาน และมีได้แสดงถึงความสำคัญของหน้าที่และสิ่งที่น่ารู้ต่างๆของเชื่อพรหมจรรย์ ที่จริงควรคำนึงถึงจิตใจ ความเข้าใจของผู้ครองที่แต่งงานด้วย เพราะบางครั้งในชีวิตของเราก็ประสบเหตุการณ์ที่ไม่เหมาะสมไป ได้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีถึงการใช้

สรุป

สาวพรหมจารีหรือหญิงสาวที่มีเชื่อพรหมจรรย์ ในสมัยโบราณให้ความสำคัญว่าเป็นหญิงบริสุทธิ์ หญิงพรหมจรรย์ส่วนมากไม่นิยมตรวจภายในเพราะกระดากอาย แต่เป็นเรื่องที่ไม่ควรอาย เพราะแพทย์มีมารยาทและจรรยาแพทย์อยู่แล้ว

ปัจจุบันผู้หญิงไม่ได้ทำแต่งงานบ้าน กริยามารยาทก็ต้องกระฉับกระเฉง ไม่นิยมฉวมซั่มซ้อยตั้งแต่ก่อน บางคนมีงานอาชีพโสดโพนไม่แพ้ผู้ชาย บางครั้งก็เป็นนักกีฬา ต้องซ้อมหนักมาก เชื่อพรหมจรรย์อาจจะฉีกขาดก่อนการแต่งงานได้

ดังนั้น หญิงสาวอาจจะไม่มีเลือดพรหมจรรย์พิสูจน์ในคืนแต่งงานเพื่อแสดงถึงความบริสุทธิ์ก็ได้

ด้วยเหตุดังกล่าว หญิงที่ยังไม่ได้สมรสบางราย เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับอวัยวะเพศ เช่นมีตกขาวผิดปกติ ระดูมาไม่ปกติ เป็นต้น ไม่กล้าไปรับการตรวจภายใน เพราะบางคนเกรงไปว่า การตรวจภายในทำให้เชื่อพรหมจรรย์ขาด และจะกลายเป็นสาวที่ไม่บริสุทธิ์ ความคิดเช่นนี้เป็นความคิดที่ล้าสมัย เพราะเชื่อพรหมจรรย์อาจฉีกขาดไปก่อนหน้านี้แล้วก็ได้ ตามเหตุผลที่กล่าวข้างต้น การได้รับการตรวจเมื่อมีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้น เป็นสิ่งที่ต้องทำอย่างยิ่ง

บรรณานุกรม

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป, และคณะ. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ บ.ศ. 2530.

กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, 2530

ป้าทมอ. "คุณลักษณะของอวัยวะเพศสตรี" วารสารชีวิตและสุขภาพ ปีที่ 7 ฉบับที่ 43,
2531

มานิชญ์ ชุ่มสาย. ความรู้เรื่องเพศ ชุดปกสีน้ำเงิน. กรุงเทพมหานคร :
เจริญธรรม, 2512

บุปผา ทวีสุข. คติชาวบ้าน, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2520, หน้า 166

การปฏิบัติตัวเมื่อมีระดู

ความหมาย

การปฏิบัติตัวของหญิงสาวเมื่อมีระดูหรือประจำเดือนนี้ ในสมัยโบราณเป็นเรื่องที่ค่อนข้างจะยุ่งยาก ตามความเชื่อและประเพณีนิยมที่แตกต่างกัน (บัณเฑาะว์ ภูวนาถ, 2475) โดยสมัยก่อนถือกันว่า ระดูหรือประจำเดือนเป็นของสกปรก เป็นที่รังเกียจของสังคม ใครมีระดูต้องเงี้ยบๆ ไว้ ในสวัสดิรักษาของสุนทรภู่ได้กล่าวไว้ว่า :

"มันสตรีมีระดูอย่าอยู่ด้วย ถ้ามีม้วยก็มักเสียจักษุ
มักเกิดเป็นผีฟองเป็นหนองพุ ควรทำนุบำรุงองค์ให้จงดี"
(สุนทรภู่, 2506)

และนอกจากนี้ในระหว่างมีระดูยังห้ามการชำระล้างภายในช่องคลอดเป็นอันขาด และการอยู่ร่วมด้วยสามีก็มีบังควรในระยนี้ (บุญลือ บุญโสธร, 2489)

ประวัติความเป็นมา

ในคัมภีร์ปฐมจินดากล่าวถึง การบำรุงโลหิตของสตรีที่มีระดูว่า

"อันว่าลักษณะโลหิตระดูอันบังเกิดแต่เส้นเอ็นนั้น ถ้าสตรีผู้ใดใช้ลงมักกระทำให้เจ็บตัวทั่วสรรพางค์กาย และให้สับร่อน สะท้านหนาวและให้เจ็บปวดศีรษะเป็นกำลังต่อเมื่อระดูมาจึงหายไป อันว่าลักษณะโลหิตระดูอันบังเกิดมาแต่กระดูกนั้น ถ้าสตรีผู้ใดใช้ลงมักกระทำให้เมื่อยกระดูกทุกข้อ กระดูกต่อกันดังจะดลัดให้เจ็บเอง เจ็บหลังก็มักต้องมีระดูมาจึงหายไป ซึ่งว่ามาทั้งนี้เพื่อจะให้บัณฑิตพิจารณาเห็นว่าโลหิตระดูนั้นเกิดออกจากที่ใด ถ้ารู้แท้แล้วให้เร่งประกอบยาชื่อว่า พรหมภักตร์ ประจุโลหิตเน่า โลหิตร้ายเสียให้สิ้นเชิง แล้วจึงแต่งยาบำรุงให้ธาตุปกติดีแล้วโลหิตจึงจะงามบริบูรณ์..."
(คัมภีร์ปฐมจินดา, 2438)

คนไทยในสมัยโบราณถือว่าระดูเป็นของสกปรก ดังนั้น ในระยวันที่มีระดูจึงจำกัดกิจกรรมของเด็กสาวและสตรีทั่วไป ถ้าไปทำอะไรในระหว่างนี้มักจะถือว่าไม่ดี แม้กระทั่งจะแตะต้องต้นไม้ใบไม้ก็ไม่ได้ แม้แต่จะรดน้ำต้นไม้ก็ไม่ได้ ใบจะเฉาเหี่ยวใช้

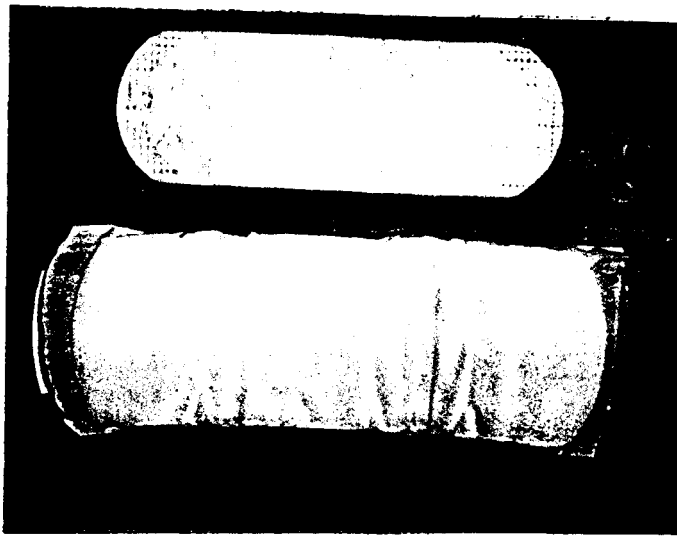
ไม่ได้ บางคนก็มีอาการจิตใจไม่สบายและถึงกับปวดท้องมากน้อยต่าง ๆ กัน ถ้ามารดาหรือญาติพี่น้องให้ความเข้าใจถึงธรรมชาติของคนเราก็คจะช่วยได้ บางคนก็ทำพิธีกรรมเพื่อให้จิตใจสบายขึ้น อาการก็ดีขึ้นได้ด้วย ที่ทำกันก็คือ ให้เด็กสาวนั้นนั่งเอาก้นกดชั้นน้ําใต้สามชั้น เป็นอันว่าจะหายอาการเหล่านั้นได้ และก็ได้ออกมาแล้วหลายราย นอกจากนี้ยังมีวิธีขับของเสียลงไว้ชั้กในขณะมีระดู ได้แก่ ใช้น้ํามะพร้าว เพราะเชื่อกันว่า ถ้าดื่มน้ํามะพร้าวจะทำให้ระดูหยุด เลือดเสียก็จะเกิดตั่งค้างในร่างกาย จะมีโทษมีพิษแก่ร่างกาย ขณะเดียวกัน ในบางรายก็มีอาการนำเอาน้ํามะพร้าวมาใช้รักษาโรคระดูออกมาก ๆ ด้วย (ธรรมสารวัณ, 2518)

เมื่อเริ่มมีประจำเดือนหรือระดูในสมัยโบราณ จึงค่อนข้างจะเป็นเรื่องยุ่งยากสำหรับเด็กสาว บางคนรู้สึกอาย บางคนรู้สึกไปในทางดี บางคนก็รู้สึกไปในทางร้าย เพราะประจำเดือนเป็นของเหลวแปลกใหม่ ถ้าเกิดประจำเดือนมาโดยไม่คาดฝัน มีระดูในขณะที่ยังไม่พร้อม เช่น กำลังเดินทาง หรือขณะไม่ได้อยู่ในบ้าน เด็กสาวส่วนมากก็จะเกิดความวิตกกังวล

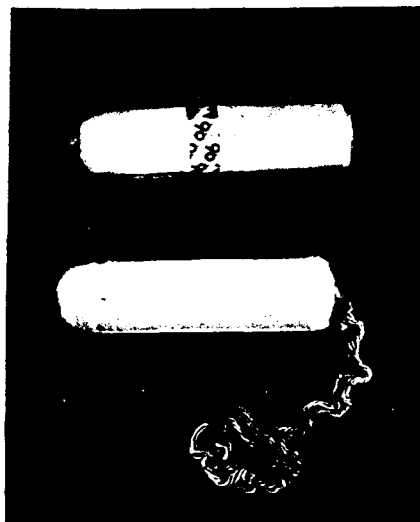
การปฏิบัติตนในขณะมีระดูนั้น มีวิธีการปฏิบัติกันต่างๆออกไป ในคนบางกลุ่มเชื่อกันว่า ถ้าอาบน้ำหรือสระผมระหว่างมีประจำเดือนจะทำให้เป็นหวัด แต่ก็ไม่มีเหตุผลอันใดสนับสนุนความเชื่อนี้ ในปัจจุบันกลับพบว่า การอาบน้ำอุ่นอาจจะช่วยให้อาการปวดท้องหรือปวดหลังลดลงได้ ในสมัยโบราณคนบางกลุ่มที่นับถือทางไสยศาสตร์จะกลัวผู้หญิงที่กำลังมีประจำเดือน เพราะคิดว่าเลือดประจำเดือนจะทำลายเวทย์มนต์หรือพลัง ดังนั้น ในสังคมของคนกลุ่มนี้ ผู้หญิงจะถูกแยกออกไปอยู่ในกระท่อมต่างหากจนกว่าเลือดจะหยุดไหล

การปฏิบัติต่อเลือดที่ออกมาในระหว่างมีระดูเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยุ่งยาก ไม่สะดวกเหมือนในปัจจุบัน ในสมัยโบราณบางคนใช้ผ้าขมิ้นหรือผ้าขี้ริ้วมาซับเลือดระดูแทนผ้าอนามัย บางคนใช้วิธีเช็ดเลือดออกขณะที่ไหลลงมาบนขา หรือใช้วิธีไปยืนในแม่น้ำหรือทะเลนานๆ บางคนเวลานั่งก็อาจจะขุดรูเล็กๆไว้ที่พื้นด้วยส้นเท้า แล้วนั่งลงทับไปบนรอยที่ขุดไว้นั้น เมื่อลุกขึ้นไปก็อื่นก็จะกลบเลือดโดยใช้น้ําท่วมดินกลบเสีย สำหรับผ้าอนามัยเริ่มใช้มาตั้งแต่สมัยใดไม่ปรากฏ แต่ในสมัยโบราณผ้าที่ใช้ซับระดูเรียกว่า ผ้าเตี่ยว หรือผ้าขัดหนอกผู้หญิงสำหรับซับระดู และยังใช้ในระยะอยู่ไฟได้อีกด้วย (ทวิศักดิ์ ญาณประทีป, 2532) วิธีทำใช้ผ้าตัดหรือฉีกพับม้วน และผูกด้วยเชือกกล้วยคาดพุง แล้วคล้องลงไปรัดในระ

หว่างขา บางทีก็เรียกว่ายามีม้า(ธระ สุขวัฒน์, 2518) สำหรับยำนี้นี้เมื่อใช้แล้วมักจะทิ้งในที่ลับตาคน ต่อมาก็มีการใช้กระดาษฟางหรือสาเลื่อกระดาษ และได้มีการพัฒนามาเป็นฝ้ายอนามัยชนิดแผ่น และชนิดสอดอย่างปัจจุบันนี้

"ภาพฝ้ายอนามัยชนิดแผ่น"

"ภาพฝ้ายอนามัยชนิดสอด"

วิเคราะห์

การมีระดูหรือประจำเดือนนั้น ในสมัยโบราณยังไม่เข้าใจถึงกายวิภาคและสรีรวิทยาของการมีระดู ดังในคัมภีร์ประสมจินดาได้กล่าวไว้ว่า เข้าใจกันว่า โลหิตระดูเกิดมาจากกระดูกและมาตามเส้นเอ็น จึงทำให้เกิดอาการปวดเมื่อยเมื่อมีระดู (คัมภีร์ประสมจินดา, 2438) การปฏิบัติตัวเมื่อมีระดูจึงทำไปตามความเชื่อและประสบการณ์ วิถีชีวิตได้ผลก็ยังคงปฏิบัติสืบทอดกันมา คนไทยในสมัยโบราณถือว่าระดูเป็นของสกปรก จึงได้มีการห้ามและไม่ให้อยู่ร่วมกับสตรีขณะมีประจำเดือน เพราะกลัวการติดโรค เนื่องจากเข้าใจกันว่าเลือดที่ออกมาในขณะที่มีระดูเป็นโลหิตเน่า โลหิตร้าย (คัมภีร์ประสมจินดา, 2438) และจากอาการของสตรีขณะมีระดูบางคนก็มีอาการสับสนร้อนสับสนหนาว ปวดเมื่อยกระดูกและข้อ และเนื่องจากไม่ทราบสาเหตุของการเกิดอาการเหล่านี้ก็เลยมักจะไปโทษว่าเป็นเพราะระดู แต่ในปัจจุบันนี้ได้มีการศึกษาและสามารถบอกได้ถึงสาเหตุของการเกิดระดูตลอดจนกายวิภาค และสรีรวิทยาของการมีระดู

การมีระดูจึงไม่ใช่สิ่งผิดปกติ แต่เป็นธรรมชาติของสตรี (บุญเจือ บุญโสธร, 2489) ซึ่งไม่ใช่ว่าสิ่งที่น่ากลัวเหมือนอย่างที่เราเข้าใจกันในสมัยโบราณ การปฏิบัติตัวในขณะที่มีระดูก็สามารถจะเข้าใจได้จากการอธิบายของผู้ใหญ่ หรือการศึกษาในโรงเรียน การใช้ผ้าอนามัยชั่วคราวก็ใช้กันแพร่หลายและหาได้สะดวก แต่จะมีปัญหาเกี่ยวกับการใช้ไม่ถูกต้อง เช่น การใช้ผ้าอนามัยชนิดสอด ถ้าใช้ใส่ไว้เป็นเวลานานๆ อาจจะทำให้เกิดการติดเชื้อได้ง่ายกว่าชนิดแผ่น ซึ่งก็พัฒนามาจากผ้าเตี่ยวในสมัยโบราณนั่นเอง

สรุป

การปฏิบัติตัวของสตรีไทยในสมัยโบราณเป็นเรื่องค่อนข้างจะยุ่งยาก เพราะขาดความเข้าใจถึงการเกิดระดู และถือว่าระดูเป็นของสกปรก มีการตั้งกฎเกณฑ์สำหรับเด็กสาวหรือสตรีในการปฏิบัติตนในขณะที่มีระดูต่างๆ กันตามความเชื่อที่สืบทอดกันมา แต่ในปัจจุบันนี้มีความเข้าใจเกี่ยวกับการเกิดระดู ตลอดจนสรีรวิทยาและกายวิภาคดีขึ้น จึงสามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ การปฏิบัติตัวเมื่อมีระดูจึงเป็นเรื่องธรรมดาไม่จำเป็นที่สร้างความวิตกกังวลเหมือนในสมัยโบราณ การรักษาความสะอาด การใช้ผ้าอนามัย และปฏิบัติร่างกายให้ถูกอนามัยเป็นสิ่งที่ควรกระทำ แต่สำหรับในระยะที่มีอาการ

ผิดปกติ มีไข้ มีอาการปวดประจำเดือน หรือรู้สึกไม่สบายมากจนถึงกับประกอบงานอาชีพตามปกติไม่ได้ แสดงว่าประจำเดือนผิดปกติ ควรได้รับการตรวจและรักษาให้ถูกต้องตามสาเหตุก็จะทำให้หายได้

บรรณานุกรม

"คัมภีร์ปฐมจินดา". ในแพทยศาสตร์สังเคราะห์. ม.ป.ท.,ม.ป.ท., 2438.

กัณฑ์ลี ฤาษประวีร์. และคณะ. พจนานุกรมของนิเวศวิทยาและเกียรติ. พ.ศ.2530.
กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพาณิช, 2530.

ธระ สุขวัจน์. ประวัติการสัตตศาสตร์และนรีเวชวิทยาของเมืองไทย จดหมายเหตุ
ทางการแพทย์ (ฉบับพิเศษ) ; 58(1) กรกฎาคม 2518, หน้า 112

บัณฑิต ทวีวัฒน์, "ระดูงาม" ขาวแพทย์ ปีที่ 4 เล่ม 2 สิงหาคม 2475.

บุญเจือ บุญโสณี. "สตรีกับระดู" ขาวแพทย์ ปีที่ 9 กรกฎาคม 2489.

พนิตย์ จิรนนทประวัติ. หญิงอ่านได้..ชายอ่านได้ ประจำเดือน, วารสารหมอชาวบ้าน,
ปีที่ 1 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม 2522.

สุนทรภู่. "สวัสดิรักษา". ชีวิตและงานของสุนทรภู่. กรุงเทพมหานคร : ไทยมิตร
การพิมพ์, 2506.

มุตตกิด (ระดูขาว)

ความหมาย

มุตตกิด เป็นคำนาม แปลว่าโรคระดูขาว, ระดูขาว (ทวิศักดิ์ ญาณประทีป, 2532)

ระดูขาว เป็นคำนาม แปลว่า สิ่งที่ถูกขับถ่ายออกมาทางช่องคลอด ลักษณะชั้นสีขาวหรือสีเหลืองปนเขียว ดังนั้นระดูขาวหรือมุตตกิดจึงใช้เรียกได้ทั้ง 2 ชื่อ (ทวิศักดิ์ ญาณประทีป, 2532)

คำว่า "ตกขาว" นั้น เป็นคำที่ใช้กันทั่วไป หมายถึงสิ่งที่ไหลออกจากช่องคลอดที่ไม่ใช่เลือด ทางภาคอีสานของเมืองไทยเรียกว่า มาดขาว

มุตตกิดหรือระดูขาวมักจะเป็นอาการที่สร้างความวิตกกังวลให้กับสตรีมาก ในสมัยโบราณสตรีที่มีอาการตกขาวจะไม่กล้าไปให้หมอตรวจ เพราะคิดกันว่า ถ้าเป็นโรคอะไรเกี่ยวกับอวัยวะเพศละก็ เป็นเรื่องน่าอาย ไม่จำเป็นต้องไปหาหมอ (หลวงพรมทัตเวที, 2478)

"ภาพระดูขาวในช่องคลอดและปากมดลูก"

ประวัติความเป็นมา

ระดูขาวเป็นอาการที่ในสมัยโบราณเชื่อกันว่า เมื่อเกิดขึ้นแล้วมักเป็นโรคภายใน และจะทำงานหนักไม่ได้ แต่ไม่ทราบสาเหตุแน่ชัด จึงเข้าใจว่าผู้ที่เป็นระดูขาวมาก ๆ นั้น เป็นผู้มีมุกตกหรือมุกตกิด (หลวงพรหมทัตเวที, 2478)

โรคมุกตกเกิดในสมัยโบราณมีลักษณะ 4 ประการคือ

1. เบาขาว
2. เบาเป็นน้ำดาวปลา
3. เบาเป็นหนอง
4. เบาตั่งน้ำขาวข้าว

ทั้ง 4 ประการที่กล่าวมานี้ จากศิลาจารึกวัดราชโอรสาราม เชื่อว่าเมื่อเกิดโลหิตน้ำ การแก้ไขให้เอาหัวหมูใหญ่ เทียนดำใหญ่ มะตูม ว่านน้ำ ว่าเปาะ อังกาบ เทียนดำน้อย โกลพุงปลา รากวันเหล็ก ข่างจืด การบูร ลูกเอน กานพลู ดีปลี สิ่งละส่วน สารส้มครึ่งหนึ่ง ทำเป็นจุณละลายน้ำผึ้ง และใช้รับประทานเพื่อรักษาโรคนี้ได้

เมื่อการแพทย์ได้ก้าวหน้าขึ้น ในสมัยต่อมาจึงได้ทราบว่า มุกตกิดหรือระดูขาวมาจากอวัยวะต่างๆดังต่อไปนี้ (หลวงพรหมทัตเวที, 2478)

1. ภายในโพรงมดลูก มีลักษณะเป็นน้ำเมือกใสๆเล็กน้อย โดยมากมักมีขึ้นก่อนจะมีโลหิตหรือเลือดระดู
2. ต่อมที่คอมดลูก มีลักษณะชันเหี่ยวๆ แต่ใส ไม่มีสี
3. ภายในช่องคลอด มีลักษณะคล้ายแป้งที่เปียกน้ำ บางทีก็คล้ายน้ำข้าว
4. ต่อมบาร์โธลิน ที่บริเวณปากช่องคลอดมีลักษณะเป็นน้ำขาวใสๆ และมักจะไหลออกมาในเวลาที่มีความต้องการทางเพศ

สิ่งที่ขับออกมาจากอวัยวะต่างๆที่กล่าวมาแล้วนี้รวมกันเรียกว่า ระดูขาว หรือ มุกตกิด ในภาวะปกติจะมีเพียงเล็กน้อย เพื่อหล่อเลี้ยงให้ความชุ่มชื้นแก่ช่องคลอด แต่ในภาวะที่มีการอักเสบเกิดขึ้น มีแผลเรื้อรังในช่องทางคลอด มีเนื้องอกหรือมะเร็ง ตลอดจนมีของแปลกปลอมค้างอยู่ในโพรงมดลูกหรือช่องคลอด ระดูขาวจะมีลักษณะเปลี่ยนแปลงไปโดยมีปริมาณมากขึ้น อาจจะเป็นหนอง มีมูกปนเลือด หรือมีกลิ่นเหม็นร่วมด้วย แล้วแต่สาเหตุที่ทำให้เกิด

บทวิเคราะห์

ระดูขาวหรือมุตตกิด เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับสตรีทุกคน พบได้ทั้งในภาวะปกติและผิดปกติ ในภาวะปกติจะมีปริมาณเพียงเล็กน้อย ไม่มีกลิ่น และไม่มีอาการผิดปกติร่วมด้วย แต่ถ้าเกิดภาวะผิดปกติจะมีปริมาณมากขึ้น มีกลิ่น อาจจะเป็นหนอง หรือมีเลือดปน ในปัจจุบันทางการแพทย์ก็อาจจะมีการตรวจมากกว่าปกติได้ เนื่องจากจากร่างกายไม่สมบูรณ์ เช่น โรคโลหิตจาง เป็นต้น

ในสมัยโบราณไม่ทราบสาเหตุของการเกิดระดูขาว ได้แต่เชื่อกันว่าเกิดเมื่อโลหิตเข้า การรักษาก็ใช้ยาขับประทุนตามที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา จนกระทั่งหลังจากได้ทราบที่มาของระดูขาว และสาเหตุต่างๆที่ทำให้เกิดความผิดปกติขึ้น นับตั้งแต่ความไม่สมบูรณ์ของร่างกาย การติดเชื้อต่างๆอันเกิดจากยุง เตรี ไวรัส เชื้อรา นอกจากนี้อาจเกิดจากเนื้องอกและมะเร็งภายในอวัยวะสืบพันธุ์ของสตรีอีกด้วย

ในเด็กถ้ามีตกขาวมากผิดปกติ อาจเกิดจากความซุกซนของเด็ก มีการใส่เมล็ดผลไม้หรือเมล็ดทรายเข้าไปในช่องคลอด หรือมีการอักเสบติดเชื้อจากการใช้เสื้อผ้าของใช้ร่วมกับผู้อื่นที่เป็นโรคอยู่ก็ได้ ดังนั้น ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องตกขาวหรือระดูขาว จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก เพราะมีการศึกษาค้นคว้าจนทราบถึงสาเหตุที่ทำให้เกิด ดังนั้น จึงได้มีการพัฒนาการดูแลปฏิบัติตัวได้ดีขึ้น

สรุป

มุตตกิด หรือระดูขาว เป็นสิ่งที่สตรีทุกคนจะต้องมี ซึ่งในภาวะปกติไม่มีความจำเป็นต้องให้การรักษาแต่อย่างใด เพราะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสรีระของร่างกาย แต่ถ้าในภาวะที่ผิดปกติ เช่น มีการติดเชื้อ หรือมีเนื้องอก, มะเร็งเกิดขึ้น เป็นต้น ควรจะได้รับการตรวจรักษาที่ถูกต้องตามสาเหตุ ไม่ควรทิ้งไว้นาน เพราะจะไม่เป็นผลดี และอาจทำให้ยากต่อการดูแลรักษา(สุนันทาเทศสุขกิจ, 2514) ในปัจจุบันนี้ การตรวจภายในประจำปี สามารถจะช่วยป้องกันความผิดปกติที่เกิดขึ้นกับอวัยวะสืบพันธุ์สตรีได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเมื่อทราบสาเหตุของการเกิดระดูขาวว่าไม่ใช่เป็นฝีมุตตกิดอย่างที่เข้าใจกันมาในสมัยโบราณ ดังนั้น ในปัจจุบันจึงนิยมเรียกว่า ตกขาว หรือระดูขาวมากกว่าคำว่า มุตตกิด

บรรณานุกรม

ทวิศักดิ์ ญาณประทีป, และคณะ. บรรณานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ. 2530.

กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2530.

ขุนนิเทศสุขกิจ. แพทยศาสตร์นิเทศ. ธนบุรี : เจริญทัศน์, 2514.

หลวงพรหมกิตเวที. "ระดูขาวหรือมุตตกิด" ขาวแพทย์ ปีที่ 7 เล่ม 11 (พฤษภาคม 2478).

ทอง และคณะ. คู่มือแม่บ้าน การจัดบ้าน พิธีต่างๆ และวิธีเลี้ยงเด็ก ตั้งชื่อเด็ก.

กรุงเทพมหานคร : เซ็นทรัลเวิลด์ศึกษาการพิมพ์, ม.ป.ป.

อำพล จินดาวัฒนะ, "ตกขาว" นิตยสารหมอชาวบ้าน ปีที่ 5 ฉบับที่ 57,

มกราคม 2527.

บทที่ ๔ การส่งเสริมสุขภาพเด็ก

บทนำ

การส่งเสริมสุขภาพเด็กนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก และได้มีการส่งเสริมกันมานานแล้วตั้งแต่ในอดีต ทั้งนี้ เป็นเพราะมีการตระหนักถึงความสำคัญของเด็กว่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญที่สุดและเป็นอนาคตของสังคมและประเทศชาติ ซึ่งถ้าไปค้นคว้าจากหนังสือตำราที่บันทึกเรื่องราวในอดีตที่เกี่ยวกับความสนใจในการส่งเสริมสุขภาพเด็ก ก็จะพบว่ามีการบันทึกไว้มากตามสมควร บางสิ่งบางอย่างเป็นทองที่ต้องเปลี่ยนแปลงตามยุคตามสมัย แต่บางอย่างจะยังคงทันสมัยอยู่ตลอดเวลา มีคุณค่าและสามารถนำมาปฏิบัติได้ในยุคปัจจุบันและในอนาคต

ในปัจจุบันวัฒนธรรมต่างประเทศได้แทรกซึมเข้ามาที่ละเล็กละน้อยจนคนในประเทศไทยรับเข้ามาใช้เป็นระยะเวลาจนคิดว่าสิ่งนั้นเป็นทองๆเราเอง ทำให้ละเลยของดีที่ปฏิบัติมาในอดีต และอีกประการหนึ่งคือไม่ได้ศึกษาถึงแก่นแท้เกี่ยวกับภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยว่าทำไมเขาคิดอย่างนั้น ทำไมเขาทำอย่างนั้น จึงเป็นที่น่าเสียดายที่ต้องเก่าแก่ในอดีตกาลซึ่งเป็นมรดกทางความคิดและมรดกทางภูมิปัญญาของไทยเราได้อูกละเลยไม่ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์เท่าที่ควร

มนุษย์ทุกคนไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ย่อมประกอบไปด้วยร่างกายและจิตใจ ดังนั้นในการส่งเสริมสุขภาพเด็กจึงต้องมีการส่งเสริมทั้งร่างกายและจิตใจ แต่เนื่องจากในบทที่ 2 เรื่อง "การบริหารอาหาร" และ บทที่ 5 เรื่อง "การบำบัดโรค" ได้กล่าวถึงสุขภาพกายเป็นส่วนใหญ่แล้ว ในบทนี้จึงเน้นทางด้านสุขภาพจิตใจเป็นหลัก โดยที่ได้ให้ความสำคัญของการอบรมเลี้ยงดูเด็กเพื่อให้เด็กจะได้เติบโตเป็นคนที่มีสุขภาพจิตที่ดี บุคลิกภาพดี เป็นคนที่สมบูรณ์ จึงได้กำหนดคำที่เป็นคำร่วมสมัย แล้วศึกษาเจาะลึกไปในอดีตเพื่อหาความหมาย สำคัญสำคัญ แก่ความคิด ประวัติความเป็นมา และวิเคราะห์เพื่อให้เห็นคุณค่าว่าอะไรยังควรนำมาใช้ อะไรควรต้องเปลี่ยนไปตามกาลสมัย คำที่ได้กำหนดไว้มี 6 คำคือ.-

1. ลูกศิษย์วัด
2. ลูกสาว
3. ลูกชาย
4. พี่เลี้ยง
5. เด็กพี่
6. เด็กเกร

สำหรับรายละเอียดของคำต่างๆมีดังต่อไปนี้. -

ลูกศิษย์วัด

ความหมาย

คำว่า "ลูกศิษย์" หรือ "ศิษย์" (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525) หมายถึง ผู้ศึกษาเล่าเรียนหรือผู้เยาว์วัยซึ่งอยู่ในความดูแลคุ้มครองของอาจารย์

คำว่า "วัด" หมายถึง สถานที่ทางศาสนา โดยปกติมีโบสถ์ วิหาร และที่อยู่ของพระสงฆ์หรือนักบวช เป็นต้น

ดังนั้น คำว่า "ลูกศิษย์วัด" จึงหมายถึง ผู้ที่ศึกษาเล่าเรียนหรือผู้ที่อยู่ในความดูแลของวัดหรือพระสงฆ์

วัดนั้นกล่าวได้ว่าเป็นสถานที่ที่มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของมนุษย์มานานแล้ว ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาต่างๆ แล้วยังเป็นสถานที่พบปะพูดคุย เป็นที่สงบทางใจ เป็นที่ศึกษาศรัทธา เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และเป็นสัญลักษณ์ของความดีงามทั้งปวง ดังนั้น ในอดีตผู้ที่มีลูกชายมักนิยมให้ลูกมาเป็นศิษย์วัดเพื่อจะได้รับการอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีในอนาคต และเนื่องจากวัดเป็นสถานที่ที่มีกิจกรรมต่างๆ มากมาย เด็กที่เข้ามาเป็นศิษย์วัดนั้น นอกจากจะได้รับการศึกษาอบรมสั่งสอนแล้ว ยังต้องมีหน้าที่ช่วยดูแลพระสงฆ์ เพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้ปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด ดังนั้นจะมีผลต่อความเจริญทางศาสนาต่อไป

ประวัติความเป็นมา

ในอดีตความเจริญทางพุทธศาสนาควบคู่ไปกับความเจริญของบ้านเมืองและประเทศชาติดังที่ปรากฏในทุกยุคทุกสมัยตั้งแต่สุโขทัย กรุงศรีอยุธยา จนกระทั่งรัชสมัยของกรุงรัตนโกสินทร์ จากการที่ประชาชนเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และการสัจจการเดินทางเป็นไปด้วยความลำบาก จึงมีการสร้างวัดกันมากเพื่อสะดวกในการประกอบพิธีต่างๆ

ลูกศิษย์วัดนี้มีอยู่คู่กับวัดและพระสงฆ์มานานแล้วจนกระทั่งปัจจุบัน ในอดีตประชาชนเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอันมาก จึงนิยมนำบุตรชายมาฝากไว้ให้

คณปรมาภิไธยรับไว้ให้พระและให้พระช่วยภรรยาแม่ปิตุสย ช่วยสอนหนังสือวัดโดยเฉพาะระยะ
ก่อนรัชกาลที่ ๑๐ เบ็ญจไธสวรรย์ได้รับการเล่าเรียนให้จนหนังสือจากวัดก็อ่านได้ แต่ถ้าง่วงก็ตาม รับ
จนจบไปเลย ถึงจะมีพระที่ทรงเป็นอมรรลือ ผู้ที่อยู่กับพ่อแม่จะส่งมาเรียนหนังสือใน
เมืองหลวง ก็มักให้ลูกมาเป็นลูกศิษย์วัด เพื่อศึกษาเล่าเรียนในชั้นสูงๆ วัดก็ได้ฝึกวิชา
ได้หาอาหาร และได้รับการอบรมดูแลความประพฤติความเป็นอยู่จากพระ ซึ่งเรามักจะได้รับ
การบอกเล่าจากผู้ใหญ่ที่มีชื่อเสียงหลายท่านว่า ท่านเคยเป็นลูกศิษย์วัดมาก่อน เคยรับประทาน
ข้าวกันบาตรมาก่อน เด็กที่มาเป็นลูกศิษย์วัดนั้นนอกจากจะเป็นเด็กที่พ่อแม่มาฝากแล้ว ก็
อาจจะมีเด็กบางคนที่อยู่กับพ่อแม่ไม่ได้มาหนีออกจากบ้านหรือด้วยสาเหตุใดก็ตามจะมาพึ่งพา
อาศัยอยู่กับพระ ซึ่งพระท่านก็มักจะให้ความเมตตาคุ้มครองดูแลเด็กเหล่านั้นเป็นอย่างดี และไม่ว่า
เพียงแต่เด็กเท่านั้นที่มาเป็นลูกศิษย์วัด แม้แต่ผู้ใหญ่ที่ไร้ที่พึ่งหรือผู้ที่เสื่อมใส่นับถือพระก็มา
เป็นลูกศิษย์วัดเพื่อคอยช่วยเหลือประณัติพระในกิจกรรมต่างๆ ดังนั้น ลูกศิษย์วัดที่อยู่ปะปน
กันนี้อาจมีความสัมพันธ์กันดีหรือเกิดความขัดแย้งกันก็ได้

หน้าที่ของลูกศิษย์วัดที่มีต่อพระได้แก่ ช่วยหิ้วบาตรให้พระ เวลาพระไปทอดบาตร
ล้างบาตร ซักจีวร ถูพื้น เทกระโถน ช่วยเหลือพระเมื่อมีญาติโยมมาทำบุญที่วัดหรือเมื่อวัด
มีพิธีกรรมทางศาสนา (ไมตรี ลิมปิชาติ, 2521) คณฤดูแลพระฉันอาหารและเก็บล้าง
เมื่อพระฉันอาหารเสร็จ อาหารที่พระฉันเหลือลูกศิษย์วัดก็จะได้รับประทานต่อ ซึ่งโดยทั่ว
ไปเรียกอาหารที่พระฉันเสร็จแล้วว่า "ข้าวกันบาตร" เมื่อพระทำวัดเพลเสร็จแล้วลูกศิษย์
วัดจะต้องเตรียมหมากพลูไว้

นับตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี การศึกษาตามขนบธรรมเนียมประ-
เพณีของไทยนั้นขึ้นอยู่กับวัด มีเจ้าอาวาสผู้มีคุณูปการ และพระภิกษุสงฆ์ไปเรียน ซึ่งมีอยู่กับครู
ส่วนนักเรียนนั้นเป็นลูกหลานที่เป็นชายของชาวบ้านที่พ่อแม่ประสงค์ให้มาศึกษาในพระศาสนา
เพื่อเป็นบุญเป็นกุศลจึงไปฝากเป็นลูกศิษย์พระ การเป็นลูกศิษย์พระหรือที่เรียกว่า "เด็กวัด"
นั้น มิใช่เป็นนักเรียนที่มีเวลาเรียนสม่ำเสมอ จะได้เรียนหนังสือต่อเมื่อพระท่านมีเวลาว่าง
หากพ่อแม่มีงานที่บ้านก็เรียกตัวไปช่วยงาน จนอายุมากขึ้นจะได้บวชเป็นสามเณร และเมื่อ
อายุเกิน 20 ปี จะได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุ ส่วนมากบวชเรียนอยู่พรรษาสองพรรษาก็สึก
ออกไป ที่วัดนั้นนอกจากจะสอนหนังสือและคหกรรมนิสสัยแล้ว ยังมีการสอนวิชาพิถีพิถันด้วย
เพราะพระในสังฆมไทยโบราณนอกจากแสดงธรรมและสอนหนังสือแล้ว ยังเป็นโหร เป็นหม

เป็นช่างต่างๆ ได้แก่ ช่างไม้ ช่างก่อสร้าง ช่างทอ ช่างการช่างเครื่อง ช่างหล่อ ช่างปั้น และช่างฝีมืออื่นๆ วิหารสี่พระยาเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางสมาธิ งามยิ่งนัก ถวายทอด ให้นิมนต์ฉลองถวายให้ทำ
 ปี ๒๕๒๖ ปี ๒๕๒๖

"ภาพพระภิกษุสงฆ์สอนลูกศิษย์"

การอบรมสั่งสอนลูกศิษย์วัดในสมัยก่อนนั้น มักจะทำการอบรมโดยพระภิกษุที่เคร่งต่อพระกรรมวินัยและปฏิบัติธรรมอย่างเคร่งครัด ถือสอนให้มีความรู้ลึกที่ติดกัน มีความสามัคคี มีความซื่อสัตย์ ลูกศิษย์วัดที่มีอายุมากกว่าจะช่วยเหลือผู้ที่อายุน้อยกว่า เป็นแบบอย่างที่ดีและช่วยอบรมแทนพระ ลูกศิษย์วัดที่โตกว่าจะต้องเก็บฟังมีลักษณะแบบพี่ปกครองน้อง

การอบรมสั่งสอนลูกศิษย์วัดจะแตกต่างกันไปในแต่ละวัด ไม่มีกฎเกณฑ์ที่ตายตัว แต่ทุกวัดจะมีลักษณะการอบรมที่คล้ายกัน คือ สอนระเบียบวินัย ศีลธรรมจรรยา สิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ ในกรณีที่ทำผิดจะมีการลงโทษเพื่อมิให้ประพฤตินอกกฎ นอกจากโดยพระท่านจะดูว่าหรือใช้ไม้เรียว เข็ม เพื่อให้เห็นว่า

ลูกศิษย์วัดที่โตและต้องไปเรียนหนังสือที่อื่น เมื่อจะไปโรงเรียนในตอนเช้า ทุกคนต้องมากราบลาพระเสียบก่อน และเมื่อกลับมาจากโรงเรียนก็ต้องมากราบรายงานว่า กลับจากโรงเรียนแล้ว ถ้าผิดเวลาพระท่านจะหักไข่รีถามถึงเหตุผล ถ้าไม่สมเหตุผลก็จะถูกตำหนิ และถ้าเป็นปกติทุกวันก็จะถูกลงโทษ

ในตอนเย็นเมื่อหมดภาระเรื่องเรียน เรื่องช่วยแก้ข้อพระแล้ว ลูกศิษย์วัดจะมีเวลาเล่นออกกำลังกายกันที่ลานวัด และถ้ามีปัญหาทะเลาะวิวาทระหว่างลูกศิษย์วัดด้วยกันเอง หรือมีเรื่องกับเด็กข้างวัด หรือมีขโมยเกิดขึ้นในวัด พระจะเรียกเด็กมารวมกับ สอบสวนเพื่อหาผู้กระทำผิด ผู้ทำผิดต้องถูกลงโทษ เพื่อให้ลูกศิษย์วัดที่อยู่ว่าเป็นเยี่ยงอย่าง

การลงโทษโดยการฝึกฝนนั้นจะใช้ไม้เรียวหรือหวาย หวายนั้นถือว่าเป็นตัวไล่ความอัปรีกษ์ออกไปจะได้ไม่ประทุษร้ายเช่นนั้นอีก หวายนิยมใช้เพื่อบันทึกผู้ว่านอนสอนยาก ลูกศิษย์วัดหลายคนเป็นพลเมืองดีได้ก็เพราะหวายทลงพระที่ช่วยอบรมปลูกฝังนิสัย

เมื่อถึงเวลาทำนอน ลูกศิษย์วัดต้องสวดมนต์ก่อนนอนทุกคืน หลังจากเสร็จการสวดมนต์แล้วพระท่านจะให้โอวาทตามสมควรแล้วจึงเข้านอน

วิเคราะห์

ในอดีตการเป็นลูกศิษย์วัดช่วยในการส่งเสริมพัฒนาการทางสังคมอย่างมาก ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา ความรับผิดชอบชีวิตและสังคม เพื่อให้เด็กได้พัฒนาเป็นคนที่มีสมบูรณ์ขึ้น ซึ่งสามารถวิเคราะห์คุณค่าได้ดังนี้ คือ.-

1 การเป็นลูกศิษย์วัดทำให้เด็กมีโอกาสพัฒนาการทางสังคมอย่างดียิ่ง มีระบบฝึกครองน้อง มีพระที่เปรียบเสมือนเป็นพ่อและครูช่วยดูแลอบรม และเป็นแบบอย่าง เป็นการเตรียมตัวให้เด็กมีพัฒนาการทางสังคมขั้นสูง เพื่อพร้อมที่จะเผชิญต่อสังคมภายนอกได้อย่างดียิ่ง

2 วัดนั้นเปรียบเสมือนเป็นบ้านทดแทน สำหรับเด็กที่มีปัญหาทางบ้านหรือเด็กที่ไร้ที่พึ่งพิง

3 วัดเป็นสถานที่ให้ความรู้ทั้งทางกรรม วิชาการ และอาชีพ

4 เมื่อเด็กมีปัญหาพระจะช่วยเปิดใจให้หายกังวล คลายความทุกข์ร้อน เหมือนกับท่านเป็นพ่อทดแทน บางทีก็เป็นเหมือนครูและผู้แนะนำ

5 การเป็นลูกศิษย์วัดต้องอยู่ในระยะเก็บวินัยตลอดเวลา ปลูกฝังให้มีระเบียบและวางรับผิดชอบ

6 เมื่อจบจากพระบาลีแล้วลูกศิษย์ต้องมีความดีงามดั่งในลัทธิพระท่านเป็น ผู้ที่เคร่งครัดพระธรรมวินัย ดังนั้น เด็กจะได้รับแบบอย่างของความดีงามและความรับผิดชอบชีวิต ทำให้มีการพัฒนาการทางศีลธรรมจรรยาเกิดขึ้นในตัวเด็ก

7 ลูกศิษย์วัดต้องสวดมนต์ทุกวัน เป็นการฝึกนิสัยให้มีสมาธิที่ดียิ่ง และก่อให้เกิดการควบคุมของจิตใจภายในได้ด้วยตนเอง

สรุป

ในปัจจุบันสภาพการณ์เปลี่ยนแปลงมากมีจำนวนโรงเรียนเพียงพล ผู้ปกครอง มีการศึกษามากขึ้นจึงไม่นิยมนำบุตรหลานไปเป็นลูกศิษย์วัด ยกเว้นผู้ที่อยู่ต่างจังหวัดที่ติด- การให้บุตรหลานมาศึกษาแล้วเรียนในกรุงเทพฯ ประกอบกับความเคร่งครัดในพระกรรมวินัย และการปฏิบัติกรรมของพระในปัจจุบันไม่เหมือนในอดีต จึงไม่ค่อยส่งบุตรหลานไปเป็นศิษย์ วัด แต่จากการวิเคราะห์แล้วคุณค่า พบว่า วัดและพระมีส่วนช่วยพัฒนาเด็กมาก โดยที่ต่อง คัดลวิถีที่จะให้เด็กเข้าไปคลุกคลีกับวัดกับพระให้มากขึ้น แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นวัดและพระก็ต้องเป็น ผู้ที่ทรงไว้ซึ่งคุณความดีจริงๆ

สำหรับเด็กที่มีปัญหาความประพฤติ วัดน่าจะเป็นสถานที่ที่เหมาะสมใน การอบรมขัดเกลาอุปนิสัยเด็กให้ดีขึ้น ถ้าพระมีเวลาและมีความเข้าใจจิตวิทยาและ ธรรมชาติของเด็ก

ลูกสาว

ความหมาย

ลูกสาว หมายถึงผู้ที่ไม่เป็นเพศหญิงมีกำเนิดจากพ่อแม่ หรือผู้ที่ไม่เป็นเพศหญิงซึ่งโดยปริยาย ถือว่ามีฐานะเสมือนลูก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

ในวัฒนธรรมหลายๆประเทศ โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางด้าบเลเยีย ความรู้ลึก การเลี้ยงดู การอบรม ความคาดหวังต่อลูกสาวกับลูกชายมักจะมีแตกต่างกันมากน้อยขึ้นกับวัฒนธรรมว่าเป็นของประเทศไทย สังคมของชุมชนใด เช่นในประเทศจีนเมื่อสมัยราชวงศ์โจวจนกระทั่งปัจจุบันมีหลักฐานและทัศนคติว่าไม่นิยมลูกสาว เพราะเมื่อสมรสแล้วต้องตกไปเป็นสมบัติของครอบครัวสามี บิดามารดาไม่มีสิทธิ์ในตัวบุตรนั้นอีก

ประเทศไทยเราในอดีตก็เช่นปัจจุบันมีความรู้ลึกของบิดามารดาต่อลูกสาวเปลี่ยนไปมากเพราะประเทศชาติเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตรกรรมไปเป็นสังคมอุตสาหกรรม ทั้งหญิงและชายได้รับการศึกษาเท่าเทียมกัน มีความสามารถไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน บทบาทและภาพพจน์ที่ว่าเมื่อมีลูกสาว ลูกสาวจะต้องไปเป็นแม่บ้าน คอยอบรมเลี้ยงดูลูก คอยปรนนิบัติสามี บทบาทและภาพพจน์นี้จะค่อยๆจางหายไป ทำให้เราคิดว่าการอบรมเลี้ยงดูลูกจากแม่ที่เปลี่ยนไปด้วยความรักและอุทิศเวลาให้กับลูกในอนาคตคงจะผิดไปจากเดิมหรือไม่เลย ผลเสียคงจะเกิดกับเด็กที่เป็นผลิตภัณฑ์ของครอบครัว เป็นฐานของชุมชน เป็นทรัพยากรของชาติที่จะต้องขาดความรักความอบอุ่นความเข้าใจจากแม่ไปบ้างที่เราจึงคิดว่าผู้

ประวัติความเป็นมา

มีบันทึกเกี่ยวกับการศึกษาอบรมลูกสาวในสมัยอยุธยาตอนปลายว่า ลูกสาวชาววังและชนชั้นสูงต้องศึกษาวิชาหนังสือ ฝึกอบรมกริยามารยาทและงานฝีมือต่างๆ ตลอดจนฝึกละครปี่คนรำและการมโหรี ซึ่งถือว่าเป็นการศึกษาขั้นสูงสุดของสตรี ส่วนลูกสาวชาวบ้านไม่มีโอกาสศึกษาในวิชาดังกล่าว

แต่อย่างไรก็ตามในอดีตไม่ว่าจะเป็นลูกสาวชาววังหรือชาวบ้าน บิดามารดาจะอบรมสั่งสอนให้มีคุณสมบัติของผู้หญิงที่ดี ที่เรียกว่า "เบญจกัลยาณี" ซึ่งหมายถึงหญิงที่มี

"ภาพลูกสาวในสมัยรัตนโกสินทร์"

การอบรมในด้านการต้อนรับแขกถือว่าเป็นลักษณะหน้าที่หนึ่งซึ่งลูกสาวจะต้องเรียนรู้ เพื่ออำนวยความสะดวกในเรื่องต่างๆ ต่อญาติและแขกที่มาเยือน เช่น การเลี้ยงดูอาหารการกิน รวมทั้งที่พักอาศัย

หญิงที่มีกริยาเรียบร้อยงดงาม สะอาด มักจะได้รับการกล่าวขานว่า "เรียบร้อยเหมือนชาววัง" เพราะลูกสาวชาวบ้านสามัญโดยทั่วไปมักจะมีกริยามารยาท และวาจาไม่ประณีตงดงามไปเพราะ ไม่เจริญญะจริญตาเทียบกับสตรีลูกสาวที่ได้รับการอบรมจากชาววัง ทั้งนี้เป็นเพราะว่าพื้นฐานการศึกษอบรมแตกต่างกัน

ในด้านความมีสติการมีจิตเป็นส่วนหนึ่งของการอบรมมารยาท ในอดีตจะสอนให้มีการควบคุมอารมณ์ ควบคุมสติ จะชดพลใคร จะไม่ชดพลใคร ก็พยายามควบคุมอารมณ์ไม่ให้บุคคลภายนอกทราบ

วิเคราะห์

เนื่องจากสภาพสังคมเปลี่ยนไป ทำให้บทบาทของหญิงและชายในปัจจุบันไม่แตกต่างกันเด่นชัดเหมือนในอดีต เพราะต่างคนต่างก็ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพให้กับครอบครัวด้วยกันทั้งคู่ ทำให้หญิงต้องมาทำภาระกิจของชายและชายหันมาทำภาระกิจของหญิง เวลาใน

การอบรมเลี้ยงดูลูกน้อย จึงทำให้การอบรมเลี้ยงดูลูกสาวให้เหมือนในอดีตนั้นค่อยๆ เปลี่ยนไปเรื่อยๆ เลือนหายไป จากการวิเคราะห์ดูการอบรมเลี้ยงดูลูกสาวในอดีตพบว่ายังคงมีคุณค่าบางอย่างที่ยังคงมีจวบจนทุกวันนี้

1 ในอดีตการเลี้ยงดูลูกสาวต่างจากลูกชายมากทำให้เด็กหญิงจะเติบโตมาเป็นและสามารถแยกบทบาททางเพศได้แต่自小 ทำให้กระบวนการพัฒนาความรู้ลักษณะพจน์ อัตมโนทัศน์ในเพศของตนเด่นชัดว่าเพศหญิงควรต้องมียุทธลักษณะอย่างไร เพศชายควรต้องมียุทธลักษณะอย่างไร

2 กริยามารยาทในอดีตถือว่ามีความสำคัญเป็นเครื่องวัดถึงความเป็นผู้ดี ผู้มีวัฒนธรรม ผู้มีการศึกษามีตระกูล ดังที่มักจะกล่าวกันเสมอว่า "สาวเนียงส่อภาษากริยา ส่อสกุล" ผู้ที่มีกริยามารยาทงามจะเป็นผู้ที่ใครๆ ยกย่องหาสมาคมด้วย เป็นส่วนหนึ่งของมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ถึงแม้ว่าจะทำงานใด ธุรกิจอะไรย่อมราบรื่นกว่าผู้ไร้กริยามารยาทกันดีงาม

3 การประติษฐ์เย็บปักถักร้อยเป็นสิ่งที่ดีควรส่งเสริม เพราะสามารถทำขึ้นได้ในครัวเรือน ถ้าการเย็บปักหรือประติษฐ์นี้ได้ทำร่วมกันระหว่าง พ่อ-แม่-ลูก จะเป็นกิจกรรมครัวเรือนที่เสริมความผูกพันอันดีต่อกันระหว่างพ่อแม่ลูก นอกจากนี้การประติษฐ์ยังเป็นงานอดิเรกที่สามารถคลายความทุกข์ร้อนได้เป็นอย่างดี

4 การประติษฐ์เย็บปักถักร้อย ถือเป็นมรดกของชาติที่ต้องการผู้สืบทอด

5 ลูกสาวที่ได้รับการอบรมเรื่องการหุงหาอาหาร จัดความเรียบร้อยในบ้าน เมื่อมีครอบครัวย่อมเป็นสมบัติอันดีของแม่บ้านที่จะลดความผูกพันอันดีกับสามีถึงคำที่ว่า "สาวดีเป็นนายจ๊ก"

6 การสอนให้สุขภาพดีต้องหัดควบคุมอารมณ์ ทำให้เป็นคนลดทอนและมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ แต่ถ้าควบคุมอารมณ์มากเกินไปไม่ระบายออกมาในทางที่เหมาะสมก็อาจมีผลเสียได้

สรุป

การอบรมเลี้ยงดูลูกสาวให้เติบโตมีพัฒนาการทางด้านกริยามารยาท อารมณ์ สติปัญญา สังคม และบุคลิกภาพที่ดีให้เป็นกุลสตรีที่มีคุณค่า เป็นสมบัติของชาติที่ดีควรจะ

ต้องสืบทอดมรดกนี้ไว้ ควรต้องมีกลวิธีที่จะให้คนรุ่นใหม่ทั้งรักษาแบบและประเพณีเดิมไว้
 เพื่อมิให้วัฒนธรรมตะวันตกได้เข้ามาครอบงำ ซึ่งในที่สุดจะแก้ไขได้ลำบาก และการอบรม
 นั้นคงจะไม่ได้ผลนักถ้าจะมาอบรมกันที่โรงเรียนหรือเมื่อตอนโตแล้ว แบบฉบับจากพ่อแม่และ
 ผู้ที่อยู่ที่บ้านต่างหากที่เป็นแม่พิมพ์หลักๆให้กับเด็ก

ลูกชาย

ความหมาย

ลูกชาย หมายถึงผู้ที่ เป็นเพศชายมีกำเนิดจากพ่อแม่ หรือผู้ที่ เป็นเพศชายซึ่ง โดยปริยายถือว่ามีฐานะเสมือนลูก (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

ในอดีตมีการเตรียม มีทัศนคติต่อการกำหนดเพศของลูกและมีแนวโน้มในการเลี้ยงดูลูกไว้ค่อนข้างชัดเจน เช่นถ้าคลอดลูกเป็นเพศหญิงก็จะจัดหาผ้าห่มมาวางไว้ใต้เบาะหรือข้างเบาะ ถ้าเป็นลูกชายก็จัดหากระดาษดินสอมาวางไว้แทน เหมือนกับการกำหนดทิศทางที่แน่นอนว่าจะเลี้ยงให้เป็นหญิงหรือเป็นชาย

ทัศนคติต่อการมีลูกชายไม่ว่าจะเป็นชนชาติใดประเทศใดในอดีตหรือในปัจจุบัน มีความต้องการลูกชายให้ก่อกำเนิดในครอบครัวทั้งสิ้น เพราะถือว่าเป็นผู้ที่ จะสืบทอดมรดก สืบทอดวงศ์ตระกูลสืบทอดนามสกุลต่อไป โดยเฉพาะถ้าลูกคนแรกเป็นชายก็จะแสดงความยินดีปรีดาเป็นอย่างมาก ไม่เพียงแต่ดีใจที่ได้ลูกชายเท่านั้น ภรรยาก็จะได้รับความรักใคร่จากสามีเพิ่มขึ้นอีก

ในสมัยโบราณหญิงใดที่ต้องการให้สามีรักจะต้องให้กำเนิดบุตรคนแรกเป็นชาย โดยการให้หมอลีช่วยเสกคาถาร่ายมนต์ บางรายก็เชื่อว่าถ้าได้ดื่มเหล้าไวน์ผสมเลือดสัตว์โต และร่วมประเวณีในคืนเดือนเพ็ญก็จะได้ลูกชาย โดยเฉพาะในสังคมจีนภรรยาจะไม่มีอะไรสุขเสมอเหมือนเท่ากับมีบุตรชายคนแรก (สุวัฒน์ จันทรจำนง, 2518)

ประวัติความเป็นมา

ตามประเพณีไทยมีการกำหนดทิศตักและวิธีการเลี้ยงลูกชายกับลูกสาวไว้ชัดเจน เมื่อคลอดมาเป็นชาย ก็ตามารดาและญาติจะนำสมุดตักสวดวางไว้ในกระดังง่าข้างเบาะ เพื่อเป็นเครื่องเตือนใจว่าเมื่อโตขึ้นต้องรู้หนังสือวิชาการ

เมื่อบุตรชายอายุเจริญถึงสมควรที่จะไว้ผมจุก ก็ตามารดาจะหาวันดีที่จะเริ่มไว้หัวจุก และหาวันที่จะเริ่มโกนผมจุกเมื่อถึงเวลาที่เริ่มโตและย่างเข้าวัยรุ่น หรือเมื่อโตขึ้นพอสมควร

ในกรณีที่ระบบการศึกษาของทางการยังไม่ดีพอ เมื่อลูกชายอายุ 7-8 ปี บิดามารดาจะส่งลูกชายไปโรงเรียน อาจจะบวชเป็นสามเณร ซึ่งทางเบญจเรียมว่า "การบวชลูกแล้ว" เหตุผลที่บวชเด็กเข้าสู่ศาสนาเพราะคิดเป็นความร่วมมือความรู้ความถนัดต่าง ทั้งวิชาที่พอ ตลอดจนการอบรมความประพฤติอันจะเป็นหลักที่วัดของเด็กลงในภายภาคหน้าได้เป็นอย่างดี

เด็กที่ไม่ได้บวชเณรเมื่ออายุ 13 ปี จะมีพิธีโกนจุก เท่ากับเป็นการบอกกล่าว ว่าถึงวัยเป็นหนุ่มแล้ว ซึ่งการแต่งตัว การวางตัวก็ต้องเปลี่ยนไปตามวัย จะต่างจากเด็กไม่ได้ ทั้งยังต้องตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อตนเองและครอบครัวเพิ่มมากขึ้น ไม่สามารถวิ่งเล่นเหมือนเด็กได้อีก นอกจากเรื่องการเขียน การอ่าน และเรียนรู้กรรมวิธีผูกธนูวาทแล้ว ยังต้องเรียนรู้เรื่องเลข หัดให้ลูกคิด มีการศึกษาในการเสมียนแบบอย่างทางราชการฝ่ายทหารหรือพลเรือน หรือเป็นเสมียนดูพระราชกำหนดกฎหมายการพิจารณาตัดสินคดีความ ฝึกหัดการช่างต่างๆให้ชำนาญให้รู้จริง โดยให้ไปอยู่กับผู้มีความรู้หรือมีอำนาจที่จะให้งานทำหรือฝึกงานได้ สำหรับการโกนจุกนั้นนอกจากจะทำให้เด็กได้เรียนรู้ถึงสถานภาพของตนเองเพื่อจะได้ปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับวัย และเตรียมตัวที่จะเป็นผู้ใหญ่ที่ดีต่อไปในอนาคตแล้ว ยังเป็นการชุมนุมวงศ์ญาติพี่น้องและกึ่งเป็นการสังสรรค์กันในระหว่างเพื่อนบ้านอีกด้วย เท่ากับเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ จะได้ร่วมแรงร่วมใจกันในการทำกิจกรรมต่างๆต่อไป

เมื่อลูกชายอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ บิดามารดาจะจัดหาผ้าไตร เครื่องธูปเทียนและสิ่งของไทยทานเพื่อถวายพระอุปัชฌาย์ คู่สวด และพระภิกษุอื่น มีการกำหนดวันบวช จัดหมู่ไปเที่ยวทำบุญผู้ใหญ่ในวงศ์ญาติพี่น้องว่าจะเข้าพิธีรับโศภิธสมภารเพื่อศึกษาธรรม และเมื่อลาสิกขาบทจะได้ดำเนินชีวิตประจำวันอย่างมีคุณธรรมต่อไป ตั้งแต่ในอดีตจนปัจจุบันยังเชื่อกันว่าบิดามารดาจะได้เดินเกาะชายผ้าเหลืองขึ้นสวรรค์ และเมื่อได้ลาเพศบรรพชิตเป็นฆราวาสแล้ว บิดามารดามักมีความคิดที่จะตกแต่งให้มีภรรยาโดยไปสุ่ขอตามประเพณีต่อไป

เนื่องจากชาติไทยเป็นชาติเก่าแก่ที่มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ เด็กไทยได้รับการปลูกฝังให้มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนกระทั่งถึงปัจจุบันความรู้สึกเช่นนี้ก็มิได้ลดลงไปแม้แต่บัดนี้ เด็กๆในทุกยุคทุกสมัยโดยเฉพาะเด็ก

ชายจะได้รับการอบรมให้มีความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ ตลอดจนการแสดงความรักและการระบืออย่างถูกต้อง ซึ่งคนไทยในยุคปัจจุบันก็ยังยึดถือปฏิบัติอยู่อย่างเคร่งครัดด้วยความเต็มใจ

ในโอกาสการอบรมลูกผู้ชายในด้านสังคมมีแนวความคิดเพื่อให้เกิดเป็นพลเมืองดี โดยอบรมให้มีความสุภาพเรียบร้อยและอ่อนน้อมกับคนทั่วไป มีวาจาอ่อนหวาน ไม่โศกฮากตึงตังและหยาบโผน ให้มีความกตัญญูต่อผู้มีอุปการคุณ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันก็อบรมให้มีความเป็นผู้นำ โดยเฉพาะให้มีความเข้มแข็งอดทนต่ออุปสรรค พากเพียรต่อการทำงานที่ท้อ เพื่อจะได้เป็นผู้นำที่ดีของครอบครัวต่อไป

ในสังคมเกษตรกรรมเมื่อลูกชายโตขึ้น บิดาก็จะเป็นผู้ชักนำให้หัดแบบอย่างหัดการงานต่างๆตามบิดา ลูกชายจะมีความสนิทสนมกับบิดา เลียนแบบความเป็นชายจากบิดาอย่างสมบูรณ์แบบ แต่ในขณะที่เดียวกันก็มีความสุขอ่อนโยน

วิเคราะห์

ในอดีตการเลี้ยงดูลูกไม่ว่าจะเป็นเพศหญิงหรือเป็นเพศชาย ได้มีการกำหนดวิธีการเลี้ยงดูไว้อย่างชัดเจนว่าเลี้ยงลูกชายอย่างไร เลี้ยงลูกสาวอย่างไร และไม่ได้เน้นวิชาความรู้เป็นหลัก แต่เน้นความเป็นคนดี ประกอบกับความเป็นผู้นำ โดยผลสรุปคุณค่าได้ดังนี้

1 การกำหนดแนวทางในการเลี้ยงดูลูกสาวและลูกชายอย่างชัดเจน ทำให้เด็กมีแบบฉบับหรือกระบวนของพัฒนาการที่แน่นอนเกี่ยวกับพัฒนาการความรู้สึกรักหรือรักตนเอง-กิตติในเพศของตน ปัญหากระแสมีน้อย

2 การอบรมไม่ได้เน้นวิชาความรู้เป็นเลิศเป็นเรื่องใหญ่ แต่เน้นคุณธรรมความดีงาม ความสุภาพอ่อนโยนเป็นหลัก เริ่มตั้งแต่การเข้าวัดเมื่ออายุน้อยๆจนเป็นผู้ใหญ่ ทุกชั้นตอนมีระเบียบประเพณีที่ต้องทำตามอย่างเคร่งครัด

3 การศึกษาในอดีตควบคู่ไปกับการทำงาน ทำให้มีความรับผิดชอบ ไม่ใช้เรียนแต่อย่างเดียว ทำให้ไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว

4 การเน้นความเป็นผู้นำและความกล้าหาญ เป็นข้อดีที่ทำให้ลูกชายเติบโตเป็นผู้ชายที่มีความกล้าหาญ กล้ารับผิดชอบ กล้ารับผิดชอบ กล้าตัดสินใจ

5. เนื่องจากบิดาและลูกชายมีความสนิทใกล้ชิด แต่ในขณะที่ตัวกันก็ทรงไว้ซึ่งความเป็นผู้นำ ทำให้ลูกชายมองบิดาจะเลี่ยนแบบมองบิดาแล้ว ยังต้องติดตามคุ้มครองให้อยู่ในโอวาทและคำสั่ง ในท้ายที่สุดลูกชายได้ฝึกที่จะควบคุมอารมณ์ของตนเอง และเคารพเพื่อฟังผู้ใหญ่

สรุป

เนื่องจากการเลี้ยงดูลูกในปัจจุบัน ที่มองแบบไปจากอดีตมาก โดยจะแนวทางในการเลี้ยงดูลูกชายให้มีคุณธรรมและความเป็นผู้นำ ความเป็นผู้เข้มแข็ง อุดหนุนลดลง บิดาห่างจากลูกชาย จึงทำให้พัฒนาการทางด้านจิตใจผันแปรไป เป็นต้นว่า ไม่ค่อยมีความเป็นชายสมชาย ขาดความเป็นผู้นำ ขาดความอดทนเข้มแข็ง ขาดความเด็ดเดี่ยว ขาดคุณธรรม การอบรมเลี้ยงดูลูกชายในอดีตยังคงเหมาะสมกับสังคมปัจจุบัน เพียงแต่ประยุกต์ให้เข้ากับเหตุการณ์ ก็จะทำให้ลูกชายมีพัฒนาการทางบุคลิกภาพที่สมบูรณ์

ผีเสื้อนาง

ความหมาย

ผีเสื้อหมายถึง ผู้มีหน้าที่ระวังรักษาเลี้ยงดู (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

ในอดีตสังคมไทยเชื่อว่า เมื่อทารกเกิดใหม่ ทารกทุกคนจะต้องมีแม่ผู้ประจักษ์ คล้ายกับเป็นเทวดาหรือผีที่เป็นผีเลี้ยงของเด็กก่อน พอเด็กโตจนโตได้ก็จะมีแม่นมให้ ในกรณีที่มารดาของเด็กทารกไม่สามารถให้น้ำนมของตนได้ตามปกติ หรือว่าเป็นเพราะกลัวรูปร่างของตนไม่ดีจึงหาแม่นมมาให้นมทารกแทนตน เมื่อเด็กโตขึ้นก็จะมีผีเลี้ยง ซึ่งอาจจะเป็นเด็กที่อายุมากกว่าหรือเป็นผู้ใหญ่ช่วยดูแล ช่วยปลอบประโลมใจ ช่วยเรื่องอาหาร การแต่งตัว เป็นที่ปรึกษาของเด็กเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น และจะเป็นเพื่อนไปตั้งแต่เด็กจนโตเป็นผู้ใหญ่ ดังนั้นเด็กจะดีมีปัญหหรือไม่ ปัจจัยที่สำคัญอย่างหนึ่งนอกเหนือไปจากการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่แล้ว ผีเลี้ยงก็เป็นบุคคลที่สำคัญไม่น้อยเช่นกัน การจะเลือกผีเลี้ยงให้เด็กจึงต้องพิจารณาถึงอุปนิสัยใจคอก่อนสำคัญ

ประวัติความเป็นมา

แต่ไหนแต่ไรมา หน้าที่หลักของผู้หญิงไทยคือ อบรมเลี้ยงดูลูกนอกเหนือไปจากงานบ้านประจำวัน แม้ว่าสิทธิและหน้าที่อื่นๆ ของผู้หญิงไทยในสังคมนอกบ้านจะเป็นรองผู้ชายอยู่ตลอดมาตามประเพณีนิยมที่ตกทอดกันมาจากรพบุรุษ แต่งานในบ้านและการอบรมเลี้ยงดูลูกนั้นอยู่ในมือของผู้หญิงมาตลอด บางครั้งบางคราวในประวัติศาสตร์เมื่อบ้านเมืองอยู่ในยุคที่มีศึกสงคราม และเป็นความจำเป็นที่ผู้หญิงจะต้องจับอาวุธขึ้นช่วยป้องกันบ้านเมืองนั้น ผู้หญิงก็ยังคงทำหน้าที่สำคัญอยู่ คือ หน้าที่เลี้ยงดูลูก มิได้ทอดทิ้ง สมกับคำที่กล่าวกันติดปากคนไทยว่า "แปลก็โง่ ตาแก่ก็แหว่ง" และในการเลี้ยงดูลูกนั้น ในอดีตแล้วจะมีบทบาทไม่มากนัก ดังนั้นงานในการเลี้ยงดูลูกที่หนักมากนี้ผู้ที่ เป็นแม่ โดยเฉพาะในครอบครัวที่มีอันจะกินจึงนิยมหาผีเลี้ยงมาช่วยดูแลลูก

ธรรมเนียมการมีพี่เลี้ยงนางนมนี้มีมานานแล้ว ดังที่ปรากฏหลักฐานในวรรณคดีไทยเกือบทุกเรื่อง ในราชวงศ์ ครอบครัวยิ่งสูง ครอบครัวยิ่งมีฐานะดีจะมีพระพี่เลี้ยงหรือพี่เลี้ยงให้กับลูกของตน พี่เลี้ยงอาจมีจำนวนมากหรือน้อยขึ้นกับฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัว เช่นในวรรณคดีพระเพื่อนพระแพงมีนางรื่นนางโรห นางพิมพิลาไลยมีนางสายทองเป็นพี่เลี้ยง นางศรีมัลลามีอัมย์ นางสร้อยฟ้ามีอโหม เป็นต้น มีการสันนิษฐานกันว่าพี่เลี้ยงนั้นนอกจากจะเป็นเพื่อนช่วยดูแลลูกแล้ว เนื่องจากประเพณีไทยหวงแหนลูกสาวมาก จึงต้องมีพี่เลี้ยงไว้คอยเป็นเพื่อนเพื่อป้องกันมิให้ผู้ชายเข้าถึงตัวได้ง่าย และเป็นเพื่อนคู่ปรึกษาเมื่อมีเรื่องไม่สบายใจ เพราะวัยไม่ต่างกันมากนัก แต่ในทางตรงกันข้าม บางทีแทนที่พี่เลี้ยงจะเป็นคนป้องกันมิให้ผู้ชายเข้าถึงตัว พี่เลี้ยงกลับเป็นแม่สื่อแม่ชักเสียเอง ดังในวรรณคดีเรื่องต่างๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ ปรากฏว่าพี่เลี้ยงมีบทบาทมาก โดยเฉพาะเรื่องขี้สาว ฝ่ายชายมักหาโอกาสพบปะพูดคุยกับพี่เลี้ยงเพื่อติดต่อจ้างหรือวานให้เป็นสื่อ เช่น นางสายทองได้เป็นสื่อให้เณรแก้วได้พูดคุยกับนางพิมพิลาไลย เป็นต้น

พี่เลี้ยงเด็กไม่เคยปรากฏว่าเป็นชาย ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นหญิงทั้งสิ้น เพราะลักษณะของสังคมไทยแต่โบราณมีส่วนทำให้ผู้หญิงและเด็กมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นต่อกัน คือเป็นบริวารทรีภรรยาสมบัติชิ้นหนึ่งของบิดาหรือสามี ผู้ชายจะนำบุตรภรรยาไปขายเป็นทาสก็ยอมทำได้ ดังปรากฏในกฎหมายตราสามดวงที่ออกใช้ในสมัยรัตนโกสินทร์ว่า "มาตราหนึ่ง ผู้ใดเอาลูกเมียข้าคนไปขายฝากไว้แก่ท่านให้ใช้...." ผู้หญิงและเด็กจึงมีความผูกพันใกล้ชิดกันตลอดมาทั้งทางพลตินัยและนิตินัย หญิงไทยไม่ว่าจะเป็นครอบครัวเศรษฐฐานะใด ตระกูลสูงเพียงใด ก็จะมีทักษะและรู้จักเลี้ยงเด็กมาตั้งแต่เล็กๆ โดยช่วยพ่อแม่เลี้ยงน้อง เมื่อมีครอบครัวก็เลี้ยงลูก เมื่อแก่ก็ช่วยเลี้ยงหลานตามวัฒนธรรมของไทยแต่เดิมมา ดังนั้น เด็กผู้หญิงจึงเลี้ยงเด็กเป็นและสามารถเป็นพี่เลี้ยงได้

"ภาพพี่เลี้ยง"

พี่เลี้ยงนั้นอาจจะเป็ญญาคือหรือเป็นลูกสาวของบริวารก็ได้ ซึ่งในอดีตมีการเลือกพี่เลี้ยงที่พิถีพิถัน โดยเฉพาะในตระกูลชั้นสูง มิใช่สักแต่ว่าเอาใครก็ได้มาเป็นพี่เลี้ยง สังคมไทยในอดีต ครอบครัวมักอยู่ร่วมกันซึ่งพร้อมด้วยวงศาคณาญาติ ซึ่งในครอบครัวที่มีการกวาดต้อนซึ่งเป็นการที่สังคมสมัยนั้นยอมรับ และผู้กวาดต้อนก็ยอมรับความประเพณีอันนี้ ก็ทำให้เด็กและผู้หญิงอยู่ในครัวเรือนรวมกันมาก ผู้ที่บอกว่าจะการหาพี่เลี้ยงพี่เลี้ยง ซึ่งหากมารดาของเด็กลดในขณะซึ่งเสียชีวิตลง ก็เป็นหน้าที่ของผู้หญิงอื่นๆในวงศ์ตระกูลญาติจะต้องรับเลี้ยงดู หรือเป็นพี่เลี้ยงไปจนโต ซึ่งสถิติการเสียชีวิตลงมารดาจากการคลอดในสมัยก่อนมีมาก แม้ใบตารหนักต่างๆของเจ้านายฝ่ายใน ในพระบรมมหาราชวังก็มักจะมีพี่เลี้ยงดูแล โดยพี่เลี้ยงสาวรับเจ้านายหญิงสาวก็เป็ญญาคือ และต้องเข้าไปเฝ้าพระบรมโพธิสมภาร

พี่เลี้ยงนั้นนอกจากจะช่วยดูแลเด็กแล้ว ในอดีตยังปรากฏเป็นหลักฐานว่ามีหน้าที่เปรียบเสมือนแม่ของเด็กด้วย ดังเช่น มีเจ้านายในพระราชวงศ์บางองค์หนึ่งที่ได้ทำหน้า

ที่ให้การเลี้ยงดูเด็ก ทั้งเป็นเจ้านายกับเจ้าฟ้า คือ หม่อมเจ้าหญิงมณีสสวาสดี สุขสวัสดิ์ พระกิตติภวกรรมหลวงอดิศรอุดมเดช ผู้ได้ทรงดูแลสมเด็จพระเจ้าฟ้าประสาธติพงษ์ มาตั้งแต่มีพระชนม์เพียง 1 พรรษา เจ้าฟ้าพระองค์นี้เป็นโอรสองค์สุดท้ายของสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี พระสุภาพไม่ว่างทรงมาตั้งแต่ทรงพระเยาว์ หม่อมเจ้าหญิงมณีสสวาสดีได้ทรงเลี้ยงดูเจ้าฟ้าองค์นี้จนเสด็จไปทรงศึกษาต่อที่ประเทศอังกฤษ เมื่อมีพระชนม์มาอยู่เพียง 12 พรรษา เมื่อเสด็จกลับจากต่างประเทศหม่อมเจ้าหญิงมณีสสวาสดีก็ยังคงติดตามเจ้าฟ้าประสาธติพงษ์เหมือนเดิม และได้ทรงรับสถาปนาเป็นพระองค์เจ้าหญิงมณีสสวาสดีเมื่อ พ.ศ. 2472 (วิมล พงศ์พิพัฒน์, 2525)

ในอดีตหญิงไทยนิยมเลี้ยงดูลูกด้วยนมของตนเอง ถ้าทารกกำพร้าแม่ตั้งแต่ยังไม่ว甸นมหรือแม่เจ็บป่วย หรือมีความจำเป็นใดๆที่ไม่สามารถจะให้นมลูกได้ก็มักจะหาสตรีที่มีสุขภาพดีและกำลังมีบุตรของตนเองมาเป็นผู้ให้นมแก่ทารกนั้นแทนนมแม่ ผู้ที่ทำหน้าที่นี้เราเรียกกันว่า "แม่นม" ผู้ที่จะทำหน้าที่ "แม่นม" ให้กับเจ้านายต้องคัดเลือกกันเป็นพิเศษ "แม่นม" ระดับชาติที่มีชื่อเสียงได้แก่ หม่อมใหญ่ เชาวกุล ณ ลยุทสา ซึ่งได้เป็นพระนมของเจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลก กรมขุนเพชรบูรณ์อินทราธิราช พระราชโอรสพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาผ่องศรี หม่อมใหญ่เกิดในสกุล สุจริตกุล เป็นบุตรเจ้าพระยาศิริรัตนมนตรี(หงส์ สุจริตกุล) ท่านางในรัชกาลที่ 5

วิเคราะห์

ในสังคมปัจจุบันพี่เลี้ยงยังคงมีความจำเป็นและดูเหมือนว่าจะจำเป็นมากขึ้น เพราะทั้งพ่อและแม่ก็ต้องออกไปทำงานทั้งคู่ จึงต้องเป็นหน้าที่ของพี่เลี้ยงที่ช่วยดูแลลูกไว้ในตอนกลางคืน ดังนั้นความต้องการพี่เลี้ยงมาช่วยเลี้ยงดูเด็กมีมากขึ้น การหาพี่เลี้ยงก็หาได้ยากขึ้น คุณภาพของพี่เลี้ยงลดลง ทำให้จำเป็นต้องเป็นกังวลไม่น้อยที่พ่อแม่จะต้องทิ้งลูกของตนไว้กับพี่เลี้ยง จากการวิเคราะห์เกี่ยวกับพี่เลี้ยงในอดีตจะเห็นว่า ผู้ใหญ่มีแนวคิดในการมีพี่เลี้ยงคือ

1 มีการเลือกเฟ้นพี่เลี้ยง จริงๆเลือกตั้งแต่การเป็น "แม่นม" โดยพยายามเลือกบุคคลที่รู้จัก มีตระกูล อาจเป็นคนในวงศ์สาธตญาติ ซึ่งเป็นบุคคลที่มีทัศนคติมีแนวคิดมีวุฒิภาวะที่พร้อมต่อการเลี้ยงเด็ก และเห็นแก่หน้าที่ที่สําคัญของเด็ก

2 มักจะเลือกพี่เลี้ยงที่มีอายุไม่ต่างกับมากนัก ดังนั้น นอกจากพี่เลี้ยงจะทำงานดูแลเด็กแล้ว ยังทำตัวเป็นเพื่อนเล่น ทำให้เด็กได้เรียนรู้ตัวในกระบวนการทางด้านสังคม เพื่อวัยที่มีประสบการณ์ต่อโลกภายนอก

3 พี่เลี้ยงมักจะเป็นคนโตสาวที่ดูแลตั้งแต่เด็กจนโต ทำให้เด็กได้มีความผูกพันกับพี่เลี้ยงอย่างต่อนิ่ง ซึ่งมีผลดีต่อพัฒนาการทางอารมณ์เป็นอย่างมาก

4 พี่เลี้ยงที่ดีสามารถเป็นแม่ทดแทนช่วยแก้ไขในทุกๆด้าน ในทางตรงกันข้ามก็อาจชักจูงไปในทางที่ไม่ถูกต้องได้ ในอดีตถึงแม้จะมีพี่เลี้ยง แต่แม่ก็ยังต้องดูแลอบรมลูกอย่างใกล้ชิด

สรุป

ในปัจจุบันพี่เลี้ยงยังมีความจำเป็นมาก เพราะภาวะทางเศรษฐกิจที่รัดตัวให้ครอบครัวส่วนใหญ่ต้องออกไปทำงานทั้งสามีและภรรยา ภาวะทางสังคมมีแนวโน้มไปในทางอุตสาหกรรมมากขึ้น การหาพี่เลี้ยงทำได้ยากลำบาก ดังนั้น คุณภาพของพี่เลี้ยงจึงไม่ค่อยดีนัก จึงน่าเป็นห่วงว่าเด็กๆที่ต้องอยู่ในความดูแลของพี่เลี้ยงที่ขาดคุณภาพ และบางครั้งก็ต้องปล่อยให้ทำหน้าที่ที่ทองสถานรับเลี้ยงเด็กเป็นผู้ดูแลเด็ก ดังนั้น การเลือกพี่เลี้ยงที่เคยกระทำมาในอดีตแม้ว่าจะทำเหมือนอย่างเดิมลำบาก แต่ก็ยังเป็นแนวคิดที่ดีว่าการเลือกพี่เลี้ยงคงต้องพิจารณาในหลายๆด้าน และถ้าเป็นไปได้การควงไว้สำหรับครอบครัวขยายเหมือนในอดีตจะมีคุณค่ามากสำหรับการดูแลเด็ก เพราะเด็กจะมีพี่เลี้ยงกับเขาในวงศาคณาญาติ

เด็กดี

ความหมาย

เด็กดี หมายถึง ผู้เยาว์ที่มีลักษณะไปในทางที่ผู้ใหญ่วและสังคมต้องการ เป็นที่น่าปรารถนา น่าพอใจ เรียนรู้โดย ใจเราะ เก่ง (เกร์ศักดิ์ ฤาญประทีป, 2552)

วัยเด็กนั้นเป็นวัยที่พร้อมจะรับรู้ต่อการอบรมสั่งสอนจากผู้ใหญ่ ถ้าเด็กได้รับการปลูกฝังและอบรมในสิ่งที่ดีงาม เด็กคนนั้นก็จะเป็บพลเมืองดี เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าของประเทศชาติต่อไปในอนาคต ด้วยกระแสพระราชดำรัสบางตอนของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบันได้พระราชทานแก่เด็กเฝ้าในโอกาสปีเด็กสากล พุทธศักราช 2522 ว่า

"เด็กเป็นผู้ที่ได้รับฟ่วงทุกอย่างต่อจากผู้ใหญ่ รวมทั้งการะรับผิดชอบในการดำรงรักษาความสุข สงบ ทดงประพากรในโลก ดังนั้น เด็กทุกคนจึงสมควรและจำเป็นที่จะต้องได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างถูกต้องเหมาะสม"

ประวัติความเป็นมา

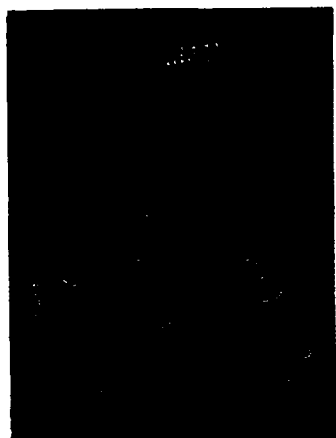
การเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทยเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ เพราะมีการเลี้ยงดูอุปการะเด็กในบ้านทุกครัวเรือน นับตั้งแต่พ่อแม่เลี้ยงลูก ไป่่าตายาย เลี้ยงหลาน ลุงป้า น้าตาเลี้ยงหลาน พี่เลี้ยงน้อง หรือแม้แต่สมาชิกในครอบครัวต่างออกไปก็ พี่เลี้ยง แม่หมามาให้ดูแลเด็ก ที่ไม่มีลูกเป็นของตนเองก็ขอลูกพี่น้องมาเป็นบุตรบุญธรรม หรือมีจะนั้นก็ไปขอลูกคนอื่นมาเลี้ยง มีตัวอย่างมากมายที่แสดงให้เห็นถึงการเลี้ยงดูเด็กซึ่งเป็นกิจกรรมสำคัญในครัวเรือน นอกจากสังคมในครอบครัว สังคมทั่วไปก็เลาใจใส่เลี้ยงดูเด็ก นับตั้งแต่ในโรงเรียนซึ่งไม่เพียงแต่จะให้การศึกษเท่านั้น ครูยังท่วยเลี้ยงดูศิษย์ด้วย ดังนั้น จะเห็นได้ว่า สังคมไทยเน้นเรื่องเด็กและต้องการให้ได้เด็กดีเป็นสำคัญ และปฏิบัติกันมานานแล้ว นอกจากโรงเรียนแล้วสังคมทั้งท่วยกันส่งเสริมให้เด็กเป็นคนดี เช่น โดยมีผู้แต่งเพลงกระตุ้นให้เด็กเป็นคนดีและเน้นลักษณะของเด็กดีไว้มากมายเช่น

เด็กดีต้องมีคุณธรรม	รักดีประจำไม่ทำชั่วกรรม
เด็กดีต้องมีใจงาม	คิดดีบอกความดีแก่คนรอบข้าง
เด็กดีต้องมีความเพียร	สนใจความรู้ วิชาทุกอัน
เด็กดีต้องมีไมตรี	น้ำใจงาม รักช่วยเหลือเพื่อน
(ซ้ำ) เด็กดีควรมีการออมเงินตรา	และมีใจกล้า ซื่อสัตย์ต่อมตน
เด็กดีจะต้องอดทน	รักษาตนให้สะอาดสดใส
เด็กดีต้องมีปัญญา	รักหาดีศาสนา นับถือผู้ใหญ่
เด็กดีเชื่อครูเตือนใจ	และมีวินัยไม่ผิดคน

(กวีพุทธทศสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, มปป)

จากเนื้อเพลงจะเห็นได้ชัด เจนว่าเด็กดีควรมีลักษณะอย่างไร นอกจากนี้ยังมีเพลงอีกหลายเพลงที่ได้เน้นเกี่ยวกับเด็กดี เช่น เพลงเด็กดี (กองเผยแพร่การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ มปป) เพลงหน้าที่ของเด็ก ของกลุ่ม ปัญพวรรค์ ทำนอง เด็กสุนทรสนาน เป็นต้น ซึ่งเด็กคนไหนประพฤติและปฏิบัติได้ตามเพลงดังกล่าวนี้ เด็กคนนั้นจะต้องเป็นเด็กดีแน่นอน

ในอดีตการอบรมสั่งสอนเด็กเพื่อให้มีพฤติกรรมที่ดี จะเริ่มต้นที่ครอบครัวเป็นลำดับแรก ต่อมาก็เป็นโรงเรียนหรือวัด ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นวัดที่มีพระหรือครูเป็นผู้สอน และเคร่งครัดในระเบียบวินัยมาก เมื่อเด็กคนใดกระทำความผิดจะถูกลงโทษด้วยการบ่มด้วยไม้เรียว เพื่อให้มีใจประพฤติดีในทางที่ผิดเด็ก เด็กบางคนมาอาศัยอยู่กับพระตามวัดเพราะทางบ้านมีฐานะยากจนเลี้ยงไม่ไหว หรือบางคนเป็นเด็กที่เกเร พ่อแม่จึงนำมาอยู่กับพระเพื่อจะได้คอยรับใช้และให้พระช่วยอบรมสั่งสอนเพื่อให้เด็กเป็นคนดี

เด็กดีนั้นจะต้องมีความกตัญญูพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ พระสงฆ์ ครู และผู้มีพระคุณ ตลอดจนประเทศชาติ มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ นอนน้อย ตั้งใจเรียนหนังสือ มีคุณธรรมประจำใจ มีความประพฤติดี มีความซื่อสัตย์สุจริต มีใจรักเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา

เด็กไทยเป็นเด็กที่โชคดีมากในทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่กรุงสุโขทัยถึงปัจจุบัน เพราะได้รับการทะนุถนอมฟูมฟักตั้งแต่เกิด แม้กระทั่งเป็นผู้ใหญ่มีลูก เป็นพ่อแม่แล้วก็ตาม ถ้าพ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ก็มักจะให้ความช่วยเหลือเลี้ยงดูบุตรหลานต่อไปอีก ดังนั้น การอบรมเลี้ยงดูจึงเป็นหน้าที่ของญาติผู้ใหญ่ที่อยู่ภายในบ้านทุกคน แต่ก็ยังเน้นที่ การอบรมจากพ่อแม่เป็นสำคัญ ดังนั้น เมื่อเด็กทำผิดเราจึงมีคำพูดประนามเด็กว่า "พ่อแม่ไม่สั่งสอน"

เรื่องการอบรมเด็กไทยให้เป็นเด็กดีมีหลายวิธีการ มีหลายแบบ เช่น ใช้วิธีการบอกตรงๆเมื่อเด็กทำผิด และเพื่อให้เด็กเกรงกลัวไม่กล้าทำผิด ก็มักจะยกตัวอย่างในเรื่องไตรภูมิพระร่วงมาสู่ เด็กจะกลัวและจำฝังใจไม่กล้าทำผิด บางครั้งอาจเป็นเรื่องที่น่ากลัวอย่างไร สวรรค์น่ากลัวอย่างไร จะได้กลัวไม่กล้าทำตามไปอยู่นรก บางทีก็เล่าเรื่องเปรต เช่นใครพูดปดจะกลายเป็นเปรตปากเล็กเท่ารูเข็มเป็นต้น เด็กยังไม่ทราบว่า- เป็นเรื่องไม่จริงจะกลัวแล้วพยายามประพฤติตัวเป็นเด็กดี (ประพรีร์ เทพธรรมาภรณ์) วิธีการอีกอย่างหนึ่งที่สอนให้เด็กเป็นคนดี ที่ผู้ใหญ่ในสมัยก่อนนิยมใช้กันคือ การเล่านิทานเมื่อทุกคนรับประทานอาหารเย็นเสร็จ แล้วถ้วยชามเรียบร้อยแล้ว เวลาพลบค่ำก็จะมีการจุดตะเกียงไว้บนถาดหรือโต๊ะเรียง ผู้ใหญ่จะเล่านิทานให้เด็กฟัง นิทานเล่านั้นมีหลายชนิด อาจเป็นนิทานสอนใจ นิทานโรกข์ เรื่องผี บางทีก็มีการเล่นเกมว่ายาๆ ซึ่งนอกจากจะได้ความเพลิดเพลินแล้วยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรมต่างๆให้เด็กโดยไม่รู้ตัว และสิ่งสำคัญอีกประการ คือ ทำให้มนุษย์สัมพันธ์ในครอบครัวดี อันเป็นพื้นฐานต่อการพัฒนาจิตใจและบุคลิกภาพของเด็กให้เป็นเด็กที่ดี เมื่อนิทานจบแล้วถึงเวลานอน ทรมานิยมไทยมักจะสอนให้เด็กไปกราบลาพ่อแม่ก่อน เมื่อลูกมาลาไปนอนพ่อแม่จะได้ทราบว่าลูกอยู่ในบ้านเรียบร้อย แล้ว ผู้ใหญ่จะปิดประตูเรือนหรือล็อกกันไว้ก่อนนอนได้ เรื่องการลาไปนอนนี้ถ้าเด็กไปพักบ้านคนอื่น เวลาจะนอนต้องไปไหว้เจ้าที่ของบ้านเช่นกัน

วิเคราะห์

แม้ว่าในปัจจุบันจะเห็นคุณค่าและส่งเสริมให้เด็กเป็นเด็กที่ดีของครอบครัวและสังคมก็ตาม แต่มีโรงเรียนที่มีอิทธิพลทำให้เสียเด็กอยู่ไม่น้อย การปฏิบัติบางอย่างมีลักษณะหลายอย่างที่ยังคงนำมาร่วมใช้ใบสังคมปัจจุบันได้ คือ

- 1 การทำให้เด็กได้ใกล้ชิดกับวัด ใกล้ชิดกับศาสนา ดังที่ได้กล่าวไว้ในเรื่อง ลูกศิษย์วัด
- 2 การอบรมดูแลให้มีระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัด เพื่อจะเกิดความรู้สึกผิดชอบชั่วดีขึ้นภายในจิตใจของเด็กเอง
- 3 นอกจากการอบรมดูแลแล้ว การใช้นิทานและเรื่องราวต่างๆเล่าให้เด็กฟัง ก็สามารถกล่อมเกลาคำความรู้สึกนึกคิดและจิตใจได้ ทั้งยังเป็นการเสริมความสัมพันธ์ภาพในครอบครัวให้ดีขึ้น
- 4 ระบบโรงเรียนซึ่งเปรียบเสมือนพ่อแม่คู่ที่สองของลูก ต้องมีระบบที่ดีที่จะส่งเสริมให้เด็กเป็นคนดีได้
- 5 ในยุคที่สื่อมวลชนมีอิทธิพลมาก เพลงที่เน้นให้เด็กเป็นคนดี ท่าแต่ความดีน่าจะเป็นส่วนหนึ่งเพื่อกระตุ้นเด็กๆทุกคน

สรุป

การอบรมบ่มนิสัยเด็กให้เป็นคนดีนั้น เราจะต้องอบรมตั้งแต่เด็กยังเล็กอยู่ โดยมีพ่อแม่เป็นแบบฉบับที่ดี เข้าใจจิตวิทยาของเด็ก จึงไม่จำเป็นต้องไปเน้นตำราเล่มใด เพียงแต่ให้เกิดขึ้นแก่เด็กของตนอย่างใกล้ชิดก็จะทราบจิตใจของเด็กเป็นอย่างดี การอบรมที่ต่อเนื่อง มีความรัก มีความอดทน โดยมีสิ่งแวดล้อมที่ช่วยส่งเสริม เช่น วัด โรงเรียน และระบบของสังคมที่ช่วยกันส่งเสริมให้เด็กเป็นคนดี ทั้งหมดนี้ก็สามารถทำให้เด็กดีได้

เด็ก เกล เระ

ความหมาย

เด็ก เกล เระ หมายถึง ผู้เยาว์ที่มีความประพฤติกว้างขวาง ซดบรังแก เกล เระเปรี้ยว เกลอะเระกร ไม่ค่อยเก็บปึง บอกลุ่มนอกทาง (ทวิศักดิ์ ญาณประทีป, 2530)

ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลคดีเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2494 ได้บัญญัติไว้ว่า เด็ก หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกินกว่า 7 ปีบริบูรณ์แต่ยังไม่เกิน 14 ปีบริบูรณ์ เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุ 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ แต่ไม่ได้หมายถึง บุคคลผู้บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส

เด็ก เกล เระ หรือ เด็กกระทำผิด หมายถึง เด็กที่กระทำความผิดทางอาญา รวมทั้งเด็กที่กระทำการอันกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดสำหรับเด็ก หรือมีความประพฤติการแสดงออกที่ส่อไปในทางก้าวร้าว รังแก หรือไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ (สุชา จันทรเฒ, 2527)

ในอดีตเด็กมักไม่ค่อยมีบทบาทในสังคมเท่าใดนัก เพราะเป็นวัยที่จะต้องรับฟังคำสั่งสอนจากพ่อแม่ ผู้หลักผู้ใหญ่ การแสดงออกและความประพฤติของเด็กก็อยู่ภายใต้คำแนะนำการอบรมของผู้ใหญ่ ปัญหาเด็ก เกล เระ มีไม่มากนัก

ประวัติความเป็นมา

ในอดีตเป็นวัยที่เริ่มต้นของการเรียนรู้ชีวิต ถึงแม้จะรู้จักตัดสินใจว่าอะไรผิดหรือถูก ทั้งนี้เนื่องจากยังไม่ถึงวุฒิภาวะและขาดประสบการณ์ เมื่อได้รับการถ่ายทอดอบรมสั่งสอนเข้ามาก็พร้อมที่จะรับโดยไม่สามารถไตร่ตรองได้อีกอย่างมีเหตุผลเหมือนผู้ใหญ่

ในอดีตปัญหาเด็ก เกล เระ มีไม่มากนักและไม่รุนแรง นับแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ปัญหาเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนกระทำผิดมีจำนวนมากขึ้นและมีความรุนแรงมากขึ้น

เนื่องจากครอบครัวไทยในอดีตเป็นครอบครัวขยาย อยู่กันพร้อมทั้งปู่ย่า พ่อแม่ และวงศ์ญาติพี่น้อง จึงทำให้ครอบครัวอบอุ่น หัวหน้าครอบครัวมีความรอบคอบเอาใจแต่ก็แฝงไว้ด้วยความเข้มแข็งว่าครอบครัว สมาชิกในครอบครัวมีความเคารพยำเกรง เด็ก ๆ

ถูกตีกรอบไว้อยู่ในระเบียบและขนบธรรมเนียม นอกจากนี้วัดยังเป็นสถานที่ที่ใกล้ชิดกับครอบครัวมากก็มีส่วนแทรกซึมธรรมจรรยาแก่เด็กในอดีตได้เป็นอย่างดี แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อมีเด็กกระทำความผิดขึ้นในบ้าน การลงโทษมักจะใช้การเมตตา อาจจะเป็นหวายหรือไม้เรียวฟาดปราย ซึ่งเรียกว่าไม้ตีชก และถ้าไม่ยอมจำนนอาจลงโทษโดยการตีด้วยมือเปล่า ซึ่งมักจะมีคำพูดกับสงฆ์ว่า "อิตถวณปลอญวัด" (ท่านผู้ทรงสมภาร จงเสียใจ) ๗. อนุสสาวะ และเมื่อกลับมา เขาก็กลับตัวเป็นคนดีแล้วก็กลับมาอยู่มากอยู่ในครอบครัวใหม่

วิเคราะห์

ในปัจจุบันปัญหาเด็กเกเร ปัญหาความประพฤติมีมากขึ้น ทำให้เห็นว่าวิเคราะห์ว่าในอดีตลักษณะสังคมและสิ่งแวดล้อมอะไรที่ทำให้ปัญหาเด็กเกเรมีไม่มากและไม่รุนแรง จึงผลสรุปเป็นข้อๆได้ดังนี้คือ

1 ลักษณะครอบครัวในอดีตมีลักษณะเป็นครอบครัวขยาย มีสมาชิกรวมกันหลายระดับ ตั้งแต่ ปู่ย่า ตายาย ลุงป้า น้าอา พ่อแม่ พี่น้อง ทำให้ชีวิตในวัยเด็กอบอุ่น มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอย่างดี และปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ยังคงเป็นหัวหน้าครอบครัวที่มีอำนาจ เป็นที่ยำเกรง เด็กๆไม่กล้าทำอะไรนอกกฎเกณฑ์

2 การอบรมดูแลในอดีตเน้นจารีตประเพณี ศีลธรรมจรรยา ระบียบวินัย และมีแนวความคิดเรื่องการกระทำผิดเป็นบาปทั้งในปัจจุบันและในชาติหน้า เด็กส่วนใหญ่จะเชื่อฟังและฟัง เข้าเป็นอัครมโนทัศน์ของตนเอง สามารถอยู่ในระเบียบวินัยโดยไม่ได้ลงมือทำหรือกฎเกณฑ์ใดมายังกับ

3 วัดและพระสงฆ์ซึ่งมีความใกล้ชิดกับประชาชนมากขึ้นก็เป็นสถานที่ตัวอย่างและเป็นตัวอย่างของศรัทธาที่ดี นอกจากนั้นเด็กที่เข้ามาศึกษาเล่าเรียนกับพระจะได้มีโอกาสเรียนรู้และเลียนแบบแนวความคิดของพระพุทธศาสนาได้อย่างใกล้ชิด

4 ในกรณีที่มีปัญหากับครอบครัวอย่างมากมาย วัดยังเป็นที่พักพิงของเด็กได้เป็นอย่างดี โดยสามารถสกัดเกลางความประพฤติของเด็กไว้ก่อนในวิถีทางที่ถูกต้องได้

สรุป

ปัญหาต่างๆของเด็กลูกก็เกิดขึ้นสามารถแก้ไขได้ ถ้าหากติดตามดู ผู้ปกครอง ล่วงรู้ถึงพื้นฐานความดีและการบ่มเพาะของเด็กรับรู้ต่างๆว่าแก้ไขอย่างไร มีการอบรม กับด้วยความรัก ความเข้าใจ รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นกับเด็กลูกสามารถแก้ไขได้ไม่ยากนัก

ในอดีตมีระบบการเลี้ยงเด็ก 4 ขั้นตอนไม่ให้เด็กเกเร และส่งเสริมให้เป็น เด็กดี คือ แม่ น้ำ ลูกลูก กอไฟ ไข่เตา เป็นขั้นตอนที่ถึงไข่ได้คือ

แม่ น้ำ หมายถึง ใช้น้ำเย็นเข้าจัดการ

ลูกลูก หมายถึง การให้กำลังใจ ชื่นชม

กอไฟ หมายถึง การใช้ไม้เรียว

ไข่เตา หมายถึง "การตัดหางปล่อยวัด" คิดเสียว่าเขาจากไปแล้ว

(ธรรมรักษา, 2532)

การเลี้ยงดูจากครอบครัวขยาย มีความใกล้ชิดกับพระและมีการปลูกฝังคุณธรรม ตั้งแต่เด็กก็สามารถป้องกันปัญหาเด็กเกเรได้

บรรณานุกรม

- กองเผยแพร่การศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. การศึกษาปัญหาสุขภาพจิตของเด็ก
กรุงเทพฯ ม.ป.ป., ม.ป.ท. : 70
- ทวีศักดิ์ ญาณประทีป และคณะ. พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ. กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช,
2530 : 63, 199
- ธรรมรักษา (นามแฝง). เลี้ยงลูกให้ถูกธรรม. กรุงเทพฯ : รุ่งเรืองการพิมพ์, 2532
- บุญยงค์ เกศเทศ. สลายภาพสตรีไทย. กรุงเทพฯ : โกลเดสฟรินติ้งเฮ้าส์, 2532:294
- ประพีร์ เทพธรรานนท์. ขนบธรรมเนียมประเพณีที่กรมเด็กในโรงพยาบาลเด็ก.
เด็กไทย กรุงเทพฯ : กรุงเทพเวชสาร, 2525 : 32
- ไมตรี ลิ้มปิชาติ. คนอยู่วัด. พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2521
- ยุวพุทธภิกษุสมาคมแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ เพลงคติธรรมโครงการอบรมครู
จริยศึกษา กรุงเทพฯ ม.ป.ป. ม.ป.ท.
- ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ :
อักษรเจริญทัศน์, 2531
- วิมล พงศ์พัฒน์. สรีรวิทยากับการเลี้ยงดูเด็กในรอบ 200 ปี ในองค์การยูนิเซฟ.
200 ปีแห่งการดูแลเด็กไทย กรุงเทพฯ : องค์การยูนิเซฟ, 2525 : 23
- สุนทรภู่ "สวัสดิรักษา" "สวัสดิรักษา" กรุงเทพฯมหานคร : ไทรมิตร
การพิมพ์, 2506

สุวัตรย์ จันทระจำนง. วชิรสาร. พฤษภาคม 2518 : 100-106

ลิ้มเนจ มีสุข. การศึกษาผลของโกลจิเยอร์กับเซลล์ของเนื้อเยื่อประสาทในระบบประสาทส่วนกลาง ในหลอดแก้ว
 ยูนิเซฟ 200 ปี แห่งการดูแลเด็กไทย. กรุงเทพฯ : องค์การยูนิเซฟ 2525:1

บทที่ ๕

การบำบัดโรค

บทนำ

การบำบัดโรค หมายถึง การทำให้โรคทุเลาลง โดยการเยียวยารักษา ด้วย "ยา" ชนิดต่างๆ แผนแผนการรักษาก็มีทั้งที่รักษาตามอาการ (เช่น อาการไข้) และที่รักษาตามสาเหตุของโรคนั้นๆ แตกต่างกันไปตามประสบการณ์และความเชื่อที่ถ่ายทอดกันมา

การแพทย์ไทยในอดีตได้บรรยายถึงอาการสำคัญทั่วไปของโรคต่างๆ คือ ไข้ ไข้หลายรูปแบบ นอกจากนี้มีโรคสำคัญๆ ที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ทั้งที่เป็นโรคระบาดและโรคติดต่อไข้หลายโรคด้วยกัน การบำบัดโรคแต่ละโรคจึงมีหลากหลายตามการสังเกตของนักปราชญ์ ผู้ชำนาญในการแพทย์ในสมัยนั้น ซึ่งมีทั้งการใช้ยา สมุนไพร ตลอดจนความเชื่อทางไสยศาสตร์ ตามที่ได้เคยทดลองเห็นประโยชน์มาแล้ว ต่อมาการแพทย์แผนตะวันตกเริ่มเข้ามาประเทศไทยในปลายรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ แต่ยังไม่สามารถโน้มน้าวให้ประชาชนเปลี่ยนความนิยมมาใช้ในการแพทย์ตะวันตกได้มาก จนถึงรัชสมัยของสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ รัชกาลที่ 5 ในปี พ.ศ. 2431 ได้จัดตั้งโรงพยาบาลและกรมพยาบาล สังกัดกระทรวงธรรมการขึ้นเป็นการเริ่มศักราชใหม่ทางการแพทย์ปัจจุบันในประเทศไทย แต่ทางโรงพยาบาลยังอนุญาตให้คนไข้เลือกวิธีการรักษาพยาบาลตามใจชอบว่าจะใช้แผนไทยหรือแผนตะวันตกได้ หลังจากนั้นการแพทย์ไทยได้พัฒนามาใช้แบบแผนตะวันตกมากขึ้นตามลำดับ

ดังนั้น ในบทเรื่องการบำบัดโรคนี้ จึงจะกล่าวถึงประวัติและการพัฒนาวิธีการรักษาโรคในอดีตที่สำคัญ 11 เรื่องด้วยกัน คือ

1. กาฬโรค
2. คุดทะราด
3. วัณโรค
4. มอญกร้อ
5. ฝีในท้อง

6. ทำหรืออหิวาตกโรค
7. ไข้ตายหรือไข้ทรพิษ
8. ไข้
9. อหิวา
10. สมุนไพรรักษา
11. ของแสด

กาฬโรค

ความหมาย

กาฬโรค หมายถึง โรคระบาดอย่างร้ายแรงชนิดหนึ่ง เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย *Pasterella pestis* ซึ่งอาศัยอยู่กับสัตว์พวกกิ้งก่า มีหมัดเป็นพาหะ เมื่อหมัดกัดคน เชื้อโรคจะเข้าสู่คน ทำให้เกิดอาการของโรคขึ้น กาฬโรคชนิดต่อมพบมากที่สุด มีอาการไข้สูง ตัวร้อนจัด ต่อม้ำเหลืองตามขาหนีบหรือรักแร้บวม มีอาการรุนแรง ผู้ป่วยอาจตายภายใน 7 วัน กาฬโรคชนิดโลหิตเป็นพิษมีเลือดออกตามผิวหนัง อาเจียนและอุจจาระเป็นโลหิต ส่วนกาฬโรคชนิดปอดบวม จะมีอาการเหมือนปอดบวมด้วย(อุทัย สันธูสาร, 2516)

ประวัติความเป็นมา

กาฬโรคเป็นโรคเก่าแก่ที่มีมาแต่ดึกดำบรรพ์ ในสมัยนั้นไม่ทราบสาเหตุ แต่เชื่อกันว่า ถ้าผู้ป่วยมีอาการไข้และต่อมบวมแล้วจะตายเร็ว หรือถ้าบ้านใดที่มีหนูตกลงมาจากหลังคาบ้านแล้ว ก็ให้คนพึงระวังและหนีออกจากบ้าน

ตามประวัติศาสตร์โลก มีกาฬโรคระบาดใหญ่ 3 ครั้ง(ประเมิน จันทวิมล, 2515) ครั้งแรกในศตวรรษที่ 6 ระบาดจากอียิปต์เข้าไปในยุโรป กล่าวกันว่า พลเมืองราวครึ่งหนึ่งของราชอาณาจักรโรมันเสียชีวิตไปจากโรคนี้ ครั้งนั้นกาฬโรคระบาดอยู่ในยุโรปและเอเชียไมเนอร์ราว 50 ปี

ครั้งที่ 2 ในศตวรรษที่ 14 โดยระบาดไปจากตอนใต้ของอินเดียและจีนไปอียิปต์และยุโรป ครั้งนั้นมีคนตายไปเกือบ 25 ล้านคน และโรคยังระบาดเรื้อรังตลอดศตวรรษที่ 15, 16, 17

กาฬโรคระบาดใหญ่ครั้งสุดท้ายหลังสุดในปีพ.ศ. 2437 จากมณฑลยูนนานของประเทศจีน ระบาดไปทั่วโลก และมาถึงประเทศไทยด้วย การระบาดคราวนี้กินเวลา 20 ปี และสงบลง จากการค้นคว้าของนายแพทย์แฮร์ริ่งและนายแพทย์กิตาซาโอกิ ซึ่งพบเชื้อกาฬโรคในต่อม้ำเหลืองและโลหิตของผู้ป่วยเมื่อพ.ศ. 2437 ซึ่งนำไปสู่ความรู้เรื่องการติดต่อของกาฬโรคโดยหนูและสัตว์จำพวกกิ้งก่าต่างๆ ตลอดจนวิธีป้องกันต่อไป

การระบาดของกาฬโรคในประเทศไทย เริ่มมีรายงานเป็นครั้งแรกโดย นายแพทย์เฮชแคมเบล ไฮเอ็ด(Hight. 2462) เจ้ากรมแพทย์สุขาภิบาลในขณะนั้นว่า กาฬโรครายแรกได้เกิดขึ้นในบริเวณที่อยู่ของพ่อค้าชาวอินเดียที่ตำบลตึกแดง ทางฝั่งธนบุรี เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2447 เข้าใจกันว่าได้รับมาจากประเทศอินเดียโดยมีหนูที่มีเชื้อโรคติดมากับสินค้า(ประเมิน จันทวิล, 2495) เพราะบริเวณตึกแดงในขณะนั้นเป็นที่อยู่ของพ่อค้าอินเดีย ก่อนที่จะมีผู้ป่วยมีหนูตายเองมาก่อนราว 2 สัปดาห์ ต่อจากนั้นโรคก็เริ่มเกิดขึ้นในกรุงเทพ แล้วระบาดไปในจังหวัดต่างๆที่มีการคมนาคมติดต่อกับกรุงเทพฯ ทั้งทางบก ทางเรือ เช่น นครราชสีมา นครปฐม พิจิตรโลก นครสวรรค์ จันทบุรี

ต่อมาเกิดกาฬโรคระบาดที่จังหวัดนครปฐมปีพ.ศ. 2448 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯให้นายแพทย์ไฮเอ็ด กรมการแพทย์สุขาภิบาลออกไปจัดการระงับโดยให้มีการแจ้งความเมื่อเกิดมีผู้ป่วยหรือตายด้วยกาฬโรค ให้จัดตั้งโรงพยาบาลเอกเทศสำหรับบริการรักษาผู้ป่วยด้วยกาฬโรค ผู้อยู่ใกล้ชิดต้องนำไปกักตัวในโรงพยาบาลนั้น 10 วัน สิ่งของหรืออาคารที่สงสัยว่าจะเป็นแหล่งแพร่เชื้อกาฬโรคต้องบังคับให้เผาหรือทำลาย กระทำได้ 2 เดือนก็ไม่ได้ผล เพราะราษฎรมีความหวาดกลัวว่าจะถูกขังและเผาทรัพย์สิน พระยาสุนทรบุรี จึงนำความมากราบทูลให้สมเด็จพระยาดำรงฯทรงทราบ ทรงเห็นว่าราษฎรได้รับความเดือนร้อนจึงไม่ให้ความร่วมมือ ทำให้การควบคุมโรคไม่ได้ผลดี จึงทรงพระดำริให้ผ่อนผันการกวาดล้างลงโทษโดย

1. ตั้งโรงจำหน่ายยาเป็นทานขึ้น มีแพทย์ประจำ ประกาศให้ราษฎรทราบ ว่า ใครเจ็บไข้ไม่สบาย ให้รีบไปขอเข้ารับประทาน
2. ให้แพทย์แนะนำให้ราษฎรช่วยกันรักษาความสะอาดและช่วยกันจับหนู
3. ถ้ามีกาฬโรค ให้งดการนำผู้สัมผัสโรคไปกักและเผาทรัพย์สินสิ่งของ ให้ญาติรักษาตนเองไว้

การป้องกันกาฬโรคตามวิธีการที่องค์สมเด็จพระนางเจ้าฯได้ทรงแนะนำไปก็ได้รับผลดี เพราะราษฎรหายจากความหวาดกลัว และให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่พนักงานอย่างดี กาฬโรคมักจะเกิดขึ้นตามเมืองสำคัญๆ ซึ่งเป็นที่ตั้งตลาด มีผู้คนยัดเยียดและจัดระเบียบไม่ดี แหล่งกาฬโรคที่สำคัญนอกจากในพระนครแล้วก็มีนครสวรรค์(ปากน้ำโพ และสะพานดำ) นครราชสีมา บ้านโป่ง โพนาราม นครปฐม ลพบุรี และจันทบุรี สำหรับนครราชสีมานั้น เป็นแหล่งกาฬโรคที่สำคัญที่สุด มักจะมีการระบาดเกิดขึ้นแทบทุกปี ในพ.ศ.

2449 เกิดกาฬโรคขึ้นในตลาดเมืองนครราชสีมาอย่างหนักจนถึงกับต้องเผาบ้านเรือนราษฎรแถบทิศตะวันตกของกำแพงเมือง (ระหว่างกำแพงเมืองกับสถานีรถไฟ) เสียทั้งหมด เพื่อตัดทางไม่ให้โรคแพร่หลายต่อไป หลังจากนั้นก็มีกาฬโรคระบาดใหญ่เมื่อ พ.ศ. 2451 ครั้งหนึ่ง เมื่อพ.ศ. 2454 ครั้งหนึ่ง ตาย 800 คน และเมื่อพ.ศ. 2460 อีกครั้งหนึ่ง ตายมากกว่า 500 คน ผู้ที่ป่วยด้วยโรคนี้ส่วนมากเป็นชาวจีน เป็นการนำประเพณีที่อยู่ประมิกจะมีฐานะดี เช่นพวกพ่อค้า เพราะพวกนี้มักจะเก็บเครื่องเรือนสัมภาระข้าวของเงินค้ำต่างๆไว้เต็มห้องกรรุงรังไปหมด เหมาะที่จะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์หนูได้อย่างวิเศษ เรือนโรงที่ปลูกสร้างด้วยไม้ไผ่ก็เป็นอาคารอีกประเภทหนึ่งที่หนูมักจะชอบซ่อนเร้นทำรังอยู่ ทำให้ผู้อยู่อาศัยติดเชื่อกาฬโรคจากหนูได้โดยง่าย โรงเรือนที่ทำด้วยไม้ไผ่ (ไม้รวก) ถ้าเล็กลงหากผ่าดูจะเห็นว่าในปล้องหนึ่งจะมีหนูอยู่ตั้งแต่ 3-4 ตัว ชื่อน้ำสังเกตุอีกอย่างหนึ่งก็คือท้องถื่นที่ไม่มีผู้คนยัดเยียดมากนัก แม้จะเกิดกาฬโรคขึ้นเป็นครั้งคราวก็ไม่รุนแรงและไม่เกิดระบาดต่อเนื่องไปเป็นประจำ สำหรับฤดูกาลของการเกิดโรคนี้ พึงสังเกตได้ว่ากาฬโรคมีกระบาดขึ้นในเดือนพฤศจิกายน และคงอยู่เรื่อยไปจนถึงเดือนเมษายนจึงค่อยสงบลง

การควบคุมกาฬโรคเท่าที่ปฏิบัติกันอยู่ในสมัยนั้น ได้มุ่งทำลายหนูและหมัดหนูเป็นสำคัญ ยาเบื่อหนูก็ใช้บาเรียมคาบอเนตผสมแป้งเป็นเหยื่อ และเมื่อหนูกินเข้าไปจะกระหายน้ำ จึงซ่อนตัวอยู่ไม่ได้ ต้องออกมาหาน้ำกิน ทำลายได้ง่าย และยากำจัดหมัดหนูคือ เพล็กวอช (Plague Wash) ซึ่งผสมด้วยน้ำมันซีโล้และสบู่เหลวเพื่อให้หมัดติดตายกระโดดไปไม่ได้ และมุ่งไปในทางปรับปรุงสุขาภิบาล และควบคุมการก่อสร้างอาคารให้ถูกสุขลักษณะ เพื่อที่จะป้องกันมิให้หนูเข้ามาอาศัยอยู่ในอาคารบ้านเรือนได้โดยง่าย เช่น พื้นห้องแถวหรือบ้านไม้ให้มีใต้ถุน ใช้พื้นปูนซีเมนต์หรือพื้นดิน หากมีใต้ถุนก็ต้องสูงพอให้เข้าไปเก็บกวาดทำความสะอาดได้ง่าย คือ ต้องสูงไม่น้อยกว่า 70 เซนติเมตร เหล่านี้เป็นต้น เมื่อเกิดกาฬโรคขึ้น เจ้าหน้าที่จำต้องทำการรื้อถอนอาคารที่สงสัยว่าน่าจะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์หนู บางครั้งก็ต้องเผาทำลายเสียดังกล่าว การวางผังเมืองและการควบคุมการก่อสร้างอาคารก็ไม่ใช่ว่าจะทำได้โดยง่าย เพราะขาดอำนาจทางกฎหมายที่จะควบคุมบังคับให้ได้ผลอย่างแท้จริง อย่างไรก็ตาม เจ้าหน้าที่สาธารณสุขก็ได้พยายามปรับปรุงแก้ไขสุขลักษณะของตลาดบางแห่งอย่างสุดความสามารถเพื่อจะควบคุมโรคนี้ เป็นต้นว่า ในพ.ศ. 2460 ได้

มีการบูรณะตลาดปากน้ำโพ และตลาดสะพานดำ (นครสวรรค์) เป็นการใหญ่ หลังจากการแก้ไขสุขลักษณะเป็นอย่างดีแล้ว ก็ปรากฏว่ากาฬโรคที่เคยเกิดขึ้นในจังหวัดนครสวรรค์เป็นประจำทุกปีมาตั้งแต่พ.ศ. 2456 ก็ได้สงบลงไปเป็นเวลา 2 ปี แม้จะเกิดระบาดขึ้นอีกในพ.ศ. 2462-2463 ก็ไม่รุนแรงเท่าใดนัก หลังจากนั้นก็ไม่มีการเกิดขึ้นอีกหลายปี

เมื่อตอนที่เกิดกาฬโรคระบาดครั้งใหญ่ที่นครราชสีมา เมื่อพ.ศ. 2460 ก็ได้มีการแก้ไขสุขลักษณะของตลาดอย่างแข็งขัน ทางราชการจำต้องสั่งให้ราษฎรอพยพออกไปจากบ้านเรือนของตน โดยจัดค่ายพักชั่วคราวไว้ให้แถบนอกเมือง ทั้งนี้เพราะเจ้าหน้าที่สาธารณสุขสำรวจพบว่าอาคารแทบทุกหลังในตัวเมืองล้วนแต่เป็นแหล่งเพาะพันธุ์หนูทั้งสิ้น เมื่ออพยพราษฎรออกไปหมดแล้ว เจ้าหน้าที่ที่กระตือรือร้นจัดการดัดแปลงอาคารทุกหลังให้ถูกสุขลักษณะ ซึ่งเป็นงานหนักอย่างยิ่ง ในขั้นแรกได้วางแผนแบ่งเขตปฏิบัติงานออกเป็นตอนๆ ตามความสกปรกมากและน้อย แล้วจึงเริ่ม "กวาดล้าง" เขตที่สกปรกที่สุดก่อน มีการรื้อหลังคา รื้อพนกระดาน รื้อเพดานตลาดสด ตลอดจนชอกเล็กชอกน้อยที่ใช้เป็นห้องเก็บสัมภาระ หรือข้าวของรุงรังต่างๆ จัดการแก้ไขโกดัง คอกสัตว์ เล้าหมูให้สะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย จัดการกำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลต่างๆ จนหมดสิ้น อาคารบางแห่งที่มีติดต่อกันก็ต้องเจาะหน้าต่างเพื่อระบายอากาศ ฯลฯ ในขณะเดียวกัน เจ้าหน้าที่ก็ออกทำการฉีดวัคซีนป้องกันกาฬโรคให้แก่ประชาชนด้วย งานดังกล่าวได้ดำเนินไปโดยยากลำบากที่สุด แต่ก็ได้รับผลตอบแทนคุ้มค่า กล่าวคือ กาฬโรคซึ่งเคยระบาดต่อเนื่องกันมานานก็ได้หยุดชะงักลงไปถึง 4 ปี ภายหลังจึงได้ระบาดขึ้นอีกในพ.ศ. 2464 (ตายเพียง 9 ราย) เชื่อกันว่าถ้าหากราษฎรช่วยกันรักษาความสะอาดของเคหสถานอยู่เรื่อยไป โดยไม่ปล่อยปละละเลยในภายหลังแล้ว ก็ไม่น่าจะมีกาฬโรคเกิดขึ้นที่นครราชสีมาอีกเลย (พระบารามศนาคุณ, 2503)

ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 (2485) ความรู้ในเรื่องยาเบื่อหนูมีมากขึ้น เดิมใช้สารหนูผสมแป้งและปลาแห้งแล้วห่อเป็นก้อนๆ ซึ่งไม่เหมาะกับเมืองไทย เพราะเป็นเหยื่อแห้ง ทางกรมได้แนะนำให้ใช้เหยื่อเปียก เพราะหนูจะชอบกินมากกว่า โดยก่อนที่จะเบื่อก็ให้เหยื่อล่อเสียก่อน เช่น ใช้ข้าวสุกคลุกปลาใส่จานทิ้งไว้สักวัน พอวันที่ 5 จึงเอายาเบื่อคลุกลงไปด้วยหนูจะได้มากินและตายมาๆ ครั้งเดียว (วารสารโรคติดต่อ, 2528)

นอกจากการกำจัดหนูโดยใช้ยาเบื่อและดักด้วยกับดักและกรงแล้ว ทาง การยังต้องให้กาฬโรคยากับประชาชน ในการพยายามไม่ให้หนูเกิดมาก โรคชกปิดอาหาร ไม่ให้หนูกิน ทำบ้านเรือนให้สะอาด เก็บขยะมูลฝอยและสร้างบ้านให้กับหนูได้

หลังจากนั้น ภายหลังมหาสงครามเอเชียบูรพา ได้มีผู้คิดยาเบื่อหนูชนิดใหม่แทน สารหนู กองควบคุมโรคติดต่อจึงได้ใช้แคลเซียมคาบอเนตผสมกับดีดีที 10% พ่นฆ่าหมัดหนู ตามอาคารบ้านเรือนและโกดังเก็บของ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2493 ซึ่งเป็นปีที่กาฬโรคระบาดใหญ่ในท้องที่เขตเทศบาลเมือง จังหวัดนครราชสีมาได้ผลดี จากนั้น ก็ไม่พบผู้ป่วยที่เป็นกาฬโรคอีกเลย

อย่างไรก็ตาม กรรมการผู้เชี่ยวชาญขององค์การอนามัยโลก ได้ประชุมหารือ และลงความเห็นไว้เมื่อวันที่ 5-8 ตุลาคม พ.ศ. 2491 ว่าการใช้ยาฆ่าหมัดและการทำลายหนูคงจะทำให้กาฬโรคสูญสิ้นไปได้จากเมืองท่าและชุมทางในเมืองต่างๆ แต่คงจะไม่สามารถทำให้กาฬโรคในสัตว์ป่าหมดไปได้ จึงแนะนำให้มีการป้องกันกาฬโรคตามเมืองต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมืองท่าเรือและอากาศยานสำหรับประเทศไทย มีแหล่งที่ได้ทำการเฝ้าระวังโรค ได้แก่

1. จังหวัดชายแดนที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ จังหวัด เชียงราย, ตาก, กาญจนบุรี, ราชบุรี
2. บริเวณคลังเก็บสินค้าท่าอากาศยานกรุงเทพ
3. บริเวณคลังเก็บสินค้าท่าเรือกรุงเทพ
4. บริเวณค่ายอพยพผู้ลี้ภัยจากประเทศกัมพูชา
5. บริเวณวังไกลกังวล อำเภอหัวหิน ก่อนเสด็จแปรพระราชฐาน (กรณีพิเศษ)

วิเคราะห์

กาฬโรคเป็นโรคติดต่อร้ายแรงที่เกิดจากเชื้อจุลินทรีย์ *Pasteurella pestis* ปกติ เชื้อนี้ทำให้เกิดโรคประจำในกลุ่มสัตว์แทะ เช่นหนู มีหมัดหนูเป็นตัวแพร่กระจายโรค เมื่อสัตว์ดังกล่าวเป็นโรคจะตาย แต่ส่วนน้อยหายป่วยจากโรคแล้วแต่เชื้อกาฬโรคสามารถเจริญเติบโตอาศัยอยู่ได้ เรียกว่าเป็นพาหะของโรค เป็นตัวนำของโรคไปสู่สัตว์ต่างๆทำให้เกิดการระบาดภายในกลุ่มของสัตว์แทะอยู่เนืองๆ มนุษย์เป็นพาหะนำโรคโดย

(accidental host) ซึ่งบังเอิญถูกหมัดกัด เชื้อโรคที่อยู่ในหมัดก็จะเข้าสู่กระแสโลหิตของมนุษย์ เกิดเป็นกาฬโรคขึ้น กล่าวได้ว่า เชื้อโรคนี้จะกระจายจากหนูสู่หนู จากคนสู่คนได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก เป็นโรคระบาดที่องค์การอนามัยโลกประกาศถือว่าเป็นโรคที่ต้องควบคุมระหว่างประเทศ

ในอดีต เมื่อยังไม่ทราบว่ากาฬโรคเกิดจากเชื้อจุลินทรีย์ จึงยังไม่มีการใช้ยาฆ่าเชื้อโรคนานัก แพทย์สมัยโบราณรักษาตามอาการ ต่อมาเมื่อมีการสังเกตว่าหากมีหนูตายมากๆ จะเกิดการระบาดของกาฬโรคตามมาเสมอ ทำให้เกิดการเฝ้าระวังขึ้นจนหาสาเหตุแท้จริงได้ โดยที่โรคนี้เป็นโรคระบาดรุนแรง ต่างประเทศมีมาตรการควบคุมเข้มแข็ง ประเทศไทยได้มีนโยบายเปิดประเทศมานาน ได้รับมาตรการป้องกันที่ทันสมัยมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2448 ดังจะเห็นได้จากการที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าให้แพทย์ต่างประเทศ (นายแพทย์ไฮเอ็ด) ช่วยทำการระงับด้วยวิธีที่เข้มแข็งและทันสมัย กล่าวคือ การแยกผู้ป่วย การกักกันผู้อาจติดเชื้อไว้ 10 วัน เพื่อสังเกตอาการทั้งการทำลายแหล่งแพร่เชื้อ และเมื่อประชาชนในขณะนั้นยังไม่เข้าใจเหตุผลมาตรการป้องกันดังกล่าว เกิดการหวาดกลัวว่าจะถูกกักกัน และทรัพย์สินจะถูกทำลาย จึงไม่มีใครกล้ารายงานหรือกล้าเปิดเผยผู้เป็นโรค ทำให้การควบคุมไม่ได้ผลทางการได้ถอนปรนและให้คำแนะนำจนประชาชนมีความรู้เรื่องกาฬโรคและเข้าใจถึงความสำคัญของการรักษาความสะอาดถิ่นที่อยู่เพิ่มขึ้น ขณะเดียวกันประเทศก็ได้ติดตามและพัฒนาวิธีการใช้ยาเบื่อหนู ยาฆ่าหมัด ตลอดจนยาปฏิชีวนะที่เหมาะสมตามอย่างต่างประเทศ จนสามารถกำจัดกาฬโรคได้หมดสิ้นตั้งแต่ปีพ.ศ. 2495

สรุป

กาฬโรคเป็นโรคระบาดรุนแรงในอดีต เกิดจากเชื้อแบคทีเรียซึ่งอาศัยอยู่กับสัตว์จำพวกกิ้งก่าตะขา เมื่อยาได้พัฒนาทันสมัยขึ้น ประเทศมีสุขภาพที่ดีขึ้น โรคนี้ก็ถูกกำจัดจนหมดไปได้ แต่เชื้อกาฬโรคในสัตว์ป่าอาจมีหลบซ่อนอยู่ได้ จึงต้องเฝ้าระวัง และคอยปรับปรุงความสะอาดของสถานที่ ดูแลระวังไม่ให้หนูมาอาศัย ให้คำแนะนำที่ถูกต้องก็จะปลอดภัยต่อไป

บรรณานุกรม

ประเมิน จันทวิมล. "กาฬโรค" จดหมายเหตุทางการแพทย์ 35, (เม.ย.2495), 17-29.

ประเมิน จันทวิมล. "ประวัติโรคติดต่ออันตรายในประเทศไทย, แพทยศาสตร์ 1, 9:
789-794.

พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2519.

สมเจตน์ กุศลอุทัย และครรชิต ลิ้มปกาณจนารัตน์. "กาฬโรคในประเทศไทย". วารสาร
โรคติดต่อ 11, 4, (ต.ค.-ธ.ค.28), 414-8.

สารานุกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ, 2497-2527.

อุทัย สันธสาร. สารานุกรมไทย กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2516-2522.

สวัสดี้ แดงสว่าง. "การป้องกันควบคุมและการรักษากาฬโรค" วิทยาศาสตร์สุขภาพ ปีที่ 3
เล่ม 4 (2493) หน้า 491-510

Higbet HC "Plague in Bangkok city" จดหมายเหตุทางการแพทย์ 2 (เม.ย.2462),
21-60.

พระบาราศนราดรุ "บันทึกความจำของข้าพเจ้า" 2503, จากหนังสือแจกในพิธีพระราชทานเพลิงศพพระบาราศนราดรุ พ.ศ.2526

คุดทะราด

ความหมาย

คุดทะราด เป็นคำนามหมายความถึงชื่อโรคติดต่อชนิดหนึ่ง เป็นแผลเรื้อรัง บางรายแผลบานเหวอะเหวอะออกมีกลิ่นเหม็น เป็นแม่แผลให้แผลอื่นพอกไปอีก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2535)

โรคนี้เกิดจากเชื้อเกลียวสว่าน *Treponema pertenue* ติดต่อกันทางการสัมผัส โดยเชื้อโรคในน้ำเหลือง หรือแผลผู้ป่วยจะเข้าสู่ผู้สัมผัสทางผิวหนัง

ประวัติความเป็นมา

โรคคุดทะราดเป็นโรคติดต่อเรื้อรัง ซึ่งรู้จักมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 พบกันมากในหมู่ทาสที่ถูกนำมาจากทวีปแอฟริกา เป็นได้กับคนทุกเพศทุกวัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พบมากในเด็ก

ในประเทศไทยเชื่อกันว่า โรคคุดทะราดนี้มีมาแต่โบราณกาล เพราะแม้แต่ในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์ (กุ้ง) ก็เคยทรงพระประชวรด้วยโรคนี้ โรคคุดทะราดมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ภาคกลางเรียก "คุดทะราด" ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเรียก "ซีโม่" ภาคเหนือเรียก "มะละอ๊ก" ภาคใต้เรียก "เกตรา" แปลว่าโรคที่มากับเรือใบ และทางท้องถิ่นที่อยู่ใกล้ดินแดนกัมพูชาเรียก "ตะเมา" ในอดีตโรคนี้มักเป็นชุกชุมทางภาคอีสานและภาคใต้ สันนิษฐานว่า การแพร่ของโรคนี้มาจากด้านกัมพูชา

อาการของโรคคุดทะราดแบ่งเป็น 3 ระยะ ปรากฏตัวของเชื้อโรค ประมาณ 1 เดือน กล่าวคือ

ระยะที่ 1 อาการค่อยๆปรากฏ เช่น เพลีย มีไข้ปวดตามกล้ามเนื้อและกระดูก มีตุ่มปรากฏขึ้นอันเดียวหรือหลายอัน มีน้ำเหลืองใสๆค่อยๆโตขึ้น หรือแตกเป็นแผล เรียกว่า "แม่ผี" ครั้งแรกมีน้ำเหลือง ต่อไปนูนสูงขึ้น แดงจัดแล้วก็ตกสะเก็ด มักเป็นตามใกล้ปาก เหง้า หรือทุกแห่งที่ผิวหนังเป็นแผลซึ่งเชื้อโรคเข้าไป เด็กๆมักเป็นที่หน้าหรือริมฝีปาก แม้จะให้ลูกกินนมอาจจะปนน้ำนม

ระยะที่ 2 เกิดขึ้น 2-4 เดือนภายหลังระยะที่ 1 มีผื่นขึ้นเป็นเม็ด

เล็ก ๆ ทั่วตัว บางแห่งรวมตัวเป็นตุ่มใหญ่ๆ มีนัยกโลกเป็นสีแดง ตุ่มจะค่อยๆ โต มีอาการคัน บ้าง บางตุ่มจะผุแตกสะเก็ด ทำให้ผิวหนังตรงที่หายเป็นสีขาวและแผลบางตุ่มก็ขึ้นทยอยกันไป ขึ้นครั้งหนึ่งก็ปวดเมื่อยตามข้อ อาจเป็นเช่นนี้หลายเดือนหรือปีก็ได้ ถ้าตุ่มขึ้นที่เท้า เรียกกันว่าหน่อ ทำให้ปวดมาก อาจแตกเป็นแผล

ระยะที่ 3 ถ้าไม่ได้รับการรักษาตุ่มที่แตกแทนที่จะหายไป กลับคงที่อยู่อันหลายปี ก็ได้ เกิดเชื้อหุ้มข้ออักเสบ กระดูกอักเสบ ปวดเจ็บ บางตุ่มกลายเป็นแผลลึกหรือบวมเป็นปุ่มไป แม้หายแล้วก็คงเหลือเป็นก้อนแข็ง บางทีแผลอาจทะลุที่เพดานอ่อนทำให้แลเห็นจมูกโหว่

การติดต่อกันของโรคคุดทะราดนี้อาจติดต่อกันได้โดยการสัมผัสถูกต้องกับผู้ป่วย เชื้อโรคซึ่งมีอยู่ในน้ำเหลืองจะเข้าทางแผลและรอยถลอกของผู้ที่ไม่เป็นโรคนี้ บางทีเกิดจากการใช้เสื้อผ้า เครื่องใช้สอยของผู้ป่วย เช่นนอนเสื้อผ้าเดียวกัน ใช้เสื้อผ้าร่วมกับผู้ป่วย ซึ่งเป็นทางให้โรคติดต่อได้ทั้งสิ้น เมื่อมีคนหนึ่งเป็นขึ้นในครอบครัวแล้ว มักจะติดต่อเป็นเกือบทุกคน บางแห่งถือกันว่าเป็นโรคประจำต้องเป็นกันทุกคน และอยากให้เด็กเป็นกันเสียก่อนทุกคน เมื่อโตขึ้นจะได้ไม่เป็น ไม่เสียเวลาทำมาหากิน

การรักษาโรคคุดทะราดในอดีต ใช้วิธีเอาตะปูเผาไฟให้แดง จี้ลงบนหัวคุดทะราด ถ้าเม็ดตุ่มขึ้นมาอีก ก็ให้เอายาขาวเย็นเหนือ-ขาวเย็นใต้ สลับๆ กัน ต้ม เกลือรับประทาน เอน้ำตาลทรายแดงผสม กินสัก 3 หมื้อ ก็จะหายเป็นปกติ หรือใช้รักษาด้วยยาสมุนไพร โดยนำจุนสี รากแฝบ รากหนามมือ เสก อย่างละเท่าๆ กัน มาฝนน้ำปูนเป็นกระสาย แล้วทาที่เม็ด ตุ่มก็จะหายได้

การควบคุมโรคคุดทะราดได้ดำเนินการมาตั้งแต่ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยได้มีการจัดหน่วยเคลื่อนที่จากกองควบคุมโรคติดต่อ ออกปฏิบัติงานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ทำการบำบัดผู้ป่วยโดยวิธีฉีดยาเข้าสารหนู ระบายนี้อุปสรรคมากมาย ประการแรกยาที่ใช้ประเภทสารหนูต้องฉีดหลายเข็มจึงจะครบ ซึ่งต้องเสียเวลาหลายสัปดาห์ ทำให้การรักษาไม่เพียงพอ ขาดความต่อเนื่อง ประการที่สองได้แก่ความยากลำบากในการคมนาคม ทำให้โรคแพร่ระบาดต่อมาในภายหลัง

ปีพ.ศ. 2492 หลังจากสงครามโลกสงบแล้ว ยาเพนนิซิลินได้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย และเชื่อว่าโรคนี้มีทางปราบให้สงบได้ โดยอาศัยยาปฏิชีวนะประเภทนี้ กรมอนามัยได้ทำการสำรวจและทดลองบำบัดผู้ป่วยด้วยยาเพนนิซิลินในท้องที่บางจังหวัดใกล้กรุงเทพฯ ได้แก่ นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ เป็นต้น ได้รับผลเป็นที่พอใจ จึงได้เสนอโครงการต่อองค์การอนามัยโลก ซึ่งได้ส่งนายแพทย์ไลบีเยวี่ชาวมาเป็นที่ปรึกษา จากนั้น คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติโครงการควบคุมคุดทะราดเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2493 โดยองค์การอนามัยโลก (WHO) และกองทุนสงเคราะห์เด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) ให้การสนับสนุนส่งผู้เชี่ยวชาญ (นายแพทย์ฮักกินส์) อุปกรณ์ และทุนอบรม

การดำเนินการควบคุมโรคคุดทะราดได้แบ่งแผนปฏิบัติงานเป็น 2 ระยะ คือ ระยะที่ดำเนินการโดยหน่วยงานชำนาญพิเศษ (Mass Campaign) และระยะถาวร (Integration Phase)

1. ระยะของการดำเนินการโดยหน่วยงานชำนาญพิเศษ (Mass Campaign) นั้น ประกอบด้วยกิจกรรมหลักคือ การส่งเจ้าหน้าที่ออกไปสำรวจและบำบัดรักษาในท้องที่ (Initial Treatment Survey) การสำรวจครั้งแรกเริ่มดำเนินการในปีพ.ศ. 2493 โดยใช้สถานควบคุมคุดทะราด จังหวัดราชบุรี เป็นศูนย์กลางควบคุมการปฏิบัติงานและการฝึกอบรมของโครงการ (Headquarters) เพราะเป็นจังหวัดที่มีคุดทะราดมากในภาคกลาง แต่เนื่องจากการปฏิบัติงานมีปริมาณมาก และต้องครอบคลุมพื้นที่หลายจังหวัดจึงจัดให้มีสถานควบคุมคุดทะราดสาขา (Subheadquarters) ขึ้นหลายแห่งในจังหวัดต่างๆ เช่น อุบลราชธานี นครราชสีมา เป็นต้น ในการสำรวจประชาชนก็ได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่าต้องตรวจร่างกายประชาชนในท้องที่ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90 และพื้นที่ใดเมื่อได้ทำการสำรวจบำบัดรักษาครั้งแรก (Initial Treatment Survey) เสร็จสิ้นแล้ว หากอัตราชุกชุมของโรคยังสูงอยู่ ก็จะส่งหน่วยเคลื่อนที่ดำเนินการซ้ำอีกจนกว่าอัตราชุกชุมของผู้ป่วยระยะกำเริบต่ำกว่าร้อยละ 2

2. การควบคุมคุดทะราดระยะถาวร (Integration Phase) การดำเนินการในระยะนี้ให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขท้องถิ่นในส่วนภูมิภาคที่ผ่านการฝึกอบรมแล้ว โดยมีเจ้าหน้าที่ควบคุมคุดประจำอยู่จังหวัดละ 1-4 คน ให้การสนับสนุนเท่าที่จำเป็นโดยเริ่มโอน

มอบงานให้กับจังหวัดที่มีคุดทะราดเหลือน้อยก่อน วิธีการและเป้าหมายการสำรวจก็ต่างจาก
ระยะ Mass Campaign คือ ระยะถาวรใช้โรงเรียนเป็นจุดศูนย์กลาง สุขศึกษาให้ประ
ชาชนมารับการตรวจบำบัดรักษาในโรงเรียน ทั้งนี้เนื่องจากว่า ผลการสำรวจในระยะ Mass
Campaign พบว่าร้อยละ 80 ของโรคคุดทะราดมักเป็นกับเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 16 ปี ดัง
นี้เป้าหมายของระยะถาวรจึงมุ่งไปที่การสำรวจตรวจเด็กในกลุ่มอายุต่ำกว่า 16 ปี ให้
ได้มากกว่าร้อยละ 90 ขึ้นไป

ผลการสำรวจในระยะ Mass Campaign ซึ่งก่อนรณรงค์สำรวจได้ประ
มาณว่ามีจำนวนผู้ป่วยราว 200,000 ถึง 300,000 คนนั้น จากการสำรวจพ.ศ.2494 พบ
ว่าน้อยกว่าที่เป็นจริงถึง 5 เท่า และจากรายงานแสดงให้เห็นว่าคุดทะราดชุกชุมมากในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ ปีต่อมาจึงได้ขยายโครงการสาขาเพิ่มเติมในจังหวัด
ต่างๆจนเสร็จสิ้นระยะแรกในปีพ.ศ.2502 ปีพ.ศ.2503 องค์การอนามัยโลกได้ส่งทีมวิจัย
ประเมินผล(Treponematoses Advisory Team)เข้ามาช่วยประเมินสถานการณ์ และ
สรุปว่าสถานการณ์การระบาดของคุดทะราดอยู่ในระยะซบเซา(Regressive)จึงได้ทำการ
อบรมเจ้าหน้าที่สาธารณสุขท้องถิ่นเพิ่มขึ้นเพื่อให้ดำเนินการควบคุมเข้าสู่ระยะถาวร(Inte-
gration) ตามแผนปฏิบัติงาน จนถึงปีพ.ศ.2508 ได้ทำการสุ่มสำรวจหาผู้ป่วยคุดทะราด
ที่หลงเหลือ(Reconnaissance Survey) ในพื้นที่จังหวัดที่ไม่ได้รวมเข้าอยู่ในโครงการ
14 จังหวัด(ภาคเหนือ 8 จังหวัด และภาคกลาง 6 จังหวัด) พบว่ามีผู้ป่วยระยะติดต่อ
เพียง 10 คน จากจำนวนประชากรที่ได้ตรวจมากกว่า 500,000 คน ซึ่งน้อยกว่าร้อยละ
0.002 (พื้นที่ที่มีผู้ป่วยคุดทะราดระยะติดต่อดังที่น้อยกว่าร้อยละ 0.5 ของประชากรที่ได้ตรวจแล้ว
ให้ดำเนินการโอนมอบงานระยะถาวรได้) โครงการควบคุมคุดทะราดได้เริ่มต้นในปี พ.ศ.
2493 และสิ้นสุดลงในปีพ.ศ.2509 รวมระยะเวลาการดำเนินโครงการ 17 ปี และโรค
คุดทะราดเป็นโรคติดต่อโรคหนึ่งที่ได้กวาดล้างหมดไปจากประเทศไทย โดยมีนายแพทย์
สมบูรณ์ วิชโรทัย บุคคลสำคัญของกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้ที่มีบทบาทต่อการกวาดล้าง
โรคคุดทะราดในประเทศไทย เป็นที่ยอมรับกันจนทุกวันนี้(กองควบคุมโรคติดต่อ,2532)

วิเคราะห์

คุดทะราดรู้จักกันมาในเมืองไทยตั้งแต่สมัยโบราณ เคยก่อให้เกิดปัญหาตั้งแต่ระดับเจ้าฟ้าในสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงประชาชนทั่วไป การเรียกชื่อโรคนี้ก็มีแตกต่างกันไปตามภาคต่างๆ การติดต่อของโรคนี้เกิดจากการสัมผัสและใช้เสื้อผ้าร่วมกัน ดังนั้นเมื่อมีใครในครอบครัวเป็นขึ้นมา ในสมัยโบราณจึงมักจะติดต่อกันเกือบทุกคนในครอบครัวนั้นๆ จนเข้าใจว่าเป็นโรคประจำต้องเป็นกันทุกคนในครอบครัว (กองควบคุมการโรคและคุดทะราด, 2522) การรักษาที่ไม่มีวิธีที่แน่นอน คงปฏิบัติกันตามความเชื่อถือตั้งแต่ใช้ไปจนถึงการใช้สมุนไพร แต่ก็ไม่ใช่วิธีการรักษาที่ถูกต้อง เพราะยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับการเกิดโรค จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จึงได้มีการนำยาปฏิชีวนะพวกเพนนิซิลินมารักษาทั้งในกรุงเทพฯ และจังหวัดใกล้เคียง และมีการปฏิบัติงานของหน่วยชันสูตรพิเศษอย่างจริงจังตั้งแต่ปีพ.ศ. 2493 เป็นต้นมา (กองควบคุมโรคติดต่อ, 2532) โรคคุดทะราดจึงได้ถูกกวาดล้างไปจากเมืองไทย

สรุป

โรคคุดทะราดเคยเป็นโรคติดต่อที่พบได้ทุกภาคของประเทศไทยในอดีต และระบาดอยู่เป็นเวลานาน แม้จะไม่ทำให้ผู้ป่วยถึงแก่ความตายก็ตาม แต่ก็สามารถทำให้ผู้ป่วยบางส่วนเปลี่ยนรูปพิการได้ ในสมัยโบราณการรักษาโดยใช้ตะปูเผาไฟจึงบนทั่วคุดทะราดได้ผลบ้างก็คงจะเป็นผลจากการใช้ความร้อนฆ่าเชื้อโรคที่อยู่บริเวณแผล ทำให้แผลหยุดลุกลามได้และป้องกันการแพร่กระจายของโรค แต่ทำให้ผู้ป่วยทรมานด้วยความเจ็บปวด การใช้สมุนไพรก็ไม่ได้ผล จนกระทั่งได้มีการนำยาปฏิชีวนะที่สามารถฆ่าเชื้อโรคที่เป็นสาเหตุได้ โรคนี้จึงถูกปราบปรามจริงจัง จนจากกล่าวได้ว่าโรคนี้ในปัจจุบันแทบจะหมดไปจากเมืองไทยแล้ว

บรรณานุกรม

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ : 2531 : พิมพ์ครั้งที่ 4), หน้า 190

นพ.ฉัตรพงศ์ อนันตบุรี. "โรคคุดทะราดในเด็ก" วารสารสุขภาพ ปีที่ 11 ฉบับที่ 6
ประจำเดือนเมษายน พ.ศ.2525, หน้า 54-57.

กองควบคุมกามโรคและคุดทะราด กรมอนามัย. "กองควบคุมโรคคุดทะราด" วารสารสุขภาพปีที่ 5 ฉบับที่ 5 ประจำเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2522, หน้า 70-71

ร.ต.อ.เปี่ยม บุญะโชติ, ตำรายาไทยแผนโบราณ เล่ม 4 (พระนคร : ร.พ.
เฟื่องอักษร : มปป), หน้า 114-115.

มานัส ดุสิตสมัย, คู่มือรักษาโรคแผนปัจจุบันและการใช้ยารักษาโรค (พระนคร :
สำนักพิมพ์แพรววิทยา : 2517), หน้า 107-111.

กองควบคุมโรคติดต่อ "งานควบคุมโรคคุดทะราด" จากหนังสือ 15 ปี กองควบคุม
โรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.2532 หน้า 294-296

โรคเรื้อน

ความหมาย

เรื้อน เป็นคำพ้อง ความความถึง โรคผิวหนังซึ่งเป็นโรคติดต่อ ทำให้ผิวหนังเป็นผื่น คำสามัญเรียกว่า ขี้เรื้อน นั้นมีหลายชนิด บางชนิดทำให้นิ้วมือนิ้วเท้าหลุด เรียกว่า เรื้อนกุญแจ บางชนิดมีลักษณะเป็นผื่นคัน ทำให้ผิวหนังหนา หยาบ และอาจแตก มีน้ำเหลืองไหลหรือตกสะเก็ดในระยะหลัง มักเป็นตามบริเวณข้อเท้า หัวเข่า หรือที่มือเอื้อมไปเกาถึง เรียกว่า เรื้อนกวาง บางชนิดทำให้เป็นแผลสีขาว เรียกว่า เรื้อนน้ำเต้า(ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525)

ปัจจุบันเฉพาะคำว่า "โรคเรื้อน" หมายถึงโรคติดต่อเรื้อรังในคนที่เกิดจากเชื้อแบคทีเรียชื่อ มีซิโคแบคทีเรียม เลแปร์ ซึ่งชอบฝังตัวตามอวัยวะต่างๆ ทำให้เกิดอาการต่างๆ เช่น ผื่นคัน ระบบประสาท เชื้อบุทางเดินหายใจส่วนบน เป็นต้น โรคเรื้อนของผิวหนัง บางชนิดเป็นวงต่างๆ ไม่มีเหงื่อออกตามบริเวณต่างๆ นั้น และมีอาการชาตามโรคเรื้อนที่เป็นกับผิวหนังอีกชนิดหนึ่งมีลักษณะเป็นตุ่มขึ้นตามใบหน้า หู และทั่วไปตามมือเมื่อมีลักษณะสีแดงหรือน้ำตาลเข้ม ซึ่งโรคเรื้อนระยะนี้เป็นระยะที่ติดต่อและแพร่เชื้อได้ง่าย โรคเรื้อนชนิดที่เป็นกับระบบประสาท ทำให้เกิดอาการต่างๆ เช่น กล้ามเนื้อไม่มีแรง แขนขา นิ้วมืองีบ และงอ หรือเป็นอัมพาต เดินเท้าตก ปากเบี้ยว หลับตาไม่ลง เป็นต้น

โรคเรื้อนติดต่อกันได้โดยการสัมผัส ใกล้ชิด คลุกคลีหรือใช้เครื่องนุ่งห่ม สิ่งของร่วมกับผู้ป่วยระยะติดต่อเป็นระยะเวลานานๆ

ประวัติความเป็นมา

โรคเรื้อนมีชื่อเรียกอย่างอื่น เช่น ขี้ขูด กุญแจ ไทโกว หูหนาดาลื้อ โรคใบไม้ โรคพยาธิเนื้อตาย โรคผิวน้ำ เป็นต้น โรคเรื้อนเป็นโรคติดต่อเรื้อรังเฉพาะในคน ในอดีตประชาชนมีความเชื่อว่า เป็นโรคเวรกรรม รักษาไม่หาย หรือ เกิดจากกินอาหารผิด เลือดลมไม่ดี หรือเกิดจากแมลงกัดต่อย

โรคเรื้อนเป็นโรคที่มีมานานแล้ว จากรายงานของกรมควบคุมโรคติดต่อกล่าวไว้ว่า เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2448 นายแพทย์เจมส์ แมคเคน ได้เข้าเฝ้าสมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชานุภาพ เพื่อทูลเสนอความคิดในการช่วยเหลือผู้ป่วยโรคเรื้อนเพิ่มเติมจากงานช่วยเหลือผู้ป่วยด้วยไข้ทรพิษและมาลาเรียที่นายแพทย์เจมส์ แมคเคน ดำเนินการที่จังหวัดเชียงใหม่ ตั้งแต่พ.ศ. 2431 จากนั้น วันที่ 1 สิงหาคม พ.ศ. 2451 สถานพยาบาลโรคเรื้อนแห่งแรกจึงได้ก่อตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ โดยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการมอบที่ดินบนเกาะกลาง อำเภอมือง จังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 400 ไร่ สำหรับใช้เป็นสถานที่ก่อสร้างสถานพยาบาลและเรือนแพในการให้การบำบัดรักษาและเป็นที่อยู่อาศัยของผู้ป่วย มีผู้กล่าวว่าสถานพยาบาลแห่งนี้จะเป็นสถานพยาบาลโรคเรื้อนแห่งแรกในทวีปเอเชีย เนื่องจากในสมัยนั้น สมาคมสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคเรื้อนในประเทศอินเดียเพิ่งจะจัดตั้งขึ้น และยังไม่ได้รับความช่วยเหลือจากสหราชอาณาจักรเป็นกอบเป็นกำ สถานพยาบาลแห่งนี้ซึ่งต่อมาใช้ชื่อว่า สถาบันแมคเคน ได้อยู่ในความอุปการะของสภากาชาดสยาม ตั้งแต่พ.ศ. 2467 และสมาคมสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคเรื้อนระหว่างประเทศให้การสนับสนุนตลอดมา

พ.ศ. 2466 ในกรุงเทพฯ มีผู้ป่วยโรคเรื้อนปรากฏอยู่ประมาณ 1,000 คน ผู้ป่วยบางรายขาดที่พักอาศัยและสถานบำบัดโรค โดยพระมหากษัตริย์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระศรีสวรินทราบรมราชเทวี พระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า องค์สภานายิกา สภากาชาดสยาม ทรงพิจารณาเห็นว่าโรงพยาบาลโรคเรื้อนแห่งเดียวไม่เพียงพอต่อการสงเคราะห์ผู้ป่วยโรคเรื้อนทั่วประเทศ จึงทรงมีพระราชดำริให้สภากาชาดสยามจัดตั้งสำนักคนป่วยโรคเรื้อนขึ้นในบริเวณบ่อน้ำเจ้าสรวงราช ตำบลบางหญ้าแพรก อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีเนื้อที่ 86 ไร่ 3 งาน 68 ตารางวา และทรงรับค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้ป่วยและการจัดตั้งสำนักคนป่วยโรคเรื้อนไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ทรงบริจาคทรัพย์ส่วนพระองค์ร่วมกับพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการบริพาร พ่อค้าคหบดี ใต้เงินรวมทั้งสิ้น 124,626.22 บาท โดยให้กรมแผนที่ทหารรับผิดชอบทำแผนที่บริเวณก่อสร้าง และกรมสาธารณสุขได้มอบหมายให้นายชาร์ลส์ เบรกแลง เป็นสถาปนิกออกแบบและกำกับการก่อสร้างจนสำเร็จ วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2466 สมเด็จพระพันวัสสาอัย

ยิกาเจ้า องค์สภานายิกาสภาภาชาดสยามได้เสด็จเป็นองค์ประธานในวันพระราชพิธีเปิดสำนักคนป่วยโรคเรื้อนพระประแดง ประกอบด้วยอาคารที่ทำการบนหอรับตัวป่วยไข้เจ้าสมิง-พราหมณ์ อาคารรักษาพยาบาลรวม 15 ห้อง อาคารผู้ช่วยหลังใหญ่ 3 หลัง หลังเล็ก 18 หลัง โรงปรุงอาหารและเรือนพักคนยาม

พ.ศ.2468 คณะมิชชันนารี โดยมีนายแพทย์เอ็ดวิน บี แม็คดาเนียล ได้จัดตั้งโรงพยาบาลโรคเรื้อนที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ที่ตำบลบ้านชะเอียน อำเภอเมือง อีกแห่งหนึ่ง โดยรัฐบาลจ่ายเงินอุดหนุนให้ปีละ 4,000.00 บาท จนถึงปีพ.ศ.2484 จึงได้โอนให้เป็นกิจการของกรมสาธารณสุข พร้อมทั้งยกที่ดิน 175 ไร่ ที่ตำบลพุดหง อำเภอรัตนพิบูลย์ ให้ปรับปรุงเป็นสถานที่ทำการนิคมโรคเรื้อนพุดหง โดยต่อมาได้ยกที่ดินของโรงพยาบาลมิชชันนารีเดิมให้แก่กระทรวงกลาโหม เพื่องานราชการทหารในปีพ.ศ.2496

พ.ศ.2470 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จเปิดสถานพยาบาลและทรงเยี่ยมผู้ป่วย ณ สถาบัน แมคเคน จังหวัดเชียงใหม่ และมีพระราชกระแสรับสั่งว่า มีพระราชประสงค์ให้พระราชอาณาจักรของพระองค์รอดพ้นจากภัยของโรคนี้ ขอให้รัฐบาลและสภาภาชาดสยามให้การสนับสนุนและควบคุมโรคนี้ให้หมดไปโดยเร็ว ต่อมาในปีพ.ศ.2472 สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เสด็จสถาบันแมคเคน เพื่อทรงเยี่ยมผู้ป่วยโรคเรื้อนและดูแลผลการดำเนินงานที่สภาภาชาดสยาม ให้การสนับสนุนสถานพยาบาลแห่งนี้

พ.ศ.2477 กรมสาธารณสุข ซึ่งสังกัดอยู่กับกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้น ได้พิจารณาเห็นว่าผู้ป่วยโรคเรื้อนเกิดขึ้นมากมายหลายจังหวัด และเป็นโรคที่ประชาชนรังเกียจ จึงจำเป็นต้องควบคุมให้รัดกุมยิ่งขึ้น กระทรวงมหาดไทยจึงขอโอนกิจการสำนักคนป่วยโรคเรื้อนพระประแดงจากสภาภาชาดสยามไปดำเนินการ สำนักคนป่วยโรคเรื้อนพระประแดงจึงได้โอนสังกัดไปอยู่กับกรมสาธารณสุข เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ.2477 และเปลี่ยนชื่อเป็น โรงพยาบาลโรคเรื้อนพระประแดง ขยายการรับผู้ป่วยโรคเรื้อนขึ้นเป็นจำนวน 200 คน และในปีพ.ศ.2478 รัฐบาลได้ก่อตั้งสถานพยาบาลศรีฐาน จังหวัดขอนแก่น (บริเวณมหาวิทยาลัยขอนแก่นปัจจุบัน) เป็นสถานพยาบาลให้การบำบัดรักษาและที่พักอาศัยแก่ผู้ป่วยโรคเรื้อนภาคตะวันออกเฉียงเหนืออีกแห่งหนึ่ง ครั้นต่อมาเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2485 ได้มีประกาศพระราชกฤษฎีกาสถาปนากรมสาธารณสุขให้เป็นกระทรวงสา-

สาธารณสุข ประกอบด้วยส่วนราชการคือ สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี สำนักงานปลัดกระทรวง กรมการแพทย์ กรมประชาสัมพันธ์ กรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ และกรมสาธารณสุข โรงพยาบาลโรคเรื้อนพระประแดงจึงได้ย้ายสังกัดไปอยู่กับกรมการแพทย์ ในระยะนี้ได้มีการจัดตั้งนิคมโรคเรื้อนต่างๆเพิ่มขึ้น และต่อมาเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2495 กรมสาธารณสุขได้เปลี่ยนชื่อเป็น กรมอนามัย รับผิดชอบด้านอนามัยส่วนบุคคล อนามัยชุมชน การส่งเสริมสุขภาพอนามัยและการป้องกันโรค และได้ตั้งหน่วยงานระดับกองคือ กองควบคุมโรคเรื้อน เพื่อรับผิดชอบการปฏิบัติงานควบคุมโรคเรื้อน โรงพยาบาลโรคเรื้อนพระประแดง จึงได้ย้ายไปสังกัดอยู่กับกองควบคุมโรคเรื้อน และเปลี่ยนชื่อเป็น สถานพยาบาลพระประแดง

โครงการควบคุมโรคเรื้อนในส่วนภูมิภาคได้เริ่มดำเนินการอย่างจริงจัง โดยเริ่มดำเนินการสำรวจสถานการณ์ทั่วประเทศในปีพ.ศ. 2496 กระทรวงสาธารณสุข องค์การอนามัยโลกและกองทุนสงเคราะห์เด็กแห่งสหประชาชาติ ทำการสำรวจหาจำนวนผู้ป่วยและอัตราความชุกชุมโรค ซึ่งผลการสำรวจได้ประมาณการไว้ขณะนั้นว่า มีจำนวนผู้ป่วยโรคเรื้อนทั่วประเทศประมาณ 140,000 คน ด้วยอัตราความชุกชุมโรคคาดคะเน 5 ต่อพันประชากร หลังจากนั้นกองควบคุมโรคเรื้อนจึงได้กำหนดแผนการเตรียมการเพื่อรณรงค์ควบคุมโรค โดยจัดตั้งหน่วยควบคุมโรค โดยจัดตั้งหน่วยควบคุมโรคเรื้อนที่จังหวัดขอนแก่นเป็นแห่งแรกในปีพ.ศ. 2498

ในปีพ.ศ. 2499 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลปัจจุบัน ทรงสนพระราชหฤทัยในการดำเนินงานควบคุมโรคเรื้อนที่จังหวัดขอนแก่น จึงโปรดเกล้าฯให้อธิบดีกรมอนามัย (นายแพทย์สวัสด์ แดงสว่าง) กราบบังคมทูลถวายรายงานเพื่อทรงทราบ จึงได้มีพระราชกระแสรับสั่งให้เร่งรัดขยายงานควบคุมโรคนี้ให้หมดไปโดยเร็ว และให้ดำเนินการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ พัฒนาบุคลากร รวมทั้งการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานให้ดำเนินการได้เร็วยิ่งขึ้น อีกทั้งยังโปรดเกล้าฯพระราชทานทุนอาโนมิตัลเป็นทุนเริ่มแรกจำนวน 175,064.75 บาท ในการนี้ สมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ ได้พระราชทานเงินส่วนพระองค์สมทบอีก 100,000.00 บาท เพื่อใช้จ่ายในการจัดตั้งอาคารใช้เป็นสถานที่อบรมเจ้าหน้าที่งานบำบัดโรคเรื้อนขึ้นในสถานพยาบาลพระประแดง

ต่อมาได้เสด็จพระราชดำเนินมาในพิธีวางศิลาฤกษ์ พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2501 (ซึ่งต่อมาได้กำหนดให้วันที่ 16 มกราคม เป็นวันราชประชาสมาสัยของทุกปี)

เมื่อความทราบถึงพระบรมวงศานุวงศ์ ประชาชน สมาคม และบรรดาชาวต่างประเทศทั้งหลาย จึงพร้อมใจกันจัดงานต่างๆ หาเงินโดยเสด็จพระราชกุศล ก่อสร้างอาคารจนเสร็จสิ้นรวม 4 หลัง เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 1,236,600.00 บาท และทรงโปรดเกล้าฯพระราชทานนามสถาบันแห่งนี้ว่า สถาบันราชประชาสมาสัย เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ.2502 (สถาบันราชประชาสมาสัยอยู่ในสังกัดกองโรคเรื้อนและรับผิดชอบงานฝึกอบรมและวิจัยจนถึงปัจจุบัน) เมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดสถาบันราชประชาสมาสัย ในวันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2503 ยังได้พระราชทานทรัพย์อีกจำนวนหนึ่งให้กระทรวงสาธารณสุขใช้เป็นทุนก่อตั้ง มูลนิธิราชประชาสมาสัย ซึ่งได้จดทะเบียนมูลนิธิฯ เมื่อวันที่ 2 สิงหาคม พ.ศ.2503 และได้ทรงรับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ.2504 ปัจจุบันมูลนิธิฯ และคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ยังคงปฏิบัติหน้าที่สนองพระราชประสงค์ สนับสนุนงานควบคุมโรคเรื้อนของกระทรวงสาธารณสุขตลอดมา ผลจากพระมหากรุณาธิคุณและพระราชดำรินี้เอง กองควบคุมโรคเรื้อนสามารถผลิตบุคลากรออกปฏิบัติงานควบคุมโรคเรื้อนในส่วนภูมิภาคจังหวัดต่างๆ ผนวกกับการสนับสนุนของผู้บริหารส่วนราชการในอดีตส่งเสริมให้กองควบคุมโรคเรื้อนจัดตั้งฐานปฏิบัติงานคือ ศูนย์โรคเรื้อนระดับภาคขึ้น 4 ภาค ประกอบด้วย ศูนย์โรคเรื้อนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดขอนแก่น ศูนย์โรคเรื้อนภาคเหนือ จังหวัดลำปาง ศูนย์โรคเรื้อนภาคตะวันออก จังหวัดชลบุรี และศูนย์โรคเรื้อนภาคกลาง ซึ่งมีที่ทำการ 2 แห่ง คือ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ และที่อาคารภูพานิมิต วัดมกุฏกษัตริยาราม จังหวัดกรุงเทพฯ โดยมีหน่วยงานย่อยสังกัดศูนย์โรคเรื้อนภาคคือ สำนักงานควบคุมโรคเรื้อนแขวง อีก 14 แห่ง นิคมโรคเรื้อน 13 แห่ง (ตั้งขึ้นระหว่าง พ.ศ.2491-2496) และหน่วยบำบัดโรคผิวหนัง จังหวัดพระนคร-ธนบุรี สำหรับภาคใต้มีสำนักงานแขวงนครศรีธรรมราชและแขวงยะลารับผิดชอบพื้นที่

ในระหว่างพ.ศ.2498-2513 งานควบคุมโรคเรื้อนได้รณรงค์ในรูปแบบโครงการชานักพิเศษ สืบวจค้นหาผู้ป่วยและให้การบำบัดรักษาที่บ้าน (Domiciliary Approach)

แทนการใช้วิธีแยกกักกันในสถานพยาบาล จนสามารถปฏิบัติงานครอบคลุมทุกจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคเหนือ รวม 40 จังหวัด ในระยะเวลา 14 ปี (พ.ศ.2500-2513) สามารถลดอัตราความชุกชุมโรคจาก 5 ต่อพันประชากร เหลือ 1.24 ต่อพันประชากรในปี พ.ศ.2514 และมีจำนวนผู้ป่วยที่ตรวจพบและได้รับการรักษารวมทั้งสิ้น 111,772 คน (ร้อยละ 79.8 ของจำนวนผู้ป่วย คาดคะเนในปีพ.ศ.2496) มีผู้ป่วยที่จำหน่ายเพราะรักษาเพียงพอรวมทั้งสิ้น 33,653 คน (ร้อยละ 24 ของจำนวนผู้ป่วย คาดคะเนในปีพ.ศ.2496)

ในปีพ.ศ.2506 รัฐบาลได้มีแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สถานพยาบาลศรีฐานจึงได้ถูกย้ายไปอยู่ที่ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่นเพื่อปรับปรุงพื้นที่เดิมก่อสร้างเป็นมหาวิทยาลัยขอนแก่น และปรับปรุงสถานพยาบาลศรีฐานให้เป็นสถานพยาบาลเฉพาะโรคใช้ชื่อว่า สถานพยาบาลโนนสมบูรณ์ จนถึงปัจจุบัน ในปีเดียวกันมูลนิธิสังเคราะห์คนเป็นโรคเรื้อน โดยมี สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช วัดมกุฏกษัตริยาราม ทรงเป็นประธานมูลนิธิฯ ได้รวบรวมเงินจากการบริจาคเป็นมูลค่า 5 แสนบาท และได้รับสมทบจากกรมอนามัยอีก 1 แสนบาท จนสามารถก่อสร้างอาคาร 3 ชั้น ในที่ดินของวัดมกุฏกษัตริยาราม ด้านถนนประชาธิปไตย ทรงประทานนามอาคารนี้ว่า ดิถุภณานิรมิต เปิดทำการเมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2506 โดยกำหนดวัตถุประสงค์คือ ใช้เป็นสถานที่ตรวจและบำบัดโรคผิวหนังและโรคเรื้อนแก่ประชาชนทั่วไป ใช้เป็นสถาบันกลางของแพทย์โรคผิวหนัง จากชมรมแพทย์โรคผิวหนังที่มาช่วยงานในขณะนั้น และใช้เป็น ที่ทำการศูนย์ควบคุมโรคเรื้อนภาคกลาง (ศูนย์โรคเรื้อนเขตนครหลวง หรือศูนย์โรคเรื้อนเขต 1 ในปัจจุบัน)

ในปีพ.ศ.2515 ได้มีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 216 แบ่งส่วนราชการของกระทรวงสาธารณสุขใหม่ โดยเปลี่ยนชื่อกรมอนามัย เป็น กรมส่งเสริมสาธารณสุข และจัดตั้งกรมการแพทย์และอนามัยขึ้น โดยรวมงานบางส่วนของกรมอนามัย กรมการแพทย์ และสำนักงานปลัดกระทรวงฯ เข้าไว้ในความรับผิดชอบของ กองควบคุมโรคเรื้อน (รวมทั้งสถานพยาบาลพระประแดง) กองควบคุมโรคติดต่อ กองควบคุมกามโรคและคุตทะราด กองควบคุมวัณโรค กองควบคุมโรคเท้าช้าง และกองกำจัดไข้มาลาเรีย ซึ่งสังกัดกรมอนามัยเดิม จึงได้ย้ายสังกัดไปอยู่กับกรมการแพทย์และอนามัย จนกระทั่งเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม

พ.ศ. 2517 ได้มีพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการของกระทรวงสาธารณสุขอีกครั้งหนึ่ง ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 91 ตอนที่ 210 ให้จัดตั้งส่วนราชการระดับกรมขึ้นใหม่ ใช้ชื่อว่า กรมควบคุมโรคติดต่อ หน่วยงานระดับกองที่รับผิดชอบงานควบคุมโรคติดต่อต่างๆ จึงได้โอนมาสังกัดกรมควบคุมโรคติดต่อ และได้ยกฐานะของสถานพยาบาลเฉพาะโรคต่างๆ ซึ่งเดิมสังกัดกองวิชาการให้เป็นโรงพยาบาลเฉพาะโรค มีฐานะเป็นหน่วยงานระดับกอง แยกมาสังกัดกรมควบคุมโรคติดต่อโดยตรง สถานพยาบาลพระประแดง จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงพยาบาลพระประแดงจนถึงปัจจุบัน โครงสร้างกองโรคเรื้อนจึงได้เปลี่ยนแปลงไป ยุบศูนย์โรคเรื้อนภาคและสำนักงานควบคุมโรคเรื้อนเขตรวม 10 เขต สถานบำบัดโรคผิวหนังในเขตกรุงเทพมหานคร สถานพยาบาลโนนสมบูรณ์และหน่วยโรคเรื้อนจังหวัดในสังกัดของศูนย์โรคเรื้อนเขตต่างๆ รวม 28 หน่วย

ในระหว่างปี พ.ศ. 2515-2519 กระทรวงสาธารณสุขได้กำหนดนโยบายในแผนพัฒนาการสาธารณสุขแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ให้ปรับปรุงและขยายการบริการรักษาพยาบาลรวมทั้งงานควบคุมโรคติดต่อในรูปแบบของการบริการสาธารณสุขผสมผสานเป็นการถาวร เป้าหมายการฝึกอบรมและพัฒนาบุคลากรเพื่อปฏิบัติงานควบคุมโรคเรื้อน จึงได้มุ่งเน้นไปสู่การฝึกอบรมแพทย์และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขท้องถิ่น ให้มีความรู้ความเข้าใจในนโยบายและกลวิธีการปฏิบัติควบคุมโรคเรื้อน การฝึกอบรมได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงระยะเวลาระหว่าง พ.ศ. 2515-2519 และได้โอนมอบพื้นที่การปฏิบัติงานควบคุมโรคเรื้อนให้สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบไปดำเนินการรวมทั้งสิ้น 67 จังหวัด โดยมีศูนย์โรคเรื้อนเขตเป็นผู้สนับสนุนทางวิชาการและปฏิบัติงานเสริมในส่วนที่จำเป็น

ต่อมาในปี พ.ศ. 2527-2531 กรมควบคุมโรคติดต่อได้ดำเนินการปรับปรุงโครงสร้างการแบ่งส่วนราชการในส่วนภูมิภาคใหม่ โดยจัดตั้งสำนักงานควบคุมโรคติดต่อเขตขึ้น 12 เขต ให้เป็นหน่วยงานระดับกองในส่วนภูมิภาคโดยให้ศูนย์วิชาการโรคติดต่อเขตต่างๆ (ยกเว้นศูนย์มาลาเรียเขตและหน่วยงานมาลาเรีย) แยกจากกองวิชาการไปสังกัดสำนักงานควบคุมโรคติดต่อเขตศูนย์โรคเรื้อนเขต สถานบำบัดโรคผิวหนังสถานพยาบาลโนนสมบูรณ์ และนิคมโรคเรื้อน จึงได้โอนไปสังกัดสำนักงานควบคุมโรคติดต่อเขต นับตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2531 และกองโรคเรื้อนได้ย้ายสถานที่ทำการไปตั้งอยู่ ณ ซอยโรงพยาบาลบำราศนราดูร ตำบลตลาดขวัญ อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2531 (กองควบคุมโรคติดต่อ, 2532)

วิเคราะห์

เมื่อพูดถึงโรคเรื้อน คนส่วนมากจะมีความรังเกียจและไม่อยากได้ยินได้ฟังคำนี้เลย เพราะทุกคนมักและมองสภาพไปว่า ผู้ที่ป่วยเป็นโรคเรื้อนนั่นจะต้องเป็นคนที่มึนลักษณะอาการน่าเกลียด น่ากลัว สมเพทน่าขยะแขยง และไม่อยากจะเข้าใกล้ และคิดว่ามันติดต่อกันง่าย โดยนึกไปว่า ผู้ป่วยโรคนี้จะต้องมือเท้าพิการ หงิกงอ กุดตัวน หูหนาตาเลื้อ มีแผลที่เท้ามือเป็นที่รังเกียจเมื่อพบเห็น แต่ความเป็นจริงแล้ว ผู้ป่วยโรคเรื้อนนี้นั้นมีจำนวนน้อยมากที่มีลักษณะอาการดังกล่าว ผู้ป่วยส่วนมากจะไม่พิการหรือน่าเกลียด น่ากลัวอย่างนั้นเพราะว่าเมื่อป่วยและเริ่มแสดงอาการเป็นโรคเรื้อนในระยะแรก คนส่วนมากไม่ทราบว่าเป็นโรคเรื้อนจึงปล่อยปละละเลยไม่รักษา นานๆ เข้าโรคก็กำเริบหรือทำให้พิการได้

โรคเรื้อนติดต่อกันโดยการสัมผัสอยู่ใกล้ชิด คลุกคลีหรือใช้เครื่องนุ่งห่มสิ่งของร่วมกับผู้ป่วยระยะติดต่อกันเป็นระยะเวลานานๆ และเด็กมีโอกาสติดโรคมากกว่าผู้ใหญ่ เพราะเด็กมีความต้านทานโรคในร่างกายน้อยกว่าผู้ใหญ่ และในสมัยก่อนเชื่อว่าโรคเรื้อนนี้นั้นเป็นโรครักษาไม่ได้ แต่ในปัจจุบันมียาและวิธีที่จะรักษาโรคนี้ให้หายขาด ถ้าผู้ป่วยได้รับการรักษาตั้งแต่เริ่มมีอาการปรากฏเป็นโรคเรื้อน ในอดีตทางการเองก็ได้ให้ความสนใจการควบคุมโรคเรื้อนตั้งแต่พ.ศ. 2451 โดยการแยกผู้ป่วยเพื่อป้องกันการแพร่เชื้อ จากการสำรวจของเจ้าหน้าที่ฝ่ายโรคเรื้อนเมื่อพ.ศ. 2460 พบว่าโรคนี้กระจายไปทั่วประเทศเกือบมีจำนวนเท่าๆกันทุกจังหวัด แต่มีจำนวนมากที่สุดในมณฑลร้อยเอ็ด และจำนวนน้อยที่สุดที่มณฑลปัตตานี โดยมีผู้ชายเป็นโรคเรื้อนเกือบเป็น 2 เท่าของผู้หญิง (พระยาสุรเวทวิจักขณ์, 2468) ในระยะต่อมา เมื่อมีการพัฒนายารักษาโรคให้มียุคภาพดีขึ้นจากซีกโลกตะวันตก รัฐบาลก็ได้ให้บริการสาธารณสุข จนสามารถลดอัตราการความชุกชุมของโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพตามลำดับ

สรุป

โรคเรื้อนเป็นโรคติดต่อเรื้อรังที่มีการเปลี่ยนแปลงที่บริเวณผิวหนัง จนทำให้มีลักษณะอาการน่าเกลียดน่ากลัว เป็นที่รังเกียจของสังคม ติดต่อกันโดยการสัมผัส อยู่ใกล้ชิดกันกับผู้ป่วยเป็นระยะเวลานานๆ พบได้ทุกภาคของประเทศไทย เดิมในสมัยโบราณ

เชื่อว่า เป็นโรคเวอร์กรรมหรือจากกินอาหารผิด รักษาไม่หาย จึงได้มีการก่อตั้ง
สถานพยาบาลโรคเรื้อน เพื่อให้การดูแลรักษาผู้ที่เป็โรคนี้ โดยแยกผู้ป่วยออกไปรักษา
โดยเฉพาะ ในปัจจุบันสามารถรักษาหายได้ และสามารถควบคุมการระบาดของโรคนี้ได้แล้ว

บรรณานุกรม

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
อักษรเจริญทัศน์ : 2531 : พิมพ์ครั้งที่ 4), หน้า 704

กองโรคเรื้อน, กองควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข "ความรู้เรื่องโรคเรื้อน
สำหรับประชาชน" วารสารสุขภาพ ปีที่ 7 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนธันวาคม
พ.ศ.2522, หน้า 9-18

พระยาอายุรเวทวิจักษณ์ "ปัญหาเรื่องการป้องกันโรคเรื้อนในประเทศไทย" จดหมาย
เหตุทางแพทย์ เล่ม 8 เม.ย.-ธ.ค. พ.ศ.2468 หน้า 37-74

กองควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข "งานควบคุมโรคเรื้อน" ในหนังสือ 15 ปี
กองควบคุมโรคติดต่อ พ.ศ.2532, 306-311

มอ ง ค ร อ

ค ว า ม ห ม า ย

คำว่า มอ ง ค ร อ เป็นคำนาม หมายถึง โรคหลอดลมโป่งพอง มีเสมหะคั่งอยู่มากกว่าปกติในส่วนที่พอง ทำให้มีอาการไอเรื้อรัง จะไอหนักในเวลาเช้ามืด(ราชบัณฑิตยสถาน, 2523)

มอ ง ค ร อ เป็นศัพท์ทางแพทย์แผนโบราณของไทย แปลว่า อาการเสมหะคั่งอยู่ในช่องหลอดลม หรือมีเสมหะอยู่ในอวัยวะทางเดินหายใจ ซึ่งอาจเป็นผลเนื่องมาจากเป็นโรคหืดเรื้อรัง หรือมีการอักเสบของอวัยวะทางเดินหายใจ เช่น โรคปอดบวม หรือกระทั่งโรคหืด(ขุนพิทยาสุขกิจ, 2516)

ป ระ ว ิ ต ติ ค ว า ม เ ป น มา

มอ ง ค ร อ ซึ่งในปัจจุบันก็คือโรคหลอดลมโป่งพองนั้น เป็นโรคเกี่ยวกับระบบทางเดินหายใจชนิดหนึ่ง และมักพบได้เสมอๆ เช่นเดียวกับวัณโรคปอด สาเหตุของโรคนี้นี้เชื่อว่าเกิดจากหลายอย่างด้วยกันคือ การสูบบุหรี่ ซึ่งถ้าเป็นในสมัยก่อนก็คงสูบบุหรี่ในรูปของใบจากยัดใส่ยาสูบลงไป นอกจากนี้ยังมีสาเหตุมาจากอากาศเป็นพิษและอายุ เพราะเมื่อมีอายุมากขึ้นก็มีโอกาสเป็นโรคนี้นี้ได้มากขึ้น เนื่องจากเนื้อเยื่อปอดเสื่อมสภาพได้ตามอายุที่สูงเพิ่มขึ้น ในบางครั้งมอ ง ค ร อ หรือโรคหลอดลมโป่งพองนี้ อาจจะเป็นมาแต่กำเนิดหรือเกิดตามหลังโรคปอดอักเสบ วัณโรคปอดและโรคติดเชื้ออื่นๆในปอดได้

โรคหลอดลมโป่งพองนี้ มีการเปลี่ยนแปลงทางพยาธิสภาพที่ถ่วงลง กล่าวคือ เมื่อมนุษย์หายใจเอาควันพิษจากบุหรี่หรือจากอากาศเป็นพิษเข้าไปในปอดนานเข้า จะทำให้เกิดการอักเสบของหลอดลมทั้งเล็กและใหญ่อย่างเรื้อรัง ทำให้ผนังหลอดลมหนาขึ้น รูของหลอดลมเล็กแคบลง ทำให้หลอดลมในปอดโป่งพอง น้ำเมือกที่หลั่งออกมาจากหลอดลมจะขังอยู่ เมื่อน้ำเมือกเหล่านี้แห้งลง ก็จะกลายเป็นเสมหะข้น ซึ่งเชื้อโรคต่างๆชอบเข้าไปอาศัยและเป็นผลทำให้เสมหะนั้นเป็นหนอง

คนที่ป่วยเป็นโรคหลอดลมโป่งพองนั้นจะมีการไอเรื้อรัง มักไอมากตอนตื่นนอน ตอนเช้า หรือเวลาเปลี่ยนท่า เช่น จากท่านอนหงายเป็นนอนตะแคงหรือนอนคว่ำหรือจากท่านอนเป็นท่านั่ง เป็นต้น การไอแต่ละครั้งจะมีเสมหะออกมาเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะที่เป็นหวัดหรือมีโรคติดเชื้ออื่นๆในทางเดินหายใจ เสมหะจะมากขึ้น เป็นหนองหรือหนองปนเลือด อาจมีอาการไข้และอาการอื่นๆของโรคติดเชื้อในทางเดินหายใจ เช่น เหนื่อยหอบ เป็นต้น

การรักษาอาการโรคหลอดลมโป่งพองนี้ เนื่องจากว่าเมื่อหลอดลมในปอดโป่งพองแล้ว มักจะไม่เล็กลงอีก ทำให้ผู้ป่วยมีอาการของโรคนี้ไปตลอดชีวิต กล่าวคือ ในระยะที่ผู้ป่วยมีเสมหะที่ไม่เป็นหนอง(คือไม่มีสีเหลือง สีขาว หรือสีอื่นๆนอกจากสีขาว) ให้ระวังรักษาตัวเช่นเดียวกับการป้องกันโรคหวัด เวลาก่อนเข้านอนและตอนตื่นนอนตอนเช้า จะไอเอาเสมหะออกมาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ในท่าต่างๆ เช่น นอนหงายบ้าง คว่ำบ้าง ตะแคงซ้ายบ้าง ขวาบ้าง หรือพาดตัวไว้กับเตียง และห้อยศีรษะลงพร้อมกับไอ แรงจนไม่มีเสมหะออกมาอีกเวลาไอ ในสมัยก่อนการรักษาโรคหลอดลมโป่งพองนี้หรือมองคร่อนี้มีแต่ยาขับประทาน ยาจืด ยานวด ยารม ยาต้ม ตลอดจนยาสูดหายใจเข้าทางหลอดลม จำพวกยาสมุนไพร โดยเอาดอกหรือใบลำโพง ใบมะฝ่อ เลือดแรด ประสมกับน้ำตาลโตนด มาตากแดดให้แห้งผสมกันเข้าแล้วนำไปสูบ นอกจากนี้ยังมียารักษาโรคที่เป็นทั้งยาเดี่ยวและยาคณะ เช่น กฤษณา จันทน์ ตรึงลา ตีป्ली เป็นต้น

นอกจากโรคหลอดลมโป่งพองแล้ว ยังมีโรคระบบทางเดินหายใจอื่นๆที่มีอาการคล้ายคลึงกันกับโรคนี้คือ โรคหืดหอบ โรคหืดเป็นโรคที่พบได้บ่อยทั้งในผู้ใหญ่และเด็ก เป็นโรคที่ทราบและเรื้อรัง ผู้ป่วยเป็นหืดมีอาการหายใจออกลำบาก มีอาการหอบ และมีเสียงวี๊ดๆร่วมด้วย สำหรับการหายใจเข้านั้นอาจทำได้ดี เยื่อปอดลมบวม มีอาการไอ เสมหะเหนียวข้น ซึ่งถูกหลังจากต่อมเมือกในหลอดลม ทำให้ทางผ่านของอากาศจากปอดลำบาก ในขณะที่ไม่มีอาการหอบ ผู้ป่วยมีอาการเป็นปกติเช่นเดียวกับคนปกติทั่วไป สามารถประกอบกิจการต่างๆได้เป็นปกติ สาเหตุที่ทำให้เกิดโรคหืดคือ มีอาการแพ้ต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดจากสิ่งแวดล้อม ซึ่งผู้ป่วยหายใจเข้าไป เช่น ฝุ่นละอองภายในบ้าน เกสรดอกไม้ ขนหรือรังแคสัตว์ (เช่น สุนัข แมว ฯลฯ) หรือสาเหตุของการแพ้สิ่งที่กินเข้าไป เช่น อาหารหรือยา เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาจเกิดจากความผิดปกติของระบบอื่นของร่างกายที่ไม่เกี่ยวข้องกับการหายใจ

เช่น ผู้ป่วยเป็นโรคหัวใจ เมื่อเคลื่อนไหวหรือออกกำลังกายจะมีอาการหอบเหนื่อย ผู้ป่วยเป็นโรคขาดอาหารหรือโรคโลหิตจาง นอกจากนี้ยังมีปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้อาการของโรคหัดรุนแรงยิ่งขึ้น มีความถึงเครียดทางอารมณ์ เช่น โกรธ เสียใจ ดีใจ หงุดหงิด ตื่นเต้น เป็นต้น

การรักษาโรคหัดหอบนั้นมีตั้งแต่รับประทาน ยาฉีด ยาทา ยานวด ยารม ยาดม ตลอดจนยาสูดหายใจเข้าทางหลอดลม ใช้สมุนไพรเป็นยาสูดแก้หัดโดยทำเป็นนวมบุหรีสูบ โดยเอาดอกหรือใบลาโพง ใบมะฝ่อ เลือดแรดผสมกับน้ำตาลโตนด โดยเอาตากแดดให้แห้งผสมกันเข้า แล้วนำไปสูบแก้โรคหัด มียารับประทานแก้โรคหัด โดยเอาจันทร์แดงตำให้ละเอียดแล้วตั้งไฟไฟกรอบ เอน้ำอุ่นเป็นกระสายรับประทานแก้โรคหัด นอกจากนี้ ในสมัยก่อนยาสูดแก้หัดส่วนมากทำเป็นยาน้ำ บรรจุในขวดแก้วคล้ายๆ ขวดน้ำหอม เวลาจะใช้ก็บีบลูกยางให้น้ำยากระจายเป็นฝอยเป่าเข้าไปทางปากแล้วสูดหายใจเข้าปอด ซึ่งเป็นวิธีการใช้ที่ยุ่งยากและต้องนำขวดแก้วและลูกยางไปทำความสะอาดบ่อยๆ ในปัจจุบัน ยาสูดแก้หัดทำเป็นขวดเหล็กกระทัด ภายในบรรจุตัวยาและก๊าซฝอย เมื่อกดด้านบนของขวด ตัวยาจะพุ่งออกมาเป็นฝอยเหมือนเครื่องดับเพลิงที่ติดตั้งตามบ้าน ผู้ป่วยเอापากอมกระบอกให้แน่น หายใจเข้าสูดแรง ฝอยของตัวยาก็จะเข้าไปในหลอดลมและปอดได้ สามารถพกติดกระเป๋ไปได้ สะอาดหมดจด ใช้จนหมดหลอดโดยไม่ต้องทำความสะอาดเลย และเนื่องจากผู้ป่วยบางคนมีกำลังดูดยาเข้าปอดน้อย เพราะเป็นเด็กหรือเป็นคนสูงอายุ จึงได้มีการประดิษฐ์ท่อต่อจากกระบอกยาพันเพื่อให้ยาที่พุ่งออกมาเป็นฝอย กระจายในท่อกระบอกขนาดใหญ่ที่เป็นท่อต่อ คล้ายๆ ท่อพ่นของท่อไอเสียของรถยนต์ แล้วคนไข้กอดๆ หายใจเอาควันฝอยของตัวยาที่กระจายอยู่ในท่อพ่น เข้าปอดและหลอดลมอีกต่อหนึ่ง โดยไม่ต้องใช้ความรีบเร่ง

วิเคราะห์

มองคร่อหรือโรคหลอดลมโป่งพองนั้น เป็นโรคระบบทางเดินหายใจชนิดหนึ่ง ซึ่งมีสาเหตุมาจากการสูบบุหรี่ แพ้อากาศ ผู้ที่ป่วยเป็นโรคนี้จะมีอาการไอเรื้อรัง เพราะว่ามีเสมหะอยู่หลอดลมและอวัยวะทางเดินหายใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเวลาเช้ามี

และถึงกับมีการห้ามผู้ที่ป่วยเป็นโรคนี้บวชเป็นพระภิกษุ ซึ่งก็คงเป็นเพราะว่าผู้ที่บวชเป็นพระภิกษุนั้นจะต้องทำวัตรเช้าและเย็น อาการของมองคร่อคือจะมีอาการไอ เหนื่อย หอบ เสมหะสีนํ้าเขียวเป็นสำคัญ จึงทำให้ผู้ป่วยมีอาการน่าได้ใจไม่เหมือนภิกษุสงฆ์ทั่วไป

การป้องกันโรคนี้มีความสำคัญกว่าการรักษามาก เพราะเมื่อเป็นจนมีอาการแล้ว โอกาสที่จะรักษาให้หายจากโรคนี้เกือบจะไม่มีเลย ในสมัยก่อนการรักษาก็ใช้ยาสมุนไพร เช่น ใบหรือดอกกล้วยทำเป็นยาสูบเข้าไป

นอกจากโรคหลอดลมโป่งพองหรือมองคร่อแล้วยังมีโรคระบบทางเดินหายใจ อีกรโรคที่มีอาการคล้ายๆกับมองคร่อ คือโรคหืดหอบ ซึ่งก็เป็นโรคที่มีมาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์ สาเหตุของโรคก็คือ มีอาการแพ้อากาศ หรือสิ่งแวดล้อมที่ผู้ป่วยสูดเข้าไป เช่น ฝุ่น ขนสัตว์ พืชที่นอน เป็นต้น ผู้ป่วยบางคนที่เกิดอาการหอบหืดจะมีอารมณ์รุนแรง เช่น โมโหง่าย วิตกกังวลมาก เป็นต้น

ปัจจุบันมักไม่ค่อยได้ยินคำว่า มองคร่ออีก เนื่องจากแพทย์แผนปัจจุบันได้ตั้งชื่อโรคทางระบบทางเดินหายใจ โดยแบ่งตามอาการและพยาธิกำเนิดไว้อย่างละเอียด และได้พัฒนาขยายหลอดลม รักษาโรคหืดหอบ ประดิษฐ์เครื่องมือสำหรับพ่นยาและช่วยละลายเสมหะด้วยการพ่นละอองน้ำขนาดฝอยเข้าหลอดลม เพื่อให้เกิดความชุ่มชื้นของเยื่อหลอดลม ทำให้ละลายเสมหะดีขึ้นมาก

อย่างไรก็ตาม คำแนะนำของแพทย์แผนโบราณในการให้รักษาอาการจะช่วยอาการทางระบบทางเดินหายใจได้ ตัวอย่างเช่น การฝึกสมาธิภาวนา ซึ่งประชาชนชาวไทยรู้จักมานาน หากได้นำมาปฏิบัติร่วมกับการใช้ยาแผนปัจจุบันก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการรักษาโรคนี้

สรุป

มองคร่อเป็นกลุ่มของโรคในระบบทางเดินหายใจ โดยเฉพาะเกี่ยวกับหลอดลม ซึ่งจะทำให้มีอาการเรื้อรัง สาเหตุของโรคนี้เกิดจากหลายอย่างด้วยกัน ตั้งแต่เชื้อโรค ภูมิแพ้ ตลอดจนความตึงเครียดทางอารมณ์ ในปัจจุบันโรคนี้ได้เรียกชื่อไปตามอาการและพยาธิกำเนิด ดังนั้น จึงไม่ค่อยจะได้ยินคำว่า มองคร่ออีก

บรรณานุกรม

ราชบัณฑิตยสถาน, บรรณานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525(กรุงเทพ : สำนักพิมพ์
อักษรเจริญทัศน์, 2531 พิมพ์ครั้งที่ 4), หน้า 631

สันต์ หัตถิรัตน์ "โรคของปอดและทางเดินหายใจ" วารสารสุขภาพ ปีที่ 4 ฉบับที่ 2
ประจำเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2518, หน้า 21-35

พิพัฒน์ ชูวรเวช "โรคหอบหืด" วารสารสุขภาพ ปีที่ 5 ฉบับที่ 9
ประจำเดือนมิถุนายน พ.ศ.2520, หน้า 93-95

มนตรี ตูจันดา "โรคหืด" วารสารสุขภาพ ปีที่ 1 เล่ม 7 ประจำเดือนเมษายน
พ.ศ.2516, หน้า 39-55

พิพัฒน์ ชูวรเวช "ยาสูดแก้หืด" วารสารสุขภาพ ปีที่ 15 ฉบับที่ 12
ประจำเดือนกันยายน พ.ศ.2529, หน้า 33-38

พิพัฒน์ ชูวรเวช "กลุ่มอาการหอบหืดในวัยเด็ก" วารสารสุขภาพ ปีที่ 12
ฉบับที่ 12 ประจำเดือนตุลาคม พ.ศ.2526, หน้า 74-79

เต็มสวัสดิ์ กิณกร ณ อรุณยา "พิษบุหรี่และโรคปอดที่พบบ่อยในผู้ใหญ่" นิตยสาร
ใกล้หมอ ปีที่ 8 ฉบับที่ 11 ประจำเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2527, หน้า 26-38

นิเทศสุตกิจ (ขุน), ตำราอายุรเวชศึกษา(กรุงเทพ : โรงพิมพ์พร้อมจักรการพิมพ์
พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ.2516), หน้า 445

ฝีในท้อง

ความหมาย

ฝีในท้อง เป็นคำนาม หมายถึง ฝีหรือโรคที่เกิดในทรวงอกหรือในช่องท้อง

ฝีโรค เป็นคำนาม หมายถึง โรคชนิดหนึ่งเกิดในปอด ทำให้ร่างกายทรุดโทรม เลื้อยไปตามลำดับ โบราณเรียกว่าฝีในท้อง(ราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

ฝีโรคเป็นโรคหนึ่งในบรรดาที่เป็นอันตรายต่อชีวิตมนุษย์มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เกิดจากเชื้อจุลินทรีย์ที่เรียกว่ามีโคแบคทีเรียม ทูเบอร์คูลอสิส

ประวัติความเป็นมา

ฝีโรคเป็นโรคที่รู้จักกันมานานกว่า 4,000-6,000 ปีก่อนคริสต์ศักราช และเป็นโรคหนึ่งที่พบบ่อยที่สุดทั้งในเมืองไทยและทั่วโลก สมัยก่อนรู้จักฝีโรคในชื่อว่า ฝีในท้อง เป็นโรคติดต่อกันได้ง่าย และระบาดไปได้ไกล โดยเฉพาะชุมชนที่อยู่ในสภาพแวดล้อมที่แออัดจะแออัดและสกปรก สภาพถ่ายเทอากาศไม่สะดวก เช่นตาสลัมหรือชุมชนแออัด สถานที่ที่มีคนพลุกพล่าน เป็นต้น ฝีโรคเป็นได้กับทุกส่วนของร่างกาย เช่น ฝีโรคที่ต่อมน้ำเหลือง ที่กระดูก ช่องท้องและระบบประสาท แต่โดยธรรมชาติของโรคนี้แล้วมักเป็นที่ปอด

ฝีในท้องหรือฝีโรคนั้นติดต่อกันได้หลายทางคือ ทางอวัยวะหายใจ โดยบุคคลที่ปกติได้รับเชื้อฝีโรคที่อยู่ในปอด เมื่อผู้ป่วย ไอ จาม หรือพูดต่างๆ เชื้อฝีโรคจะปนติดกับละอองน้ำลายหรือเสมหะของผู้ป่วย การติดต่อกันทางปากก็เป็นสาเหตุให้เป็นฝีโรคได้ง่าย โดยการรับประทานอาหาร ใช้แก้วน้ำ ช้อน ภาชนะถ้วยชามร่วมกับผู้ป่วย หรือดื่มนมวัวจากนมวัวที่เป็นฝีโรค นอกจากนั้นเชื้อฝีโรคเข้าสู่ร่างกายทางบาดแผลได้อีกด้วย

การแสดงอาการของฝีโรคหรือฝีในท้องนั้น ขึ้นอยู่กับอวัยวะต่างๆที่เกิดโรค กล่าวคือ ฝีโรคปอดนั้นเมื่อเริ่มเป็นอาจไม่แสดงอาการเลย โดยเฉพาะเมื่อโรคยังเป็น

น้อยอยู่ อาการสำคัญที่พบบ่อยคือ ร่างกายอ่อนเพลีย เบื่ออาหาร ผอมลงหรือน้ำหนักตัวลด ไอเรื้อรัง เมื่อเป็นมากขึ้นจะเริ่มรู้สึกมีไข้ต่ำๆในตอนบ่ายๆ หรือตอนเย็น หอบเหนื่อยแบบแห้ง เหงื่อออกมากเวลากลางคืน ไอเป็นเลือดปนมากับเสมหะหรือน้ำลาย(แต่ไม่ให้เกิดทุกราย ขึ้นอยู่กับแผลวัณโรคในปอดนั้น)

สำหรับวัณโรคของอวัยวะอื่นๆนั้น เมื่อลุกลามไปเป็นที่อวัยวะต่างๆก็จะมีอาการเฉพาะที่ของระบบอวัยวะนั้นๆ เช่น วัณโรคของเยื่อหุ้มสมอง มีอาการปวดศีรษะ มึนซึม อาจชัก วัณโรคของระบบปัสสาวะคือที่ไต ทำให้มีอาการปัสสาวะเป็นเลือด วัณโรคของกระดูกเช่น กระดูกสันหลัง ตามข้อ ทำให้กระดูกสันหลังหักหรือฝ่อไปกดประสาทไขสันหลังทำให้เกิดอาการปวด และอาจเป็นอัมพาตของลำตัวท่อนล่างและขา วัณโรคช่องท้อง ทำให้ท้องบวมและเยื่อในช่องท้องอักเสบเป็นแผลในลำไส้ ทำให้มีอาการปวดท้องท้องร่วง ลำไส้ตีบตันได้

ในสมัยก่อน วัณโรคเป็นโรคที่มีอันตรายมากที่สุดโรคหนึ่ง ผู้ป่วยโรคนี้มักเสียชีวิต เพราะยังไม่มีวิธีการรักษา วิธีการรักษาในสมัยก่อนที่นิยมใช้กันคือ การพักฟื้นในสถานพยาบาล วัณโรค เรียกกันว่า สถานพักฟื้นเป็นเวลานานนับแรมปี และเชื่อกันว่าต้องอยู่ในที่ที่มีอากาศดีตามชายเขา บำรุงร่างกายด้วยอาหารและยา(พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้ามหิตลodayเดช, 2463) โดยอาหารที่รับประทานได้ก็ได้อีก เนื้อสัตว์ ชูบ ไขมัน น้ำมัน ปลา ไข่ ผักสด ผลไม้สด เครื่องดื่ม ควรดื่มน้ำอุ่นสัก 1 ถ้วยแก้ว น้ำเย็นดื่มได้มาก น้ำนมบริสุทธิ์ทานได้เสมอ สำหรับอาหารที่ห้ามรับประทานหรือดื่มก็ได้แก่ อาหารทุกอย่างที่ต้องทอด ผักหรือผลไม้ที่เจริญอยู่ใต้ดิน เช่น มัน มันเทศ เผือก สัตว์น้ำจำพวกที่มีกระดองแข็งหุ้มตัว เช่น ปู กุ้ง เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ดังที่มีรายงานไว้ว่า เมื่อปีพ.ศ. 2463 สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรอดุลยเดชวิกรม พระบรมราชชนกในขณะนั้นทรงดำรงพระอิสริยยศเป็น เจ้าฟ้ามหิตลodayเดชกรมหลวงสงขลานครินทร์ เสด็จกลับจากประเทศสหรัฐอเมริกา พระองค์ได้ทรงเห็นว่าวัณโรคระบาดแพร่หลายในประชาชน เนื่องจากยังไม่มียารักษาโรคนี้ได้ เป็นโรคที่ทำลายสุขภาพของประชาชน เศรษฐกิจของครอบครัวจะประเทศชาติ จึงได้ทรงนิพนธ์เรื่อง "ทูเบอร์คูลิส" ประทานให้แก่กรมสาธารณสุขเพื่อแจกจ่ายให้แก่ประชาชนให้รู้จัก ทั้งวิธีการบำรุงรักษาตนเองและการป้องกันบำบัดโรค ข้อแนะนำหลายตอนในเรื่องทูเบอร์คูลิสนี้เป็นพื้นฐานและหลักการของการป้องกันและรักษาวัณโรค ซึ่งยังถือปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน(อมบุญ ผ่องอักษร, 2515)

สำหรับสถานการณ์โรคปอดในประเทศไทยในอดีตนั้น ได้มีการศึกษาหาข้อมูลทางระบาดวิทยาโรครวม 3 ครั้ง (ใบโรจน์ อันสมบัติ, 2530) สองครั้งแรกเป็นการสำรวจโรค และครั้งที่ 3 เป็นการศึกษาหาอัตราเสี่ยงต่อการติดเชื้อดังนี้

ครั้งแรก (พ.ศ. 2505-2508) จากการสำรวจของกองควบคุมโรคร่วมกับองค์การอนามัยโลก ได้ประเมินว่าทั่วประเทศไทย มีผู้ป่วยโรคปอดในอัตราร้อยละ 2.1 (ประมาณ 6 แสนคนจากประชากร 30 ล้านคน) เป็นผู้ป่วยระยะติดต่อประมาณ 150,000 คน

ในรายงานประจำปีของกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2511 แจ้งว่า โรคของระบบทางเดินหายใจอยู่ในอันดับ 3 ของสาเหตุตายที่สำคัญ โดยมีอัตรา 26.9 ต่อประชากรแสนคน

ครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2520-2522) จากการสำรวจประชากรรวมทั้งสิ้น 79,256 คน สืบจากกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด คำนวณอัตราการติดเชื้อในประชากรทุกหมวดอายุ คิดเป็นร้อยละ 40.6 และสถิติจากกระทรวงสาธารณสุข แสดงว่าอัตราตายด้วยโรคปอดในปีพ.ศ. 2524 เท่ากับ 11.8 ต่อประชากรแสนคน

ครั้งที่ 3 (พ.ศ. 2526) ได้ทำการศึกษาหาอัตราเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรค โดยศึกษาจากประชากรตัวอย่างในจังหวัดหนองคาย ชัยภูมิ ร้อยเอ็ด สุราษฎร์ธานี ประจวบฯ สระบุรี และอุดรดิตถ์ สรุปว่ามีอัตราเสี่ยงต่อการติดเชื้อโรคคำนวณได้ประมาณร้อยละ 2.2

ปัจจุบัน การรักษาโรคนี้ได้วิวัฒนาการเป็นอันมาก มีการค้นพบยาปฏิชีวนะที่สามารถทำลายเชื้อโรคได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผู้ป่วยต้องกินยาให้ครบอย่างน้อย 18 เดือน และยังมีวิธีการฉีดวัคซีนป้องกันโรคที่เรียกว่าบีซีจี ซึ่งสามารถให้ภูมิคุ้มกันทารกไม่ให้เกิดโรคแทรกซ้อนของโรคได้

วิเคราะห์

โรค เป็นโรคที่นับได้ว่าชาวบ้านรู้จักกันมาตั้งแต่สมัยก่อน เหตุใดคนเราจึงเรียกหรือรู้จักว่าเป็นโรค "ผีในท้อง" ก็อาจเป็นเพราะคนเรามีความรู้สึกลัวว่าปอดเป็นอวัยวะที่มีความสำคัญเกี่ยวกับความเป็นความตายยิ่งกว่า "ท้อง" เลยเลยไปบอกกันว่า เป็น "ผีในท้อง" แทน เพราะถ้าจะบอกว่า เป็น "ผีในปอด" ยิ่งจะทำให้ญาติหรือคนไข้

ตกใจมากขึ้น เพราะในสมัยก่อนนั้น ผู้ที่ป่วยเป็นโรคนี้หารอดชีวิตได้ยากเนื่องจากจากยังไม่มีความรู้หรือวิธีการรักษาที่ให้ผลแน่นอน ในอดีตจึงเป็นการบำบัดโรคแบบประท้วงโรคไว้ และมีการแนะนำผู้ป่วยให้ระวังรักษาตนเองให้แข็งแรงทนโรคได้ โดยการรับประทานอาหารที่ดี มีประโยชน์ รักษาร่างกายให้อบอุ่น อยู่ในสภาพที่มีอากาศปลอดโปร่ง ตามที่สมเด็จพระมหิตลาธิเบศรยติยธาดาเจ้ากรมพระบรมราชชนกทรงแนะนำไว้ นอกจากการบำบัดรักษาแล้ว พระองค์ท่านยังทรงแนะนำสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ การกระตุ้นประชาชนให้รู้จักป้องกันไม่ให้โรคแพร่หลายไป โดยให้มีสุขภาพและการสุขาภิบาลที่ดี ซึ่งยังเป็นประโยชน์ใช้ได้ตราบนานเท่านาน

สรุป

ผีในท้องในสมัยโบราณใช้เรียกผู้ที่เป็นวัณโรคในช่องท้องหรือทรวงอก แต่ปัจจุบันนี้หมายถึงวัณโรคในช่องท้อง ในอดีตไม่ทราบสาเหตุของโรค จึงไม่สามารถรักษาให้หายได้ วิธีการปฏิบัติต่อผู้ที่เป็นโรคนี้จึงได้แต่ให้การรักษาแบบประคับประคองให้ผู้ป่วยบำรุงสุขภาพให้แข็งแรง อยู่ในที่มีอากาศดีเพื่อจะได้มีความต้านทานต่อโรคได้ แต่ผู้ป่วยก็มักจะถึงแก่ชีวิต และเป็นโรคที่ระบาดกันในชุมชนแออัด ในปัจจุบันสามารถตรวจพบเชื้อจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรคนี้และสามารถรักษาให้หายได้ โดยการให้ยาปฏิชีวนะ นอกจากนี้ยังมีการฉีดวัคซีนป้องกันได้อีกด้วย

บรรณานุกรม

- ยศวีร์ สุขุมาลจันทร์ "วัณโรค", นิตยสารใกล้หมอ ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 ประจำเดือน
เมษายน พ.ศ.2520, หน้า 47-51
- ธัญชัย ทังภวิมล "สิ่งที่น่ารู้เกี่ยวกับวัณโรค" วารสารสุขภาพ ปีที่ 6 ฉบับที่ 4
ประจำเดือนมกราคม พ.ศ.2521, หน้า 87-92
- กรมการแพทย์และอนามัย กระทรวงสาธารณสุข "ทำอย่างไรจึงจะปลอดภัยจากวัณโรค"
วารสารสุขภาพ ปีที่ 3 ฉบับที่ 3 ประจำเดือนธันวาคม พ.ศ.2517,
หน้า 91-98
- นัตตา ศรียาภัย "วัณโรค" วารสารสุขภาพ ปีที่ 2 ฉบับที่ 10 ประจำเดือนกรกฎาคม
พ.ศ.2516, หน้า 45-67
- ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
อักษรเจริญทัศน์ : พิมพ์ครั้งที่ 4, 2531), หน้า 568, 746
- เจ้าฟ้ามทิลลอลุลยเดช กรมหลวงสงขลานครินทร์ "โรคทูเบอร์คูลอสิส" เอกสาร
สาธารณสุข อันดับที่ 18, ฉบับพิเศษ 24 กันยายน 2463 หน้า 1-28 ตีพิมพ์ใน
"วัณโรค" พิมพ์ครั้งที่ 2 ของสมาคมปราบวัณโรคแห่งประเทศไทย หน้า 1-17
- สมบุญ ผ่องอักษร "ประวัติงานวัณโรคในประเทศไทย" ใน "วัณโรค" พิมพ์ครั้งที่ 2
ของสมาคมปราบวัณโรคแห่งประเทศไทย หน้า 18-25, 2515
- ไพโรจน์ อุ่นสมบัติ, ประคอง เขจรันนทน์ "สถานการณ์วัณโรคในประเทศไทย" ใน
"อุทเวชปริทรรศน์ วัณโรคปลอด" ฉบับเรียบเรียงใหม่ 2530 บรรณาธิการ :
สมชัย บวรกิติ พ.ค.

ห่า

ความหมาย

- คำว่า ห่า เป็นคำนาม หมายความว่า ชื่อฝีจำพวกหนึ่ง ถือกันว่าทำให้เกิดโรคระบาดอย่างร้ายแรง เช่น โรคลงราก(อหิวาตกโรค) เป็นต้น(พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน, 2525)
- ห่ากิน เป็นคำกริยา หมายถึง ตายเพราะโรคระบาดอย่างร้ายแรง เช่น โรคลงราก(อหิวาตกโรค)
- ห่าลง เป็นคำกริยา หมายถึง เกิดโรคระบาดอย่างร้ายแรง เช่น โรคลงราก(อหิวาตกโรค)

อหิวาตกโรค หมายถึง โรคติดต่ออันตรายซึ่งติดต่อได้รวดเร็ว มีกระบาดรุนแรง ทำให้มีคนตายครั้งละมากๆ สาเหตุเนื่องจากเชื้อไวบริโอเดเลอร่า ซึ่งติดต่อทางอาหารและน้ำดื่ม ระยะฟักพันธุ์ 2-5 วัน ระยะแรกมีอาการท้องร่วงโดยไม่ปวดท้อง มีอาเจียนต่อไปถ่ายอุจจาระขาวสีน้ำตาลขาวและถ่ายบ่อยเข้ามีเยื่อขาวติดมากับอุจจาระ ผู้ป่วยจะเหนื่อยมาก อาเจียนออกมาเป็นสีขาวมากพอกับอุจจาระ การถ่ายและอาเจียนทำให้ร่างกายเสียน้ำมากจนเกิดตะคริว ซึ่งมักเป็นที่หน้าท้อง แขนขา ผู้ป่วยจะหิวน้ำ กระสับกระส่าย ตาแดง ผิวกายเย็นซีด ปวดเขี้ยว ตาลึก เสียงแห้ง ชีพจรอ่อนและหมดสติ ปัสสาวะน้อยลงและหยุด ที่สุดจะตายโดยหัวใจอ่อนแรงแล้วหยุดภายใน 3-48 ชั่วโมง พันระยะนี้แล้วผู้ป่วยจะค่อยฟื้นขึ้น นอกจากจะมีอาการทางไต ถ้าปัสสาวะน้อยลงมากและหยุด จะเกิดอาการปัสสาวะเป็นพิษ ทำให้ตายได้(อุทัย สันตุสาร, สารานุกรมไทย, 2516-2522)

ประวัติความเป็นมา

อหิวาตกโรคเป็นโรคเก่าแก่มีมานานแล้ว เชื่อกันว่าแหล่งอหิวาตกโรคอยู่ในมณฑล "เบงกอล" ประเทศอินเดีย นานๆก็ระบาดทั่วโลกเสียครั้งหนึ่ง โดยพวกพ่อค้าจากอินเดียนำไปทั้งทางบกและทางเรือ บางครั้งก็เป็นพวกที่ไปแสวงบุญที่เมกกะ ในรอบ 150 ปีล่วงมาแล้วได้มีการระบาดทั่วโลก 6 ครั้งด้วยกัน และเข้ามาในประเทศไทยด้วยโรคที่ระบาดเข้ามาในประเทศไทยแต่ก่อนนั้น ในระยะแรกๆมักจะมาโดยทางเรือจากปีนัง สิงคโปร์ และมณฑลทางภาคใต้ก่อน แล้วจึงเข้ามาถึงสมุทรปราการเป็นแห่งแรก แล้วลุกลามเข้ามาในกรุงเทพฯภายหลัง

ตามพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตเลขา สมเด็จพระยาตากสินมหาราชว่า ราชานุภาพกล่าวไว้ว่า พระเจ้าอยู่หัวทรงขึ้นครองราชสมบัติอยู่ 6 ปี ก็เกิดอหิวาตกโรคขึ้นในพระนครปี 1890 จึงย้ายเมืองหลวงจากอำเภอยุธยา จังหวัดสุพรรณบุรี มาตั้งราชธานีที่เมืองศรีอยุธยาในปีจุลศักราช 712 (พ.ศ. 1893) และในพ.ศ. 1900 ได้เกิดมีอหิวาตกโรคขึ้นเป็นครั้งแรกในกรุงศรีอยุธยาเมืองหลวงใหม่ ต่อจากนั้นมาก็ไม่มีบันทึกแสดงหลักฐานการระบาดของโรคนี้ จนกระทั่งมาถึงยุคสมัยรัตนโกสินทร์ก็มีบันทึกของ "เจ้าพระยาทิพากรวงศ์" เล่าเรื่องการระบาดของอหิวาตกโรคเอาไว้ดังนี้

ในรัชกาลที่ 2 อหิวาตกโรคได้ระบาดขึ้นเมื่อปีมะโรง พ.ศ. 2369 ตรงกับการระบาดทั่วโลกครั้งแรก (พ.ศ. 2360-2366) ซึ่งได้มาจากอินเดีย โรคได้เข้ากรุงเทพมหานคร โดยผ่านมาจากปีนังและหัวเมืองฝ่ายตะวันตก มาถึงจังหวัดสมุทรปราการ และจังหวัดพระนคร โรคระบาดมากอยู่ราว 2 สัปดาห์ คนตายกันจนเขาไม่ทัน ศพที่ป่าช้าตามวัดสระเกษ วัดบางลำภู วัดบพิตรพิมุข วัดปทุมคงคา และวัดอื่นๆภายในเมืองเหมือนกองฟืนที่เผาเสียก็มาก และที่ลอยในแม่น้ำลำคลองเกลื่อนกลาดไปทุกแห่ง จนพระหน่อออกจากวัด ถนนหนทางไม่มีคนเดิน น้ำในแม่น้ำกินไม่ได้เพราะเต็มไปด้วยซากศพ

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้ตั้งพิธี "อาถรรพณ์สุทธ" ยิงปืนใหญ่รอบพระนครคืนหนึ่งยังรุ่ง และทรงเชิญพระแก้วมรกตและพระบรมธาตุ ทั้งพระราชาคณะออกแห่งโปรยทราย ประนํานมตั้งทั้งทางบกและทางเรือ และได้ทรงปล่อยปลา สัตว์ 4 เท้า 2 เท้า ปล่อยคนโทษ โรคได้ระบาดหนักราว 16 วันก็เบาบางลง รวมมีคนตายในกรุงเทพฯ และหัวเมืองใกล้เคียงประมาณสามหมื่นคน มีพระบรมญาติพระองค์เจ้าหญิง 2 พระองค์สิ้นพระชนม์ในครั้งนี้

อนึ่ง ในต้นปีมะโรง โทศก(พ.ศ.2363) เมื่อกำลังเกิดอหิวาตกโรคนั้น ราชทูตญวนเข้ามาถึงกรุงเทพฯ เชิญพระราชสาส์นของพระเจ้าเวียดนามพระองค์ใหญ่ (ซึ่งเพิ่งขึ้นครองราชย์ใหม่) เข้ามาถวาย ปรากฏว่าองค์กษัตริย์ 10 คนซึ่งมาในคณะทูตป่วยเป็นอหิวาตกโรคตาย จึงโปรดให้รับฟังเรื่องราวขบวนรถตอบแทนและมีสุกอักษร เจ้าพระยาพระคลังถือกลับไปถึงเสนาบดีถวายว่า ในกรุงเทพฯยังมีอหิวาตกโรคชุกชุม เมื่อโรคค่อยสงบแล้ว จึงจะโปรดให้ราชทูตเชิญพระราชสาส์นไปเจริญทางพระราชไมตรีตามประเพณี ล่วงมาถึง พ.ศ.2365 (ปีมะเมีย จักรก) เกิดอหิวาตกโรคระบาดในกรุงเทพฯอีกครั้งหนึ่ง แต่ไม่ร้ายแรงเท่าการระบาดเมื่อ พ.ศ.2363 (เข้าใจว่าเกิดจากเชื้ออหิวาตกโรคที่ยังตกค้างอยู่(สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประกาศให้ราษฎรหยุดงานทั้งปวง ทำบุญให้ทานและห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิตมีกำหนด 7 วัน พระเจ้าน้องยาเธอสิ้นพระชนม์ด้วยอหิวาตกโรคพระองค์หนึ่งในคราวนี้

ในรัชกาลที่ 3 โรคได้เกิดระบาดขึ้นมากตรงกับการระบาดทั่วโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2389-2405) จากอินเดียไปทั่วยุโรป อเมริกา ระบาดเข้าประเทศไทยผ่านเข้ามาทางปัตตานี สงขลา และราวกะ 3 สัปดาห์ก็ระบาดโดยทางเรือเข้าสู่สมุทรปราการและกรุงเทพฯ ระบาดหนักเดือนมิถุนายน-กรกฎาคม วันหนึ่งตายประมาณ 100-200 คน และได้สำรวจศพที่วัดสระเกษ วัดบพิตรพิมุข วัดสังเวช รวมจำนวนได้ศพ 5,457 คน หรือประมาณวันละ 194 ศพ หรือมีผู้ตายด้วยอหิวาตกโรคในครั้งนี้นับประมาณร้อยละ 10 ของพลเมือง และครั้งนั้นโรคได้ระบาดเข้าไปถึงเมืองปทุมธานี ที่เมืองพิษณุโลก ที่อ่างศิลา มีพลเมือง 1,025 คน ตาย 5 คน มีพระเจ้าลูกยาเธอสิ้นพระชนม์ด้วยโรคนี้ 2 พระองค์ และธิดา 1 พระองค์กับเสนาบดีเจ้าพระยาบดินทร์เดชา แม้ท้าวใหญ่ก็ถึงแก่อนิจกรรมด้วย ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯบำเพ็ญพระราชกุศลทรงศีล ทรงปล่อยสัตว์ที่จะถูกฆ่า

การระบาดคราวนี้ได้ทรงพระดำริเห็นว่า "เกลือละลายในน้ำร้อนน้ำเย็น" รับประทานน้ำที่ร้อนได้ดีกว่าสิ่งอื่นๆ ไม่ควรรับประทานขนุนและผลไม้ ให้ต้มกลั่นการบูรและอบห้องด้วยเพากายานให้มีกลิ่นแล้วก็มีประโยชน์กันได้น่า

ในรัชกาลที่ 4 โรคได้เกิดระบาดขึ้นเมื่อ พ.ศ.2403 ซึ่งตรงกับการระบาดครั้งที่ 3 โรคได้เกิดขึ้นที่เมืองตากก่อน แล้วจึงลุกลามถึงกรุงเทพฯ การระบาดครั้งนี้ไม่รุนแรงนัก

ในรัชกาลที่ 5 โรคระบาดใหญ่ในปรัสเซีย พ.ศ. 2416 ซึ่งตรงกับการระบาดทั่วโลกรั้งที่ 4 (พ.ศ. 2406-2418) การระบาดทั่วโลกร้างนี้โดยชาวมุสลิมซึ่งกลับจากแสวงบุญที่เมืองเมกกะ ได้นำโรคระบาดไปทั่วประเทศอาระเบีย อัฟริกา ยุโรป และอเมริกา สำหรับทางทวีปเอเชียเข้าประเทศจีน มลายูและระบาดเข้าประเทศไทย

ปีมะเส็ง พ.ศ. 2424 ซึ่งตรงกับการระบาดทั่วโลกร้างที่ 5 (พ.ศ. 2424-2439) โรคระบาดมาจากเมกกะเช่นเดียวกับการระบาดคราวนี้ที่อียิปต์ ในปีพ.ศ. 2426 โรเบิร์ตค็อก ได้พบเชื้อโรคที่ทำให้เกิดหิวาตโรค จึงทำให้มีความในทางป้องกันดีขึ้น โรคในยุโรปและอเมริกาจึงเบาบางลง ทางประเทศอเมริกา ไม่มีโรคหิวาตโรคตั้งแต่พ.ศ. 2454 และในยุโรปนอกจากรัสเซียไม่มีโรคหิวาตโรคมาตั้งแต่ พ.ศ. 2466 แต่เนื่องจากหิวาตโรคยังคงมีประปรายอยู่ในเอเชียและอียิปต์ จึงทำให้มีการระบาดทั่วโลกอีกครั้งหนึ่งเป็นครั้งที่ 6 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2462-2466 โดยโรคระบาดมากในกัลกัตตาและบอมเบย์ และไประบาดที่เมกกะ จากเมกกะก็ไปยุโรป โดยมากในรัสเซียก็คงจะมีระบาดในพม่า จีน มลายู ญี่ปุ่น และฟิลิปปินส์ และมาระบาดในไทย โดยผ่านจากพม่ามาตากก่อนในพ.ศ. 2461 ในรัชสมัยพระพุทธเจ้าหลวงนี้ ได้ทรงกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการป้องกันหิวาตโรค โดยจัดตั้งกรมพยาบาลสุขาภิบาลและการประปาขึ้น และเมื่อหิวาตโรคระบาดในปีมะเส็ง พ.ศ. 2424 ก็ได้ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจุฑามณี กรมหลวงจักรพรรดิพงษ์ พร้อมกับพระวรวงศ์นายธำรงการอื่นอีก 48 คน จัดตั้งโรงรักษาคนป่วยเป็นหิวาตโรคขึ้นในกรุงเทพฯ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานเหรียญเงินเทพยา ถือบวงมาลัยจารึกชื่อและบอกเหตุการณ์ให้เป็นที่ระลึกในการที่ได้ตั้งทำครั้งนี้ทุกตน

ภายหลังที่ระบาดใหญ่เมื่อปีมะเส็ง 2424 แล้ว โรคก็คงจะระบาดประปรายตลอดมา และได้เกิดระบาดใหญ่ขึ้นอีกในพ.ศ. 2434 ครั้งหนึ่งและใน พ.ศ. 2443 อีกครั้งหนึ่งการระบาดทั้งสองครั้งนี้ไม่มีบันทึกไว้ในที่ใด นอกจากในหนังสือแมคฟาแลนด์ของสยาม แต่งโดยเบอร์ทาเบาท் แมคฟาแลนด์ (พิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2501) มีข้อความโดยพิสดารดังนี้

"พ.ศ. 2434 เป็นปีหิวาต์ นับว่าเป็นการระบาดร้ายแรงที่สุดคราวหนึ่ง มีคนตายหลายหมื่นคน พี่ชายคุณพระอาจารย์วิชาคมชื่อวิลเลียม แมคฟาแลนด์ผู้ซึ่งดำรงตำแหน่ง

และการเสวยเสนาบดีกลาโหมอยู่ในเวลานั้น ป่วยเป็นอหิวาตกโรคถึงแก่กรรมในกรุงเทพฯ นายวิลเลียม แมคฟาลแลนด์กำลังนั่งเขียนจดหมายถึงน้องชาย (คือ คุณพระอาจารย์วิชาคม ผู้ซึ่งกำลังศึกษาวิชาแพทย์อยู่ในสหรัษฎ) ที่เขียนยังไม่ทันจบ ตั้งอยู่เพียงครึ่งประโยค ก็เกิดอาการท้องร่วงขึ้นอย่างปัจจุบัน เป็นอยู่ไม่ถึงชั่วโหมงก็ถึงแก่กรรม"

"พ.ศ. 2443 เกิดอหิวาตกโรคในกรุงเทพฯ อีกครั้งหนึ่ง มีคนตายหลายพันคน แม่น้ำเจ้าพระยามีซากศพลอยเต็มไปหมด นักศึกษาแพทย์ต้องออกทำการพยาบาลช่วยเหลือคนเจ็บ ทำให้ประชาชนมองเห็นคุณค่าของโรงเรียนแพทย์เป็นครั้งแรก"

การระบาดใหญ่ของอหิวาตกโรคที่เกิดขึ้นในประเทศไทยมีประมาณ 6 ครั้ง และสลับกันมาจนครั้งหลังสุดระบาดใหญ่อีกครั้งในพ.ศ. 2506

สำหรับการบำบัดโรคอหิวาตกโรคหรือโรคห่านนั้น ก็จะมีตั้งแต่ทำบุญให้ทาน และห้ามฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ประน้ำมนต์ทั้งทางบกและทางเรือ ใช้เกลือละลายในน้ำร้อน งดรับประทานขนุน, ผลไม้ ให้ดมกลืนการบูร และอบห้องด้วยการเผาเทียนให้มกลิ่น แล้วก็ใช้ประโยชน์ใช้กันไต่มาจน จนในปีพ.ศ. 2464 มีการฉีดวัคซีนป้องกันอหิวาตกโรคเป็นครั้งแรก และได้นำมาใช้ต่อมาจนเป็นวิธีป้องกันโรควิธีหนึ่ง

วิเคราะห์

ในสมัยก่อน เมื่อเกิดโรคระบาดร้ายแรง ทำให้ผู้คนเจ็บป่วยล้มตายเป็นจำนวนมากก็จะเรียกว่า โรคห่าระบาดหรือห่าลง ผู้ที่ตายเพราะโรคห่าก็จะบอกว่าถูกห่ากิน ซึ่งความจริงแล้วโรคห่าในสมัยก่อนก็คือ โรคอหิวาตกโรคในสมัยนั้นนั่นเอง ชาวบ้านในสมัยก่อนยังคงมีความเชื่อเกี่ยวข้องกับเรื่องภูติผีปีศาจอย่างเหนียวแน่น จึงเข้าใจว่าโรคห่านี้เป็นผลมาจากภูติเทวดาไม่พอใจ ถูกลบหลู่ดูหมิ่น จึงบันดาลให้เกิดโรคระบาดขึ้น แต่คำว่า ห่าที่คนในสมัยก่อนใช้เรียกเมื่อฟังแล้วคงจะไม่ใช่คำที่ไพเราะเสนาะหูเท่าใดนัก เมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บที่ทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก ก็จะตั้งชื่อของโรคไปในทำนองที่ไม่ดี

จะเห็นได้ว่าในสมัยก่อนโรคนี้ยังไม่มีวิธีป้องกันโรคนี้ได้อย่างเด็ดขาด จึงทำให้เกิดการระบาดเป็นระยะๆ ประกอบกับประเทศไทยเป็นประเทศที่อยู่ในเขตร้อน เชื้ออหิวาสามารถเจริญเติบโตได้เป็นอย่างดี ในสมัยก่อนนั้น การระบาดของอหิวาตกโรคหรือโรคห่านจะเริ่มจากบ้านเรือนราษฎรที่ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำลำคลองก่อน เพราะ

ชาวบ้านจะใช้น้ำจากแม่น้ำลำคลองดังกล่าวเป็นที่ชำระล้าง ขับถ่าย ต้มกิน ครั้นเมื่อผู้ป่วยขับถ่ายสิ่งขับถ่ายซึ่งมีเชื้อโรคออกมา ทำให้เชื้อโรคพวกโรคแพร่อย่างรวดเร็ว และเมื่อมีการระบาดเกิดขึ้นแล้ว เจ้าบ้านจะต้องแจ้งความและแยกผู้ป่วยไว้ต่างหากจากบุคคลธรรมดา จากนั้นจะฉีดวัดขึ้น ทำความสะอาดบ้านเรือน รื้อถอนและทำลายสิ่งก่อสร้างที่ติดสุญลักษณ์ในการเกิดโรคพวกโรคแต่ละครั้งนั้น มีข้อสังเกตดังนี้ คือ

1. ท้องที่ที่มีมักจะมียาโรคพวกโรคเกิดเป็นประจำเกือบตลอดปี มักจะเป็นท้องที่ที่มีเขตติดต่อกับทะเล มีน้ำทะเลขึ้นลง น้ำในลำน้ำบางตอนจะกร่อยอยู่เสมอ เช่น จังหวัดสมุทรสงคราม สมุทรสาคร สมุทรปราการ เพชรบุรี ชลบุรี ระยอง จันทบุรี ซึ่งเมื่อเกิดโรคขึ้นแล้วมักจะระบาดต่อไปในจังหวัดใกล้เคียง เช่น ในพ.ศ. 2501 อหิวาตกโรคได้เริ่มระบาดอีกที่อำเภอราชบุรีบูรณะและแพร่กระจายไปยังพระนคร ธนบุรี และจังหวัดอื่นๆที่มีเขตติดต่อ
2. ผู้สัมผัสโรคหลายรายเป็นพาหะโรค แล้วก็นำเชื้อโรคไประบาดในท้องที่ต่างๆ

3. การคมนาคมในประเทศไทย สมัยปัจจุบันสะดวกและรวดเร็วมาก ดังนั้นเมื่อมีโรคเกิดขึ้นที่จังหวัดหนึ่ง ภายในระยะเวลาไม่กี่วัน โรคอาจไปเกิดที่จังหวัดอื่นที่อยู่ไกลๆออกไปได้

จากสาเหตุดังกล่าว เมื่อมีผู้เสียชีวิตด้วยโรคนี้แล้ว จะนำศพผู้ที่เสียชีวิตไปทิ้งตามวัด ตามป่าช้า เช่น ป่าช้าวัดสระเกษ วัดบางลำภู วัดบพิตรพิมุข วัดปทุมคงคา ฯลฯ ทั้งกำยกันจนเป็นกองฟืน นำไปเผาก็มี และบางทีก็นำไปทิ้งในแม่น้ำลำคลองลอยกันเกลื่อนกลาดไปทั่ว จากการกระทำดังกล่าว ทำให้พระต้องหนีออกจากวัด ถนนหนทางไม่มีทางเดิน น้ำในแม่น้ำกินไม่ได้ เพราะเต็มไปด้วยซากศพ และทำให้เชื้อโรคแพร่กระจายไปได้อย่างรวดเร็ว

วิธีการรักษาในสมัยก่อนนั้นมีการใช้น้ำเกลือละลายในน้ำร้อน งดรับประทานอาหารผลไม้ ให้งดการบูร อบห้องด้วยกำยาน ซึ่งอธิบายถูกต้องตามหลักวิชาแพทย์ปัจจุบัน กล่าวคือ การใช้น้ำเกลือละลายน้ำร้อนเพื่อต้ม เป็นการให้น้ำเกลือทางปากแทนที่น้ำและแร่ธาตุที่สูญเสียไป การงดรับประทานอาหารที่ไม่สุก ตลอดจนการอบห้อง ก็เป็นการอบรมให้สุขศึกษาแก่ประชาชนให้หลีกเลี่ยงอาหารที่อาจมีเชื้ออหิวาตกโรคปนเปื้อน และรู้จักรักษาความสะอาดของบ้านเรือน กำจัดเชื้อโรคที่ติดมาจากสิ่งขับถ่ายของผู้ป่วยได้

สรุป

ถ้าเป็นการเกิดโรคระบาดอย่างร้ายแรง ซึ่งมักจะทำให้เกิดการล้มตายเป็นจำนวนมากมา ได้แก่โรคคอหิวดกโรค ในประเทศไทยนั้นระยะแรกๆโรคนี้ติดมาจากเรือที่เข้ามาในประเท การระบาดของโรคติดนอกจากจะระบาดภายในประเทศจนมีการโยกย้ายถิ่นที่อยู่แล้ว ยังมีการระบาดที่ทั่วโลกอีกด้วย คนไทยในสมัยโบราณเชื่อว่าการระบาดเป็นผลจากภูติเทวดาไม่พอใจ ดังนั้น เมื่อเกิดการระบาดขึ้นจึงมักจะมีการทำบุญทำทาน และประพรมน้ำมน เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ภูติเทวดา และผู้เสียชีวิต การรักษาได้ผลดีขึ้นหลังจากมีการค้นพบว่า การให้รับประทานน้ำเกลือแล้วอาการดีขึ้น แต่ในปัจจุบันสามารถตรวจพบเชื้อที่ทำให้เกิดโรคคอหิวดกโรค และสามารถให้การรักษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงการฉีดวัคซีนป้องกันโรคนี้ด้วย

บรรณานุกรม

ราชบัณฑิตยสถาน, บรรณานุกรมลัทธิลัทธิศาสนา พ.ศ.2528, (กรุงเทพฯ. สำนักพิมพ์
อักษรเจริญทัศน์ 2531, พิมพ์ครั้งที่ 4) หน้า

นิชาญ พัฒนา, ความเป็นมาของการแพทย์เมืองไทย, (พระนคร.ร.พ.อักษรบริกา, 2509), หน้า 257-263.

วิจิต มธุรสภาสณ์ "โรคอหิวาต์ในหน้าร้อนปีนี้" นิตยสารไกล่หมอ ปีที่ 3 ฉบับที่ 4
เดือนเมษายน 252 หน้า 49-50

การแพทย์, กอง แพทย์ทหารบก ,กรม "อหิวาตกโรค" วิทยาศาสตร์เสนารักษ์ปีที่ 12
ฉบับ 1 เดือนมกราคม กุมภาพันธ์ 2502. หน้า 27-33

คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล และจรัล เกริ่นพงษ์(บรรณาธิการ), ประวัติการแพทย์
สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (กรุงเทพฯ.ม.ป.ท. พ.ศ.2525), หน้า 356-361

จิตต์ เหมะจุทา. "เชื้ออหิวาต์ฆ่าคนได้อย่างไร". ข่าวแพทย์ 3, (เม.ย.2474),
519-522.

เจก ธนศิริ. "การป้องกันและควบคุมอหิวาตกโรคของกรุงเทพมหานคร".
แพทย์สภาสาร 2 (ก.ค.-ธ.ค.2516), 607-611.

เชษฐไวยยาการ, พระ. "การป้องกันอหิวาตกโรค" จดหมายเหตุทางการแพทย์.
9, (ส.ค.2469), 52-62.

บรรยงค์ ถาวรามร. "ความสัมพันธ์ระหว่างการเกิดอหิวาตกโรคกับลักษณะอุตุนิยมวิทยา"
วารสารการแพทย์ 3, (มี.ค.2505), 1-18.

ประเม็น จันทวิมล. "ประวัติโรคติดต่ออันตรายในประเทศไทย". แพทยสภาสาร 1,9
(ก.ย.2515), 757-800.

วิบูลอายุ เวท, พระยา. "อหิวาตกโรค" จดหมายเหตุทางแพทย์ 9,
(เม.ย.-ธ.ค.2469), 40-51.

สุวรรณ กาญจนภู. "สถานการณ์อหิวาตกโรคจากอดีตถึงปัจจุบัน ปี 2527".
วารสารสุขภาพ, 12,6, (เม.ย.2527), 47-56

ฝีดาษ หรือ ไข้ทรพิษ

ความหมาย

"ฝีดาษ" หรือ "ไข้ทรพิษ" หมายถึงโรคติดต่ออันตรายชนิดหนึ่ง ผู้ป่วยมักมีอาการเป็นไข้ มีผื่นหรือเม็ดเล็กๆขึ้นตามผิวหนังทั่วไป(อุทัย สันธุสาร, 2516) เกิดจากเชื้อไวรัสติดต่อได้โดยทางเดินหายใจหรือการสัมผัส ไข้ทรพิษมีระยะฟักตัวของเชื้อโรคราว 10-14 วัน แล้วจะมีอาการไข้สูง 2-4 วัน จึงจะมีผื่นขึ้น แบ่งอาการออกเป็น 3 ชนิด คือ.-

1. ชนิดธรรมดา มี 3 ระยะ คือ ระยะแรก ระยะผื่น ระยะตกสะเก็ด
2. ชนิดโลหิต มี 2 อย่าง คือ ผื่นเป็นโลหิต และ ตุ่มหนองเป็นโลหิต
3. ชนิดอ่อน

ไข้ทรพิษมีโรคแทรกและโรคตามมาก ผลฝ่ออาจทำให้ตาบอด มีไข้ปอดอักเสบแทรก หูเป็นน้ำหนอง เยื่อหุ้มหัวใจอักเสบ ไข้ทรพิษคล้ายไข้สวกไสมาก ต่างกันที่ ไข้ทรพิษมีเม็ดมากที่หน้า ปลายขา แขน เม็ดผื่นอยู่ลึกและแข็งกว่าเม็ดสวกไส คือ เม็ดผื่นกลม เม็ดสวกไสบางที่ รี เบี้ยว ขึ้นเป็นรูนๆ ส่วนไข้ทรพิษขึ้นรูนเดียว ไข้สวกไสเม็ดฝ่อจะตกสะเก็ดใน 2-4 วัน ส่วนไข้ทรพิษถึง 10 วัน เม็ดสวกไสมีท้องเดียว ไม่มีสะดือฝ่อ เจาะยุบ ไข้ทรพิษเจาะไม่ยุบ

ประวัติความเป็นมา

ฝีดาษหรือไข้ทรพิษ หรือทางปักษ์ใต้เรียกว่าไข้ป่า ทางเหนือเรียกว่าเป็นตุ่มหรือตุ่มสวก เป็นโรคติดต่ออันตรายชนิดหนึ่งที่ติดต่อกันได้ง่ายมาก

สำหรับในประเทศไทย ตามพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาได้กล่าวเอาไว้ว่าเป็นโรคที่ร้ายแรงมากในสมัยนั้น โดยเริ่มจาก

พ.ศ. 2117 สมเด็จพระมหาธรรมราชา พร้อมด้วยสมเด็จพระนเรศวรฯ ทรงยกทัพไปช่วยพระเจ้าหงสาวดีเมืองลานช้าง พอเสด็จถึงตำบลหนองบัว สมเด็จพระนเรศวรก็ทรงประชวรด้วยไข้ทรพิษ(อุทัย สันธุสาร, 2516) พระเจ้าหงสาวดีจึงอนุญาตให้สมเด็จพระมหาธรรมราชายกทัพกลับคืนกรุงศรีอยุธยา

- พ.ศ. 2056 สมเด็จพระบรมราชาที่ 4 หน่อพุทธางกูรทรงประชวรด้วยไข้ทรพิษ และสวรรคต

ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ก็ได้มีพงศาวดารบันทึกไว้เช่นกันว่า

- พ.ศ. 2378 หมอฮวดของหมอบรัดเลย์ แพทย์มิชชันนารี อเมริกันก็ถึงแก่กรรมด้วยไข้ทรพิษ

- พ.ศ. 2381 ในสมัยของสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ปรากฏว่ามีไข้ทรพิษระบาดมาก ได้ทรงดำริให้หมอหลวงเอาหนองจากผู้ที่กำลังออกฝีไปปลูกในคนดี ตามแบบของจีนและอินเดีย แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ

- พ.ศ. 2382 หมอบรัดเลย์ได้ร่วมมือกับหมอหลวงช่วยกันทำการปลูกฝี โดยเอาหนองจากผู้ป่วยปลูกเป็นผลสำเร็จ

จากหนังสือนิทานโบราณคดี ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงนิพนธ์ไว้ว่า เดิมทีการปลูกฝีดาษในประเทศไทยใช้พันธุ์หนองส่งมาจากอเมริกาถึงประเทศไทยปีละครั้ง

- ต่อมาใน พ.ศ. 2446 กระทรวงมหาดไทยมีความประสงค์จะทำพันธุ์หนองปลูกฝีในประเทศไทยเอง หมออะดัมสัน แพทย์ในมิชชันนารี อเมริกัน รับจะทำจึงได้มีการจัดตั้งสถานที่ทำหนองฝีที่บริเวณ สำนักงานของหมออะดัมสัน

- พ.ศ. 2448 ได้ย้ายสถานที่ทำพันธุ์หนองฝี ไปที่ตำบลห้วยจรเข้มะ จังหวัดนครปฐม ซึ่งได้ทำให้การปลูกฝีได้แพร่หลายไปยังหัวเมืองต่างๆ

ในพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ได้มีการบันทึกเกี่ยวกับไข้ทรพิษอีกว่า

- พ.ศ. 2450 ได้ย้ายสถานที่ทำพันธุ์หนองฝีกลับมาตั้งรวมอยู่ในป้อมสุระสภา ถนนบำรุงเมือง

- พ.ศ. 2455 ในรัชกาลที่ 6 ได้เกิดโรคฝีดาษชุกชุม จึงทรงดำริให้จัดการป้องกันโรคระบาดนี้ โดยการปลูกฝีให้มากที่สุด

- พ.ศ. 2465 มีการจัดตั้งสถานเสาวภา จึงได้ย้ายไปทำหนองฝี ณ สถานที่นั้น

- พ.ศ. 2490 กระทรวงสาธารณสุขพิจารณาว่าการผลิตหนองฝีที่สถานเสาวภาที่เดียวนั้นไม่พอใช้ในประเทศ จึงได้ให้กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ช่วยผลิตอีกแห่งหนึ่ง

- พ.ศ. 2502 องค์การยูนิเซฟ ได้ช่วยเหลือให้เครื่องผลิตพันธุ์หนองผิชนิดแห้งแก่กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ ต่อมาองค์การเภสัชกรรมได้รับหน้าที่ผลิตหนองผิแห้งไปผลิตจำหน่ายจนถึงปัจจุบันนี้

ไข้ทรพิษนี้ระบาดมากในปี 2488 เนื่องจากเป็นตอนกลางของสงครามมหาเอเชียบูรพา ญี่ปุ่นได้นำเชลยพม่ามาใช้ทำทางรถไฟไปเขตกิ่งอำเภอสังขละ กาญจนบุรี แล้วเริ่มป่วยเป็นไข้ทรพิษกันขึ้น พวกกรรมกรไทยที่มาจากภาคต่างๆ โดยมากภาคอีสานก็ไปรับจ้างทำงานในแถบนั้น ตอนกลับบ้านก็พาโรคไปกระจายทั่วประเทศ

การระบาดของไข้ทรพิษในประเทศไทยนั้นบางครั้งก็เกิดขึ้นเองภายในประเทศ โดยมีผู้ป่วยรายเก่าๆ ซุกซ่อนอยู่ บางคราวก็มาจากต่างประเทศ แล้วมาป่วยในประเทศไทย ดังปรากฏจากการสืบสวนโรคดังนี้

- พ.ศ. 2466 เนื่องจากไข้ทรพิษระยะระบาดหนักทางชีวเถาและออยเห่าทางรัฐบาลไทยได้ประกาศกักตรวจเรือที่มาจากเมืองท่าทั้งสองนี้ และตรวจพบเรือโดยสารมีผู้ป่วยไข้ทรพิษถึงสามลำ กักไว้ที่ปากน้ำ แต่คนโดยสารบางคนก็หนีขึ้นบก นำเชื้อมาระบาดในกรุงเทพฯ

- พ.ศ. 2466 มีการระบาดที่ปักษ์ใต้ เนื่องจากมีเด็กที่มาจากเมืองจีนไปป่วยที่สุราษฎร์ธานีก่อนแล้วโรคก็ระบาดต่อไป โดยระบาดที่เชียงใหม่ ซึ่งมีผู้ป่วยมาจากจังหวัดเชียงตุง ประเทศพม่า

ต่อมาได้ระบาดที่จังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ โดยมีผู้ป่วยมาจากประเทศกัมพูชา

- พ.ศ. 2483 ได้มีการระบาดที่จังหวัดพระนคร-ธนบุรี โดยมีเด็กมาจากฮ่องกงโดยทางเรือ ป่วยขึ้นที่ตำบลป้อมปราบก่อน การระบาดครั้งนี้ได้ลุกลามในพระนครและจังหวัดใกล้เคียงด้วย

- 22 กรกฎาคม 2501 เกิดการระบาดที่ปักษ์ใต้ โดยมีผู้ที่กลับจากแสงบุญที่นครเมกกะเป็นชาวไทยมุสลิม ได้ป่วยเป็นโรค โดยพบผู้ป่วยรายสุดท้ายที่จังหวัดตรัง เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2503

- เดือนสิงหาคม 2504 ได้มีผู้ป่วยเกิดขึ้นในท้องที่อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยติดโรคมาจากจังหวัดเชียงตุง ประเทศพม่า

- พ.ศ.2505 มีผู้ป่วย 2 รายสุดท้ายในประเทศไทย รายหนึ่งเป็นชาวอินเดียนติดโรคมาจากประเทศพม่า

หลังจากนั้นก็ไม่มีผู้ป่วยเป็นไข้ทรพิษในประเทศไทยอีกเลย

วิธีการรักษา

ไข้ทรพิษ เป็นโรคที่ร้ายแรงที่สุดในประวัติศาสตร์ที่ได้ทำลายชีวิตมนุษย์ในโลกนี้ปีละหลายๆ ซึ่งคนในสมัยก่อนได้มีวิธีการดูแลรักษาแตกต่างกันออกไป ในคัมภีร์ปฐมจินดาก็ได้กล่าวถึงการรักษาไว้ว่า ให้คนเจ็บดื่มน้ำเย็นหรืออมก้อนน้ำแข็งไว้ตลอดอย่าให้ขาด อาการปวดแสบร้อนตามผิวหนังให้ใช้น้ำอุ่นเช็ดตัว ฝ้าพุทไธสนอนคว่ำเปลี่ยนบ่อยๆ และมีความเชื่อกันว่า การใช้แสงสว่างสีแดงในห้องเป็นการป้องกันแผลเป็นมิให้ลึก จะใช้บังตาสีแดงก็ได้

อาหารควาใช้น้ำนมและน้ำซूप ถ้ามีอาการมากควรให้เลือกอาหารตามใจชอบ เช่น นม เนื้อและไข่ ส่วนของแสลงที่คิดว่ามีผลต่อโรคนี้คือ ปลาที่สดควาจัด และปลาที่ไม่มีเกล็ด เช่น ปลาดุก ปลาทุ ปลากระบอก ของหมักดองต่างๆ ผักดอง ขนมจีน ส้มต่างๆ สัปปะรด มังคุด ของทอดน้ำมันต่างๆ ข้าวเหนียว สาเก ขนุน น้อยหน่า ถั่วฝักยาว ถั่วลิสง กะทิ น้ำมัน น้ำตาล

สำหรับการรักษาอีกวิธีหนึ่งที่ใช้รักษากันอย่างแพร่หลายและประสบความสำเร็จได้แก่การปลูกฝี โดยระยะแรกประเทศไทยยังไม่สามารถทำพันธุ์หนองฝีขึ้นใช้เองได้

แม้ไข้ทรพิษจะสูญหายไปจากประเทศไทยตั้งแต่ปี 2505 เป็นต้นมาแล้วก็ตาม แต่การปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษก็ยังจำเป็นจะต้องทำอยู่ระยะหนึ่ง เพื่อให้ประชาชนมีภูมิคุ้มกันโรคอยู่ในระดับที่สามารถจะป้องกันโรคได้ โดยเฉพาะในเด็กเกิดใหม่ และเด็กวัยก่อนเรียน ทั้งนี้ เนื่องจากประเทศไทยอยู่ใกล้ประเทศที่เป็นแหล่งแพร่ของไข้ทรพิษ

การปลูกฝีในเด็กแรกเกิดหรือในระยะหลังคลอด(neonatal period)นั้นได้มีการแนะนำและทดลองทำกันในหลายประเทศ เพราะเป็นการสะดวกที่จะปลูกฝีเด็กในระยะหลังคลอด ซึ่งไม่ต้องเสียเวลาพาเด็กมาปลูกฝีในตอนหลังหรือเสียเวลาติดตามปลูกฝีเด็กก่อนวัยเรียน

เด็กทุกคนควรปลูกฝีเสียในขวบปีแรก อายุที่เหมาะสมสำหรับการนี้ก็คือ ระหว่าง 3 ถึง 10 เดือน ส่วนเวลาที่จะปลูกได้นั้นไม่มีกำหนด ปลูกได้ทุกฤดู แต่ในเวลาที่ร้อนจัด ไม่ควรปลูกให้แก่เด็กแดงๆที่ไม่ได้รับประทานนมแม่ ในการที่จะปลูกฝี ควรจะต้องตรวจร่างกายว่าผู้นั้นไม่มีโรคดังต่อไปนี้ 1.โรคติดต่ออย่างร้ายแรง 2.ท้องร่วง 3.โรคผิวหนัง เช่น ผุพอง, ฝี, กิณ, แผลเปื่อย และผื่นต่างๆ เป็นต้น 4.อาการอ่อนแออันเนื่องมาจากวัณโรค

สำหรับเด็กที่ปลูกฝีขึ้นระยะแรกเกิดควรจะได้ปลูกฝีซ้ำอีกเมื่ออายุประมาณ 1 ปี เพื่อเพิ่มความต้านทานโรคให้สูงขึ้น(พระยาแพทยพงศาวตฺยสาธิต,)

สำหรับวิธีการปลูกฝีในสมัยก่อนได้ดูแลรักษากันโดยเริ่มแรกนั้น ใช้สะเก็ดของผู้ป่วยด้วยไข้ทรพิษบดเป็นผง แล้วพ่นเข้าทางจมูก หรือเอาหนองปลูกลงบนผิวหนังเพื่อให้เกิดเป็นไข้ทรพิษชนิดอ่อนๆขึ้น เพื่อให้กันไข้ทรพิษแท้ได้ ซึ่งวิธีนี้มีผลเสียต่อผู้ป่วย คือ จะทำให้เป็นไข้ทรพิษขึ้นรุนแรงและอาจตายได้ อีกทั้งยังสามารถติดต่อไปให้ผู้อื่นได้อีกด้วย จากนั้นต่อมาก็ได้ค้นพบว่าหนองฝีจากวัวกันไข้ทรพิษในคนได้ จึงได้หันมาใช้วิธีนี้กัน ทำให้ไม่มีการใช้สะเก็ดหรือหนองของผู้ป่วยไข้ทรพิษปลูกอีกเลย

ปัจจุบันนี้ ไข้ทรพิษได้ถูกกำจัดไปจากโรคแล้ว เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2520 (สมพนธ์ พิศนิยม, 2524)

สรุป

ฝีดาษหรือไข้ทรพิษ เคยเป็นโรคติดต่ออันตรายชนิดหนึ่งในประเทศไทย เคยระบาดมากในพ.ศ. 2488 การรักษาไม่มียาเฉพาะ ในอดีตรักษากันตามอาการ ต่อมาได้มีแพทย์มิชชันนารีชาวอเมริกันได้มาจัดตั้งสถานีกาหนองฝีเพื่อใช้ฉีดป้องกัน และมีการปลูกฝีกันอย่างแพร่หลายไปทั่วประเทศ หลังจากปีพ.ศ. 2505 ไม่พบผู้ป่วยเป็นโรคนี้ในประเทศไทยอีก

บรรณานุกรม

- บุรพา จันทรสูตร. "การป้องกันไข้ทรพิษ" แพทยสภาสาร 2, (มิ.ย. 2516), 463-66.
- บุรพา จันทรสูตร. "การปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ". วารสารกรมการแพทย์และอนามัย 2, (พ.ค.-มิ.ย. 2517), 342-8.
- ประเมิน จันทวิมล. "ประวัติการระบาดของไข้ทรพิษในประเทศไทย อนุสรณ์กระทรวงสาธารณสุขครบ 20 ปี 2485-2505.
- ประเสริฐ ทองเจริญ. "องค์การอนามัยโลกผู้พิชิตไข้ทรพิษผู้พ่าย". เวชปฏิบัติบันทึก 5, 4(2533), 163-82.
- พจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2519.
- สมพนธ์ ทัศนียม, ภกษณา เพ็งสา และพรรณพิศ สุพรหมจักร. "ผีตาขมดไปจากโลกจริงหรือ" แพทยสภาสาร 10, 4 (เม.ย. 34), 91-4.
- อุทัย สันธสาร. สารานุกรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2516, 16-22.
- พระยาแพทยพงศาวตฺยธาธิบดี (ลุน สุนทรเวช), "เรื่องการรักษาเด็ก" ข่าวสารการแพทย์โบราณ 2515, 6-15.

ไข้

ความหมาย

ไข้ เป็นคำนาม หมายความว่า อาการของโรคทำให้ตัวร้อน มีชื่อต่าง ๆ กัน เช่น ไข้จับสั่น ไข้ทรพิษ ไข้กัด ไข้หวัดใหญ่, ความเจ็บป่วย (ราชบัณฑิตยสถาน 2525, 161)

ประวัติความเป็นมา

คำไทยที่ว่า ไข้ นั้น หมอโบราณเรียกชวราณี ถ้าเขียนอ่านกันสั้น ๆ ว่า ชวร (อ่านว่าชวน) ก็ได้ หรือเขียนอ่านให้ยาวว่า ชวราก็ได้ แล้วแต่ความไพเราะเหมาะสม

ในคัมภีร์อายุรเวท กล่าวว่า ไข้หรือชวรต้องมีอาการ 2 อย่าง คือ 1. ต้องตัวร้อน 2. ต้องมีความรู้สึกร้อนภายในหรือร้อนตามผิวหนังด้วย จิตใจและประสาททั้ง 5 ก็ไม่สบายด้วย ถ้าตัวร้อนอย่างเดียวหรือรู้สึกร้อนอย่างเดียวไม่นับว่าเป็นไข้

คนที่ เป็นไข้ตามธรรมดา มักจะต้องมีอาการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง เกิดขึ้นล่วงหน้าก่อนเสมอไม่มากนัก คือ อาการต่างๆ นี้เคยเรียกว่า บุรพรูปของไข้ คือ รู้สึกร้อนเพลียละเหี่ย กระสับกระส่าย ผิวพรรณเปลี่ยนแปลงผิดปกติ ลิ้นเสียกินอะไรไม่เป็นรส น้ำตาไหล ประเดี๋ยวชอบร้อนประเดี๋ยวชอบหนาว หรือร้อนๆ หนาวๆ หากบ่อยๆ จับตามเนื้อตัว รู้สึกหนังเนื้อหนึ่กตัว ชนลุก เบื่ออาหาร อาการเหล่านี้เรียกว่าเป็นอาการสามัญ คือ อาการที่คนไข้ว่าเป็นเป็นไข้ หรือคนเป็นไข้ มีความรู้สึกหรือมีอันเป็นไปอย่างนี้เหมือนกันล่วงหน้าก่อน

ไข้ต่างๆ ทางโบราณของไทยมีดังนี้คือ (ตำราอายุรเวทศึกษา, 2496)

ไข้เหนือ ไข้นี้ได้เค้าแต่เพียงว่า เป็นไข้ทางเมืองเหนือ บางคนเข้าใจว่า ไข้รากสาด บางคนว่าเป็นกาฬโรค แต่ความจริงคงเป็นไข้จับสั่น (มาลาเรีย) ซึ่งในครั้งโบราณเมื่อคนทางภาคกลางไปเมืองเหนือ หรือ ไปหัวเมืองทางภาคพายัพติดไข้กลับมา ก็เรียกว่าไข้เหนือ ไข้ทางเมืองเหนือที่มีไข้แต่ครั้งโบราณมาจนกระทั่งทุกวันนี้ ไม่มีไข้อะไรมากมายเท่ากับไข้จับสั่น อันเป็นไข้ที่มีอาการพลิกแปลงต่างๆ เข้าใจผิดและตั้งชื่อกันไปหลายอย่าง เดียวนี้ไข้จับสั่นมีทั่วไปในประเทศไทย คำว่าไข้เหนือจึงสันนิษฐานว่าเป็นไข้จับสั่นในปัจจุบันนี้

ไข้พิษ ไข้นี้ได้เค้าตามชื่อแต่เพียงว่า ไข้มีอาการเป็นพิษ เช่นตัวร้อนมาก เพื่อกมาก ชีพมาก กระสับกระส่ายมาก หรือตายกันมาก ก็เรียกว่าไข้พิษ ซึ่งอาจเป็นไข้จับสั่น ไข้รากสาด ไข้ปวดบวม กาฬโรค ไข้โลหิตเป็นพิษ ไข้โลหิตมีเชื้อ ฯลฯ ก็ได้

ไข้กาฬ ไข้จำพวกนี้ หมายถึงไข้ที่มีเม็ดมีตุ่มหรือผื่นขึ้นตามตัว โบราณ แบ่งไว้ 10 อย่าง คือ ไข้ประกายคาด ไข้ประกายเพลิง ไข้หัด ไข้เหือด ไข้งูสวัด (ตระหวัด) ไข้เริ่มน้ำค้าง ไข้เริ่มน้ำข้าว ไข้ลาลาบเพลิง และไข้กำแพงทะลาย ไข้จำพวกนี้ คงตรงกับทางปัจจุบันเรียกว่าอีริบตีฟ พิวเวอร์ คือไข้มีผื่น

ไข้ประกายคาด ไข้ประกายเพลิง โบราณอธิบายว่า เป็นเม็ดทั่วตัวและร้อนมาก กระทำพิษเป็นกำลัง ไข้ขึ้นสันนิษฐานว่าเป็นไข้ทรพิษหรือฝีดาษ อาจเป็นชนิดร้ายที่เรียกว่าตาตตะกั่วก็ได้ โบราณไม่เรียกไข้ทรพิษหรือฝีดาษ แต่เรียกว่าไข้ประกายคาด ไข้ประกายเพลิง

ไข้ลาลาบเพลิง และไข้ไฟลามทุ่ง โบราณกล่าวว่า เป็นไข้อย่างเดียวกัน และในปัจจุบันนี้เรายังเรียกกันว่าไฟลามทุ่ง หรืออีริซิเปลาส

ไข้หัดและไข้เหือด สองไข่นี้ยังใช้เรียกกันอยู่ในปัจจุบัน ไข้หัดตรงกับปัจจุบันว่ามีเชื้อ ส่วนไข้เหือดเข้าใจว่าเป็นเยอรมัน มีเชื้อ

ไข้งูกระหวัด ไข้เริ่มน้ำค้าง ไข้เริ่มน้ำข้าว สามไข้นี้ ความจริงเป็นไข้หรือโรคอย่างเดียวกัน ซึ่งเราเรียกกันว่า "เริ่ม" ปัจจุบันเรียกว่า เออร์ปีส ที่เรียกชื่อผิดกันไปนั้น ก็โดยขึ้นในตำแหน่งที่ต่างกัน และลักษณะของเม็ดต่างกันบ้าง เช่น ถ้าในเม็ดน้ำใส เรียกเริ่มน้ำค้าง ถ้าขึ้นเรียกเริ่มน้ำข้าว เริ่มนี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า "ไข้งู" การที่เกิดเป็นเริ่มก็เนื่องจากหนึ่งอักเสบตามเส้นประสาทหรือเกิดเป็นเม็ดพองเล็กๆเป็นกลุ่ม ถ้าขึ้นเป็นทางหรือสายตามี่ใคร่เรียกว่า "งูสวัด" หรือ "งูตระหวัด" คือ งูรัด ถ้าขึ้นสะพายไหล่เรียก "สังวาลย์พระอินทร์" เริ่มนี้อาจเกิดขึ้นตามร่างกายได้หลายแห่ง

ไข้กำแพงทะลาย ซึ่งผุดขึ้นมาเป็นหัว ทำพิษ เป็นไข้ เชื้อมมัว กระจายน้ำฝิ่นพกบวม น้ำเหลืองแตกและพุ่งออกมา อาการนี้เป็นอาการของฝีและแผลเน่าเปื่อยพังไป ซึ่งอาจเป็นที่ปาก กระทำให้ปากเน่า หรือเป็นที่เท้าหรือมือ กระทำให้เน่าเปื่อยพังไป ในปัจจุบันเรียกแผลเปื่อยประเภทร้อน อันเกิดแต่เชื้อโรคชนิดหนึ่งเป็นแผลปากแข็งหรือแผลเรื้อรังจากเชื้อโรคต่างๆ

ใช้รากสาด ใช้ไม้โบริมจำแนกออกถึง 9 อย่าง คือ รากสาดปานขาว ราก-
สาดปานแดง รากสาดปานเหลือง รากสาดปานดำ รากสาดปานเขียว รากสาดปานม่วง
รากสาดนางแย้ม รากสาดมะนันทเมือง และรากสาดสามสหาย แต่ไม่ได้อธิบายแต่ละ
อย่างๆ นั้น ว่าลักษณะอาการต่างกันอย่างไร

ใช้รากสาด ทางแผนปัจจุบันมีอยู่สามอย่าง คือ ใช้รากสาดใหญ่ (ไทโป) ใช้
รากสาดน้อย (ไทโปยต์) และใช้รากสาดเพ็ชรม (ปารวไทโปยต์) ที่เป็นกันจริงมากเป็นใช้
รากสาดน้อย ที่เราเรียกกันสั้นๆ ว่าใช้รากสาด หมายถึงใช้รากสาดน้อย

ใช้หัวดี โบริมจำแนกใช้หัวดีออกเป็น 2 อย่าง คือ ใช้หัวดีน้อย กับ ใช้
หัวดีใหญ่ ตรงกับปัจจุบันคือ ใช้หัวดีและใช้หัวดีใหญ่

ใช้กำเดา โบริมจำแนกใช้นี้ออกเป็นใช้กำเดาน้อยและกำเดาใหญ่ อา-
หารหนักเบาต่างกัน แต่มีอาการสำคัญว่าสะท้อนร้อนสะท้อนหนาว ตัวร้อน ปวดหัว ตา
แดง ปากชม ปากเปรี้ยว กินข้าวไม่ได้ เบื่ออาหาร อาเจียน นอนไม่หลับ ถ้าเป็นกำเดา
ใหญ่ก็แถมอาการตัวร้อนจัด ปากแห้งคอแห้ง ฟันแห้ง จับไม่เป็นเวลา บางทีสุดเป็นเม็ด
ตามตัว บางทีไอเป็นเลือดทางจมูกทางปาก บางทีข้อมือกำ เท้ากำ อาการเหล่านี้อาจสัน-
นิษฐานได้หลายโรคหลายไข้ คือ อาจเป็นไข้รากสาดก็ได้ ไข้จับสั่นก็ได้ ไข้ปอดบวมหรือ
ไข้อื่นๆ อีกก็ได้ คำว่า "กำเดา" แปลว่า ความร้อน คือ ไข้ที่มีความร้อนเรียกว่าไข้กำ-
เดา และตามชาวบ้านโบริมมักถือกันว่า กำเดา คือ ใช้รากสาด และเลือดที่
แตกออกทางจมูกก็เรียกเลือดกำเดา มักเกิดในขณะที่เป็นหวัดปวดหัวตัวร้อนและความดัน
เลือดแรง

ใช้ตามฤดู อันใช้ตามฤดูที่โบริมอาจารย์จำแนกว่า ในคิมหันตฤดู (ฤดูร้อน) เกิด
ไข้เพื่อโลหิต ในวสันตฤดู (ฤดูฝน) เกิดไข้เพื่อลม และในเหมันตฤดู (ฤดูหนาว) เกิดไข้
เพื่อกำเดานั้น ถ้าจะพูดกันตามความชำนาญและข้อสังเกตของบรรดาแพทย์ทั่วไป ก็มี
ความจริงว่า ในฤดูร้อนมักมีโรคทางกระเพาะอาหารและลำไส้มาก เช่น โรคลงท้อง
ท้องเสีย อุจจาระ ชาติพิการ ตลอดจนอหิวาตกโรค ในฤดูฝนคนเป็นไข้หวัดกันมาก
บางท้องถื่นคนเป็นบิดกันมากเนื่องจากกินน้ำที่ฝนชะล้างพื้นดิน เชื้อโรคบิดในอุจจาระที่คน
เป็นโรคถ่ายไว้ไหลลงบนบ่อน้ำกิน และในฤดูหนาวคนมักเป็นหวัด ไข้ปอดบวมและอา-
การของโรคหัดก็กำเริบ เป็นต้น ที่โบริมถือว่าฤดูร้อนเกิดไข้เพื่อโลหิตเป็นพิษ ฤดูฝนเกิด
ไข้เพื่อลม ฤดูหนาวเกิดไข้เพื่อกำเดา จึงเป็นการคลาดเคลื่อนจากความจริง

ตามที่โบราณเรียกว่า ไข้เพื่อโลหิตนั้น ความจริงก็คือไข้ที่โลหิตเป็นพิษ อันโลหิตเป็นพิษจะทำให้เกิดอาการไม่สบาย อาทิ เป็นไข้ตัวร้อน เพื่อ กระสับกระส่าย ร้อนใน กระหายน้ำ เชื้อมมัว ไม่ได้สติสมถะ และอื่นๆ เกิดได้จากเหตุหลายประการ เช่น ไข้จับสั่น ไข้รากสาด ไข้ปอดบวม และไข้อื่นๆ ตลอดจนไข้สันนิบาตหน้าเพลิง ก็คือโลหิตเป็นพิษ และไข้เพื่อโลหิตทั้งหลาย ไม่จำเป็นต้องเกิดในฤดูร้อน อาจเกิดในฤดูไหนก็ได้ สุดแล้วแต่การถนัด

คำว่า ไข้เพื่อลม โดยมากเข้าใจกันว่า เกิดจากเหตุ 2 ประการ คือ คนไข้จะเป็นไข้อะไรก็ตาม ถ้ารับประทานอาหารไม่ได้หรือไม่ค่อยได้ กำลังกายถอยลง หัวใจอ่อนลง เช่นในระยะปลายไข้ ก็เกิดมีอาการเป็นลม ให้โผเอนลงเหยีย หรืออาจถึงกับพับไปพับมา ใจไม่ขึ้น ไม่มีแรง ซึ่งเรานิยมเรียกกันว่า เป็นลมนี่ประเภทหนึ่ง อีกประการหนึ่งก็คือ คนเป็นโรคบางอย่างเกี่ยวกับกระเพาะอาหาร ลำไส้ หรือโรคอื่นใดก็ตามที่กินอาหารไม่ได้ หรือเกิดมีลมในท้องให้คลื่นเหียน ท้องลั่นโคลกคลาก อาเจียนเป็นลมอึกอ้าก ปวดเสียดและตัวร้อนด้วย ก็เป็นไข้เพื่อลม และไม่จำเป็นต้องเกิดในฤดูฝน คืออาจเกิดในฤดูอื่นก็ได้เหมือนกัน

ที่ว่าในฤดูหนาวเกิดไข้เพื่อกำเดานั้น ควรจะเป็นไข้เพื่อเสมหะมากกว่า เพราะในฤดูหนาวมักเป็นหวัด เป็นไข้ปอดบวม เป็นริด มีอาการเสมหะกำเริบ เช่น คอเสมหะ อูระเสมหะ เป็นต้น และวัณโรคก็กำเริบในฤดูนี้ ส่วนกำเดาหรือความร้อน เป็นแต่เพียงอาการของไข้ย่อมเกิดมีในไข้ทั้งปวง ไข้กำเดาคือไข้ร้อนนั่นเอง

ไข้เอกโทษ ทูวันโทษ และตรีโทษ ไข้ 3 ประการนี้ ไม่ใช่ชื่อของไข้ใด โดยเฉพาะ แต่เป็นลักษณะอาการของไข้ต่างๆว่าจะมีอาการก้อย่างใน 3 ประเภทนี้ ซึ่งตามโบราณถือกันว่าเป็นอาการที่จะพยากรณ์โรคว่ามากน้อยอย่างไร คือ

ไข้เอกโทษ คือ ไข้ที่มีอาการหรือโทษประการเดียว คือ มีโลหิตเป็นพิษแต่อย่างเดียว หรือ มีแต่ลมอย่างเดียว หรือมีแต่เสมหะอย่างเดียว ถ้ามีอาการแต่อย่างเดียว เรียกว่าไข้เอกโทษ คือ ว่าอาการไม่รุนแรงเท่ากับไข้เชิงเดียว

ไข้ทูวันโทษ คือ ไข้ที่มีอาการหรือโทษ 2 ประการ เช่น โลหิตเป็นพิษ และมีเพื่อลมด้วย หรือไข้เพื่อลมมีเสมหะด้วย หรือไข้เพื่อเสมหะมีโลหิตเป็นพิษด้วย อาการหนักว่าน้อย ไข้เหล่านี้จะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ไข้ทวิโทษ หรือไข้เชิงซ้อน

ไข้ตรีโทษ คือ ไข้ที่มีอาการหรือโทษ 3 ประการ คือ ไข้เพื่อโลหิตสัมพันธ์กับลมกับเสมหะ อาการหนักลงไปอีก

ไข้ 3 ประการของโบราณที่กำหนดไว้นี้ ตามความเข้าใจทั่วไปว่าดังนี้คือ ไข้ที่มีอาการเดียว เช่นอาการเป็นหวัดน้ำมูกไหล หรือมีเสมหะในคอประการเดียว เป็นไข้เอกโทษ ถ้ามีไข้ตัวร้อนสัมพันธ์ด้วยก็เป็นไข้ทุวันโทษ และถ้ามีอาการละเอียด หัวใจอ่อนเป็นลมอีกด้วย ก็เป็นไข้ตรีโทษ คือ โทษ 3 ประการ ไข้ประเภทเอกโทษจริงนั้น มีบ้างแต่น้อย และมีในระยะแรกๆที่ไม่สบาย ต่อไปมักเป็นทุวันโทษเสมอ เช่น ไข้หวัด เมื่อแรกเป็นอาจเพียงตัวร้อนอย่างเดียวเป็นเอกโทษ ต่อไปเมื่อมีเสมหะ เช่นน้ำมูกไหล หรือเกิดเสมหะเป็นหวัดลงคอด้วย ก็เป็นทุวันโทษ คนอายุมากเมื่อเจ็บไข้ไม่สบาย เช่นเป็นไข้หวัดใหญ่ ซึ่งมีอาการตัวร้อน และเป็นหวัดในอวัยวะทางเดินหายใจนั้น มักจะมีอาการหัวใจอ่อนเป็นลม เป็นตรีโทษด้วยเสมอ เพราะคนแก่มักกำลังหัวใจอ่อน มีวาตะเสมหะฐานเป็นเจ้าเรือนอยู่แล้ว และอาการเป็นหวัด เสมหะเสมหะฐาน คนแก่มักมีอยู่เป็นเจ้าเรือนเหมือนกัน

ไข้กระโดง ไข้จำพวกนี้ ตามโบราณจำแนกออกเป็น 4 อย่างคือ ไข้กระโดงไฟ ไข้กระโดงน้ำ ไข้กระโดงหิน ไข้กระโดงกลบ ทั้ง 4 อย่างนี้อธิบายอาการคล้ายกันว่า เป็นไข้ ให้เชื่องนอนแน่นิ่งไป ลุกขึ้นไม่ได้ ตัวร้อนมาก ซึ่งอาจเป็นไข้จับสั่นชนิดร้ายขึ้นสมอง แต่ไข้กระโดงกลบมีอาการแปลกออกไป คือ มีอาการคันเจ็บแสบมาก

ไข้ประดง ไข้จำพวกนี้ โบราณกล่าวไว้ว่า เป็นไข้กาฬเกิดแทรกในไข้พิษ ให้จับเท้าเย็นมือเย็น ตัวร้อนจัด ร้อนใน กระหายน้ำ หอบ สะอึก ปวดเมื่อยในกระดูก ให้เสียวไปทั่วตัว ให้สะท้อนร้อนสะท้อนหนาว ให้เชื่อมมัว ปวดหัวเป็นกำลัง ให้ปากขม ปากเปื่อย ปากหวาน ปากแห้ง คอแห้ง ลิ้นแห้ง ให้เพ้อคลุ้ม อาการทั่วไปเหล่านี้ คล้ายไข้กาฬเดา ไข้ข้อสมุทร และยังจำแนกออกไปตามลักษณะของเม็ดผื่น 8 ชนิด คือ ประดงมด ขึ้นเป็นเม็ดผื่นเหมือนยุงกัด คัน ปวดแสบปวดร้อน ประดงช้าง ผุดเป็นผื่นเหมือนผิวมะกรูด ประดงความ ผุดเหมือนเงาหนอง ประดงวัว ผุดตั้งผลมะยมสุก ประดงลิง ผุดตั้งเมล็ดข้าวสาร ประดงแมว ผุดตั้งตาปลา ประดงแรด หนาดั้งหนึ่งแรด เหล่านี้มีอาการปวดแสบปวดร้อนทั้งสิ้น บางอย่างก็คัน และประดงไฟว่าเหมือนไข้ระบุงขาด มีเม็ดแดงยอด้ว่า ให้สะท้อนร้อนสะท้อนหนาว ให้เชื่อมมัว

อาการของไข้ประดงตามที่กล่าวมานี้ เป็นโรคผิวหนังมีหลายชนิดด้วยกัน จัดอยู่ในประเภทผิวหนังอักเสบ ตลอดถึงโรคลมพิษ คำว่า ประดง หมายถึงอาการที่เกิดขึ้นเมื่อตามผิวหนัง หรืออาจเป็นโรคผิวหนังผื่นคัน ทางแผนปัจจุบันก็จำแนกไว้หลายชนิดเหมือนกัน แต่เรื่องประดงในตำราโบราณกล่าวอาการไว้เพียงเล็กน้อยไม่ละเอียดพอที่จะจำแนกว่าเป็นชนิดใด หรืออาจเป็นชนิดเดียวแต่จำแนกมากออกไปก็ได้

ไข้อื่นๆมีไข้ชื่ออื่นๆอีกหลายอย่างที่มีในตำราแพทย์แผนโบราณ สมควรทำความเข้าใจดังต่อไปนี้

ไข้ช่องสมุทร ไข้นี้กล่าวว่า เชื้อมมัว ตัวร้อน ร้อนใน กระจายน้ำ ตาแดง ลิ้นกระด้าง คางแข็ง หอบ สะอึก ปากแห้ง คอแห้ง ฟันแห้ง ปวดหัว อาเจียน และมีเม็ดผุดขึ้นตามช่องอกตามราวนม เขียวก็มี ดำก็มี ขาวรีไปก็มี อาการเหล่านี้ก็เช่นเดียวกับไข้กาเดา ซึ่งอาจเป็นไข้รากสาดก็ได้ แต่เรียกชื่อว่าไข้ช่องสมุทร เพราะมีเม็ดผื่นขึ้นตามหว่างอก

ไข้คดไข้แขนง ไข้คดกล่าวว่า ชักงอเข้าจนเส้นหลังขาดตาย ส่วนไข้แขนง ชักอ่อนจนเส้นหลังขาดตาย อาการนี้อาจเป็นอาการของบาดทะยัก ซึ่งคนไข้อาจชักหลังแอ่นหรือหลังงอก็ได้ และที่ชักหลังแอ่นนั้นอาจเป็นไข้กาฬนกนางแอ่นหรือไข้กาฬหลังแอ่นก็ได้

ไข้ปานแดงปานดำ ไข้นี้กล่าวว่า มีอาการจับเท้าเย็น มือเย็น หรือบางที่เท้ามือร้อนร้อน ตัวร้อนเป็นเปลวไฟ ปวดศีรษะ ตาแดงเป็นโลหิต ร้อนในอก ให้เชื้อมมัว ท้องผูก ให้ร้อนในกระจายน้ำ อาการที่กล่าวนี้โดยมากเป็นไข้จับสั่น ถ้าเจ็บอยู่นานไม่มีเวลาร่วง อาจเป็นไข้รากสาดและอาจเป็นไข้ปอดบวมก็ได้ แต่มีอาการที่กล่าวไว้อีกว่า อาจผุดขึ้นเป็นสีแดงหรืออย่างร้ายเป็นดำที่ส่วนใดของร่างกาย หรือครึ่งตัว หรือทั้งตัวก็ได้ อาการนี้ก็อาจเป็นอาการของไข้จับสั่น เพราะไข้จับสั่นหรือมาลาเรียนั้น มีชนิดร้ายอยู่อย่างหนึ่ง คือ เลือดออกใต้ผิวหนัง ที่ทำให้ดูเป็นปานแดง ถ้าเลือดออกนานก็ดำ เป็นปานดำ และอาจออกทั้งตัวก็ได้

ไข้ดานหิน ไข้นี้ว่า ชันตันขาทั้งสองข้างเป็นวงเขียวก็มี เป็นผลสลุทหว้าสีครามก็มี สีดำดำถึงสูก สีหมึกก็มี จับให้ตัวเย็นตึงทึง ร้อนใน กระจายน้ำกระทำพิษ ลิ้นกระด้างคางแข็ง ปากแห้ง คอแห้ง ฟันแห้ง ให้เชื้อมมัว อาจถึงทำให้สลบ และที่บวมขึ้นก็อาจแตกแยกกลอกออกไป อาการที่กล่าวนี้อาจเป็นไข้จับสั่นอีก เพราะอาการที่เกิดวงสี

ต่างๆนั้น อาจเป็นอาการของเลือดออก และที่ตัวเย็นเหมือนหินนั้น ใช้จับส้นบางชนิดตัวเย็นอย่างจริงจัง และที่ว้าร้อนในกระหายน้ำนั้น ก็จริงเพราะใช้จับส้นที่ตัวเย็นข้างนอกนั้น ถ้าเอาปรอทวัดดูในทวารหนัก ปรอทอาจขึ้นสูงถึง 104 ถึง 107 ฟ. ซึ่งนับว่าสูงมาก ใช้จับส้นชนิดตัวเย็นตั้งแต่ข้างในร้อนทางแผนปัจจุบันเรียกว่า "อัลติไมป์" ชนิดเลือดออกเรียกว่า "เฮโมราอิดไทป์"

ใช้มหาเมฆมหาณิล ใช้ที่ว้านี้สุดชั้นในเนื้อสีดำ จับเชื่อมมัว ให้ลื่นกระด้าง คางแข็ง หอบสะอึกไม่เป็นสมฤดี ปากแห้ง ฟันแห้ง ให้ถ่ายอุจจาระปัสสาวะไม่รู้ตัว ให้เชื่อมมัวไม่เป็นเวลา ให้สลบ ใช้นี้อาจเป็นใช้จับส้นชนิดชั้นสมอง กระทำให้สลบสิ้นสมฤดี ทางแผนปัจจุบันเรียกว่า "เซเรบรอลมาเลีย"

ใช้สายฟ้าฟาด ใช้นี้ก็เช่นเดียวกับใช้มหาเมฆและมหาณิล แต่มีอาการพอลัม เจ็บหรืออยู่ตุ๋กก็สลบเหมือนสายฟ้าฟาด คงเป็นใช้จับส้นชั้นสมองหรืออัมพาต

ใช้ระบุชาติ ใช้นี้ก็กล่าวว่า ผุดเป็นเม็ดสีต่างๆ สีแดงดั่งชาด ยอดฐานทั่วทั้งตัว ให้จับเชื่อมมัว ร้อนใน กระหายน้ำ ให้หอบสะอึก กระทำพิษต่างๆ ใช้นี้ตามอาการก็ควรจะอยู่ในจำพวกใช้ประดง แต่ตั้งชื่อแยกออกมาเสียอีก

ใช้ไฟเดือนห้า กล่าวว่า กระทำพิษให้ร้อนในกระหายน้ำ ร้อนในอกเป็นกำลัง ให้ผุดขึ้นที่หน้าอก ด่าบ้างแดงบ้าง เชื่อมมัว ไม่ได้สติ ลื่นกระด้างคางแข็ง และสลบ อาจเป็นอาการของใช้จับส้นดังกล่าวแล้วในเรื่องใช้ดานหิน

ใช้เปลวไฟฟ้า ให้ร้อนเป็นกำลัง หน้าดำ อกดำ จมูกดำเป็นสีดำวัน ปากแห้งลิ้นแห้ง ปากและลิ้นแตกกระแหง ลิ้นดำ เพดานลอก ให้สลบไม่ได้สติสมฤดี อาการเหล่านี้อาจเป็นใช้จับส้น ใช้ปอดบวม

ใช้ข้าวไหม่น้อย ให้จับตัวร้อนเป็นเปลว เท้ามือเย็น เจ็บตามตัว เจ็บในเนื้อในกระดูก ให้หอบสะอึก ให้เชื่อมมัว ลื่นกระด้างคางแข็ง ให้ผุดขึ้นมาเหมือนมดกัด มียอดแหลมขาวๆ ใช้นี้อาจเป็นประเภทใช้ประดง

ใช้ข้าวไหม้ใหญ่ ใช้นี้ก็เช่นเดียวกับใช้ข้าวไหม่น้อย แต่มีอาการให้จับสะบัด ร้อนสะบัดหนาว ปวดศีรษะ ตาแดงเพิ่มขึ้นอีก

ใช้ข้าวไหม้ใบเกรียม ให้จับสะบัดร้อนสะบัดหนาว ปวดศีรษะเป็นกำลัง ตาแดง ให้ร้อนเท้าเย็นมือเย็น ลื่นกระด้างคางแข็ง หอบสะอึก ปวดในเนื้อในกระดูก ผุดขึ้น

มาดั่งลมพิษ แดงดั่งผลตำลึงสุก เป็นเม็ดเล็กเหมือนมดกัด แล้วกลับดำ เป็นแผ่นโตแผ่นเล็ก
ใช้นี้เป็นจำพวกใช้ประดง

ใช้ดาวเรือง ใช้จับเท้าเย็นมือเย็น ตัวร้อน ตาแดง ปวดศีรษะเป็นกำลัง
อาเจียน เชื้อมั่ว ร้อนใบ กระหายน้ำ ให้หอบสะอึก ให้ลิ้นกระด้างค้างแข็ง บางทีทำ
พิษถึงสลบ ให้ผุดขึ้นเป็นเหมือนลายโคมเครื่องลูก ใช้นี้ตามอาการสันนิษฐานว่าเป็นใช้จับสัน
(ที่ผุดขึ้นมาเหมือนลายโคมเครื่องลูกนั้น อาจเป็นเพราะยกโคมขึ้นส่องดูเวลากลางคืน เเงา
โคมจับตัวเครื่องลูก ก็เลยเห็นเป็นผุดขึ้นมาเป็นเงาโคมเครื่องลูก)

ใช้หงส์ระทด ให้จับตัวร้อนเป็นเปลว ให้เชื้อมั่ว ไม่มีสติสมถะ ให้หอบสะอึก
ให้ลิ้นกระด้างค้างแข็ง ไม่เป็นเวลา จับตัวแข็งไปเหมือนท่อนไม้ แต่ไม่มีผุดขึ้นตามตัว
และอาการที่แข็งไปเหมือนท่อนไม้นั้น ก็เคยเรียกกันว่าใช้ขน คือนิ่งเหมือนท่อนไม้ ใช้นี้
เป็นใช้จับสันชนิดขึ้นสมอง

ใช้จันทร์สูตร ให้จับตัวร้อนเป็นเปลว ให้เท้าเย็นมือเย็น ให้เชื้อมั่วไม่มี
สติสมถะ ให้หอบสะอึก ให้จับตัวแข็งไปเหมือนท่อนไม้ ให้ลิ้นกระด้างค้างแข็ง จับไม่เป็น
เวลา และไม่มีเม็ดผุด ต่อพระจันทร์ขึ้นทำให้พิษสลบ ถ้าพระจันทร์ไม่ขึ้นพิษนั้นจะถอยลง
ใช้นี้เป็นใช้จับสันชนิดขึ้นสมองนั่นเอง แต่เผอิญไปสลับตอนพระจันทร์ขึ้น ก็เลยตั้งชื่อไป
อย่างหนึ่ง

ใช้สุริยสูตร มีลักษณะอาการเหมือนใช้จันทร์สูตร ผิดกันก็ตรงที่เกิดเป็น
พิษมาก เมื่อพระอาทิตย์ขึ้นจนพระอาทิตย์ตก ลงที่ทำให้สลบ เป็นใช้จับสันเหมือนกัน
แต่มีอาการเป็นพิษเวลากลางวันก็ตั้งชื่อไปอีกอย่างหนึ่ง

ใช้เมฆสูตร มีอาการอย่างใช้จันทร์สูตรและสุริยสูตร แต่เกิดมีอาการเป็น
พิษที่มีพายุฝนเมฆ ก็เป็นใช้จับสันอย่างเดียวกัน แต่เรียกชื่อแยกออกไปเป็นใช้อีกอย่าง
หนึ่ง เพราะเผอิญมีอาการจับเป็นพิษตอนมีพายุฝน บรรดาใช้ทั้งหลายก็จะเกิดมีอาการเป็น
พิษขึ้นเวลาใดก็ได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นเวลเดื่อนขึ้น หรือพระอาทิตย์ขึ้น หรือเวลามีพายุเมฆฝน

สำหรับการตรวจอาการตัวร้อนของคนไข้ ก็คือการสัมผัสจับตัวคนไข้ เช่น
สัมผัสที่หน้าผาก หน้าอก สันหลัง ต้นคอ เป็นต้น ไม่มีปรอทตรวจคนไข้เหมือนกับในปัจจุบัน

การใช้ยาแก้ไ้ ตำราไทยมียาแก้ไ้มากมายหลายขนาน จำแนกได้ 2 ประการ คือ

1. ยาแก้ไ้โดยปริยาย หมายความว่า ยานั้นช่วยทำให้อาการตัวร้อนทุเลา หรือหายโดยทางอ้อม เช่น ใช้ยาขับเหงื่อ ยาขับปัสสาวะและขาลาย ช่วยขับพิษออกทางเหงื่อ ทางปัสสาวะและอุจจาระให้อาการต่างๆไปดีขึ้น ทำให้พิษไ้ค่อยทุเลาด้วย
2. ยาแก้อาการไ้ ได้แก่ ยาสมของโบราณ ซึ่งก็คือ ยาหอม ยาจันทร์ลีลา ยาเขียว ฯลฯ

นอกจากนี้ยังมียาแก้ไ้อย่างอื่นอีกคือ ประเภท ยาแก้ไ้ บอระเพ็ด สะเดาป่า อีเหนียว สวาด ปรู กระทุ่ม เกว้า ชีตโรค กรรณิการ์ ดินเบ็ด ร้าเพย โกรก้านพรวัว ลูกกระดอม ดิงตัน กระเช้าสีดา รัก จันทน์ขาว สะพานกัน เล็บลอก พุดชา หญาใต้ใบ กะเพรา ใผ่ป่า ฝ้าย โหมกหลวง บัวบก พิกุล ยอ บัวหลวง พริกไทย กฤษณา มะขาม บวบงู คนทีเขมา ระย่อม เลี่ยน คนทีส่อ ทองหลวง ชัดหมอน บวบขม ฯลฯ

วิเคราะห์

หมอโบราณเรียกชวลา แทนคำไทยที่ว่าไ้ ผู้เป็นไ้ มีอาการตัวร้อน มีความรู้สึกร้อน ประสาททั้ง 5 และใจคอก็ไม่สบาย แต่จริงๆแล้ว บรรดาไ้ทั้งหลายมี อาการเหมือนกันคือ อาการตัวร้อน อาจร้อนทั้งตัว หรือที่ส่วนใดส่วนหนึ่ง รู้สึกร้อนภายใน หรือผิวตามตัว อ่อนเพลียละเหี่ย ใจคอกระสับกระส่าย สีหน้า ผิวพรรณมัวหมอง ผิดปกติ กินอาหารไม่เป็นรส เบื่ออาหาร แสบตาหรือน้ำตาไหล ครั่นเนื้อครั่นตัว เจ็บเมื่อยปวดตามเนื้อตัว ฯลฯ

ไ้มีหลายชนิดและเนื่องจากเหตุต่างๆ แต่ควรเข้าใจว่าอาการตัวร้อนเนื่องจากเหตุบางอย่าง เช่น ตัวร้อนเพราะเดินตากแดด อาบแดด ผิงไฟ หรือเข้ากระโจม ไม่เรียกว่าเป็นไ้ เพราะอาการตัวร้อน ด้วยเหตุดังกล่าวนี้เป็นเพียงชั่วคราว เนื่องจากภายนอก แต่ถ้าความร้อนเกิดจากเหตุภายใน เช่น เพราะพิษโรค เพราะการอักเสบที่ส่วนต่างๆของร่างกาย และมีอาการไม่สบายอย่างอื่นประกอบด้วย จึงเรียกว่า เป็นไ้

สำหรับการตรวจไ้ด้วยการใช้มือสัมผัส แม้จะรู้ว่าตัวคนไ้ร้อนมากหรือน้อย ก็ไม่เป็นการแน่เสมอไป เช่น เวลามือของแพทย์ร้อน จับตัวคนตัวร้อน อาจรู้สึกตัวไม่

ค้อยร้อน และเมื่อเวลามือของแพทย์เย็น จับคนไข้ตัวไม่ค้อยร้อน อาจรู้สึกตัวร้อน มากก็ได้ การตรวจไข้ก็จะให้รู้ว่าคุณไข้ตัวร้อนหรือไม่ร้อนมากนักยเท่านั้น ปัจจุบัน นิยมวัดด้วยปรอทตรวจไข้

ไข้ทางโบราณของไทยก็ได้แก่ ไข้จับ ไข้เหือด ไข้กาฬ ไข้รากสาด ไข้หวัด ไข้กาเดา ไข้เลือดโลหิต ไข้กระโคง ไข้ประดัง ฯลฯ

การใช้ยาแก้ไข้ทางแพทย์แผนโบราณ มียาแก้ไข้มากมายหลายขนาน ยาแก้ไข้ที่ใช้ก็ได้แก่ บอระเพ็ด สะเดาป่า สวาด ปูรู กระทุ่ม เกว้า ชีครอก ต้นเป็ด ฯลฯ สำหรับอาหารของคนไข้ก็ได้แก่ น้ำข้าวต้ม น้ำไข่แดง น้ำมะนาว แก้วกระหายน้ำสำหรับ คนไข้ แป้งท้าวยายหม่อม น้ำมะขามเปียก ซึ่งเป็นยาละลายอ่อนๆ

สรุป

ปัจจุบันเราทราบว่าไข้มีสาเหตุมากมาย การรักษาต้องทำตามสาเหตุของ โรคด้วย เช่น ไข้มาลาเรีย ต้องใช้ยาฆ่าเชื้อมาลาเรีย ไข้ไทฟอยด์ต้องใช้ยาฆ่าเชื้อไท ฟอยด์ จึงจะได้ผลเต็มที่ ในอดีตคนโบราณไม่มีความรู้ทางเชื้อโรค แต่ก็ได้ใช้การสังเกต ฐาน สามารถบรรยาย แยกแยะอาการร่วมของไข้ต่างๆไว้ได้มากมาย และใช้ยา ตามคำบรรยายของครูบาอาจารย์ที่สอนไว้ และให้บริบาลทั่วไปแก่ผู้ป่วยที่มีไข้ซึ่งยังใช้ได้ อยู่ในปัจจุบัน แม้จะไม่ทำให้โรครายขาดแต่ก็ช่วยให้ผู้ป่วยทุเลาความทุกข์ทรมารจากพิษไข้ได้

บรรณานุกรม

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน บ.ศ. 2525, (กรุงเทพฯ. สำนัก
พิมพ์อักษรเจริญทัศน์ 2531 พิมพ์ครั้งที่ 4), หน้า 162

นิเทศสุซกิจ (ชุน), ตำราอายุรเวทศึกษา, (พระนคร. สำนักพิมพ์ปริยาภิจ, 2496),
หน้า 268-274, 412-420

นิเทศสุซกิจ (ชุน), แพทยศาสตร์ นิเทศ, (ธนบุรี. โรงพิมพ์เจริญพัฒน์ 2514
พิมพ์ครั้งที่ 4), หน้า 64-71

ยา

ความหมาย

"ยา" เป็นคำนาม หมายถึง สิ่งที่ใช้กิน ทา หรือฉีด เป็นต้น เพื่อรักษา หรือป้องกันโรค หรือบำรุงร่างกาย

ปัจจุบันมียาประเภทต่างๆมากมาย มีวิธีแบ่งหลายอย่าง เช่น

ก. แบ่งตามยุคหรือสมัย ได้แก่ ยาแผนโบราณหรือยาไทย หรือยาสมุนไพร และยาแผนปัจจุบัน หรือยาฝรั่ง หรือยาเทศ

ข. แบ่งตามตำแหน่งที่ออกฤทธิ์ต่อระบบของร่างกาย เช่น ยาออกฤทธิ์ต่อระบบประสาทกลาง ยาออกฤทธิ์ต่อระบบทางเดินอาหาร ยาออกฤทธิ์ต่อระบบเลือดไหลเวียน เป็นต้น

ค. แบ่งตามฤทธิ์หรือผลของยา เช่น ยาปฏิชีวนะ ยาลดกรดในกระเพาะอาหาร ยาขยายหลอดเลือด ยาบีบมดลูก เป็นต้น

ง. แบ่งตามวิธีใช้

ยาแผนโบราณ แบ่งการใช้ยาเป็น 2 ประเภท คือ ยาใช้ภายใน และยาใช้ภายนอกในร่างกาย

ยาแผนปัจจุบัน แบ่งเป็นวิธีใช้ต่างๆ เช่น ยากิน ยาฉีด ยาทาภายนอก ยาอม ยาอมกลั้วคอ ยาหยอด ยาล้างแผล ยาเหน็บ ยาสวน เป็นต้น

จ. แบ่งตามรูปลักษณะของยา เช่น ยาน้ำ ยาขง ยาผง ยาแคปซูล ยาเม็ดอัด ยาเม็ดเคลือบ ยาเม็ดาลม(ยาลูกกลอน) เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมี "ยาชุด" กับ "ยาอายุวัฒนะ" ซึ่งจะได้กล่าวถึงในบทต่อไป

ประวัติความเป็นมา

ในอดีต ประเทศไทยมีแต่ยาแผนโบราณ ทั้งยาหม้อ ยาต้ม ยาพอก ทา ฟัน สูดแล้วแต่เป็นวิธีของหมอโบราณทั้งหลายที่จะจัดขึ้น หรือประกอบขึ้นตามตำหรับของตน ไม่มีมาตรฐาน ยาบางอย่างก็นิยมว่าศักดิ์สิทธิ์ เจ้าของมักจะปิดมิให้รู้ว่ามีตัวยาอะไรที่ใส่ไว้ใน

ตำหรับยานั้น เมื่อเจ้าของตำหรับยาตายไป ยาศักดิ์สิทธิ์นั้นก็พลอยสูญหายไปด้วย ยานางตำหรับที่มีการคัดลอกต่อๆมาอาจมีหลายๆเล่มกันบ้าง ทำให้การรักษาพยาบาลไม่ได้ผลเท่าที่ควร ทางเราได้มีการรวบรวมพิมพ์พระคัมภีร์แพทย์ขึ้นไว้ โดยพระยาพิษณุประสาทราชเวชผู้จัดการโรงเรียนเวชสโมสร เมื่อ รศ.126 เป็นครั้งแรก ได้รวบรวมต้นฉบับพระคัมภีร์ซึ่งมีอยู่ในหอพระสมุดทั้งหมด รวมทั้งพระคัมภีร์ปถมจินดาไว้ ให้อ่านว่า ตำราแพทยศาสตร์สังเคราะห์ สำหรับเป็นสมุดคู่มือของผู้ศึกษาวิชาแพทย์ และให้ประชาชนมีไว้สำหรับบ้านเรือนด้วย หลังจากนั้น มีการพิมพ์ตำราแพทยศาสตร์สังเคราะห์อีก 2 ครั้งคือ รศ.127 และ พศ.2457 ซึ่งกล่าวถึงสมุทธานวินิจัยธาตุทั้ง 4 อาการไข้ การใช้ยาสมุนไพรต่างๆ เมื่อศึกษาดูการใช้ยาก็นับว่า เดิมมีการใช้ยาจากพืช โดยไม่มีการตัดแปลงแต่อย่างใด กล่าวคือ ใช้ทั้งต้นหรือใช้ส่วนของพืชมากิน ทา หรือพอก ต่อมาจึงมีวิวัฒนาการในการใช้ยาสมุนไพรโดยการต้ม การชง การดองด้วยเหล้า การทำยาผง ยาเม็ด เก็บไว้ใช้นานๆ ควบคู่กันไปกับการรู้จักใช้วิธีต่างๆของสัตว์และแร่ธาตุมาเป็นยาด้วย ซึ่งเป็นที่มาของการใช้ยาแผนโบราณในทุกวันนี้

จากการศึกษาค้นคว้าติดต่อกันเรื่อยมา ทำให้รู้จักแก่นยาหรือตัวยาสำคัญจากพืช สัตว์ และแร่ธาตุว่ามีหลายชนิด สามารถทำการแยกได้ยาบริสุทธิ์ รุสสุตรโครงสร้าง และสามารถสังเคราะห์ยานั้นได้ รวมทั้งสังเคราะห์ยาใหม่ได้ด้วย เข้าใจถึงผลของยาที่มีต่อร่างกาย และปฏิกิริยาของร่างกายที่มีต่อยา คุณและโทษของยาแต่ละชนิด ผลดีผลเสียของการใช้ยาหลายอย่างร่วมกัน การออกฤทธิ์ต่อกันระหว่างยากับเครื่องดื่มและอาหารบางชนิด ฯลฯ นับเป็นความเจริญก้าวหน้า ซึ่งนำมาสู่การใช้ยาแผนปัจจุบัน

รายละเอียดของยาแผนโบราณกับยาแผนปัจจุบันมีดังนี้. -

ยาแผนโบราณ

ตัวยาก็ได้ใช้กันมาในอดีตเป็นส่วนใหญ่ แต่ในปัจจุบันก็ยังคงมีที่ใช้อยู่บ้าง ต้นตอของยาแผนโบราณได้จากพืช (พืชวัตถุ) สัตว์ (สัตว์วัตถุ) และแร่ธาตุ (ธาตุวัตถุ) ซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ ได้มีการใช้แบบบอกเล่าต่อกันมาไม่มีการค้นคว้าวิจัยเหมือนอย่างแผนปัจจุบัน พืชที่ใช้เป็นยาอาจเป็นพืชยืนต้น พืชล้มลุก หรือน้ำผักสวนครัว รวมทั้งผลไม้ โดยใช้พืชทั้งต้นหรือส่วนต่างๆของพืชเช่น เปลือก แก่น ดอก เกสร ใบ ผล ฯลฯ

จากตำราวิชาเภสัชกรรมไทยแผนโบราณ ในหัวข้อเภสัชวัตถุกล่าวไว้ว่า
เภสัชวัตถุประเภทพืช (พืชวัตถุ) ได้จาก ต้น แก่น ใบ หัว เหง้า ราก
 กระพี้ เนื้อไม้ ยางไม้ เปลือกต้น เปลือกลูก เปลือกเมล็ด ดอกเกสร กิ่ง ก้าน ฯลฯ พืช
 วัตถุแบ่งเป็น

จำพวกต้น เช่น กระจับปี่ กระจับปี่ไทย กระจับปี่ไทย กระจับปี่ไทย กระจับปี่ไทย
 เป็นต้น

จำพวกเถา-เครือ เช่น กระจับปี่ กระจับปี่ไทย กระจับปี่ไทย กระจับปี่ไทย กระจับปี่ไทย
 เป็นต้น

จำพวกหัว-เหง้า เช่น กระจับปี่ กระจับปี่ไทย กระจับปี่ไทย กระจับปี่ไทย กระจับปี่ไทย
 เป็นต้น

จำพวกผัก เช่น ผักกะเจต ผักบุ้งจีน ผักหวานบ้าน ผักกาด ผักเป็ล
 เป็นต้น

จำพวกหญ้า เช่น หญ้ากระต่ายจาม หญ้าคา หญ้าวงช้าง หญ้าหัวหมู
 เป็นต้น

จำพวกเห็ด แบ่งเป็น เห็ดที่เป็นอาหารและประกอบเป็นยาได้ และ
 เห็ดเบื่อเมา

เห็ดที่เป็นอาหารและเป็นยา เช่น เห็ดหูหนู เห็ดฟาง เห็ดโคน ฯลฯ

เห็ดที่เบื่อเมา เช่น เห็ดงูเห่า เห็ดताल เห็ดมะขาม ฯลฯ

ยาที่ได้จากสัตว์ อาจใช้สัตว์ทั้งตัว เลือด น้ำดีของสัตว์บก สัตว์น้ำ

และสัตว์พวกนก เช่น ตับ ดี เลือด เขา นอ กระดุก ฯลฯ

จากตำราวิชาเภสัชกรรมไทยแผนโบราณกล่าวไว้ว่า

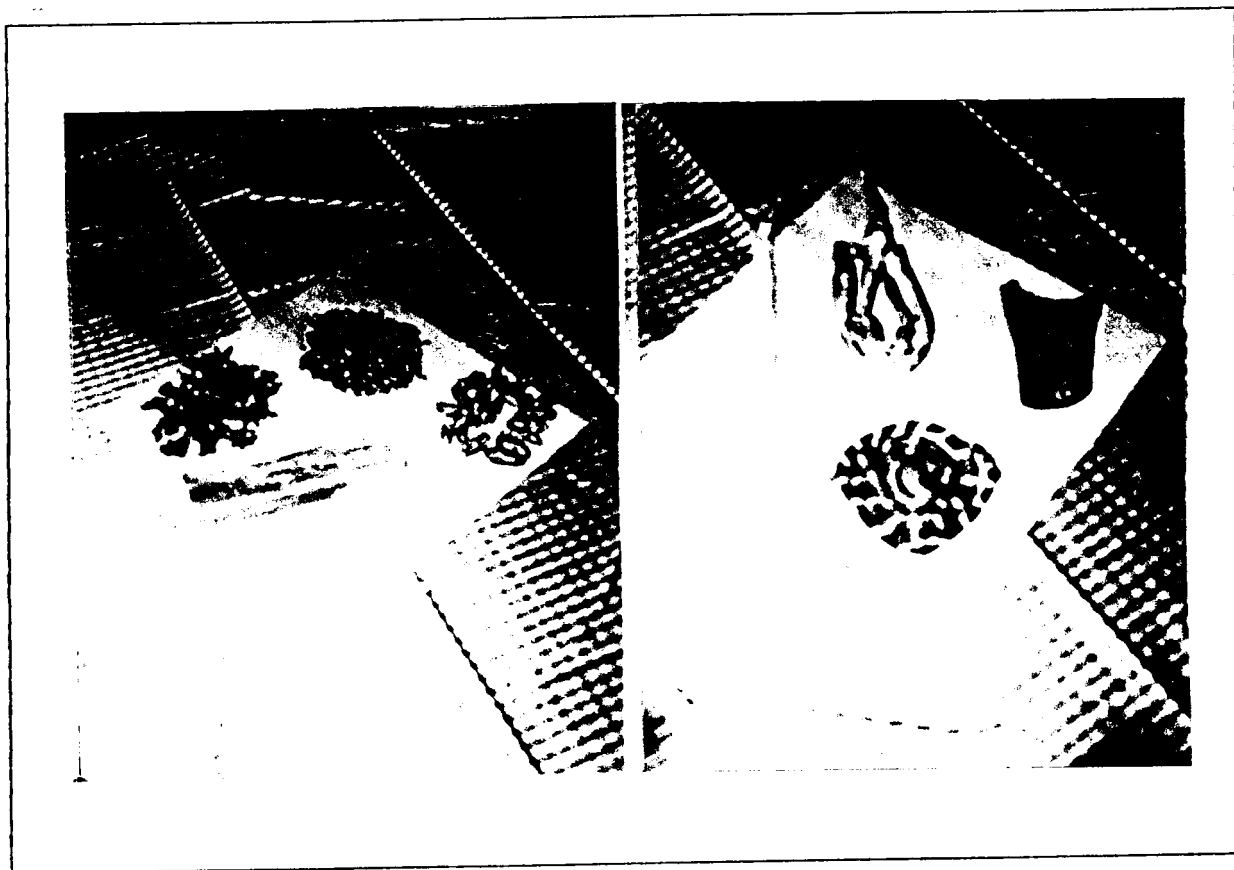
เภสัชวัตถุประเภทสัตว์ (สัตว์วัตถุ) ได้จากสัตว์ทุกชนิด และ อวัยวะของ
 สัตว์ทั้งหลาย เช่น ขน หนัง เขา นอ เขี้ยว งา ฟัน กราม ดี หัว เล็บ กีบ กระดุก เนื้อ
 เอ็น เลือด น้ำมัน มูล ฯลฯ สัตว์วัตถุแบ่งออกเป็น

จำพวกสัตว์บก เช่น กวาง(เขาแก่ เขาอ่อน) งูเห่า(หัว กระดุก ดี)
 แรด(เลือด หนัง นอ กีบเท้า) คางคก(ทั้งตัว) แมลงสาบ(มูล) แมงมุม(ตายซาก) ฯลฯ

จำพวกสัตว์น้ำ เช่น ปลาช่อน(ดี หาง เกล็ด) ปลาไหล(หาง หิ้ว)
ปลาหมึก(กระดอง หรือ ลิ่นทะเล) ปูม้า(ก้าม กระดอง) ฯลฯ

จำพวกสัตว์อากาศ เช่น อีกาหรือนกกา(หัว กระดุก ชน)
นกยูง(กระดุก แววหาง ชนหาง) ผีเสื้อ(น้ำผึ้ง) นกนางแอ่น(รัง) นกกระจอก(ใช้ทั้งตัว
ถอนขนออก) ฯลฯ

จำพวกสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ เช่น หอยโข่ง(เปลือก) เต่านา(หัว
กระดองอก) จระเข้(ดี) ปูทะเล(ก้าม) ปูนา(ทั้งตัว) กบ(น้ำริน กระดุก) ฯลฯ

"ภาพเกสรวัดฤๅ"

สำหรับแร่ธาตุที่ใช้เป็นยา ได้แก่ ดินสอพอง ดีเกลือ จุนสี ฯลฯ

จากตำราแพทย์แผนโบราณตอนที่ว่าด้วยเรื่อง เกสรวัดฤๅ กล่าวว่า

เกสรวัดฤๅประเภทธาตุ(ธาตุวัดฤๅ) ได้แก่ แร่ธาตุต่างๆซึ่งเกิดขึ้นเอง

ตามธรรมชาติ หรือสิ่งที่ประกอบขึ้นจากแร่ธาตุ ธาตุวัดฤๅแบ่งได้เป็น

จำพวกสลายตัวง่าย (หรือสลายตัวอยู่แล้ว) เช่น กำมะถัน เหลือง
สารส้ม กำมะถันแดง ดีเกลือ จุนลี พิมเสน ฝรั่ง น้ำขาวข้าว ปรอก การบูร ฯลฯ

จำพวกสลายตัวยาก เช่น เหล็ก (สนิม) ทองแดง ทองเหลือง ทอง
คำ เงิน ฯลฯ

จำพวกที่แตกตัว เช่น ดินสอพอง น้ำตาลทรายขาว น้ำตาลกรวด
ดินเหนียว ฯลฯ

ยาแผนโบราณยังอาจแบ่งเป็น

ยาดำรับลิบ คือ ยาที่มีได้แจ้งส่วนประกอบ มิได้แจ้งปริมาณของส่วน
ประกอบเป็นการเปิดเผย เป็นยาประจำครอบครัวของแพทย์แผนโบราณ

ยาฝึบอก คือ ยาที่ได้จากการฝน หรือเข้าทรง โดยผู้มาเข้าฝน
หรือผู้เข้าทรงบอกตำรับยา เพื่อให้ผู้ใช้หายจากโรคเป็นการเอาบุญ เมื่อหายแล้วผู้ใช้
ต้องทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่เจ้าของตำรับด้วย

ยาลำไ้จริงรูป คือ ยาที่ทางกระทรวงสาธารณสุขยอมรับหรือประกาศให้ใช้เป็น
ยาสามัญประจำบ้านได้

ยากลางบ้าน คือ ยาที่ได้จากสิ่งที่มีอยู่ในบ้านในครัว หรือในสวน
ครัว เช่น ใบพลู หมาก ปูน (ที่กินกับหมาก) ชিং ข่า ตรีไคร้ ใบโหระพา มะกรูด มะนาว
สับปะรด ฯลฯ

ในตำราวิชาเภสัชกรรมไทยแผนโบราณยังแบ่งประเภทของยาตามรสได้ดัง
ต่อไปนี้

ยารสฝาด เช่น เปลือกมังคุด เปลือกต้นช่อย ใบฝรั่ง ใบชา ฯลฯ

ยารสหวาน เช่น น้ำตาลกรวด น้ำอ้อย น้ำผึ้ง ะเอมเทศ ข้างอก ฯลฯ

ยารสเบื่อเมา เช่น กัญชา ลำโพง (เมล็ด ราก ดอก) มะเกลือ (ลูก ราก)

ฯลฯ

ยารสขม เช่น เถาบอระเพ็ด รากระย่อม ลูกมะแว้ง หน้าใต้ใบ แก่นขี้เหล็ก

ฯลฯ

ยารสเผ็ดร้อน เช่น เมล็ดพริกไทย ดอกกานพลู กระเพรา (ใบ ราก) ฯลฯ

ยารสมัน เช่น เมล็ดถั่วลิสง หัวแห้ว ไข่แดง เมล็ดบัวหลวง น้ำมันเนย ฯลฯ

ยารสหอมเย็น เช่น ดอกมะลิ ดอกพิกุล เกสรบัวหลวง ใบเตยหอม ฯลฯ

ยารสเค็ม เช่น เปลือกส้มหรือเปลือกทะเล ดีเกลือไทย ดินโป่ง ใบหอม ฯลฯ

ยารสเปรี้ยว เช่น น้ำในลูกมะนาว ลูกมะดัน ส้มมะขามเปียก สารส้ม

มดแดง ฯลฯ

ยารสจืด เช่น ใบผักบุ้ง ใบตำลึง เถารางจืด ดีรสบอง น้ำฝน ฯลฯ

ยาแผนโบราณที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศให้ใช้เป็นยาสามัญประจำบ้าน

ได้แก่

ยานัตถ์ ซึ่งไม่มียาเสพติดให้โทษ ยาอันตราย หรือ ยาควบคุมพิเศษผสมอยู่

ยาหอม ซึ่งไม่มียาเสพติดให้โทษ ยาอันตราย หรือ ยาควบคุมพิเศษผสมอยู่

ยาไทยโบราณ ซึ่งใช้ชื่อ ปริมาณของวัตถุส่วนประกอบ วิธีการผสมและค่า

อธิบายสรรพคุณตรงตามตำรายา ซึ่งรัฐมนตรีประกาศไว้ในราชกิจจานุเบกษา รวม 16

ขนาน คือ ยามหานิลแก้ท้อง ยาทพมวงดล ยาเขียวหอม ยาประสะกะเพรา ยาเหลือง

ปิดสมุทร ยาอัมฤตวาที ยาประสะมะแว้ง ยาตรีหอม ยาจันทร์ลีลา ยาประสะจันทร์แดง

ยาหอมอินจักษ์ ยาหอมนวโกฏ ยาวิสัมพะยาใหญ่ ยาประสะไพล ยาธาตุบรรจบ ยาประสะ-

กานพลู

"ภาพยานแผนปัจจุบัน"

ยาแผนปัจจุบัน

คือ ยาที่ใช้กันในปัจจุบัน โดยอาศัยพื้นความรู้จากยาแผนโบราณ มีการแยกแก่นยา (ตัวยาสำคัญ) ที่มีในพืชหรือสัตว์ มาทำให้บริสุทธิ์ ตามกรรมวิธีแผนใหม่ หาสูตรโครงสร้าง และสังเคราะห์เปลี่ยนแปลงแบบสูตรที่หาได้ ตลอดจนทำการสังเคราะห์ยาขึ้นใหม่ เพื่อให้ได้ยาที่มีคุณภาพดี และมีพิษน้อย

ตัวอย่างยาแผนปัจจุบันจากแหล่งต่างๆมีดังต่อไปนี้

ยาจากพืช ได้แก่ อัลคาลอยด์(ควินิน) ไกลโคไซด์(ดิจิตาลิส) น้ำมันหอมระเหย (น้ำมันกานพลู) ยางเรซิน(ก่ายาน) ยางกัม(อะเคเซีย) และ แทนินหรือกรดแทนนิน(ชา สمانแผล)

ยาจากสัตว์ ได้แก่ แคลเซียม(กระดูก เขา) อินซูลิน(ตับอ่อน) วิตามินเค(ตับปลา) ฯลฯ

ยาจากเกลือแร่ ได้แก่ ไอโอดีน(ได้จากเกลือสมุทร) โซเดียมคลอไรด์(เกลือแกง) แมกนีเซียมซัลเฟต(ดีเกลือ) ฯลฯ

ยาจากจุลินทรีย์ ได้แก่ ยาปฏิชีวนะต่างๆ (สเตรพโตมัยซิน)

ยาจากการสังเคราะห์ ได้แก่ ยากึ่งสังเคราะห์ หรือ ยาสังเคราะห์ทั้งหมด เช่น ยาปฏิชีวนะ ดิจิตาลิส ฮอร์โมนบางชนิด ฯลฯ

ยาสามัญประจำบ้านแผนปัจจุบัน

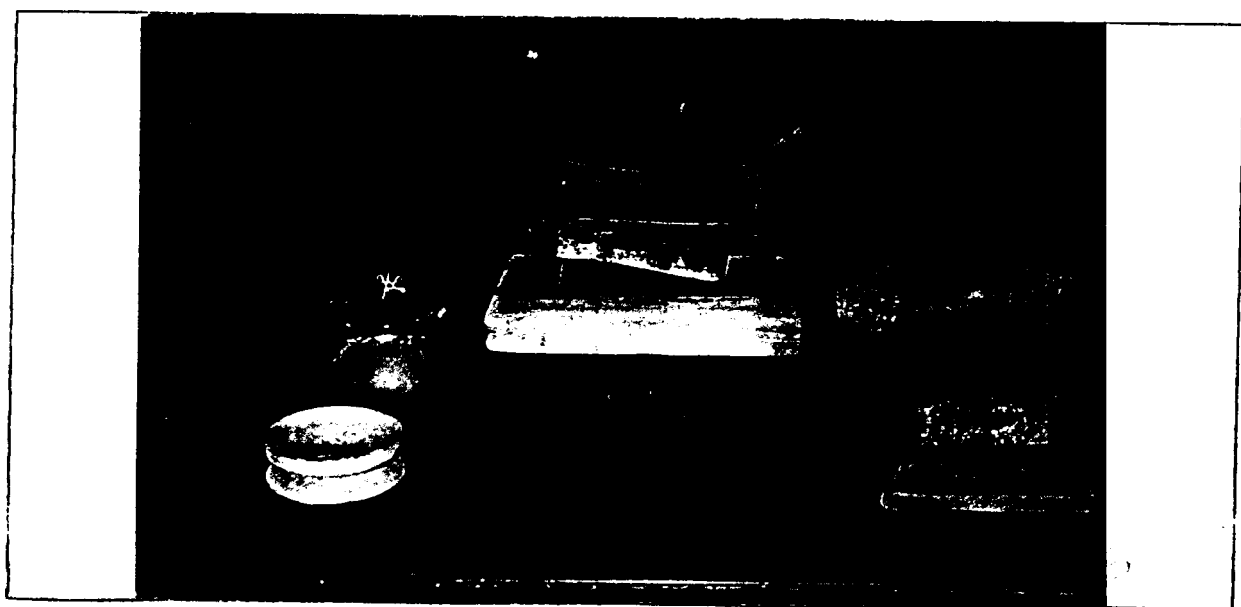
ยาสามัญประจำบ้านแผนปัจจุบันที่กระทรวงสาธารณสุขประกาศให้ใช้ได้มี

49 ชนิด คือ ควินินซัลเฟตเม็ด คลอโรควินเม็ด โซดาบิท์เม็ด ยาลดกรดเม็ด ซัลฟากัวนิดินเม็ด โดเวอร์สเม็ด แอสไพรินเม็ด วิตามินบีหนึ่งเม็ด วิตามินบีรวมเม็ด วิตามินซีเม็ด ยาธาตุน้ำแดง เหล้าสะระแหน่ ทิงเจอร์ฝิ่น การบูร ยาถ่ายพยาธิ(บีเปอราซีน) น้ำมันละหุ่ง น้ำมันละหุ่งหอมหวาน ดีเกลือ ทิงเจอร์มหาหิงค์ น้ำมันยูคาลิปตัส ยาแก้ไอน้ำเชื่อม ยาแก้ไอน้ำดำ ยากวาดคอ เหล้าแอมโมเนียหอม ยาหยอดตา(ซัลฟา) ยาหยอดหู(ไนโตรฟูราโซน) ยาแก้ปวดฟัน ยารักษาหิดเหา ขี้ผึ้งกำมะถัน ขี้ผึ้งซัลฟา ขี้ผึ้งน้ำมันระกำ ยารักษากลากเกลื้อน ยารักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก ยาใส่แผลสด ทิงเจอร์ไอโอดีน ยาเหลือง ยาแดง ต่างกับทมิ ยาสุตดม (สำหรับกันหรือแก้วิงเวียน สำหรับสูตดมเพื่อแก้หวัด

คัดจมูก ก็จะต้องไม่มียาเสกติดให้โทษ ยาอันตราย หรือยาควบคุมพิเศษสมอยู่) ยาอม แก้เจ็บคอ (ซึ่งไม่มียาเสกติดให้โทษ ยาอันตราย หรือยาควบคุมพิเศษสมอยู่) และยาที่ใช้ภายนอก จำพวกสมุนไพรล้างเนื้อ ยกเว้นน้ำมันระกำ

วิธีการปรุงยาของชนิดซึ่งเขามักจะได้เห็นกันอยู่เสมอ

ยาเม็ด ใช้ตัวยาที่ได้จากพืช สัตว์ แร่ธาตุ นำมาทำความสะอาด แล้วจึงนำมาตากให้แห้ง สับหรือหั่นเป็นชิ้น เป็นแว่น ใบบาง นำมาปรุงบดให้เป็นผงละเอียด จึงนำมาม้วนเป็นเม็ดหรือใช้พิมพ์ยาบีบด้วยพิมพ์ทองเหลือง หรือใช้เครื่องปั๊มเม็ด หรือปั้นด้วยมือ ตามตำราได้ระบุไว้ว่า เม็ดขนาดใด เล็กหรือใหญ่ หรือนำมาปิดทองคำเปลว หรือไม่ต้องปิด สุดแต่ตำราจะระบุไว้หรือไม่ บางทีตำราก็มักจะกล่าวว่า ก่อนปั้นเม็ด ให้แทรกน้ำตาลทรายด้วยดอกไม้เทศหรือสิ่งอื่นใดก็ตาม (น้ำดอกไม้เทศเป็นเครื่องหอมสูงค่า) โดยใช้ผงกรังบดยาผง หรือ หินบดยาบดให้ตัวยาเข้ากัน ตัวยาสำคัญได้แก่ ชมดเข็ด ชมดเชียง พิมเสน อำพันทอง หญ้าฝรั้ง โคโรด เป็นต้น เรื่องของยาเม็ดนี้มี 2 อย่าง คือ ปั้นเป็นเม็ดแล้วตากแดดให้แห้ง อีกอย่างหนึ่งปั้นเป็นเม็ดแล้วเอาผงลมให้แห้ง โดยเอาผ้าขาวบางคลุมยาข้างบน (วิธีนี้ส่วนมากเป็นยาหอม การตากแดดทำให้กลิ่นยาและตัวยาสำคัญ เช่น ชมดเชียง ชมดเข็ด จะระเหยหายหรือลดน้อยด้วยเพราะกลิ่นระเหยไป

"ภาพอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำยา"

ชาผง ต้องใช้ถ้วยชาที่ใหม่ สะอาด ไม่ผูกหรือเสื่อมสภาพ นำมาตากแดดให้แห้งกรอบ แล้วนำมาสับ เทน ให้เป็นชิ้นเล็ก แล้วปรุงรสน้ำให้เป็นผงละเอียด ใช้ละลายน้ำดื่มสดหรือสุรารับประทานก็ได้

ชาหม้อ ใช้ถ้วยชาสดหรือแห้ง ทำความสะอาด สับเป็นชิ้น เป็นท่อน เทียนปาม นำมาปรุงรสชาหม้อ ๗ ชั่วโมงเปิดปากหม้อ หรือถ้าชาชาชาเปิดปากหม้อปิดด้วยเชลว ก่อนต้มใช้น้ำ ๓ ส่วน ต้มเดือดวให้งวดเหลือ ๑ ส่วน แล้วจึงรินน้ำกิน กินก่อนอาหาร ๓ เวลา ครั้งละ ๑ ถ้วย ๑ ถ้วยชาจีนหรือครั้งละ ๒-๓ ช้อนโต๊ะ ในสมัยก่อนเรามักนิยมใช้เศษสดางค์ผูกคอกหม้อ ๑-๒-๓ สดางค์ เมื่อรับประทานชาหายแล้ว ก็เอายาไปจำเรณู (เททั้ง) เอาเศษสดางค์ไปซื้ออาหารทำบุญใส่บาตร เพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่เจ้าของตำราหรือเป็นการทำบุญสะเดาะเคราะห์ของผู้เจ็บอีกโสดหนึ่งด้วย

"ภาพชาหม้อ"

ยาแดง นิยมใช้กันมาก ใช้ต้องสุรารับประทาน บางทีก็กำหนดไว้ว่า แห่สุราให้ท่วมยาสักเล็กน้อย หรือกำหนดยามาให้ต้องสุรา 1 หรือ 2 หรือ 3 ขวดต้องสุรา แห่ไว้ 3 วันบ้าง 7 วันบ้าง หรือ 15 วันบ้าง สุดแต่จะกำหนด แล้วจึงเอาสุรามารับประทาน ในการรับประทานเรามักนิยมรับประทานครั้งละ 1 ถ้วยตะไค้ หรือ 1 ถ้วยชาเล็ก ในสมัยก่อนใช้เปลือกหอยแครงตวง กำหนดว่ารับประทานครั้งละก็ช้อนหอย การรับประทานก็กำหนดไว้ว่า ก่อนอาหารและก่อนนอน ส่วนวิธีทำก็เอายาสดหรือยาแห้งมาปรงหรือ ต้มน้ำ หรือ บดให้เป็นผงละเอียดห่อผ้าขาวบาง แห่สุรา มักใช้กับโรคเกี่ยวกับกระษัยปวดเมื่อย โรคสตรี คือ ถ้าเป็นชายก็ใช้รับประทานแก้ปวดเมื่อย บำรุงกำลัง ถ้าเป็นสตรีก็ใช้รับประทานหลังคลอดบุตรขับน้ำคาวปลา ทำให้มดลูกเข้าอู่ หรือโรคอยู่ไฟไม่ได้

ยาตองนี้ บางชนิดก็มีการดองด้วยน้ำต้มสุก เรียกว่าตองน้ำ ใช้รินน้ำรับประทานและยังมียาตองด้วยน้ำมะกรูด โดยใช้ใช้น้ำมะกรูดต้มหรือคั้นเอาน้ำตองกับตัวยาเช่นเดียวกับตองสุรา แล้วรินน้ำรับประทาน การดองชนิดนี้ เหมาะสำหรับผู้ที่ดื่มสุราไม่ได้ รับประทานแก้จุกเสียด ปวดท้อง ท้องขึ้น เจริญอาหาร ใช้รับประทานเป็นยาประจำห้อง ขับลมผายลม

ยาตองอีกวิธีหนึ่ง คือ ยาตองน้ำดีเกลือไทย สมัยก่อนตามวัดวาอาราม มักดองใส่ตุ้ม ใส่โอ่งไว้ นิยมใช้ตัวยาสดๆ หรือตำคั้นน้ำนำมาแช่เอาไว้ แล้วแจกจ่ายให้ชาวบ้านหรือผู้ใดไปขอมารับประทานก็ได้ โดยไม่คิดมูลค่าแต่ประการใดๆ ยาตองชนิดนี้มักมีสรรพคุณ แก้กระษัย ถ่ายพรวติด

ยาตองอีกวิธีหนึ่ง คือ ตัวยาดองด้วยน้ำส้มสายชู มีกรรมวิธีและดองก็ใช้วิธีดังกล่าวข้างต้น หากใช้เป็นน้ำส้มสายชูต้องแช่ด้วยตัวยา โดยมากเป็นยาใช้ดู ทา ภายนอก แก้เคล็ด ชัด ยอก ข้ำ บวม แก้ปวดเมื่อย เส้นแพลง ไม่ใช้รับประทาน การดองแช่ บางที่ต้องแช่นานถึง 1 เดือน จึงนำมาใช้บำบัดโรค

ยาลูกกลอน คือการใช้ตัวยานำมาตากให้แห้ง ปรงเสร็จแล้วนำมาบดให้เป็นผงละเอียด หรือตำให้เป็นผงละเอียด นำมาผสมกับน้ำผึ้งคลุกให้เข้ากัน นำมาปั้นเป็นลูกกลอนขนาดเท่าเม็ดถั่วเขียวหรือเม็ดถั่วดำ หรือเม็ดถั่วลิสง หรือใหญ่ขนาดเท่าเม็ดในพุทรา ยาลูกกลอนนี้มักใช้รับประทานเป็นยาอายุวัฒนะ คือ ประกอบไปด้วยตัวยาที่มีสรรพคุณขับลม ผายลม ช่วยย่อยอาหาร เจริญอาหาร บำรุงกำลัง ประกอบไปด้วยยาที่รสร้อน บ่มทำให้เกิดความอบอุ่นในร่างกาย ในสภาวะที่อากาศหนาวเย็น โดยมากมัก

เป็นผู้อยู่ในวัย 30-40 ปีขึ้นไป ตามปกติผู้อยู่ในปัจฉิมวัยธาตุลมเป็นเจ้าเรือน หรือวาโยธาตุมักจะพิการ เจ็บปวดสิ่งใดก็มักจะ เป็นตัวขวารอบเป็นเหตุ ใช้รับประทานครั้งละ 1-2 เม็ดก่อนนอน ขนาดที่ใช้รับประทานก็ขนาดเม็ดถั่วลิสงเป็นส่วนใหญ่ หรือขนาดเม็ดเท่าพุทรา ยาลูกกลอนนี้มีข้อห้ามว่า ถ้าเป็นไข้ ตัวร้อน ไข้พิษ ไข้กาฬ ก็ควรงด หรือห้ามรับประทาน หญิงที่มีครรภ์ห้ามรับประทาน และยาบางขนานก็ไม่เกี่ยวข้องกับอายุวัฒนะเสมอไป ยาบางอย่างก็ใช้น้ำตั้งป็นเป็นลูกกลอนก็มี เพื่อสะดวกแก่การรับประทาน การใช้เพราะยาบางขนานมีตัวยาที่เข้ามเหงาหงัด ยาตำ รงทอง รับประทานก็ยา กลืนก็ยา เนื่องจากบางคนก็ไม่ชอบกลืนของยา เช่น ยาตรีสันทาคัต ก็นิยมทำเป็นลูกกลอนก็มี หรือยาที่แก้ลมโลหิต หรือยาอินทจักร์ บางท่านอาจจะนำมาป็นเป็นลูกกลอน สุดแต่ความสะดวกของผู้ใช้ หรือใช้รับประทานเป็นยาบำรุงกำลัง หรือยาแก้กระษัย หรือผู้ใช้นานหนึ่งขนานใดดังกล่าวมาแล้วข้างต้นเป็นประจำ มักนิยมใช้ป็นเป็นลูกกลอนเพื่อความสะดวก

ยาสูบ หมายถึงตัวยาสด หรือยาตากให้แห้ง นำมาหั่นเป็นเส้นคล้ายเส้นยาสูบ แล้วนำมามวนด้วยใบตองอ่อนตากแดดแห้ง มวนคล้ายบุหรี่ให้สูบเอาควัน ยาชนิดนี้นิยมใช้รักษาโรคหืด โรคริดสีดวงจมูก เพื่อระงับหรือบั่นเทาอาการของโรค หรือบางทีก็ใช้กระดาศฟาง กระดาศช้อย ทาด้วยหรดาลน แล้วจึงเอายามาหั่นมวนด้วยใบตองอ่อนตากแห้ง มวนคล้ายบุหรี่ ใช้สูบอัดเอาควันออกมา ใช้แก้ในโรคจมูก เช่นริดสีดวงจมูก หรือโพรงจมูกอักเสบ หรือหนองมีกลิ่นคาว

ยานัตถุ์ คือการเอายาสด ยาแห้ง ปรงบดเป็นผงให้ละเอียดมาก สำหรับฉีดใส่เป่าเข้าจมูก โดยใช้กลิ้งองยานัตถุ์ หรือใช้หลอดมอข้างแรงเข้าทางรูจมูก ใช้นัตถุ์หรือดมแก้ริดสีดวงจมูก เป็นหวัด คัดจมูก ตาฝ้าฟาง ทำให้มีน้ำมูกไหล จมูกโผล่ หายใจคlogged หายวิงเวียนศีรษะ หูตาสว่าง ไม้ม่วงเหงาหวานอน

ส่วนวิธีอื่นๆก็เป็นวิธีทำอย่างง่ายๆ เช่น หุงด้วยน้ำมัน ก็เอาตัวยามาปรงรวมกับน้ำมัน แล้วใช้หุง โดยมากจะเป็นยาทาบาดแผลบางอย่างก็ดื่มเอาแต่ไอรอบบางอย่างก็ใช้โรยในไฟ เอาแต่ควันรม บางอย่างก็ดื่มเอาแต่น้ำไว้อาบ หรือชะ หรือแช่ ดังนี้ เป็นต้น

ยาแผนใหม่ หรือแผนปัจจุบันเกิดขึ้นในเมืองไทยก็เพราะการช่วยเหลือของพวกมิชชันนารี ผู้มีบทบาทปลูกปล้าให้เกิดขึ้นมา โรคได้มีจดหมายกล่าวเอาไว้ว่า

ครั้งหนึ่ง สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพ (เมื่อครั้งทรงเป็นเสนาบดีมหาดไทย) ทรงขอให้แพทย์มิชชันนารีเข้ามาประชุมปรึกษาร่วมกันที่กรุงเทพฯ เพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับโครงการขยายงานอนามัยออกไปในภูมิภาค เข้าใจว่าจะมีผลรวมที่สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพทรงเชิญแพทย์ต่างประเทศทุกชาติมาประชุมปรึกษาร่วมกันที่ศาลาลูกขุน กระทรวงมหาดไทย เพื่อทำตำรับยาฝรั่งบางขนานมาทำยาโอสธสกา (ยาตำราหลวง) ส่งไปจำหน่ายตามหัวเมือง ในที่สุดแพทย์ต่างประเทศตกลงกันให้รัฐบาลทำยา 8 ขนาน และได้มอบตำรับยาเหล่านั้นให้เป็นกรรมสิทธิ์ของรัฐบาลสืบไป นายแพทย์อะดัมสัน (พระบำบัดสรรพโรค) รับจะปรุงยาให้ในชั้นแรก โดยใช้สำนักงานที่สีกกพระยาศรีเป็นสถานที่ทำการและรับฝึกหัดเภสัชกรให้ด้วย

ยาตำราหลวงที่ผลิตขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อประมาณพ.ศ. 2444 นั้นมีอยู่ 8 ขนานด้วยกัน คือ

1. ยาถ่าย (Cathartic Compound)
2. ยาไล่เดือน (Worm Pill มี Santonin และ Calomel)
3. ยาบำรุงโลหิต (Blood Pill)
4. ยาแก้เข้าข้อคุดทะราด (Mercury Iodide)
5. ยาแก้จุกเสียด (Flatulence Pill หรือ Sodamint)
6. ยาแก้ท้องอืด (เข้าใจว่ามีพิษผสมอยู่ด้วย)
7. ยาแก้บิด (Bismuth Pill)
8. ยาแก้ไข้ (Quinine Sulfate)

นอกจากนี้ยังมี "ยาชุด" กับ "ยาอายุวัฒนะ" ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

ยาชุด

ความหมาย

ยา นะ : สิ่งที่ใช้กิน ทา หรือ ฉีด เป็นต้น เพื่อรักษาหรือป้องกันโรค หรือบำรุงร่างกายที่ไม่ใช่ในลักษณะเช่นนี้ก็มี เช่น ยาพิษ ยาเบื่อ ยาขัดทองเหลือง ยาขัด

ชุด นะ : ของที่คุมเข้าเป็นสำหรับ เช่น ชุดน้ำชา ชุดสากล

ขนาน(ชะขนาน) นะ : หมู่; ลักษณะนาม เรียกยาที่ปรุงขึ้น เช่นว่า ยาขนานหนึ่ง ยา 2 ขนาน

ตำรับ(-หรับ) นะ : ตำราที่กำหนดไว้เป็นเฉพาะแต่ละเรื่องละราย เช่น ตำรับหอสมุดแห่งชาติ ; ใบสั่งยา(ใช้เฉพาะแพทยศาสตร์)

สำหรับ นะ : ของหรือคนที่รวมกันเข้าได้ ไม่ผิดหมู่ผิดพวกเป็นชุด เป็นวง เป็นต้น เมื่อนำความหมายของคำว่า "ยา" , "ชุด" และ "สำหรับ" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ.2525 มารวมกัน จะได้ความหมายของ "ยาชุด" ว่าเป็น สิ่งที่ใช้กิน ทา หรือฉีด เป็นต้น เพื่อรักษาหรือป้องกันโรค หรือนำบำรุงร่างกาย นำมารวมกันหลายๆชนิด ซึ่งหลายๆชนิดนั้นต้องสามารถที่จะนำมารวมเข้ากันได้ ไม่ผิดหมู่ผิดพวก

"ยาชุด" ในสมัยโบราณจะหมายถึง ยาหลายๆขนานมารวมกัน เช่น ยาปิดแผล เน้าเปื่อย ขานี้เรียกชื่อว่า ขี้ผึ้งดุดพระบุปผา(แปลว่าน้ำเหลือง) ยาชุดนี้มีอยู่ด้วยกัน 3 ขนาน ขนานหนึ่งเป็นสีเขียว สำหรับกัดเนื้อให้สะอาด ขนานที่ 2 สีขาว สำหรับแก้พิษ ขนานที่ 3 สีแดง สำหรับเรียกเนื้อ เป็นต้น

"ยาชุด" ในปัจจุบัน โดยทั่วไปจะเป็นยาหลายชนิดรวมกัน ส่วนใหญ่เป็นยาเม็ดและแคปซูลสำหรับกิน มักประกอบด้วย ยาชุดละ 2-4 เม็ด หรือมากกว่า ราคาชุดละ 1-3 บาท จะซื้อกี่ชุดก็ได้ เอาไปลองใช้ดูก่อน ถ้าอาการไม่ดีขึ้นก็เปลี่ยนยาชุดใหม่ได้

ในการจัดยาชุด ร้านขายยาอาจจัดให้ทันที เมื่อผู้ป่วยมาปรึกษาอาการ หรือ จัดเป็นยาชุดสำเร็จรูป โดยใส่ซองละชุด พร้อมคำอธิบายสรรพคุณ และระบุราคาบนซอง ทั้งนี้บริการขายส่งถึงร้านชำต่างๆในหมู่บ้านอย่างแพร่หลายอีกด้วย

ประวัติความเป็นมา

การศึกษาวิชาแพทย์สมัยเก่าแต่ครั้งดึกดำบรรพ์นั้น เข้าใจว่าทุกชาติทุกภาษา แต่โบราณกาล เรียนแบบฝึกหัดในตระกูลของตน ตระกูลหมอก็สอนลูกหลานและผู้ที่มาสมัคร เป็นลูกศิษย์ให้อ่านตำรา ให้อ่านวิธีตรวจและรักษาคนไข้ สอนวิธีปรุงยา และให้รู้จักสมุนไพรต่างๆที่เป็นพืชวัตถุ อวัยวะของสัตว์น้ำ สัตว์บกที่บินได้ในอากาศ จะใช้ส่วนไหนมาทำยา ที่เรียกว่าสัตว์วัตถุ แร่ธาตุต่างๆที่นำมาผสมยาเรียกว่า ธาตุวัตถุ ยาแผนโบราณ บางขนานจะประกอบด้วยพืชวัตถุ สัตว์วัตถุ และธาตุวัตถุ จะเห็นได้ว่า ยาได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตมนุษย์มานานแล้ว ส่วนยาชุดนั้นคาดว่ามีมานานแล้วเช่นกัน เท่าที่มีหลักฐานพบว่า ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ (2522) ทรงมีหมอหลายชาติหลายภาษารวมกันอยู่ในกรมแพทย์รักษาพระองค์ มีทั้งหมอชาวจีน ชาวมอญ ชาวอินเดีย และหมอชาวยุโรป หลังจากที่เจ้าพระยาวิชาเยนทร์ (ชาวกรีก นามเดิมว่า ฟอลลอน) ได้เข้ามารับราชการเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยมากขึ้น ปรากฏว่ามีหมอจากยุโรปอีกคนหนึ่งได้มีโอกาสตั้งพระโอสถถวาย ซึ่งเป็นยาปิดแผลเปื่อยเน่า ยานี้เรียกชื่อว่า ขี้ผึ้งดูดพระบุปผา (แปลว่าน้ำเหลือง) ยาชุดนี้มีอยู่ด้วยกัน 3 ขนาน

ขนานหนึ่ง	สีเขียว	สำหรับกัดเนื้อให้สะอาด
ขนานที่ 2	สีขาว	สำหรับแก้พิษ
ขนานที่ 3	สีแดง	สำหรับเรียกเนื้อ

ส่วนผสมของยาชุดไว้แต่เพียงคร่าวๆว่า ประกอบด้วยพิมเสน การบูรณ ชันตะเดียน กำยาน มาดะกี ขี้ผึ้ง น้ำมันมะพร้าว ไข่ขาวของไข่ไก่ และจุนลี ผู้ถวายพระโอสถขนานนี้มีชื่อว่าหมอเมชี ปรุงถวายที่เมืองลพบุรี แต่ไม่ทราบวัน เดือน ปี

จวบจนถึงปัจจุบัน การใช้ยาชุดได้แพร่หลายมากขึ้น และได้มีรูปแบบเปลี่ยนไปจากเดิม มีการแบ่งยาชุดเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. ยาชุดสด เป็นยาชุดที่คนขายยาจัดให้ทันทีเมื่อคนซื้อไปปรึกษาอาการ
2. ยาชุดแห้งหรือยาชุดสำเร็จรูป จัดเป็นซองเล็กๆ ซองละ 1 ชุด โดยมีการพิมพ์คำบรรยายยี่ห้อสรรพคุณและวิธีใช้ติดไว้บนซองพร้อมทั้งตั้งชื่อแปลกๆ เช่น ยาชุดแก้ไข้หวัดใหญ่ (ชนิดแทนยาฉีด), ยาชุดประดงฝรั่งอย่างแรง, ยาชุดประดง 108, ยาชุดกระจายเส้น (สูตรใหม่ไว้แก้ยมทาน) เป็นต้น

จากรูปแบบการให้บริการสาธารณสุขสถานเอกชนของร้านขายยาเช่นนี้ ก่อให้เกิดมีการใช้ยาชุดกันอย่างแพร่หลายในเมืองไทย โดยการให้บริการของผู้ที่ขาดความรู้เรื่องโรคภัยไข้เจ็บและเรื่องยา ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อระบบต่างๆในร่างกายของผู้ป่วยได้อย่างมาก

การออกตำรับยา

การออกตำรับยา ประการแรกแพทย์ต้องรู้และแน่ใจก่อนว่า ผู้ป่วยเป็นโรคหรือมีอาการอย่างไร เมื่อรู้ชัดเจนแล้ว ก็ต้องคิดว่า จะเอายาอะไรรักษา และยานั้นจะเหมาะกับผู้ป่วยหรือไม่

หลักการตั้งตำรับยา

1. ตัวยาสำคัญ คือ ตัวยาที่มุ่งตรงแก้โรคหรือแก้อาการ
 2. ตัวยาช่วย คือ ตัวยาที่ช่วยกำลังของตัวยาสำคัญที่จะให้เกิดผลดียิ่งขึ้น
 3. ตัวยาคุม คือ ตัวยาที่ช่วยคุมกำลังของตัวยาสำคัญ และตัวยาที่ช่วยเพื่อให้เป็นไปด้วยดี
 4. กระจายยา หรือ กระจาย นอกจากเป็นเครื่องปรุงประกอบยาเพื่อเป็นรูปเป็นรสแล้ว กระจายยายังเป็นตัวยาที่จะช่วยตัวยาสำคัญได้อีกประการหนึ่ง สิ่งสำคัญของยา 4 ประการนี้ เรียกว่า องค์ของตำรับยา
- ในการตั้งตำรับยาขนานหนึ่งๆ อาจต้องครบด้วยองค์สี่ หรือเพียงองค์สาม หรือองค์สอง หรือองค์หนึ่ง ต้องแล้วแต่เรื่องของผู้ป่วยเป็นคนๆ และแล้วแต่เรื่องของยาดังตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างครบองค์สี่ เช่น

เอาใบมะขามแขก 28 กรัม เนื้อมูกสมอไทย 10 กรัม กานพลู 2 กรัม ชิง 2 กรัม ต้มบดใส่ภาชนะ เอาน้ำเดือดเทลงไป 300 ซีซี เอาฝาปิดทิ้งไว้ประมาณ 1 ชั่วโมง แล้วกรองกินครั้งเดียวหมด ใช้กินเวลาเช้าหรือเมื่อท้องว่าง

ยาขนานนี้มีใบมะขามแขกเป็นตัวยาค่ายสำคัญ เนื้อมูกสมอไทยเป็นตัวยาช่วย กานพลูและชิงเป็นตัวยาคุม ส่วนน้ำเดือดเป็นกระจาย

ตัวอย่างองค์สาม เช่น

จุลินทรีย์ 0.65 กรัม สีสียด 1.65 กรัม น้ำมันซีตัง 30 ซีซี บดผสมกัน ใช้
ใส่แผลเปื่อยเรื้อรัง และโรคผิวหนังต่างๆ

ยาชานานี้มีจุลินทรีย์เป็นตัวยาสำคัญว่าเชื้อโรคผิวหนัง มีสีสียดเป็นยาคุมสมาน
มิให้จุลินทรีย์เกิดมาเกิดใหม่ มีน้ำมันซีตังเป็นเครื่องปรุงหรือกระชาย ไม่มีตัวยาอื่น

ตัวอย่างองค์สอง เช่น

เอาเปลือกโมกหลวง 30 กรัม ทบพวยับ เอาน้ำเดือด 500 ซีซี เทลงผสม
จึงแช่ไว้ 6 ชั่วโมง แล้วกรองกินครั้งละ 2 ช้อนโต๊ะ หรือ 30 ซีซี วันละ 3 ครั้ง แก้กิด

ยาชานานี้มีเปลือกโมกหลวงเป็นตัวยาสำคัญแก้กิด และมีน้ำเดือดเป็นกระชาย
เท่านั้น

ตัวอย่างองค์หนึ่ง เช่น

เอาชิงทำเป็นผง ทาแก้ตะคริว หรือเอาชะเอมเคี้ยวทำให้ชุ่มคอ

ยาดังกล่าวนี้น้ำมันหรือชะเอม เป็นตัวยาสำคัญอย่างเดียวในชานาน

ยาโบราณเป็นอันมากโบราณจารย์ใช้ตัวยาต่างๆ เข้าประสมกันมาก เพื่อใช้
แก้โรคและแก้อาการได้หลายอย่าง

การตั้งตำรับยา ควรพยายามยึดถือองค์ตำรับยานี้ไว้เสมอ จะทำให้การ
ผสมยารวบรวมและตรงต่ออาการมากขึ้น ทั้งนี้เป็นการประหยัดด้วย

หลักของการใช้ยา

การบรูณาให้คนไข้ นอกจากจะต้องรู้โรค รู้อาการที่จะต้องรักษาและรู้ยา
แล้ว ยังต้องรู้ขนาดของยาที่จะให้คนไข้ด้วย ซึ่งขึ้นกับคนไข้แต่ละราย

การผสมยาตามตำรับของโบราณจารย์ ไม่จำเป็นต้องเอาตัวยาอย่างตำรับ
นั้นหมด อาจตัดตัวยาหรือเพิ่มตัวยาอะไรเข้าใหม่ หรือตั้งตำรับยาขึ้นใหม่ โดยเหตุผลหรือ
ความชำนาญก็ย่อมทำได้ โดยอาศัยการพิจารณาโรคและคนไข้ตามความเหมาะสม

ตัวอย่างชาชุดต่างๆ

ชาชุดแก้ธาตุดินพิการ

1. ชาชื่อตรีธาตุสังฆี แก้ปฐวีธาตุ คือ สมอ กระจุก ม้าม พิการ ให้เอา กระจอก 1 ใบสะเดา 1 ใบคนที่สอ 1 เปลือกต้นเป็ด 1 เบญจกูล 1 ผลจันทร์ 1 ดอกจันทร์ 1 กระจวาน 1 กานพลู 1 ตรีกะถก 1 สิ่งละ 1 ส่วน เปลือกกันเกรา 2 ส่วน เปลือกสมุล้าง 3 ส่วน จันทน์ทั้ง 2 สิ่งละ 1 ส่วน สมอ ทั้ง 3 สิ่งละ 1 ส่วน บดเป็นผงละลายน้ำผึ้งรับประทาน

2. อีกขนานหนึ่ง แก้ปฐวีธาตุ คือ พังผืด พุง ปอดพิการ ให้เอาหัวหมู 1 แผลหอม 1 ใบสะเดา 1 กล้วยตานนก 1 การบูร 1 กานพลู 1 ผลจันทร์ 1 ดอกจันทร์ 1 เปราะหอม 1 โกงสุล 1 โกงสุล 1 ดอกบุนนาค 1 จันทน์ทั้ง 2 ดอกกรูงเขมา 1 ผลผักชี 1 ดอกผักปอด 1 เนรฐลี 1 ผลเอ็น 1 ดีงูเห่า 1 เอาส่วนเท่าๆกัน บดปั้นทั้งไว้ ละลายน้ำดอกไม้มันเทศ พิมเสน น้ำจันทน์ทั้งสองรับประทาน

3. อีกขนานหนึ่ง แก้ปฐวีธาตุ คือ ม้าม หัวใจ ตับพิการ ให้เอาชะมด 1 พิมเสน 1 ดอกกรูงเขมา 1 ผลเอ็น 1 ถาพีประสมแล้ว 1 เปลือกต้นเป็ด 1 ใบสะเดา 1 ใบเสนียด 1 อบเชย 1 กล้วยตานนก 1 สมอทั้งสาม 1 มะขามป้อม 1 ลำพูน 1 โกงสุล 1 ใบกระวาน 1 ดอกบุนนาค 1 เปราะหอม 1 ดอกผักปอด 1 เกสรทั้งห้า 1 ดอกคำไทย 1 เอาส่วนเท่าๆกัน บดปั้นทำแท่งไว้ ละลายน้ำจันทน์กิน

4. อีกขนานหนึ่ง แก้ปฐวีธาตุ 8 ประการ คือ ผม ชน เล็บ ฟัน หนึ่ง เนื้อเอ็น กระดูกพิการ ให้เอาใบรัก 1 ขอระเพ็ด 1 หัวหัวหมู 1 ชีราภากี้ 1 ผลมะตูมอ่อน 1 เปลือกส้มเขียว 1 กระจอก 1 แผลหอม 1 กกลังกา 1 ชะเอมเทศ 1 โกงสุล 1 โกงสุลบ้านพร้าว 1 ตรีกะถก 1 เปลือกต้นเป็ด 1 สมอ 1 ใบสะเดา 1 เอาส่วนเท่าๆกัน บดละลายน้ำผึ้งเท่าผลพุทรากินเข้าเย็นๆ

5. อีกขนานหนึ่ง แก้ปฐวีธาตุ 2 ประการ คือ ไล่ใหญ่ ไล่ย่อยพิการ ให้เอาใบสะเดา 1 ใบเสนียด 1 เจตมูลเพลิง 1 เปลือกมูกมัน 1 หัวหัวหมู 1 โกงสุลปลา 1 ผลผักชี 1 สมอไทย 1 สมอพิเภก 1 มะขามป้อม 1 รากทองแดง 1 แผลหอม 1 ขอระเพ็ด 1 ผลกระดอม 1 กระถินแดง 1 ชิงแห้ง 1 ไคร์เครือ 1 กล้วยตานนก 1 เอาส่วนเท่าๆกัน ต้มด้วยน้ำมะพร้าวหรือน้ำสุราและน้ำท่าก็ได้ เมื่อจะกินให้ปรุงรสน้ำกรอง กินแก้ไ้ตรีโทษปฐวีธาตุ 2 ประการหายแลฯ

6. อิกชนานหนึ่ง แก้วปฐวีธาตุ 2 ประการ คือ อาหารเก่า อาหารใหม่ พิการ ๗ ให้เอาเปลือกหอยชม 1 เปลือกหอยแดง 1 ผักพัวแดง 1 ผลจันทน์ 1 ดอกจันทน์ 1 กระวาน 1 กานพลู 1 การบูร 1 เอาส่วนเท่าๆกัน พริกไทยล่อนเท่ายาทั้งหลาย บดละเอียด น้ำผึ้งกินหายๆ

7. อิกชนานหนึ่ง แก้วปฐวีธาตุ คือ เอื้อในสมองพิการ ๗ ให้เอาสะค้าน 1 ชะพลู 1 ชิงแห้ง 1 ยลมะตูมอ่อน 1 ผลสมอไทย 1 ผลสมอเนิเกก 1 ผลสมอเทศ 1 ผลผักชี 1 กฤษณา 1 จันทน์เทศ 1 ผลมะขามป้อม 1 ผลพิลังกาสา 1 หัวแห้วหมู 1 รากคุดมอน 1 กากังกา 1 บอระเพ็ด 1 ดีปลี 1 เอาน้ำหนักสิ่งละเท่าๆกัน ต้มกินแก้วปฐวีธาตุหายแลฯ

ยากระษัย

1. เอาหอยโข่งเผา หอยชมเผา หอยกาบเผา รากผักโหมจีน ลูกสวาด ตริภุค เอาส่วนเท่ากันทำเป็นจุณ บดปั้นทำแท่งไว้ ละลายน้ำสุราแทรกหัวน้ำมันยาง กินแก้กระษัยล้น

2. อิกชนานหนึ่ง เอากระดูกวัวเผา หอยกาบเผา หอยแดงเผา หอยชมเผา หอยนางรมเผา หอยมือเสือเผา หอยพิมพการังเผา หอยนมนางเผา เบญจกุล เอาสิ่งละ 1 ส่วน พริกไทย 25 ส่วนทำเป็นจุณ บดปั้นทำแท่งไว้ ละลายน้ำปูนใส กินแก้กระษัยล้นหรือทัน

3. อิกชนาน เอาเปลือกงัวเผา เปลือกสำโรงเผา ผักโขมหนามเผา มะกรูด ชะมดเผา ลูกพิลังกาสาคว่ำ ชีวใต้เสม็ด เอาสิ่งละ 1 ส่วน สมอร่องแร้ง 2 ส่วน พริกไทย 17 ส่วนทำเป็นจุณ บดปั้นทำแท่งไว้ ละลายน้ำมะกรูด กินแก้กระษัยล้น

4. ยาตรีภุคตร์ เอามหาหิงค์ เทียนดำ เทียนขาว เทียนยาวพาสี เจตมูลเพลิงสิ่งละ 1 ส่วน กานพลู การบูร สิ่งละ 2 ส่วน ตริภุคค์สิ่งละ 3 ส่วน ยาดำ รงทองประสะ สิ่งละ 4 ส่วน ทำเป็นจุณ เอาขางสาลัดไต้เป็นกระสาย บดปั้นทำแท่งไว้ ละลายน้ำผึ้งกินหนัก 1 สลึง ประจุกระษัยล้น

5. เอาเปลือกมะตูม ลูกกระเบา เม็ดในลูกผักชีขาว ชีวที่ทาข้างพร้อม ชีวใต้เสม็ด เอาส่วนเท่ากันทำเป็นจุณ บดปั้นทำแท่งไว้ ละลายน้ำปูนใส กินแก้กระษัยราก

6. อิกชนาน เอากระเทียม ลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระวาน กานพลู ดีปลี ลูกสวาด ลูกกระเบา รากเจตมูลเพลิง สะค้าน รากข้าวหลอ เอาส่วนเท่ากัน ทำเป็นจุณ บดปั้นทำแท่งไว้ ละลายน้ำร้อน กินแก้กระษัยราก

7. อีกรชานาน เตาตริ๊กอก เบญจมูล โกรธสอ โกรธเขมา โกรธเขียร โกรธท้าว บัว โกรธน้ำเต้า เทียนดำ เทียนแดง เทียนขาว เทียนข้าวเปลือก เทียนตาตึกแตน สิ่งละ 1 ส่วน กระจวาน กานนพลู อบเชย สมุลแว้ง ลูกราชตัด ลูกสารบัตินิม สิ่งละ 2 ส่วน ลูกข่อยอ่อน รากข่อย ใบข่อย ตรีผลา เปลือกมะกอกน้ำ เม็ดในมะกอก สิ่งละ 2 ส่วน เทียนสัตตบุษย์ 4 ส่วน ทำเป็นจุณ บดปั้นทำแท่งไว้ ละลายน้ำรากมะกอกต้มก็ได้ น้ำ รากข่อยต้มก็ได้ แทรกพิมเสน กินแก้กระษัยราก

8. อีกรชานาน เอารากมะตูม ลูกราชตัด ลูกกระเบา ลูกโคกกระออม ลูกฟัก ข้าว ลูกพิลังกาสา เอาสิ่งละ 1 ส่วน รากเขยตาย 2 ส่วน สะค้าน 3 ส่วน ขี้ใต้เสม็ด 4 ส่วน ทำเป็นจุณ บดปั้นทำแท่งไว้ ละลายน้ำรากข่อยต้ม น้ำรากมะกอกต้ม หรือน้ำรากประ ค้าตีความต้มก็ได้ แทรกการบูร กินแก้กระษัยรากอันบังเกิดเพื่อลมร้อนกระทำให้อาเจียนลมเปล่า และให้ลั่นอยู่ในท้อง

9. เอาขมิ้นอ้อย เปลือกไข่เป็ด เปียตัวผู้เผา เขม่าเหล็ก เอาส่วนเท่ากัน ทำเป็นจุณ บดละลายน้ำมะนาว กินแก้กระษัยเหล็ก

10. ยาสนั่นไตรภพ เอาใบกระเพรา ใบแมงลัก ใบผักเสี้ยนผี กระจาย กัญชา พริกไทย ชิง หอมแดง หนุ้าไซ เกลือ ลูกคัตเต้า ยาทั้งนี้ตำผสมกับน้ำเอาสิ่งละ 1 ทะนาน น้ำมันงา 1 ทะนาน หุงให้แดงแต่น้ำมันแล้วเอาลูกจันทน์ ดอกจันทน์ กระจวาน การพลู เทียนดำ เทียนขาว การบูร เอาสิ่งละ 1 บาท ทำเป็นจุณ ประกลงในน้ำมันนั้น เอาทาท้อง นวดหลัง ริดท้อง ให้ได้ 3 วันก่อน แล้วจึงกินน้ำมันนี้อีก 3 วันแก้กระษัยทั้งปวง

11. อีกรชานาน เอาผักเสี้ยนผี ใบกะเม็ง ใบข่างทราย ใบคณภีเขมา ใบคนทิสอ ข่า กระจาย หอม กระเทียม ดอกตัง พริกไทย เกลือ ยาทั้งนี้ตำผสมกับน้ำ เอาสิ่งละ 1 ทะนาน น้ำมันงา 1 ทะนาน หุงให้แดงแต่น้ำมัน แล้วเอาลูกจันทน์ เทียนทั้งห้า กานพลู สิ่งละ 1 สลึง การบูร 1 บาท ทำเป็นจุณ ประกลงในน้ำมัน แล้วเอามา ริดท้องบ้าง กินบ้าง แก้กระษัยเหล็ก

12. อีกรชานานเอาตริ๊กอก กระเทียม กระจาย หอม ข่า กระเทียม ไซค ขมิ้น อ้อย ตำผสมกับน้ำ เอาสิ่งละ 1 ทะนาน น้ำมันงา 1 ทะนาน น้ำใบมะค่าไก่ 2 ทะนาน หุงให้แดงแต่น้ำมัน แล้วเอาเทียนดำ 1 ทะนาน เทียนเขาวาฬ 2 ทะนาน การบูร 3 ทะนาน เทียนขาว 4 ทะนาน ทำเป็นจุณ ประกลงในน้ำมัน ริดและทาท้องทั้งคืนด้วย แก้กระ

13. เอาผักเปลี่ยนดี ชอบชะนางแดง เอื้องเบ็ดม้า กุ่มทั้งสอง หัวหอม หัวกระเทียม ใบคนทีสอ เป็ดอกมะรุ้ม เป็ดอกทองหลาง หัวไช้ กระพังโหมทั้งสอง เป็ดัวผู้เฒ่า หอยโข่งเฒ่า หอยกาบเฒ่า หอยชมเฒ่า หอยสังข์เฒ่า เอาสิ่งละ 1 ส่วน พริกไทย 19 ส่วน ทำเป็นจุณ บดป็นท่าแห่งไว้ ละลายน้ำสุรา หรือน้ำผึ้งรวงกินก็ได้ แก้กษัยยุ

14. อักษณาน เอาเปลือกกุ่มน้ำ เปลือกกุ่มบก เปลือกมะรุ้ม เปลือกทองหลาง เปลือกตาเสือ เปลือกสะท้อน สิ่งละ 1 ส่วน เอื้องเบ็ดม้า โลดทะนง แล้มาทะลาย สิ่งละ 2 ส่วน หอยแครงเฒ่า หอยกาบล่อนเฒ่า หอยมือเสือเฒ่า หอยนางรมเฒ่า หอยสังข์เฒ่า สิ่งละ 3 ส่วน ดีปลี 5 ส่วน พริกไทย 17 ส่วน ทำเป็นจุณบดป็นท่าแห่งไว้ ละลายน้ำมะนาว น้ำส้มสายชูก็ได้ น้ำสุราก็ได้ น้ำมะจั่วก็ได้ กินแก้กษัยยุ

ธาตุคกษัยอีก 1 แบบ

ขนานที่ 1 มีตัวยา 2 อย่างคือ

1. ฝาคอยแครง 5 ฝาค
2. รากข้าวพุกทั้ง 5

วิธีปรุงยา ฝาคอยแครงเฒ่าไป เอารากข้าวพุกไปนึ่งเหลืองต้มกิน

สรรพคุณ แก้กษัย เบาลเหลือง ขับเบาเจ็บปวด

ขนานที่ 2 มีตัวยา 7 อย่างคือ

1. กระชาย
2. มะขามเฒ่า
2. รากแฉ่ง
4. รากตะโก
5. รากแดง
6. สมอไทย
7. หัวแหวหม

วิธีปรุงยา ยาทั้งนี้เอาเสมอภาค ต้มกินจนน้ำยาจืด

สรรพคุณ แก้กษัย เบาลเหลือง ชุ่มชื้น ปัสสาวะกะปริดกะปรอย
ทำให้น้ำปัสสาวะใส ไม่มีขุ่นข้น

ยาอายุวัฒนะ

ความหมาย

ยา เป็นคำนาม หมายถึง สิ่งที่ใช้รักษาโรค หรือบำรุงร่างกาย อาจใช้กิน ทา หรือฉีด สิ่งที่ทำให้เกิดนิยมนักว่าร่างกาย บุหรี่ ฝิ่น เครื่องเคลือบเงิน ของการทำให้หายโรค รักษาให้หาย(ทวีศักดิ์ ญาณะประทีป, 2532)

อายุวัฒนะ เป็นคำนาม เรียกยาจำพวกหนึ่ง ซึ่งถือว่ากินแล้วมีอายุยืน

อายุยืน เป็นคำวิเศษณ์ หมายถึง มีอายุยาวนาน

เมื่อพูดถึงชีวิตของคนเรา ทุกคนทราบดีว่า นับตั้งแต่เราเกิดมา ชีวิตของคนเราจะมีการพัฒนาและเติบโตทั้งร่างกายและจิตใจ ผ่านวัยต่างๆ ตั้งแต่วัยทารก วัยเด็ก วัยหนุ่มสาว วัยสูงอายุ จนถึงสิ้นสุดเวลาของชีวิต คือ ถึงแก่กรรม ซึ่งเป็นกฎธรรมดาของสังขาร

ในช่วงที่มีชีวิตอยู่ กว่าที่จะได้ผ่านวัยต่างๆ ไปจนถึงสิ้นอายุขัยนั้น คนเราต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ ทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องอาหาร การประกอบอาชีพ การครองชีวิต โรคภัยต่างๆ สภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจต่างๆ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ ถือว่าเป็นตัวที่บั่นทอนความยืนนานของชีวิต จนทำให้บางคนต้องสิ้นสุดชีวิตลงได้ในวัยแรกๆ โดยไม่ผ่านไปถึงวัยสุดท้ายของชีวิตได้

ประวัติความเป็นมา

ด้วยมนุษย์เรามีความกลัวความอวสานต่อชีวิต และปรารถนาที่จะทำให้มีชีวิตยืนนานที่สุด ไม่เจ็บป่วย ไม่ตาย จึงมีความพยายามที่จะแสวงหาวิธีที่จะทำให้ตนเป็นหนุ่มสาวตลอดไป ไม่ว่าจะด้วยวิธีใด แม้แต่วิธีบรวงสรวงขนานศาลกล่าว กราบไหว้บูชาสิ่งที่ยึดถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งสามารถดลบันดาลให้ตนได้มีอายุวัฒนะ

ในสมัยก่อน ประชาชนทั้งหลายทั่วประเทศพม่า นิยมนับถือชาขนานหนึ่งซึ่งภาษาพม่าเรียกว่า "ยาเปากีเซ" หมายความว่ายาหัวกวาง ในชาขนานนี้เรียกชื่อว่า "ยาอายุวัฒนะ" เป็นยาศักดิ์สิทธิ์ หญิงชายที่แก่ชราแล้ว ถ้าได้รับประทานยานี้ ความ

แต่ชราจะกลับกลายเป็นความหนุ่มสาว แต่ยานี้ถ้าไปนำยาต้นมาผิดและรับประทานเกินขีด จะเป็นอันตรายแก่ชีวิต เพราะยานานนี้มีฤทธิ์แรงเกินไป เวลาทานยานานี้จะต้องบริโภคอาหารที่ลงไปด้วย ในด้านอาหารแพทย์จีนก็มียาบางชนิดที่จัดว่าเป็นยาอายุวัฒนะทำให้ร่างกายมีสุขภาพดีขึ้น เป็นยาบำรุง เช่น เขากวางอ่อน ซึ่งใช้รักษาคนที่ร่างกายอ่อนแอ ชุ่มฉอม ไม่มีเรี่ยวแรง

ในสมัยก่อนการใช้ยาสมุนไพรจะต้องมีคำศัพท์ต่างๆมาเกี่ยวข้องเช่น ยาต้ม ยาลูกกลอน น้ำกระสายยา เป็นต้น

สำหรับในประเทศไทยนั้น สำนักแพทย์แผนโบราณวัดพระเชตุพนฯ ถือว่าเป็นศูนย์รวมของวิชาการทางด้านเภสัชกรรมและแพทย์แผนโบราณ ซึ่งมีทั้งยาเด็กและยาผู้ใหญ่อื่นๆอีกมากมาย เป็นต้น

วิเคราะห์

ในอดีต เมื่อเกิดเจ็บไข้ได้ป่วย มนุษย์ต้องหาวิธีรักษาตนเองและครอบครัวเท่าที่จะทำได้ ในขั้นแรกได้อาศัยพืชชนิดต่างๆตามแต่จะหาได้นำมาใช้เป็นยา ต่อมาเมื่อมีการสังเกตและประสบการณ์มากขึ้น จึงสามารถรู้จักใช้ตัวยาเพิ่มขึ้น เช่นสังเกตจากการรักษาตัวของสัตว์ ตลอดจนผลดีผลเสียของยาสมุนไพรที่มีต่อสัตว์และคน วิธีการปรุงยาสมัยก่อน ก็ได้แก่ทำเป็นยาเม็ด ยาผง ยาดอง ยาหม้อ ยาลูกกลอน เป็นต้น คนโบราณรู้จักผสมยาที่มีคุณสมบัติตรงข้ามกัน ในส่วนสัดที่พอเหมาะ ทำให้ได้ผลกำลังที่ ไม่มากไปน้อยไป แต่บางครั้ง ไม่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้ในเรื่องตัวยาให้รุ่นหลังทราบ ทำให้ความรู้ดังกล่าวตกหายไป ไม่ได้ผล ต่อมาเมื่อยาแผนปัจจุบันเข้ามาแทนที่ มีความสะดวกกว่า ยาแผนโบราณจึงเสื่อมความนิยมลง แต่อันที่จริงแล้วประเทศไทยมียาพื้นบ้านที่ยังเป็นประโยชน์อยู่มากราคาไม่แพงหากได้รับความสนับสนุนวิเคราะห์ให้ดี ก็จะเป็นคุณอย่างยิ่ง เพราะนอกจากรักษาโรคบางอย่างได้แล้ว ยังสามารถประหยัดเงินตราในประเทศได้อีกเป็นจำนวนมหาศาล

สรุป

ยาที่คนไทยมีใช้กันมาในอดีตได้แก่ยาแผนโบราณ หรือยาไทย ซึ่งสามารถนำใช้บำบัดโรคได้ และยังสามารถใช้ได้ดี อยู่ในปัจจุบันหลายอย่างส่วนยาแผนปัจจุบันมักจะหมายถึงยาฝรั่ง หรือยาตำรับที่ได้จากพวกมิชชันนารี หรือหมอต่างประเทศนำเข้ามา และใช้แพทย์แผนโบราณในประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันนี้ การใช้ยาแผนปัจจุบันเข้ามามีบทบาทมากมาย แต่ยาแผนโบราณก็ยังคงมีประโยชน์ไม่น้อย เพราะหาง่าย ราคาถูก และยังสามารถใช้รักษาโรคบางอย่างได้ดี

บรรณานุกรม

- ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525, กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์-อักษรเจริญทัศน์, พิมพ์ครั้งที่ 2, 2526
- พนิต อมาตยกุล, "เมื่อสมเด็จพระนารายณ์ทรงประสูติ" สารคดีราช ปีที่ 31 ฉบับที่ 9 กันยายน พ.ศ.2522, หน้า 1512-1515
- สำลี ใจดี และคณะ, รายงานการวิจัยเรื่องการใช้ยาชุดในเมืองไทย (ตอนที่ 1 ช่วงเก็บข้อมูล กุมภาพันธ์-เมษายน 2522)
- พินิจ แจ่มจิต, ปัญญา บุรพาชีพ, ตำราเภสัชกรรมแผนโบราณ, นครสวรรค์, ไพลการพิมพ์ พิมพ์ครั้งที่ 2, หน้า 178-179
- นิเทศสุขกิจ, ชุน(นิเทศ (สมรัตน์) พุ่มชูศรี), อายุรเวชศึกษา(วิชาแพทย์แผนโบราณ) พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์พร้อมจักรการพิมพ์, 2516, หน้า 121-122, 306-310
- ชวนะ ผู้รวบรวม, ตำราเวชศาสตร์การแพทย์แผนโบราณ, ชมรมการศึกษาค้นคว้าสรรพคุณสมุนไพร ประเทศไทย, กรุงเทพฯ, อีรพษ์การพิมพ์, 2522, หน้า 64-66
- ทวีศักดิ์ ญาณประทีป และคณะ, พจนานุกรมฉบับเฉลิมพระเกียรติ พ.ศ.2530 กรุงเทพมหานคร, โรงพิมพ์วัฒนาพานิช. 2530) หน้า 430
- เยาว์ เหมือนวงศ์ญาติ, คู่มือการใช้สมุนไพร. กรุงเทพมหานคร, สำนักพิมพ์เมดิคัลมีเดีย 2532 พิมพ์ครั้งที่ 1

เสนอ อินทรสุขศรี, ยาอายุวัฒนะเจ็ดขนาน หน้า 1-10

คณะหนังสือพิมพ์ข่าวสารการแพทย์โบราณ, ข่าวสารการแพทย์โบราณ ปีที่ 8 เล่ม 7-8 ประจำเดือนกรกฎาคม-สิงหาคม พ.ศ.2504 (นายกสมาคม ร.ร.แพทย์แผนโบราณ สำนักวัดพระเชตุพน : 2514, หน้า 26-30.

นิชาญ พัฒนา, ความเป็นมาของการแพทย์เมืองไทย (พระนคร : ร.น.เพื่องอักษร พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2509, หน้า 20-21 หน้า 47-51, หน้า 173-175.

นิรันดร์ พงษ์สวัสดิ์เพชร และ ปราโมทย์ ศรีภิรมย์ "เภสัชกรรมแผนโบราณ" หมอไทย ยาไทย, (กรุงเทพฯ : คณะกรรมการโครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ไทย กระทรวงศึกษาธิการ : มกราคม 2522) หน้า 61-64.

สมุนไพร

ความหมาย

สมุนไพร หมายถึง พืชที่ใช้เป็นยาหรือยา ซึ่งหาได้ตามพื้นเมือง ภาษาอังกฤษเรียกว่า Herb แต่ Herb ในทางพฤกษศาสตร์หมายถึง พืชล้มลุกและไม้เนื้ออ่อน ซึ่งต่างกับสมุนไพรซึ่งหมายถึง พืชที่ใช้ประโยชน์ทางยาได้ไม่ว่าจะเป็นไม้เนื้อแข็งหรือไม้เนื้ออ่อน มนุษย์รู้จักใช้พืชเป็นยารักษาโรคมานานแล้ว และมักเพิ่มความเชื่อถือเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์และอิทธิพลลงไปด้วย เช่น พืชที่ใบคล้ายตับมักใช้รักษาโรคเกี่ยวกับตับ บางทีก็ตั้งชื่อให้บ่งถึงสรรพคุณ เช่น กำลังเสือโคร่งต้มรับประทาน ทำให้เส้นเอ็นแข็งแรง การใช้สมุนไพร ผู้ใช้ควรมีความรู้ทางพฤกษศาสตร์ เช่น รู้จักชื่อทางวิทยาศาสตร์ของพืช ซึ่งประกอบด้วยชื่อสกุลและชื่อชนิด การใช้ชื่อพื้นเมืองอาจสับสน ต้องรู้จักส่วนต่างๆ ของพืช ต้องมีความรู้ทางสรีรวิทยาและขบวนการสังเคราะห์ในพืชด้วย เพื่อจะได้สารสำคัญในพืช (ACTIVE CONSTITNENTS) ที่มีคุณค่าในการบำบัดรักษาในปริมาณสูง พืชบางชนิดเช่น ต้นมันที่ตอเก็บในขณะดอกกำลังบาน เพื่อให้ได้ปริมาณน้ำมันหอมระเหยสูง การเก็บพืชนิยมเก็บในวันที่อากาศแห้ง ขณะเก็บไม่ควรมีน้ำค้างติดที่ต้น พืชต่างชนิดกันจะมีการเก็บและการเตรียมต่างกัน พืชที่มีหัวหรือแงานิยมเก็บขณะที่พืชกำลังมีดอก พืชที่ใช้ดอกเป็นยามักเก็บขณะดอกยังตูมแรกแย้ม แสงสว่างก็มีส่วนทำให้พืชเสื่อมคุณภาพได้ จึงควรเก็บพืชในที่มืด

พืชประกอบด้วยสารเคมีหลายชนิด สุดแต่ชนิดของพืช พืชตอ น้ำ คาร์บอนไดออกไซด์ และกำลังจากแสงแดด เพื่อสร้างสารคาร์โบไฮเดรต ดังนั้น พืชเกือบทุกชนิดจึงประกอบด้วยน้ำตาล แป้งและสารอื่นๆ สารเหล่านี้มนุษย์ได้นำมาเป็นอาหาร และยาสมุนไพรต่างๆ มนุษย์ปลูกไว้เป็นอาหาร พืชบางชนิดเช่น กล้วย ชุ่มเห็ดเทศ ปลูกไว้เป็นยา นอกจากสารที่เป็นอาหารแล้ว พืชยังประกอบด้วยสารเคมีหลายชนิดที่มีฤทธิ์ต่อร่างกาย อาทิ กรดแอสคอร์บิก พบในผลไม้ กรดไซตริก กัม(GUM)ของเหี่ยวที่พบในพืชน้ำมาให้เป็นยาได้ แทนนิน(TANNIN) สารสฟาดใช้สมานแผล บรรเทาอาการท้องร่วง น้ำมันหอมระเหย(VOLATILE OIL) บางชนิดมีกลิ่นหอมใช้ปรุงแต่งกลิ่น บางชนิดเป็นยากระตุ้น บางชนิดมีคุณสมบัติฆ่าเชื้อโรค อัลคาลอยด์ สารเคมีที่ในโตรเจนอยู่ในโมเลกุล และมีฤทธิ์ต่อร่างกาย เช่น มีรณินในฝิ่น นิโคตินในยาสูบ

ความหมายของ "สมุนไพร" ตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2510 หมายความว่า ยาที่ได้มาจากพืช สัตว์ แร่ธาตุจากธรรมชาติ ที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงสภาพโครงสร้างภายใน สามารถนำมาใช้เป็นยารักษาโรคต่างๆและบำรุงร่างกายได้ ในสมัยก่อนผู้ที่เจ็บป่วยจะทำหน้าที่เภสัชกร คือออกไปหาสมุนไพรแล้วนำมาปรุงยาด้วย ดังนั้นหมอหลวงจะมีกระบองแดงคล้ายกับเป็นอาญาสิทธิ์ที่พระมหากษัตริย์มอบให้ เพื่อไปเก็บต้นยาสมุนไพรที่ใดก็ได้ การแพทย์ไทยแผนโบราณนั้นถือว่าเป็นทุกชนิดมีสรรพคุณเป็นยาทั้งนั้น ส่วนเครื่องยาที่ได้จากสัตว์ แร่ธาตุ ในตำรายาไทยมีใช้ไม่มากนัก

ประวัติความเป็นมา

มนุษย์เรารู้จักการใช้สมุนไพรในการบำบัดรักษาโรคนานาน และมีการลองใช้สมุนไพรชนิดต่างๆ เพื่อเยียวยาและบรรเทาความเจ็บไข้ ซึ่งอาจมีผลทั้งในแง่การทำให้หายจากโรค หรือก่อให้เกิดอันตรายได้ วิธีการเหล่านั้นเป็นแบบจดจำและบอกต่อกันมา นอกจากนี้ตำรับยาบางอย่างก็ถูกปกปิดเป็นความลับนานๆ เข้าก็เกิดการสูญหาย เพราะขาดการถ่ายทอดและเผยแพร่

เมื่อราวๆ 4472 มาแล้ว ชาวซูเมอเรียนส์ รู้จักและคุ้นเคยใช้พืชยามาราวๆ 4000 กว่าปีแล้ว และ ดร.แคมป์เบลล์ ทอมสัน พบว่า ชาวซูเมอเรียนส์รู้จักใช้ดินมาทำเป็นยาเม็ดแบบ และพบว่าชาวแอสซีเรียนส์รู้จักใช้และปลูกพืชที่เป็นยา

สำหรับในเอเชียมีประมาณ 6000 ปีกว่ามาแล้ว การใช้พืชเป็นยาในอินเดีย ปรากฏในตำราริกเวด้า ต่อมาในตำราอายุรเวท กล่าวถึงคุณสมบัติของยาไว้อย่างละเอียด เมื่อประมาณ 3000 ปี มีบุคคล 2 ท่าน ในสกุลแชนฮิต้า คือ ชีสุรุต้าและชาราค้าได้เขียนตำราโอสถสารวิทยาไว้

ในประเทศไทย ตามหลักฐานประวัติศาสตร์ว่า ชาตินี้ได้อพยพย้ายลงเรื่อยมาจากดินแดนบริเวณเทือกเขาอัลไต ย้านประเทศจีนลงมาจนถึงประเทศไทยในปัจจุบัน จึงมีส่วนที่จะได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา ตลอดจนการบำบัดรักษาโรคจากประเทศอินเดียเป็นจำนวนมาก ซึ่งปรากฏหลักฐานชัดว่า ได้อาศัยคัมภีร์อายุรเวทของอินเดียเป็นบรรทัดฐาน คือ การวินิจฉัยโรค ชื่อ สมุนไพรที่ใช้เป็นยารักษาโรคมีเค้าชื่อนาม สันสกฤตอยู่ไม่น้อย เช่น คำว่า มะลิ(ภาษาสันสกฤตว่า มัลล)

จากการสันนิษฐานถิ่นกำเนิดของสมุนไพร กล่าวกันว่ามาจากประเทศอินเดีย แล้วมาเผยแพร่ขยายเข้ามาสู่ไทยโดยบรรดาขอม, ละว้า เป็นผู้นำมาปลูกในมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช หลักฐานที่... แต่ที่สุดพบจากศิลาจารึก

ที่วัดป่ามะม่วง จังหวัดสุโขทัย ซึ่งถูกเขียนประมาณ พ.ศ.1800 ว่าได้ทรงจัดให้มีการปลูกสวนป่าสมุนไพรขึ้น เพื่อใช้เป็นยารักษาโรค ด้วยความรู้ด้านยาสมุนไพรในสมัยนี้ มักได้มาจากประสบการณ์การทดลองใช้และได้ผล และถ่ายทอดความรู้นี้ให้กับบุตรหลานสืบต่อกันมา การใช้สมุนไพรเป็นที่นิยมในหมู่ประชาชนมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจนถึงต้นสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ 3 การแพทย์แผนปัจจุบันก็ได้เข้ามามีบทบาทแทนการใช้สมุนไพร แต่ในชนบทประชาชนก็ยังต้องพึ่งพาการใช้สมุนไพรอยู่

ในด้านตำราสมุนไพรหรือตำรายานี้ ในสมัยสุโขทัยไม่พบหลักฐานการบันทึกตำราสมุนไพรไว้ พบแต่หลักศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงกล่าวไว้เป็นหลักฐานว่า พระองค์ได้ทรงสร้างสวนสมุนไพรอยู่บนเขาหลวง หรือเขาสรพญา อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย เพื่อให้ราษฎรใช้รักษาโรคต่างๆ ในสมัยอยุธยาแม้ว่าตามพระราชพงศาวดารฉบับต่างๆ จะกล่าวถึงการแพทย์อยู่บ้าง ก็มีเพียงระบุว่าในปีนั้นๆ ได้เกิดโรคระบาดอะไรขึ้น แต่มิได้ให้รายละเอียดแต่อย่างใด ซึ่งค้นพบในสมัยรัตนโกสินทร์ ในปลายสมัยอยุธยา มีหลักฐานว่า มีสวนที่ขายยาสมุนไพรให้แก่ชาวบ้านทั่วไปที่ถนนป่ายา และยังได้กล่าวถึงโรงทำยาหลวง ซึ่งเรียกว่าโรงพระโอสถอยู่ไม่น้อยกว่า 2 โรง ทำหน้าที่ปรุงยาใช้ในพระราชวัง และเตรียมยาสำหรับใช้ในกองทัพในยามสงครามด้วย

ในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้มีการรวบรวมตำรายาเพื่อเก็บรักษาและจารึกไว้เป็นหลักฐานถาวร ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสร้างวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามไว้เป็นแหล่งที่เก็บตำรายาต่างๆ ครั้นถึงรัชกาลสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้มีพระราชโองการให้สืบเสาะหาตำรายา ลักษณะโรคทั้งปวง ตรวจสอบและจดลงเป็นตำราไว้ในโรงพระโอสถ ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายไว้ว่า เป็นหนังสือ 2 ต่อเนื่องกัน เรื่องหนึ่งคือ ตำรายาในโรงพระโอสถ ได้จากการรวบรวมตำรายาที่มีผู้ทูลเกล้าถวายตามพระราชโองการ อีกเรื่องหนึ่งคือ ตำราพระโอสถเป็นพระโอสถที่เคยประกอบถวายจริงในสมัยรัชกาลที่ 2 จึงนับว่าเป็นสมัยแห่งการฟื้นฟูตำราแพทย์

ในสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงโปรดให้ปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ มุ่งหวังให้พระอารามนี้เป็นมหาวิทยาลัยแห่งการศึกษาสำหรับพสกนิกรทั่วไป เพราะภาวะการศึกษาในสมัยนั้นอยู่ในขอบเขตจำกัด กล่าวคือ ล้วนสามัญศึกษามีที่เรียนอยู่ตามวัดทั่วไป แต่ความรู้สามัญศึกษานั้นเป็นวิชาสี่ของคนที่ฉลาดมีปัญญาเท่านั้นจะแต่ในสกุล ที่อยู่นอกสกุลโดยเจเนาะที่เป็นพลเมืองสามัญไปก็มีโอกาสได้เรียนรู้ รัชกาลที่ 3 จึงโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งผู้เชี่ยวชาญเป็นกรรมการตรวจแก้ไขตำราต่างๆ แล้วจารึกลงบนแผ่นศิลาประดับไว้บนบริเวณวัดพระเชตุพนฯ

เพื่อให้เป็นสำนักศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง ทั้งเป็นประโยชน์แก่สาธารณชนทั่วไป ในกระบวนการเรื่องจารึกไว้มีหลายอย่าง รวมทั้งตำราแผนหมอวัด หมอควบคุมร่างกาย จารึกคำโคลงภาษิตตัดตน มีภาพปั้นประกอบ จารึกบอกสมุฐานของโรค วิธีรักษาโรคเด็กและผู้ใหญ่ ตำรายาต่างๆ และวิชาเภสัชเรื่องสมุนไพร ตลอดจนต้นไม้ที่เป็นยาสมุนไพรที่ใช้ปรุงยาและหายาก ก็นำมาปลูกไว้ ปัจจุบันในบริเวณพระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ 4 พระองค์ได้เป็นที่จัดตั้งโรงเรียนแพทย์แผนโบราณขึ้นตั้งแต่ปีพ.ศ. 2400

นอกจากวัดพระเชตุพนฯ แล้ว ยังมีวัดราชโอรสารามเป็นแหล่งอนุรักษ์ตำรายาไทยโบราณ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้จารึกตำรายาไทยบนแผ่นหินอ่อน ประดับบนกำแพงพระวิหารพุทธไสยาสน์และศาลาเล็กเป็นวิทยาทานแก่พสกนิกรที่จะได้นำไปใช้ประโยชน์ในการรักษาและเป็นการอนุรักษ์ตำรายาไทยมิให้สูญสิ้นไป

ครั้นถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้จัดตั้งโรงพยาบาลศิริราช ในปี พ.ศ. 2431 และตั้งโรงเรียนราชแพทยาลัย ในปีพ.ศ. 2432 เมื่อแรกตั้งมีแพทย์มิชชันนารี อเมริกันเป็นอาจารย์สอน ต่อมาเมื่อหลักสูตรวิชาแพทย์ไทยเพิ่มเติมขึ้นด้วย และได้มีการพิมพ์ตำราแพทย์สำหรับโรงเรียนเล่มแรก ชื่อว่า แพทย์ศาสตร์สงเคราะห์ตั้งกล่าวไว้ในบท "ยา" เมื่อพ.ศ. 2438 หลังจากนั้น การรักษาแบบการแพทย์แผนตะวันตกจึงเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจนถึงปัจจุบัน

ในปีพ.ศ. 2488 เกิดการตื่นตัวในการค้นคว้าสมุนไพรไทย เพราะมีประสบการณ์การขาดแคลนยาแผนปัจจุบันในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 กระทรวงสาธารณสุขมีนโยบายที่จะนำเอาสมุนไพรต่างๆ ในประเทศมาผลิตเป็นยารักษาโรค โดยให้โรงงานเภสัชกรรมดำเนินการ รัฐบาลได้สร้างสวนสมุนไพรขึ้นที่เขาสอยดาว ตำบลโป่งน้ำร้อน

จังหวัดจันทบุรี ปัจจุบันมีสวนสมุนไพรอีกหลายแห่ง เช่น ของกรมป่าไม้ กระทรวงเกษตร
ของสมาคมสมุนไพร และตามโรงเรียนแพทย์แผนโบราณ และอื่นๆ

วิเคราะห์

สมุนไพร เป็นยารักษาโรคอันเรียกกันโดยทั่วไปว่า "ยาแผนโบราณ" มาตั้งแต่
สมัยกรุงสุโขทัย โดยสมุนไพรนั้น หมายถึง พืช, แร่ธาตุ และอวัยวะบางส่วนของสัตว์ที่
ถูกนำมาใช้เป็นยารักษาโรคต่างๆ แต่สมุนไพรที่ส่วนมากมักจะถูกนำมาใช้เป็นยารักษา
โรคต่างๆมากที่สุด คือ พืชต่างๆ จะเห็นได้จากในสมัยพ่อขุนรามคำแหง ได้ทรงจัดให้มี
การปลูกสวนป่าสมุนไพรขึ้นเพื่อใช้เป็นยารักษาโรค การถ่ายทอดวิชาความรู้ด้านการสมุนไพร
นี้ โดยมากจะเป็นจากการถ่ายทอดและจากความจำ มักไม่ค่อยมีการจดบันทึกไว้ ซึ่ง
จากวิธีดังกล่าวนี้มีผลทำให้ตำรายาสมุนไพรต่างๆที่มีค่ามากสูญหายไปได้ เนื่องจากว่าใน
การถ่ายทอดนั้น เจ้าของตำราหรือผู้ถ่ายทอดมักจะไม่นำถ่ายทอดให้ทั้งสิ้น ชอบที่จะปิดบังเอา
ไว้บางส่วน และทำให้ต่อมาค่อยๆสูญหายไป เมื่อเจ้าของตำรับนั้นตายไป และการถ่ายทอด
นั้น ส่วนมากก็จะใช้ความจำซึ่งความจำของคนเรานานๆเข้าก็จะจำไม่ได้ครบ
หมดอย่างครั้งแรก เป็นเหตุให้สูญเสียโอกาสดีในการที่จะรักษาตำราการใช้สมุนไพรให้
คงอยู่

ในปัจจุบันนี้ สมุนไพรนั้นได้ถูกนำมาใช้ในด้านต่างๆมากมาย ทั้งในด้าน
การทำเครื่องสำอางค์ อาหาร เครื่องดื่มจากธรรมชาติ เช่น น้ำใบยวบก น้ำเก็กฮวย
ซึ่งก็มีขายตามท้องตลาดทั่วไป และคนก็นิยมกัน เนื่องจากว่ามีประโยชน์ต่อสุขภาพร่าง
กายมากกว่าที่จะดื่มน้ำอัดลม อีกทั้งการใช้สมุนไพรในปัจจุบัน ก็ยังมีใช้กันอยู่ ยังไม่ได้สูญ
หายหรือเลิกใช้ไป ทั้งนี้ยังสามารถใช้ควบคู่ไปกับการแพทย์สมัยใหม่อีกด้วย(ชลอ อุกกฤษณ์,
2523)

การใช้สมุนไพรนี้ ชาวชนบทจะยิ่งการใช้สมุนไพรมากกว่าคนในเมือง เนื่องจาก
จากว่าชนบทยังห่างไกลจากความเจริญอย่างในเมืองอยู่มาก การแพทย์สมัยใหม่จึงอาจจะ
ยังไม่เข้าไปได้ถึงนัก ฉะนั้น ชาวชนบทจึงมีการใช้สมุนไพรมากกว่าในเมือง เพราะใน
เมืองการแพทย์นั้นทั่วถึงแล้ว และคนชนบทมักจะมีความเชื่อหรือคำบอกเล่าต่างๆจากผู้ใหญ่
เก่าแก่บอกว่า สมุนไพรนั้นดีกว่ายาสมัยใหม่ จึงเป็นเหตุให้สมุนไพรยังคงมีใช้กันอยู่ตราบนาน
เท่านานนี้

ตัวอย่างของการนำสมุนไพรมาใช้ เช่น การนำมาใช้เป็นเครื่องสำอางค์ พืชที่นิยมใช้ก็มี แตงกวา โดยการฝานแตงกวาสดเป็นแผ่นบางๆแล้ววางลงบนหน้าที่สะอาดแล้วจะช่วยทำให้ผิวหน้าอ่อนนุ่มได้ (เขาวเรศ นาคแจ้ง, 2529)

- มะเขือเทศ ถ้านำมาบดหน้าจะสามารถฆ่าเชื้อราตามรูขุมขน ซึ่งเป็นสาเหตุของการเกิดสิว มีสรรพคุณในการสมานผิวและรักษาสิวได้
- น้ำผึ้ง ใช้ผสมในสบู่ แชมพู ครีมนำรุง จะทำให้ผิวแห้งชุ่มชื้น
- เหนียงมันชัน สารนี้เมื่อทำผิวจะมีสีเหลืองทอง และตัวนี้ยังระงับการเติบโตของเชื้อจุลินทรีย์บางอย่างได้ จึงนิยมผสมในครีมบำรุงผิว

นอกจากนี้ยังนำสมุนไพรมาเป็นอาหารอีกด้วย เช่น หวูปลิ ช่วยบำรุงนํ้านมผู้หญิงที่ให้นมลูก แกงส้มดอกแค แกงขี้เหล็ก กินเพื่อตัดไขมันหุ้ม แก้วใช้สับร่อนสับดุนหาได้ นอกจากนี้ยังใช้เป็นยารักษาอาการเจ็บป่วยในครอบครัวได้ด้วย เช่น ดินสอพองตำผสมกับนํ้ามะนาวแก้หัวโน ผงขมิ้นทาแก้ผื่นคันจากยุงกัดในเด็ก กระจ๊ะเทียม กระจ่าย กินแก้ท้องอืดท้องเฟ้อ ในปัจจุบันนี้ยังพบว่ากระจ๊ะเทียมช่วยลดไขมันในกระแสโลหิตได้ (อวย เกตุสิงห์, 2488)

อาหารสมุนไพรประเภทผลไม้มี กระจ๊ะแบบแดง กล้วยน้ำว้า ฝรั่ง มะนาว มะละกอ มะพร้าว ซึ่งก็มีสรรพคุณต่างๆกันออกไป เช่น กล้วยน้ำว้าช่วยรักษาอาการท้องเดิน มะละกอและสับปะรดช่วยย่อยอาหาร ทำให้ท้องถ่ายสบายไม่ผูก

สรุป

มนุษย์เรารู้จักการใช้สมุนไพรมาตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์แล้ว มนุษย์โบราณหรือพวกพรานชาวป่าชาวเขาส่วนมากอาศัยความสังเกตของนกสัตว์บางจำพวกที่สามารถใช้สัญชาตญาณของมันแสวงหาอาหารและเป็นยารักษาโรค มนุษย์โบราณยุคดึกดำบรรพ์ และพวกพรานชาวป่าชาวเขาจึงต้องอาศัยพวกสัตว์เหล่านี้ในการที่จะแสวงหาอาหารและพืชที่เป็นอาหารและยารักษาโรคต่างๆ

ต่อมามนุษย์ก็ได้เรียนรู้เพิ่มมากขึ้น วิชาเวชศาสตร์และเภสัชศาสตร์จึงเริ่มเจริญขึ้นตามลำดับมา มีการค้นคว้าทดลองหาตัวยาคือที่แน่นอนและถูกต้องเพื่อนำมาใช้

ในประเทศไทยได้มีการใช้สมุนไพรมานานแล้ว โดยเริ่มจากการใช้สมุนไพรเป็นยารักษาโรคก่อน จากนั้นต่อมาได้มีการวิเคราะห์สมุนไพรต่างๆอีกมากมาย จนทำ

ให้ทราบว่านอกจากสมุนไพรจะมีประโยชน์ใช้เป็นยารักษาโรคได้แล้ว ยังสามารถที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในด้านอื่นได้อีก ไม่ว่าจะเป็นการทำเครื่องสำอางค์ต่างๆ ครีมบำรุงผิวที่ให้เราใช้อยู่นั้น ก็มีส่วนผสมของสมุนไพรชนิดต่างๆไว้ เพื่อประโยชน์ในการบำรุงผิว เช่น มะนาว เป็นต้น นอกจากนี้สมุนไพรยังสามารถนำมาใช้สกัดเป็นเครื่องดื่มจากธรรมชาติที่ให้คุณประโยชน์แก่ร่างกายมนุษย์มาก และอาหารทุกวันที่เรารับประทานนั้นก็ยังมีส่วนประกอบมาจากสมุนไพร ไม่มากก็น้อยในการปรุงอาหาร เช่น ผัก ช้ำ เหล่านี้ จัดว่าเป็นสมุนไพรเช่นเดียวกัน

ปัจจุบันนี้ในการรักษาโรคนั้น ก็ยังคงมีการใช้สมุนไพรกันอยู่ ถึงแม้ว่าการแพทย์จะเจริญก้าวหน้าไปมากแล้วก็ตาม คนส่วนใหญ่ยังมีความเชื่อเก่าๆอยู่กับสมุนไพร บางอย่างก็คิดว่าสามารถจะรักษาโรคได้ โดยไม่ยอมไปพบแพทย์ ฉะนั้นจะเห็นได้ว่าสมุนไพรนี้ก็ยังคงมีอิทธิพลต่อสังคมไทยอยู่มาก

บรรณานุกรม

- ชลอ อุกกฤษณ์. "การใช้สมุนไพร". วารสารสุขภาพ 8, 12(ก.ย.2523), 35-55
- ชลอ อุกกฤษณ์. "การใช้สมุนไพร". วารสารสุขภาพ 9, 1(พ.ย.2523), 69-80
- ชลอ อุกกฤษณ์. "การใช้สมุนไพร". วารสารสุขภาพ 9, 1(ธ.ค.2523), 27-40
- เทพนม เมืองแมน. "รายงานเบื้องต้นผลของการสำรวจการใช้" "ยาแผนโบราณ"
โดยประชากรไทยทั่วประเทศ" วารสารสุขภาพ 11, 9(ก.ค.26), 30-40
- เขาวเรศ นาคแจ้ง, ใกล้หมอ 10(2529), 43-44
- วันดี กฤษณพันธ์. "เครื่องดื่มจากธรรมชาติ" วารสารเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล
11, 1 (ม.ค.-มี.ค.27), 19-24
- โสภิต ธรรมอารี, มณฑิรา ตันท์เกียร, การพัฒนาสมุนไพรด้านสาธารณสุขสมัย
กรุงรัตนโกสินทร์ เล่ม 1, รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัยได้รับทุนสนับสนุน
จากเงินอุดหนุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาระดับชีวิตสภาพทางวิชาการประจำปี
พ.ศ.2524 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หน้า 1-35
- อวย เกตุสิงห์, "การค้นคว้าสมุนไพรไทย" จดหมายเหตุทางการแพทย์ 28(พ.ค.
2488), 47-77
- อุทัย สีนุสาร. สารานุกรมไทย. กรุงเทพฯ โรงพิมพ์บำรุงนุกูลกิจ, 2516-2522
เล่มที่ 22 หน้า 4235-4236

ของแผลง

ความหมาย

แผลง เป็นคำวิเศษณ์ หมายความว่าถึงไม่ถูกกับโรค เช่น แผลงโรค(ราชบัณฑิตยสถาน, 2525)

ของแผลง คือ สิ่งที่เรารับประทานเข้าไป ก่อให้เกิดอาการผิดปกติอื่นไม่พึงปรารถนา(กนิษฐา สัตยปรีชา, 2520)

ความเชื่อเรื่องของแผลงนี้มีมาแต่โบราณแล้ว ซึ่งบางเรื่องก็ยังคงลึกลับอยู่ แต่บางเรื่องก็ทำให้เข้าใจได้แล้วว่า แผลงหรือไม่แผลง อาทิเช่น ไม่ควรทานอาหารจำพวกหมูในขณะที่เป็นหัด เพราะเกรงว่าจะทำให้เป็นหัดหลบ แต่ความเป็นจริงแล้ว การที่ไม่ได้รับประทานอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ระหว่างที่เป็นโรคหัดแล้ว จะทำให้ร่างกายเป็นโรคขาดสารอาหารต่อจากโรคหัดก็ได้ เพราะเด็กชาวจีนเมื่อเป็นหัดแล้ว พ่อแม่ก็ให้ทานเนื้อหมู ก็ไม่เห็นถึงใดผิดปกติเพราะอาการหัดนั้นมันจะดำเนินไปตามอาการของโรคมันเอง หรือมีการห้ามคนที่เป็นกามโรครับประทานปลากระเบน สาเก และห้ามสตรีขณะมีประจำเดือนดื่มน้ำมะพร้าว เพราะเข้าใจผิดว่าสิ่งเหล่านี้เป็นของแผลง

ประวัติความเป็นมา

ในการให้อาหารคนเจ็บใช้รับประทานนั้น โดยมากท่านผู้ใหญ่ผู้เฒ่าจึงเป็นบรรพบุรุษของพวกเรา หรือผู้ที่รักษาทางแพทย์แผนโบราณแล้ว ท่านมักชอบให้อาหารจำพวกเกลือ หรือปลาแห้งเสมอ ของหวานก็มักกลัวน้ำจืด กลัวหยันมูก ต้มข่า, ปิ้งข่า และเผาะข่า เป็นต้น (จื่อ สัมมาทิต, 2473) ไม่ว่าเป็นโรคอะไรก็ตาม ท่านว่าสิ่งเหล่านี้ไม่เป็นสิ่งแผลงแก่โรคต่างๆ รับประทานได้ทั้งนั้น ถ้าเป็นบาดแผลก็ห้ามไม่ให้รับประทานอาหารจำพวกส้มต่างๆ หรือข้าวเหนียว เพราะท่านว่าสิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดแผลเป็นหนอง ถ้าเป็นไข้จับสั่นก็ให้อดของแผลงจำพวกเนื้อสัตว์ น้ำมัน ข้าวเหนียว กะปิ สุกรา เป็นต้น เด็กป่วยทุกชนิดห้ามกินขนม ห้ามกินข้าว ห้ามกินน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กท้องร่วง ยิ่งถ้ายังห้ามกินน้ำ สำหรับผู้ป่วยที่เป็นหัดสมัยก่อนจะมีการอดของแผลง ซึ่ง

ของแสงที่ว่ามีบางอย่างก็ต่างกันบางอย่างที่ แต่มักจะคล้ายๆกัน ส่วนใหญ่ที่พบทางภาคกลางก็ห้ามกินหมูหรือเนื้อสัตว์ทุกชนิด ยกเว้นเนื้อปลา ห้ามกินของหวานทุกชนิด บางแห่งห้ามกินผักบางชนิด ของที่นิยมให้กินกันก็คือ ปลา เกลือ ซึ่งจุดประสงค์ของการห้ามกินของแสงสำหรับผู้ที่ เป็นโรคหัดก็คือ กลัวว่ากินของ แสงจะทำให้เกิดแผล

สมัยก่อน คนสมัยก่อนตั้งตรงกันและจึงลอบดูกันว่าอย่ากินเนื้อ หมู ไช้ ปลา เพราะ เป็นของแสง และควรให้กินข้าวกับเกลือ หรือข้าวต้มเปล่าๆกับปลาเค็มแห้งชิ้นเล็กๆ 1 ชิ้นเท่านั้น ซึ่งจริงๆแล้ว อาหารเป็นสิ่งสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ คนที่ปกติ ถ้าไม่กินอาหารก็ย่อมจะรู้สึกหิวและอ่อนเพลียเป็นธรรมดาอยู่แล้ว คนไข้ หรือคนป่วยถ้าขาดการบำรุงในเรื่องอาหาร ก็ทำให้โรคนั้นแสดงอาการกำเริบ เพราะ คนเจ็บไข้ได้ป่วยเป็นผู้มีกำลังไม่ได้อยู่แล้ว อาหารการกินเป็นเรื่องสำคัญต้องเอาใจใส่

เรื่องของแสงเป็นเรื่องลึกลับมาแต่โบราณ ซึ่งถ้าพิจารณาในปัจจุบันนี้ก็จะ ต้องดูว่า โรคภัยไข้เจ็บทั้งหลายมีต่าง ๆ กัน ของบางอย่างแสงแก่โรคนั้น ไม่แสงแก่ โรคนั้น เช่น แป้ง ข้าว น้ำตาล แสงแก่คนเป็นโรคเบาหวาน ปลาแห้ง ปลาย่าง เนื้อแห้ง เนื้อย่าง ของคอง ของเค็ม และอาหารคาวคั้น แสงแก่วัณโรค นอกจากนี้ ธรรมชาติและวัยของคนต่างกัน บางคนกินอย่างโน้นได้ กินอย่างนี้ไม่ได้ บางคนถูกอย่างโน้น ไม่ถูกอย่างนี้ อาทิเช่น คนในวัยเด็กชอบหวาน พวกผู้หญิงสาวชอบของเปรี้ยวๆ เด็กไม่ชอบสะเดา ไม่ชอบแกงขี้เหล็ก แต่พออายุมากเข้ากลับชอบ คนแขก คนไทย ชอบอาหารรสจัด พวกจีน ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส กินจืดๆเค็มๆ ความต่างกันของโรค ของธรรมชาติและของอาหาร ทำให้เกิดความลึกลับสับสนในเรื่องของแสง

ซึ่งหลักการจริงๆแล้ว ในการจัดอาหารอะไรให้แก่ผู้ป่วยนั้น ต้องรู้เสียก่อนว่า ผู้ป่วยนั้นเป็นไข้หรือโรคใด แล้วดูว่าคนไข้หรือโรคนั้น มีอะไรที่แสงและไม่แสง ซึ่ง หลักนี้จะไม่แน่นอนและเปลี่ยนแปลงไปตามอาการ อาทิเช่น คนเป็นไข้รากสาดส่วน ของร่างกายที่เจ็บจนทำให้เกิดอาการไ้นั้นคือ ที่ลำไส้เล็กต่อลำไส้ใหญ่ซึ่งเกิดเป็นแผล และจะมากหรือน้อยก็แล้วแต่ความรุนแรงของโรคตรงที่ลำไส้ อาหารที่ดีสำหรับผู้ที่ เป็นไข้ รากสาดนั้นจะต้องเป็นน้ำโดยปราศจากกาก ถ้าขึ้นรับประทานอาหารแข็งหรือเป็นกาก หนาๆ ตกลงอยู่ที่ลำไส้ ก็อาจเป็นอันตรายทำให้ลำไส้ทะลุ เพราะแผลที่เป็นตรงลำไส้จะ บาง เป็นต้น

255 6226505000

คนเจ็บไข้ในสมัยนี้โชคดีกว่าสมัยก่อนมาก เพราะเมื่อวิทยาศาสตร์ทางด้านการแพทย์ก้าวหน้าขึ้น ก็ทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับของแสลงมากขึ้น อาทิเช่น คนสมัยก่อนเมื่อเจ็บไข้ก็มักจะได้ทานปลาแห้งหรือเกลือเท่านั้น ซึ่งแทนที่จะทำให้อาหารของผู้ป่วยดีขึ้น กลับกลายเป็นว่าเลวร้ายลงเพราะคนเจ็บไข้ก็ย่อมต้องการอาหารและพลังงานมาใช้ในการซ่อมแซม ทดแทนพลังงานที่สูญเสียไปในระหว่างที่ป่วย และนั่นก็ เมื่อได้รับอาหารไม่เพียงพอตามที่ร่างกายต้องการ ร่างกายก็จะแข็งแรงขึ้นจากการเจ็บป่วยก็ต้องมาเป็นโรคขาดสารอาหาร กล่าวคือ มารดาเมื่อคลอดบุตรออกมา ก็ย่อมต้องการอาหารประเภทเนื้อสัตว์มาก เพราะต้องใช้สารเหล่านี้ไปสร้างร่างกายของเด็ก และทดแทนพลังงานที่สูญเสียไปในระหว่างการคลอด (สันติภาพ ไชยวงศ์เกียรติ, 2519) และควรกินอาหารที่มีเกลือต่ำ เพราะถ้ามีการค้างของเกลือโซเดียมมาก ซึ่งเป็นผลมาจากทานปลาเค็มหรือเกลือแล้วจะทำให้มีอาการบวมตามแขน ขา ลำตัว ความดันโลหิตสูง ก็อาจจะเกิดครรภ์เป็นพิษ ทำให้ชักหรือเป็นโรคไตได้ การให้อาหารคนเจ็บไข้ นั้นมีข้อที่ควรระวังให้มากก็คือ คนเจ็บไข้ที่เป็นโรคเกี่ยวกับการย่อยอาหาร เช่น ภาวะอาหารอักเสบ, ลำไส้อักเสบ, ท้องร่วง, บิด ฯลฯ เหล่านี้ต้องให้อาหารที่เป็นน้ำเพื่อมิให้ภาวะอาหารและลำไส้ทำงานมาก อาหารที่มีกากนั้นห้ามเด็ดขาด

สรุป

ความเชื่อเรื่องของแสลงนั้นที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับอาหารมีอยู่ไม่น้อย บางอย่างไม่มีข้อเสียหายร้ายแรง แต่บางอย่างทำให้ต้องงดอาหารบางชนิดที่มีประโยชน์ไปเสียเลย เข้าทำนองว่า "ของที่ดีควรกินกลับงด ของที่ดีควรดกกลับกิน" ซึ่งจะเป็นผลเสียหายร้ายแรงได้ และเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดภาวะขาดทางโภชนาการได้ นอกจากนี้อาจเกิดจากความไม่รู้อีกเช่นกัน ทางแก้ปัญหาคือ พยายามชี้แจงข้อเท็จจริงทางหลักโภชนาการโดยสม่ำเสมอ จึงจะทำให้เข้าใจถึงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความเชื่อที่ไม่ถูกต้องเหล่านี้ได้ บุคคลที่มีโอกาสเป็นโรคขาดอาหารก็คือ เด็กที่กำลังเจริญเติบโต สตรีที่กำลังมีครรภ์ หรือระยะที่ให้นมบุตร ผู้ที่อยู่ในวัยสูงอายุ ผู้กำลังเจ็บป่วยไข้ โดยเฉพาะผู้เจ็บป่วยไข้ นั้น อาหารการกินเป็นเรื่องสำคัญที่ต้องเอาใจใส่ ถ้าคิดแต่จะบำรุงร่างกายด้วยยาอย่างเดียว อาหารการกินพากันเพิกเฉยเสีย หรือสุดแล้วแต่คนป่วยจะกินได้หรือไม่ได้ ก็จะทำให้ผู้ป่วยทรุดโทรมหมดกำลังต้านทานโรค และอาจเสียชีวิตได้ในที่สุด

บรรณานุกรม

ราชบัณฑิตยสถาน, บรรณานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 (กรุงเทพฯ :

สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ : 2531 : พิมพ์ครั้งที่ 4), หน้า 837

เกสัชกรหญิง ทิพาพร สิตปรีชา วารสารสุขภาพ ปีที่ 5 ฉบับที่ 6 ประจำเดือนมีนาคม

พ.ศ.2520, หน้า 92-95

นิตเทศสุขกิจ(ชน), แพทยศาสตร์นิตเทศ(ชนบุรี : โรงพิมพ์เจริญพัฒน์ : 2514

พิมพ์ครั้งที่ 4), หน้า 66-71

สันติภาพ ไชยวงศ์เกียรติ "โรคของแสงในอีสาน" วารสารสุขภาพ ปีที่ 4

ฉบับที่ 12 ประจำเดือนกันยายน พ.ศ.2519, หน้า 61-65

ร.ท.จื่อ สัมมาทัต "คนเจ็บไข้ควรจะทำอย่างไร" ข่าวแพทย์ปีที่ 3 เล่ม 5

ประจำเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2473, หน้า 201-206

สุชาติ โสมประยูร "สุขวิทยา" กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช : พ.ศ.2519

: พิมพ์ครั้งที่ 3, หน้า 169-170

สรุปการบำบัดโรค

การแพทย์ไทยมีแบบแผนการรักษาพยาบาลเกี่ยวข้องกับการแพทย์แผนอื่นๆ ได้แก่

1. การแพทย์แผนพืชมดหมอผี ซึ่งมีมนุษย์มีความเข้าใจว่า โรคภัยไข้เจ็บต่างๆที่เกิดขึ้นนั้น เป็นการกระทำของภูติผีปีศาจหรือเทวดาบันดาล ปัจจุบันซึ่งมนุษย์ยังมีความเชื่อว่า โรคบางอย่างเกิดจากผลกรรมของตนในอดีตอีกด้วย การรักษาโรคจึงมุ่งไปทางเช่นให้ขวัญสรวง หรือทำบุญ ทำกรรม ใช้สมาธิรักษาโรค เป็นต้น
2. การแพทย์แผนอายุรเวทหรือการแพทย์แผนอินเดีย ซึ่งกล่าวถึงสมุทธานของโรคว่าเกี่ยวกับความผิดปกติของธาตุทั้ง 4 หรือเกี่ยวกับฤดูกาล การรักษาเน้นการใช้สมุนไพรเป็นยารักษาโรคต่างๆ
3. แพทย์แบบจีน ซึ่งกล่าวถึงสมุทธานเกี่ยวกับความผิดปกติของธาตุทั้ง 4 คล้ายของอินเดีย แต่ใช้ตัวยาที่เป็นพืชและสัตว์ต่างๆด้วย
4. การแพทย์แผนปัจจุบัน เกิดจากการพัฒนาการแพทย์แผนต่างๆในอดีต โดยมีความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาเกี่ยวข้องด้วย เชื่อว่าสมุทธานของโรคบางครั้งเกิดจากเชื้อโรค สารพิษ และความผิดปกติของเนื้อเยื่อ และพัฒนาการใช้ยาตามสาเหตุของโรคเหล่านั้น

ในปัจจุบัน ประชาชนมีความเชื่อถือการแพทย์แผนปัจจุบันมากขึ้น เพราะสะดวก และได้ผลรวดเร็วเป็นส่วนใหญ่ แต่ยังมีโรคบางโรคซึ่งอธิบายไม่ได้ ด้วยหลักวิทยาศาสตร์ หรือรักษาด้วยยาแผนปัจจุบันไม่หาย โรคบางชนิดหายด้วยยาผีบอก หรือยาสมุนไพร โรคบางอย่างหายด้วยแรงสมาธิก็มี ในประเทศไทย ยังมีสมุนไพรที่มีค่าซึ่งควรจะพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อไป จึงสมควรที่จะระลึกถึงการรักษาโรคของบุคคลโดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมของผู้ป่วยด้วย จึงจะทำให้บังเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

บทที่ ๖

การฟื้นฟูสุขภาพ

บทนำ

"การฟื้นฟูสุขภาพ" (Rehabilitation) ถือว่าเป็นบริการอนามัยระดับสุดท้ายของบริการอนามัยเบ็ดเสร็จ (comprehensive health care) ซึ่งประกอบไปด้วย :-

- ก. การส่งเสริมสุขภาพ (Health promotion)
- ข. การป้องกันเฉพาะโรค (Specific protection)
- ค. การวินิจฉัยให้ได้ในระยะแรกเริ่มแล้วรีบให้การรักษา (Early diagnosis and prompt treatment)
- ง. การจำกัดความพิการ (Disability limitation)
- จ. การฟื้นฟูสุขภาพ (Rehabilitation)

การให้บริการอนามัยควรเลือกให้เหมาะสมกับวงจรธรรมชาติของการเกิดโรค (natural history of disease) ในมนุษย์ เช่น ถ้าพิจารณาวงจรธรรมชาติของการเกิดโรคอัมพาตซึ่งปัจจัยเสี่ยง (risk factor) อย่างหนึ่งคือ "โรคความดันโลหิตสูง" ดังนั้น บริการอนามัยขั้นแรกสุดเมื่อคนยังปกติสุขคืออยู่ที่คือ "การส่งเสริมสุขภาพ" เช่น แนะนำเรื่องอาหาร แนะนำให้งดบุหรี่ ฯลฯ เพื่อเลี่ยงปัจจัยเสี่ยงต่างๆที่อาจก่อให้เกิดความดันโลหิตสูง แต่ ถ้าคนไข้มาหาเราโดยการมีปัจจัยเสี่ยงแล้ว เช่น มีระดับไขมันในเลือดสูงแล้ว เราก็ต้องให้การป้องกันเฉพาะโรค โดยการแนะนำเรื่องอาหาร และในบางรายอาจต้องให้ยาลดไขมันในเลือด ในกรณีที่คนไข้เกิดภาวะความดันโลหิตสูงแล้ว บริการที่เหมาะสมคือรีบวินิจฉัยให้ได้ตั้งแต่ระยะเริ่มแรกและรีบให้การรักษาเพื่อป้องกันภาวะแทรกซ้อนต่างๆที่จะตามมา แต่ถ้าคนไข้มาหาเราด้วยอัมพาตแล้ว เราต้องรีบจำกัดความพิการให้เหลือน้อยที่สุด และบริการลำดับสุดท้ายคือ การฟื้นฟูให้สุขภาพกลับคืนสู่สภาพปกติดังเดิมให้มากที่สุด เช่น การนวดหรือการทำกายภาพบำบัดอื่นๆ

ดังนั้น ในบทสุดท้ายนี้จะได้กล่าวถึงเรื่องที่มีพ้องกับการฟื้นฟูสุขภาพ 4 เรื่องด้วยกัน ได้แก่.-

- การฟื้นฟูสุขภาพ
- อัมพฤกษ์
- อัมพาต
- การนวด

การฟื้นฟูสุขภาพ

ความหมาย

ฟื้นฟู เป็นคำกริยา หมายถึง ทำให้กลับเจริญงอกงาม

สุขภาพ เป็นนาม หมายถึง สุขภาพปราศจากโรค ความสบาย

การฟื้นฟูสุขภาพ คือ การทำให้ร่างกายกลับคืนไปสู่สภาพปกติดังเดิม (ราช-

บัณฑิตยสถาน, 2525)

การฟื้นฟูสุขภาพเป็นขั้นตอนหนึ่งของบริการทางการแพทย์ ดังได้กล่าวมาแล้ว เป็นกระบวนการที่กระทำเป็นระบบ โดยมีความมุ่งหมายเพื่อทำการประเมินผู้ป่วย ประเมินผลความก้าวหน้าในอาการเจ็บป่วย ให้การศึกษาและการฝึกต่างๆที่ดีและเหมาะสมแก่ผู้ป่วย เพื่อช่วยผู้ป่วยที่มีความบกพร่อง หรือพิการในหน้าที่ของอวัยวะต่างๆให้กลับมีสภาพดีดังเดิม และสามารถช่วยตนเองในสภาพแวดล้อมของผู้ป่วยนั้นๆได้ โดยคำนึงถึงความจำักเกี่ยวกับความพิการของผู้ป่วยที่มีอยู่ในขณะนั้น (อดุลย์ วิริยเวชกุล, 2532)

การฟื้นฟูสุขภาพจึงเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้ป่วยด้วยโรคเรื้อรัง และผู้พิการทุพพลภาพ โดยจะช่วยเพิ่มระดับความสามารถในการพึ่งตนเองของผู้ป่วยจนผู้ป่วยสามารถกลับคืนสู่สภาพใกล้เคียงสภาพปกติได้มากที่สุด ทั้งทางร่างกายและจิตใจทำให้สามารถกลับไปประกอบอาชีพและอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขต่อไป

ในปัจจุบันมีวิธีฟื้นฟูสุขภาพหลายวิธีด้วยกัน เช่น กายภาพบำบัด ชารบำบัด กิจกรรมบำบัด หรือแม้แต่การนวด ซึ่งเป็นวิธีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานานตั้งแต่สมัยโบราณ ก็ยังคงใช้กันอย่างแพร่หลายในปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมา

ประเทศไทยเป็นประเทศเก่าแก่ประเทศหนึ่งในเอเชีย มีวิวัฒนาการทางการแพทย์ตั้งแต่สมัยโบราณ การแพทย์แผนโบราณของไทยนั้น ได้รับสืบทอดมาจากการแพทย์แผนโบราณของชาวฮินดูในประเทศอินเดีย โดยได้รับมาจากการศึกษาศิลปวิทยาการต่างๆ และจากการเผยแพร่พระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช โดยที่ชาวฮินดูนั้นมีคัมภีร์เกี่ยวกับการแพทย์ คือ คัมภีร์อายุรเวท ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่กล่าวถึง การแพทย์ในทุกด้าน คือ การป้องกันโรค การบำบัดโรค การทำให้มีอายุยืน และมีความสุข (ขุนทิทเทศสุขกิจ, 2516)

สังคมไทยในอดีตยึดติดอยู่กับเรื่องวิญญาณและนับถือภูติผีปีศาจ และเทวดาอย่างมาก การแพทย์ของไทยตั้งแต่สมัยโบราณจึงผูกพันกับไสยศาสตร์มาก มีความเชื่อกันว่าโรคต่างๆเกิดจากอำนาจลึกลับ การรักษาโรคจึงต้องอาศัยอำนาจลึกลับ โดยมีหมอผีเป็นตัวกลาง(โครงการฟื้นฟูการแพทย์ไทย, 2531) เช่นในสมัยสุโขทัย เมื่อมีคนป่วยเกิดขึ้นในบ้าน สันนิษฐานว่า ชาวบ้านจะปั้นตุ๊กตาตัวเล็กๆขึ้นแทนคนป่วย แล้วหักคอตุ๊กตานั้นเสีย เพื่อแสดงให้เห็นว่าคนป่วยนั้นตายไปแล้ว และผีก็จะออกไปจากคนป่วย คนป่วยก็จะหายจากโรคที่เป็นอยู่ ตุ๊กตาที่ถูกหักคอแล้วจึงถูกเรียกว่า ตุ๊กตาเสียกบาล เพราะได้มีการค้นพบตุ๊กตาเสียกบาลสิ่งของเป็นจำนวนมาก(นคร พันธ์ณรงค์, 2528)

เมื่อมีการรับเอาคัมภีร์อายุรเวทจากอินเดียเข้ามาในภายหลัง จึงทำให้การแพทย์แผนโบราณของไทยเป็นการผสมผสานกันระหว่างความเชื่อในไสยศาสตร์ของไทย และวิชาการแพทย์จากคัมภีร์อายุรเวทของอินเดีย

การแพทย์ของไทยตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว(รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์) ส่วนมากมักใช้ยาสมุนไพรและยังคงมีไสยศาสตร์มาประกอบเพื่อเป็นกำลังใจและเป็นการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้ป่วย

ความรู้ด้านการแพทย์แผนโบราณของไทยนั้นมีการบันทึกไว้บนแผ่นศิลาภายในวัดต่างๆ เพราะถือว่าเป็นการบำเพ็ญกุศลที่ยิ่งใหญ่ เนื่องจากก่อให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชนที่ไปคัดลอกมาใช้ และยังมีการบันทึกเป็นภาษาบาลี และภาษาล้านนาทางเหนือไว้บนใบข่อย ใบลาน สืบทอดกันมาจนรุ่นลูกรุ่นหลาน

ส่วนในการฟื้นฟูสุขภาพนั้น ก็มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานมากเช่นเดียวกับการแพทย์ของไทย เช่น การนวด ซึ่งเป็นการฟื้นฟูสุขภาพที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณนั้น ตามหลักฐานจากศิลาจารึกที่วัดป่ามะม่วง จังหวัดสุโขทัย ซึ่งเขียนขึ้นประมาณ พ.ศ. 1800 ในรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ได้กล่าวไว้ว่า พ่อขุนรามคำแหงมหาราชทรงจัดให้มีการปลูกสวนป่าสมุนไพรนั้น ตลอดจนมีครูอาจารย์เกี่ยวกับการนวด

ตามบันทึกในจดหมายเหตุของลาลูแบร์ตอนหนึ่งกล่าวถึงการรักษาโดยการนวดในสมัยอยุธยาว่า "ถ้าใครป่วยลง ก็จะเริ่มให้ยืดเส้นยืดสาย โดยให้ผู้มีความชำนาญทางนี้ขึ้นไปแล้วใช้เท้าเหยียบ" ในสมัยอยุธยา การนวดมีความสำคัญมากจนมีการตั้งเจ้ากรมหมอนวดซ้ายและขวาขึ้น (โครงการฟื้นฟูการแพทย์แผนไทย, 2531)

ต่อมาในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงปฏิสังขรณ์และสถาปนาวัดโพธารามและเปลี่ยนชื่อเป็นวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม และโปรดให้มีการจารึกตำรายา และถาษีดัดตน ซึ่งเชื่อว่าเป็นทำบริหารร่างกายแก้ปวดเมื่อยไว้ตามศาลารายภายในวัด เพื่อเป็นประโยชน์แก่สาธารณชน

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ก็ได้มีการจารึกตำราหมอนวด ตำรายา ตำราวางปลิงในแผ่นหินตามกำแพงแก้วของพระวิหาร และโบสถ์ในวัดราชโอรสาราม (วัดราชโอรส)

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสนพระทัยในการแพทย์ และทรงเห็นความสำคัญในการศึกษา เมื่อมีการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ ในปี 2374 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้รวบรวมตำราต่างๆมาตรวจแก้ไข ใช้ของเดิมบ้างแต่งใหม่บ้าง แล้วโปรดให้จารึกแผ่นศิลาประดับไว้ในบริเวณวัดพระเชตุพนฯ รวมทั้งตำราหมอนวด พร้อมทั้งรูป 30 คู่ วิชาเภสัชสมุนไพร และทำถาษีดัดตนเพื่อกายภาพบำบัด 80 ทำด้วย(เจริญพงษ์, 2525)

การนวดเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยนั้นมีหมอนวดที่มีชื่อเสียงมาก คือ หมออินทเวดดา ซึ่งเป็นหมอในราชสำนัก

ในปัจจุบัน ยังคงมีการสอนวิชาการนวดไทยที่วัดพระเชตุพนฯ (วัดโพธิ์), วัดสามพระยา และวัดปรินายก(กรุงไกร เจนพาณิชย์, 2522)

ส่วนด้านยาสมุนไพรเพื่อการฟื้นฟูสุขภาพนั้น ก็เป็นยาพื้นบ้านของประเทศ ไทยมาแต่อดีต โดยเริ่มจากการลองผิดลองถูก ส่วนการเก็บสมุนไพรและการปรุงยาตั้งแต่สมัยโบราณมาจนกระทั่งปัจจุบันก็ยังคงมีความผูกพันอย่างแนบแน่นกับไสยศาสตร์ เช่น ต้องทำตามฤกษ์ยาม, โชคลาง เป็นต้น

ในประเทศไทยได้มีการรวบรวมตำราอาชีวะเพื่อสาธารณสุขเป็นครั้งแรก เมื่อมีการปฏิสังขรวัดพระเชตุพนฯ และมีการรวบรวมและจารึกตำราอาชีวะต่างๆ เรื่อยมาในรัชสมัยต่อมา(เจริญ เกร็ดพงษ, 2525)

วิเคราะห์

การฟื้นฟูสุขภาพในปัจจุบันได้มีการพัฒนาขึ้นมาจากที่มีอยู่เดิมในสมัยโบราณอย่างมาก มีการแตกแขนงออกเป็นหลายวิธีการ ซึ่งแตกต่างกันในด้านหลักการและเครื่องมือที่ใช้ เช่น กายภาพบำบัด เป็นการฟื้นฟูสุขภาพที่มุ่งให้ร่างกายรักษาสุขภาพด้วยตนเอง และใช้เครื่องมือน้อยที่สุด การนวด, การบริหาร, การใช้ความร้อน เป็นกายภาพบำบัดทั้งสิ้น(ประโยชน์ บุญสินสุข, 2529) ส่วนกิจกรรมบำบัดนั้น ใช้การจัดกิจกรรมเพื่อเพิ่มสมรรถภาพของร่างกาย และเพิ่มทักษะในการทำงานของผู้ป่วย เช่น สุขอนามัยส่วนตัว ทักษะในการทำงาน กิจกรรมนันทนาการ เป็นเครื่องมือช่วย(อรพรรณ วิทยุวรรณ, 2530) เป็นต้น และปัจจุบัน ในการศึกษาวิชาแพทย์ ก็มีภาควิชาหนึ่งซึ่งศึกษาเกี่ยวกับการฟื้นฟูสุขภาพให้แก่ผู้ป่วย และผู้พิการโดยเฉพาะ คือ ภาควิชาเวชศาสตร์ฟื้นฟู

แม้การฟื้นฟูสุขภาพจะมีการพัฒนาตามแบบการแพทย์ของตะวันตกไปมาก แต่วิธีการฟื้นฟูแบบเดิมของไทยก็ยังคงมีใช้กันต่อมาจนปัจจุบัน และในระยะหลัง เมื่อได้มีความพยายามที่จะฟื้นฟูการแพทย์แผนโบราณของไทยกันอย่างจริงจังมากขึ้น การฟื้นฟูสุขภาพแบบไทยก็เป็นเรื่องหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจอย่างมาก ดังจะเห็นได้จากสมาคมและชมรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น สมาคมแพทย์แผนโบราณวัดมหาธาตุ, โรงเรียนแพทย์แผนโบราณแห่งประเทศไทย(วัดโพธิ์) เป็นต้น (โครงการฟื้นฟูการแพทย์แผนไทย, 2531) และหนังสือเกี่ยวกับการฟื้นฟูสุขภาพแบบเดิมของไทย เช่น การนวด การใช้ยาสมุนไพรที่พิมพ์ออกมาจำหน่ายเผยแพร่มากมาย ทำให้ประชาชนทั่วไปสามารถนำมาศึกษาหาความรู้และใช้เป็นประโยชน์ต่อไปได้

การฟื้นฟูสุขภาพแบบเดิมของไทยมีข้อดีหลายอย่าง เช่น การนวดแผนโบราณนั้นสามารถนวดกันเองภายในครอบครัวได้หากรู้วิธีการ ซึ่งปัจจุบันวิธีการนวดก็สามารถศึกษาได้จากหนังสือที่พิมพ์ออกมา การนวดกันเองก็ยังเป็นการช่วยกระชับความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวได้ด้วย หรือหากต้องการนวดโดยเหมือนนวดแผนโบราณก็เสียค่าใช้จ่ายในแต่ละครั้งไร่แพงนัก

ส่วนการใช้ยาสมุนไพรนั้น พืชสมุนไพรบางชนิด เช่น หอมแดง, ขิง เป็นต้น สามารถปลูกไว้ใช้เองได้ เหมาะสำหรับผู้ที่อยู่ห่างไกลสถานบริการแพทย์ และยาสมุนไพร มักมีฤทธิ์อ่อน จึงเป็นการปลอดภัยในการใช้ นอกจากนี้ยาสมุนไพรที่ผลิตออกมาจำหน่ายก็มีราคาถูกกว่าแผนปัจจุบันมาก(พะเยาว์ เหมือนวงษ์ญาติ, 2532)

สรุป

การฟื้นฟูสุขภาพแบบไทยนั้น ถ้าใช้อย่างถูกวิธี และเหมาะกับคนไข้ในแต่ละรายแล้ว เป็นวิธีการที่สามารถให้ผลในการฟื้นฟูสุขภาพได้พอสมควรแต่มีราคาถูกกว่าและเน้นการสร้างเสริมกำลังใจ ความสัมพันธ์ระหว่างคนไข้และผู้รักษามากกว่าแนวการรักษาแบบตะวันตก จึงเป็นสิ่งที่ประชาชนไทยควรภูมิใจ และช่วยกันรักษาสমบัติอันล้ำค่านี้ไว้สืบต่อไป พร้อมทั้งหันหน้ามาช่วยกันพัฒนาประสิทธิภาพของการฟื้นฟูสุขภาพแบบไทยๆนี้ให้ดียิ่งขึ้นเพื่อเป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลังสืบไป

อัมพฤกษ์

ความหมาย

จากตำรา "อายุรเวทศึกษา" ซึ่งเป็นตำราแพทย์แผนโบราณ(ขุนนิเทศสุขกิจ, 2516) จัดให้ "อัมพฤกษ์" เป็นโรคทางวาตะ คือมีลักษณะเป็นโรคลมชนิดหนึ่ง เรียกว่า "ลมอัมพฤกษ์" ซึ่งเป็นลมที่เกิดขึ้นในทิศเบื้องต่ำจากปลายแม่เท้าขึ้นไปสู่เบื้องบน หวาดไหวทั้ง 6 สรีรกาย ย่อมถึงแก่พินาศเป็นอันมาก

ในคัมภีร์ชวดาน(มัทยัสถ์ ดาโรจน์, 2526) ยังได้กล่าวเพิ่มเติมว่า ลมอัมพฤกษ์เป็นที่ตั้งแห่งฐานลมทั้งหลาย อันบังเกิดได้วันละ 100 และ 1,000 ครั้ง คำว่า "ลม" นี้ ทางโบราณมีความหมายหลายอย่าง เช่น หมายความว่าอาการที่เกิดขึ้นทันทีเหมือนลมพัด และบางทีเกิดขึ้นโดยไม่รู้สีกตัว หรืออาจจะหมายถึง ลมที่แล่นไปตามร่างกาย บางแห่งก็สามารถคลำรู้สึกได้ เช่น ลมชีพจร แต่โดยทั่วไป หมายถึงอาการของโรคหัวใจและโลหิต หรือโรคที่เกิดแก่สมองในทันทีทันใด เช่น เส้นเลือดแตกในสมอง

พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งเคยป่วยด้วยโรคอัมพฤกษ์ ได้บรรยายเกี่ยวกับเรื่องนี้ที่คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2521) เอาไว้ว่า โรคอัมพฤกษ์เป็นโรคที่หมอไทยแผนโบราณรู้จักดี ในส่วนของหมอไทยแผนโบราณ ท่านเปรียบเอาไว้ว่า "เป็นน้องอัมพาต" เนื่องจากแม้ว่าจะมีอะไรหยุดยั้งหรือตายไปบ้างก็เพียงนิดหน่อย ไม่หมดไปเสียทีเดียว เป็นแล้วยังพอเดินได้ การพูดนั้นบางคนแม้จะไม่ชัดแต่ก็ยังพูดได้ กล้ามเนื้ออ่อนแรงไปบางส่วน แต่ก็ยังมีแรงเหลืออยู่บ้าง ไม่ถึงกับเคลื่อนไหวไม่ได้ (ซึ่งนั่นเป็นอาการของอัมพาต)

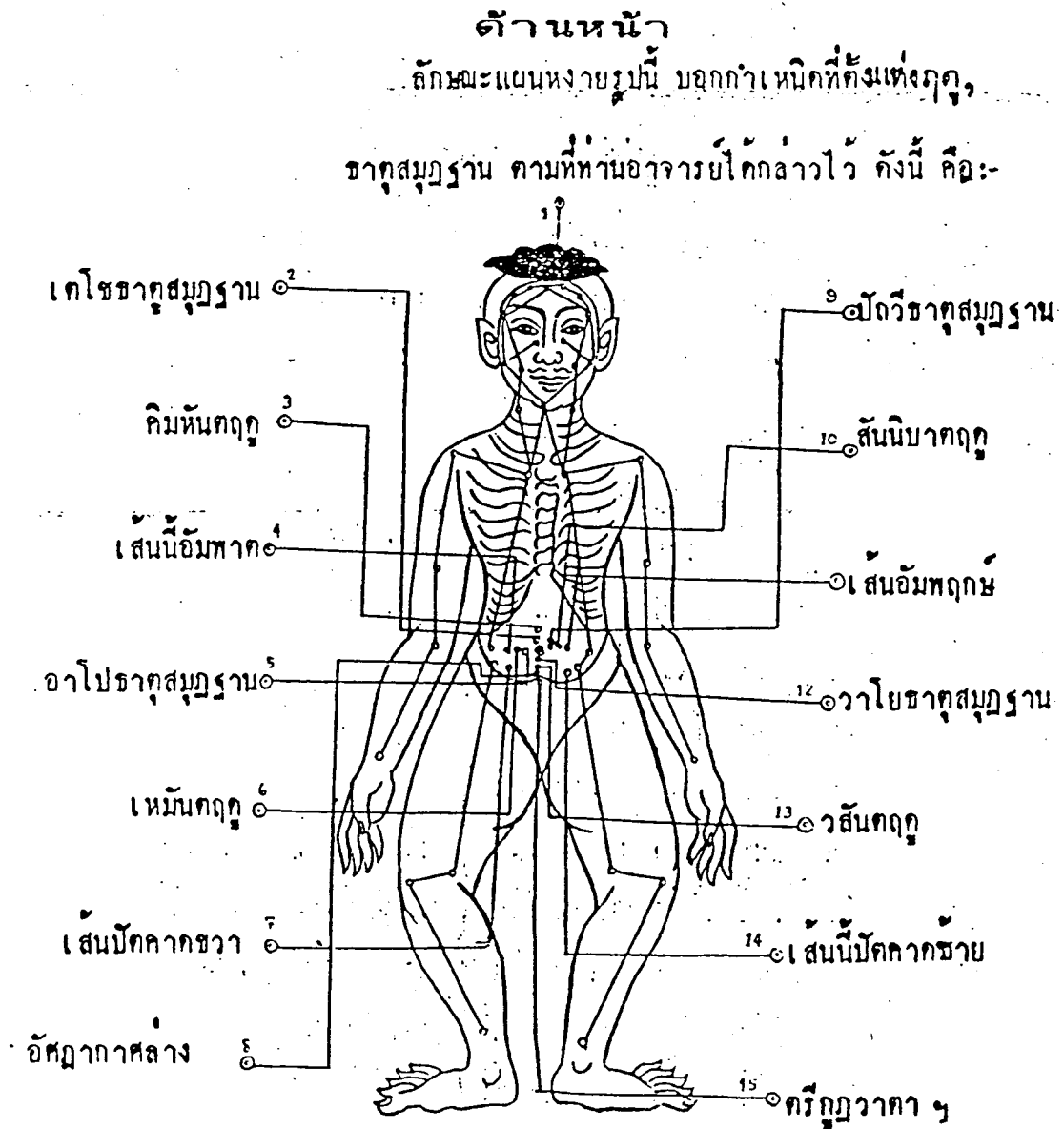
นพ.อดุลย์ วิริยเวชกุล ได้ให้คำจำกัดความไว้ในหนังสือ "อัมพาต-อัมพฤกษ์" (อดุลย์ วิริยเวชกุล, 2532)ว่า เป็นโรคหลอดเลือดสมองเฉียบพลัน ซึ่งอาจทำให้เกิดอาการอัมพฤกษ์ โดยเลือดแดงที่ไปเลี้ยงสมองลดลงหรือหยุดไปทันที หรือ เมื่อหลอดเลือดที่ไปเลี้ยงสมองนั้นแตก ทำให้มีเลือดออก ผลที่ตามมาคือ เซลล์ของสมองถูกทำลาย ไม่สามารถทำหน้าที่ได้ตามปกติ ทำให้เกิดอาการต่างๆ เช่น ชิม หดสติ(หรือไม่รู้สีกตัว) เคลื่อนไหวแขนขาไม่ได้(อัมพาต) หรือเคลื่อนไหวได้ไม่ดี เพราะกำลังของกล้ามเนื้ออ่อนลง(อัมพฤกษ์) พูดไม่ได้หรือพูดไม่ชัดและมีอาการชาหรือความรู้สึกคันเผื่อ เป็นต้น

ปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้เกิดอัมพฤษ์นั้น แพทย์แผนโบราณกล่าวไว้ว่ามีมากมาย อาทิ ความโกรธ การเกิดอันตรายต่อข้อและกระดูก พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชได้บรรยายเพิ่มเติมในเรื่องนี้ว่า อาจมาจากเส้นเลือดแข็ง, ความดันโลหิตสูง การสูบบุหรี่จัด หัวใจเต้นไม่เป็นปกติ กรรมพันธุ์ ความอ้วน มีกรดบูริคสูง เบาหวาน ความเครียด เป็นต้น อาการของโรคทางวาตะที่เกี่ยวกับโรคอัมพฤษ์นั้นมีมากมาย เช่น รู้สึกเป็นเหน็บตามมือ สั่นหลังและศีรษะ รู้สึกชาตามแขน ขา ตัว ศีรษะ จมูก นัยน์ตา โคนคอรู้สึกแข็งกระด้าง อาการเหล่านี้มีมาน้อยเพียงใดก็แล้วแต่โทษของวาตะจะแผ่ซ่านไป เช่น ถ้าวาตะพิการแผ่ซ่านเข้าผิวหนังจะทำให้ผิวหนังชา ถ้าแผ่ซ่านกระทำแก่ศีรษะหรือเส้นเลือด จะมีอาการเจ็บปวด เส้นเลือดจะฝ่อ หดย่น หรือบางทีเส้นเลือดจะโป่งพอง

ประวัติความเป็นมา

คนโบราณรู้จักโรคอัมพฤษ์นี้มานานมากแล้ว โดยมีหลักฐานจากศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม(วัดโพธิ์) ที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จารึกไว้เมื่อ พ.ศ.2375(ศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนฯ, 2505) แบ่งเป็นหมวดหมู่ก็มี เช่น หมวดวิชาหัตถศาสตร์ ว่าด้วยแผนการนวดแก้โรคต่างๆ มีแผนตำราหมอนวดบอกทางที่อยู่ของเส้น และภาพประกอบมากมาย จารึกไว้ที่ "ศาลาหมอนวด" มีเส้นอัมพฤษ์ปรากฏอยู่ด้วย ดังตัวอย่าง(ภาพที่ 1, ภาพที่ 2)

ภาพที่ 1 ภาพแสดงทางที่อยู่ของเส้นต่างๆ

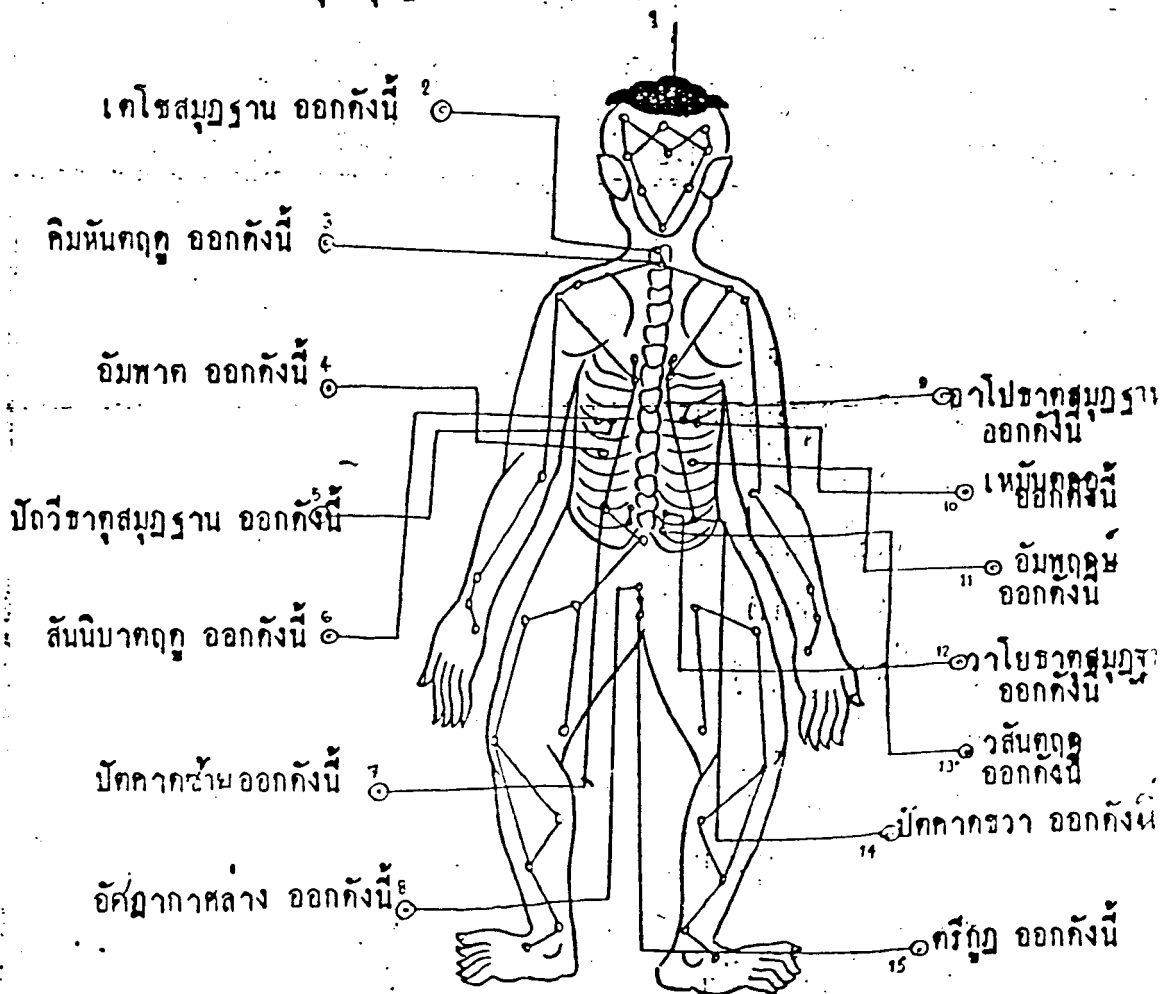
(ภาพจากหนังสือ "ตำราธา" ศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนฯ หน้า 42-45)

ภาพที่ 2 ภาพแสดงทางที่อยู่ของเส้นต่างๆ

ด้านหลัง

ลักษณะแผนคว่ำรูปนี้ บอกตำแหน่งที่ทั้งแห่งฤก,

ธาตุ, สมุฏฐานหลัง ความที่ท่านอาจารย์ได้กล่าวแนะนำไว้ ดังนี้ คือ:-

(ภาพจากหนังสือ "ตำราวิชา" ศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนฯ หน้า 44-45)

อีกทั้งยังมีจารึกคำโคลงหมวดบริหารร่างกาย และมีภาพปั้นภาชีตัดตนประกอบ
เพื่อแก้โรคอัมพฤกษ์ดังตัวอย่าง (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 ภาพแสดงภาชีตัดตนแก้ลมอัมพฤกษ์

แก้ลมอัมพฤกษ์

แก้ลมอัมพฤกษ์

แก้ลมอัมพฤกษ์

แก้ลมอัมพฤกษ์

ดัดตนแก้ลมอัมพฤกษ์

๐ โควินทร์และภัก	รวมเพลง อสุรดา
สาปไถ่เนนกรีนรง	ฤทธิเฝ้า
อัมพฤกษ์นิบัติแสดง	ดัดดัด คลายนอ
ตั้งชั้นสองมือเข้า	ประทับข้างชั้นองค์

พระศรีวิสุทธิวงศ์

(ภาพและคำโคลงจากหนังสือ "ตำรายา" ศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนฯ หน้า 128, 130, 133, 149)

นอกจากนี้ยังมีตำรายาบอกสมุฏฐานของโรค จารึกไว้ตามเสาของศาลาต่างๆ พบตำรายาแก้โรคลมอัมพฤกษ์อยู่หลายตำรับ ตัวอย่างยาตำรับหนึ่ง เช่น

บันทึกที่ศาลา 2 เสา 13 แผ่น 1

๐ สิทธิการิยะจะกล่าวลักษณะกำเนิดแห่งลมนิรียังยักชวาโย เป็นคำรบ 13 อันบังเกิดแต่กองอัมพฤกษ์และสุมณา กระทำให้คลั่งมักให้นอนและให้อายากของอันดาวดุษปี ศาจเข้าสิง และให้พริ้งขึ้นทั้งตัวให้ตันและให้ขัดอุจจาระปัสสาวะ กระทำให้หิวโหยหาแรงมิได้ ลักษณะลมกองนี้ ถ้าบังเกิดแก่บุคคลผู้ใดมิถอย ท่านกำหนดไว้ว่าปี 1 จะมรณะเป็นอันเที่ยง ฯ

จึงพระฤาษีสัตตพัฒน์ให้แต่งยานี้แก้ เอาลูกมะนาวฝานตากแดดให้แห้ง, สารส้ม, พริกอ่อน, กระเทียม, มหาหิงค์, ชิงแห้ง, ดีปลี, ผิวมะกรูด เอาเสมอภาค ทำเป็นจุณ เอน้ำอ้อยแดงเป็นกระสายบดให้กินหนัก 1 สลึง แก้มนิรียังยักชวาโยนั้นหายวิเศษนัก ฯ

ยาน้ำมันชื่อรัศมีเพลิง เอาใบลำโพง, ช้าแก่, โศกกระสุน, ลูกมะเขือขื่น, ลูกมะอึก, ใบชงโค, ใบส้มเลี้ยว, ใบส้มซ่า, ใบสุกรม, ใบโคคลาน, ใบทรงบาดาล, ใบขี้หนอน, รากข้าวสาร, ชมันอ้อย, เลือกลงรัง เอาน้ำสิ่งละทะนาน น้ำมันงาทะนาน 1

สูงให้คงแต่น้ำมัน แล้วจึงเอา ลูกจันทร์, ดอกจันทร์, กระจวาน, กานพลู, เทียนดำ, เทียนขาว, ดีปลี, เกลือกะดัง, เกลือกัว, สารส้ม สิ่งละ 1 สลึง ทำเป็นจุดปรุกลงในน้ำมันทั้งกินทั้งทา แก้มนิริยังยักษวาโยนั้นหายวิเศษนัก ฯ

ขนาน 1 เอาโกฐสิงคลี, โกฐจุฬาลัมพา, เทียนขาว, เทียนชะมด, เทียนดำ, เทียนแกลบ, กระจวาน, กานพลู, ลูกเอี้ย, ลูกแมงลัก, ลูกจันทร์, ดอกจันทร์, ฝอยเทศ, ตรีภฏก, เกลือกินเช่าว, บอระเพ็ด, การบูร, สมุลแว้ง, อำพันขาว, ราก ฝั้วชันขาว, กรุงเขมา, พริกไทย, อุตพิศ เอาเสมอภาค ทำเป็นจุดบดทาแก้ทั้งไว้ จะลายน้ำขิง กินแก้มนิริยังยักษวาโย เกิดแต่กองอัมพฤกษ์และสมุณานันหายตึ๊ง ฯ

(จากหนังสือ ตำรายา ศิลาจารึกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม(วัดโพธิ์) หน้า 321-322)

หมายเหตุ

จารึกภาพบอกทางที่อยู่ของเส้นที่ศาลาหมอนวด และจารึกตำรายาตามศาวาต่างๆปัจจุบันยังมีอยู่ แต่ภาพปั้นถาดัดตนนั้นเหลือเพียงไม่กี่ภาพปั้น และในจำนวนนั้นไม่มีภาพปั้นที่ดัดตนแก้มอัมพฤกษ์ ตามที่แสดงนี้เหลืออยู่

ที่วัดโพธิ์ในปัจจุบันยังมีโรงเรียนแพทย์แผนโบราณเปิดทำการสอนในวิชาต่างๆ เช่น การนวดแผนโบราณ, เวชกรรม เป็นต้น จากการสอบถามอาจารย์ธงชัย อ่อนน้อม วั่งเป็นหมอนวดและเป็นอาจารย์สอนนวดที่เชี่ยวชาญผู้หนึ่งที่โรงเรียนสอนนวดนี้เกี่ยวกับโรคอัมพฤกษ์ได้ข้อมูลการรักษาที่สอดคล้องกับหลักฐานจารึกที่มีมา ทราบว่าทางการแพทย์แผนโบราณนั้นมีวิธีการรักษาโรคอัมพฤกษ์ 2 วิธีควบคู่กัน คือใช้การนวดจับเส้นและกดจุดต่างๆ ซึ่งมักจะมีจุดโดยเฉพาะสำหรับรักษาโรคนี้ และอาจใช้ยาประคบบริเวณที่เป็นอีกวิธีหนึ่งคือ การรักษาโดยกินยาสมุนไพร ทั้งนี้การใช้ยาต้องพิจารณาที่สาเหตุของการเกิดเป็นโรคนี้ด้วย หากเกิดเป็นลมอัมพฤกษ์เพราะสาเหตุต่างกัน การให้ยาก็อาจจะเป็นยาต่างขนานกัน นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงอายุผู้ป่วยและระยะเวลาที่เป็นโรคนี้ด้วยอาจารย์ธงชัยได้แนะนำว่า การรักษาในปัจจุบันนั้นนอกจาก 2 วิธีข้างต้นแล้ว ยังใช้การแพทย์แผนปัจจุบัน คือกายภาพบำบัดและยาแผนปัจจุบันมาช่วยในการรักษาด้วย

ในคัมภีร์หรือตำราแพทย์แผนโบราณหลายตำรา ได้กล่าวถึงการตรวจรักษาโรค ลมอัมพฤษหรืออาการที่อาจสันนิษฐานได้ว่าเป็นโรคนี้ไว้ ดังเช่น จากตำราตรวจโรคของ สมาคมแพทย์แผนโบราณ พ.ศ. 2493 (สมาคมแพทย์แผนโบราณ, 2493) ว่าไว้ในเรื่องการ ตรวจด้วยนัยน์ตาว่า ถ้าอวัยวะส่วนต่างๆ เช่น มือ, เท้า, ปลายมือ, ปลายเท้า หรือริมฝีปาก เป็นเหนียวหรือชา เกิดเพราะปลายเส้นประสาทพิการ หรือในตำราเวชศาสตร์การแพทย์ แผนโบราณ ชวส, 2522 กล่าวถึงเรื่องการตรวจโรควิธีสังเกตเพื่อให้แพทย์ไม่ประกอบ เชื่อวิธีจ้องเหตุผลให้แก่แน่ และเมื่อประกอบกับการตรวจโดยวิธีอื่นๆ มีตัวอย่างเช่น ถ้า เส้นเลือดในสายตามีน้อย เปลือกตาซีด ตาโรย เนื่องจากเส้นประสาทพิการและนอนไม่หลับ มักจะเป็นลมและอุจจาระผูก หรืออีกตัวอย่างเช่น ถ้าตามปลายอวัยวะเช่น มือ, เท้า, ริมฝีปาก ฯลฯ สั่น เนื่องจากเพราะเส้นประสาทพิการ

ในอายุรเวทศึกษา(ขุนทิเทศสุขกิจ, 2516) ได้มีการกล่าวถึงการสังเกตชีพจร ของผู้เป็นโรควตะ เช่น ลักษณะวตะนที เป็นชีพจรแสดงอาการของลมหรือจิตหรือประสาท หรืออย่างที่เราเรียกว่า วตะปิตตะนที เป็นลักษณะชีพจรของคนที่มีความดันเลือดสูง เป็นต้น ใน ส่วนที่เกี่ยวกับการรักษาโรควตะได้กล่าวถึงวิธีการต่างๆในการรักษาโรคลม เช่น การนวด โดยวิธีต่างๆ การลูบไล้ด้วยน้ำยาร้อน, การพ่นหรือการรดอาบ, การประคบอุ่น เป็นต้น และยังมีหมวดที่กล่าวถึง อาหารสำหรับคนเป็นโรควตะและยาสำหรับคนเป็นโรควตะ ด้วย โดยกล่าวรวมไปเป็นโรควตะทีเดียว ไม่แยกเป็นโรคลมอัมพฤษโดยเฉพาะ

มีคัมภีร์แพทย์แผนโบราณ ชื่อพระคัมภีร์ชวดาน(มีชัยสัท ดาโรจน์, 2526) ซึ่ง ว่าด้วยเรื่องโรคลมต่างๆโดยเฉพาะ ในคัมภีร์มีการกล่าวถึงยารักษาโรคลมที่สำคัญ เช่น ยา วาตาพินาศ ยาชุมนุมาโย ตำรายาโบราณยังแบ่งรสยาไว้เป็นรสประธาน 3 รส มี รสร้อน ที่แก้โรคลม ซึ่งได้แก่ตัวยากี่ร้อนหรือยาที่ผสมแล้วมี รสร้อน (โครงการฟื้นฟูการแพทย์แผนไทย, 2531 เช่น ยาที่เข้าเบญจกูล, ตรีกอฏ, หัสตุณ, ชิง, ช่า แล้วยังมีแบ่งเป็นรสยา 9 รส รสที่แก้โรคลมคือ รสเผ็ดร้อน เกสขั้วตฤหรือตัวยานั้น ยังแบ่งเป็นหลายพิกัด เช่น พิกัดตรี คือพิกัดยาที่จำกัดจำนวนตัวยา 3 อย่าง ตัวที่แก้เส้นอัมพฤษได้ คือ รากข้าวปลู-รากติปลี- รากมะกล่ำเครือ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมี พิกัดเนา คือการจำกัดจำนวนตัวยา 9 อย่าง พิกัดเนาเทียน คือ จำกัดจำนวนตัวยาชื่อว่าเทียน 9 อย่างที่แก้ลมในกองอัมพฤษได้ คือ เทียนดำ-เทียนแดง-เทียนขาว-เทียนขาวเปลือก-เทียนดาตักแตน-เทียนสัดตบุษย์-เทียน เขาวพณี-เทียนตากบ-เทียนเกล็ดหอย

ในด้านเกี่ยวกับตัวแพทย์นั้น แพทย์แผนโบราณรู้จักโรคนี้เป็นอย่างดี มีหมอโบราณที่เชี่ยวชาญในการรักษาโรคอัมพฤกษ์โดยเฉพาะ (โครงการฟื้นฟูการแพทย์แผนไทย, 2531) และมีข้อยืนยันจากการบรรยายของ พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชว่ามีหมอผู้เชี่ยวชาญทางอัมพฤกษ์ชื่อ "หมอโด้ง" อยู่นครชัยศรี มียาดีเพื่อรักษาโรคนี้เป็นพิเศษ เป็นที่เชื่อถือของชาวบ้านในสมัยนั้นมาก

วิเคราะห์

จากการศึกษาเรื่องการรักษาผู้ป่วยสุขภาพให้แก่ผู้เป็นโรคอัมพฤกษ์ ทั้งการแพทย์แผนโบราณและการแพทย์แผนปัจจุบัน มีส่วนที่นับได้ว่าเป็นประโยชน์แก่คนปัจจุบันมาก แต่ก็ยังมีส่วนที่ยังเป็นปัญหาหรือเป็นความไม่สะดวกอยู่บางประการ

ในส่วนที่ไม่สะดวกหรือยังเป็นปัญหาสำหรับการรักษาแผนโบราณคือ การรักษาโรคอัมพฤกษ์ของคนโบราณเป็นการรักษาแบบครอบคลุมทุกด้าน โดยยึดหลักการรักษาธาตุองค์ประกอบของคน คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ไปพร้อมๆกัน ทั้งนี้เนื่องจาก คนโบราณไม่สามารถวินิจฉัยอาการได้อย่างละเอียด ต้องอาศัยการพิจารณาร่างกายและอาการของผู้ป่วย สอบถามอาการและเท็จความจริงด้วยความชำนาญ ซึ่งอาจจะถูกหรือผิดก็ได้ แต่การแพทย์แผนปัจจุบัน มีเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ ทั้งในการวินิจฉัยและการรักษาโรคนี้ สามารถอำนวยความสะดวกประโยชน์ต่อการรักษาได้มากขึ้น ทำให้รู้จุดที่เกิดโรคได้แน่นอนกว่า เช่น มีเครื่องถ่ายภาพรังสีเอ็กซเรย์คอมพิวเตอร์ ส่งผลให้การรักษาส่งผลเฉพาะจุดที่เกิดปัญหาได้

ในการรักษาโรคอัมพฤกษ์ตามแผนโบราณที่ได้ศึกษามานั้น มีวิธีใหญ่ๆในการรักษา

2 วิธี คือ

วิธีที่ 1 การใช้ยาแผนโบราณ

ซึ่งมีข้อที่เป็นประโยชน์มาก คือ มียาหลายขนาน หลายตำรับ มียาให้สามารถเลือกใช้ได้จำนวนมาก และยังมีการจดบันทึกถ่ายทอดมายังคนรุ่นหลัง ดังจะเห็นได้ทั้งจากศิลาจารึกที่วัดโพธิ์ ซึ่งปัจจุบันก็มีการบันทึกลงในหนังสือ ทำให้สามารถค้นคว้าได้สะดวกขึ้น และยังมีโรงเรียนสอนเรื่องเวชกรรมหรือเรื่องยาโบราณที่วัดนี้ด้วย หรือนอกจากที่ศิลาจารึกแล้ว สามารถหาตำรายาแก้โรคอัมพฤกษ์นี้ได้ตามหนังสือคัมภีร์ตำรายาหรือตำราแพทย์แผนโบราณอีกหลายเล่ม เช่น คัมภีร์ชวดาน, คัมภีร์อายุรเวท เป็นต้น

ส่วนความไม่สะดวกหรือความยากในการใช้ยาโบราณนี้ มีผู้ตั้งข้อสังเกตไว้ ดังจะขอยกตัวอย่างมาแสดงคือ ในอายุรเวทศึกษาของ ชุนนิตเทศสุขกิจ ท่านได้กล่าวถึงความยากในการใช้ยาโบราณ ดังนี้.-

1. ยาก เพราะไม่เข้าใจความหมายของโบราณจารย์ ว่า โรคนั้นหรือโทษหรืออาการที่ว่ามัน หมายความว่าอะไรหรืออย่างไร ตลอดจนกระทั่งสมุฏฐานของโรค

2. ยาก เพราะไม่ชัดเจนในเรื่องยา ได้แก่ ความไม่แน่แท้ของตัวยา ชื่อยา และสรรพคุณของตัวยา

3. ยาก เพราะไม่ชำนาญในกระบวนการวางยาและใช้กระสายยา

นอกจากนั้น ในตำรายามักไม่ได้บอกสัดส่วนที่ชัดเจนของตัวยาแต่ละอย่าง หรือถ้ามีเขียนไว้ ก็ในมาตราที่ไม่เป็นที่นิยมใช้กันในปัจจุบัน จึงอาจเกิดความไม่สะดวกในการปฏิบัติตาม ซึ่งโทษของการใช้ยาผิดสัดส่วนนั้นคงจะต้องมี แต่เท่าที่ศึกษาไม่ปรากฏว่ามีการเตือนหรือบอกในเรื่องนี้ อีกประการหนึ่งคือ ตัวยาแต่ละตัวมักเป็นสิ่งที่ได้จากธรรมชาติ เช่น ส่วนของพืชหรือสัตว์ ซึ่งนอกจากจะหายากในปัจจุบันแล้ว ยังเป็นสิ่งที่เปราะบางของธรรมชาติ จึงอาจมีการผันแปรได้ง่าย และต้องมีความละเอียดและมีความรู้จริงในเรื่องนี้ จึงจะแน่ใจได้ว่า ใช้ยาแล้วไม่มีอันตราย ซึ่งในเรื่องการใช้ยานี้ ชุนนิตเทศสุขกิจได้มีข้อเสนอแนะไว้ดังนี้.-

1. เรื่องโรคและอาการของโรค ควรศึกษาให้เข้าใจว่า ทางโบราณหมายความว่าอะไร หรืออย่างไร และควรหาความรู้ทางแพทย์แผนปัจจุบันเพื่อสามารถเทียบเคียงกันได้

2. การใช้ยาโบราณต่างๆ ถ้าไม่รู้โรค ควรถือเอาอาการที่เราเข้าใจเป็นสำคัญ ว่ายาตำรับนั้น แก้อาการอะไร เลือกใช้ยาให้ตรงกับโรคและอาการที่เรารู้

3. ยาชานใดที่ว่าแก้โรคหรืออาการอะไร ควรพิจารณาดูว่า มีตัวยาดตรงแก้โรคหรืออาการนั้นหรือไม่ ทั้งนี้ต้องอาศัยความรู้ คุนเคย เช่น ยาชานใดมีกำมะถัน ว่าแก้หิด เป็นต้น

4. ควรเรียนรู้สรรพคุณยา และเอาเข้าใช้ตามควรแก้โรค แก้อาการตามกลวิธีของโบราณจารย์ (ขึ้นกับความชำนาญของแต่ละคน)

5. เป็นความจำเป็นที่แพทย์ต้องรู้โรคโดยตรวจโรค ถ้าตามโบราณก็โดยสอบถามอาการและเก็งความจริงโดยความชำนาญ

วิธีที่ 2 ใช้การนัดจับเส้นต่างๆ

ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่ได้มีการถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน และเป็นที่เชื่อถือ เพราะมีคนจำนวนมากที่ได้รับการรักษาแล้วอาการดีขึ้น แต่การนวดนั้น ไม่ใช่จะทำได้ทั่วไปโดยง่าย ต้องได้รับการปฏิบัติโดยผู้ชำนาญโดยเฉพาะ จึงจะได้ผลดีและไม่เป็นอันตราย

มีข้อสังเกตทั้งเรื่องหมอแผนโบราณและหมอนวดว่า เป็นวิชาชีพที่ควรดูแลและส่งเสริมให้คงอยู่ต่อไป แม้ว่าในปัจจุบันนี้มีผู้สนใจกันอยู่บ้างแต่ก็ไม่มากนัก ควรที่เราคนไทยจะหันมาสนใจมากขึ้น เพราะแม้แต่ชาวต่างประเทศยังสนใจมาเรียนกัน เราจึงควรรักษาไว้ต่อไปไม่ให้สูญหายไปเสีย และแพทย์แผนปัจจุบันเองก็น่าจะมีการศึกษาวิชาแพทย์แผนโบราณของเราด้วย เพราะอาจจะสามารถนำเอาความรู้บางอย่างมาประยุกต์ให้เข้ากันได้ในการรักษาให้เกิดประสิทธิภาพที่ดีขึ้น โดยเฉพาะโรคอัมพฤกษ์นี้อาจทำให้แพทย์มีความรู้กว้างขวางขึ้น มีความเข้าใจผู้ป่วยมากขึ้น

สรุป

จากหลักฐานต่างๆยืนยันได้ว่าคนโบราณได้รู้จักโรคนี้มานานแล้ว โดยถูกจัดอยู่ในโรคลมชนิดหนึ่ง การรักษาส่วนใหญ่จะเน้นการใช้สมุนไพร ซึ่งมีทั้งประโยชน์และข้อจำกัดในหลายๆประการดังกล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ยังเน้นถึงการฟื้นฟูสุขภาพโดยการนวด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของการรักษาโรคนี้ในปัจจุบัน ในเรื่องเกี่ยวกับ "การนวด" นั้น จะมีการกล่าวแยกเฉพาะในหัวข้อหนึ่งอีกต่างหาก

อัมพาต

ความหมาย

อัม หมายถึง ไข้ เจ็บ โรค ชีวิตร ภัย ความกลัว

พาต หมายถึง ลม

เมื่อนำคำสองคำนี้มารวมกันจะได้คำใหม่ คือ อัมพาต (อ่า-มะ-พาต) หมายถึง โรคที่ทำให้อวัยวะบางส่วนแห่งร่างกาย มีแขน ขา เป็นต้น ตายไป กระดิกไม่ได้ (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2493)

ในศัพท์แพทย์แผนโบราณ "อัมพาต" เป็นโรคหรืออาการของวாதะชนิดที่มีอาการชาและตายไปครึ่งซีกของร่างกาย (ปักษาวาต, ปักษาสตัมภ) คำว่า "อัมพาต" (อามะวาทะ, อามะพาตะ) นี้ ตามศัพท์และความหมายดั้งเดิม ท่านหมายความว่า ลมหายาบ (อามะ = หายาบ, ดิบ, วาทะ = ลม) แต่ที่ใช้กันมีความหมายหลายอย่าง พวกหมอโบราณแท้ๆ หมายถึง โรคลมจับโปง แต่คนทั่วไปหมายความว่า อาการแข็งแ้งอยู่นิ่งๆ กระดุกกระดิกไม่ได้เพราะอะไรก็ตามว่าเป็นอัมพาต ความจริงอาการชา อาการไม่รู้สึกรู้หาย หรืออาการแน่นิ่งไม่กระดุกกระดิกที่ภาษาชาวบ้านเรียกว่าตาย เช่น หน้าตายไปแถบหนึ่ง แขนขาตายไปซีกหนึ่ง อาการตาย (ไม่ใช่ตายมรณะ) ของอวัยวะร่างกายที่ไม่กระดุกกระดิก (จะแค่อ่อนแรงหรือกระดุกกระดิกไม่ได้) ไม่ควรเรียกว่าอัมพาต แต่ควรเรียกตามศัพท์แพทย์เดิมว่า "สตัมภ" หรือ "สคัมภ" หรือที่ไทยเราเรียกว่า "สคัมภ" คำว่าสคัมภนี้ ทางไทยเราเรียกกันอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ลมมหาสคัมภ คือ ลมแน่นิ่ง (unconscious) ตายหมดทั้งตัว (คือไม่รู้สึกรู้หาย นอนนิ่งไม่กระดุกกระดิกทั้งตัว ไม่ใช่ความตายหรือมรณะ) ให้ท้าวอนเป็นกำลังให้ท้าวต้วนอยู่แต่ในใจ

ชีวหาสคัมภ คือ ลมทำให้ลิ้นกระด้าง ลิ้นแข็งหรือลิ้นเป็นอัมพาต ขากรรไกรแข็งอำมหิตได้ให้แน่นิ่งไปไม่รู้สึกรู้หายไม่ตื่น

หนุสคัมภ คือ ขากรรไกรแข็ง (Lock jaw) เช่นในโรคบาดทะยัก

ปักษาสตมภ์ คือ ลมที่ทำให้แขนขาตายไปซีกหนึ่ง(Hemiplegia) (คำว่า "ปักษ์" หรือ "ปักษา" แปลว่า "ปีก" ไม่จำเป็นต้องแปลว่านกอย่างเดียว อะไรที่ยื่นออกมาจัดว่าเป็นปีก เช่น ปีกหลังคาบ้าน แขน ขา ของคน ก็เป็นปีก กองทหารที่จัดออกเป็นข้างซ้ายข้างขวาก็เป็นปีก)

อัมพฤตมภ์ คือ ตัวยาวไปครึ่งท่อน(Paraplegia) ดังนั้น ในตำราอายุรเวทได้สรุปไว้ว่าอาการใดๆที่แข็งแรง ตายหรือชาไม่กระตุกกระดิกอันเกี่ยวกับศูนย์ระบบประสาท ควรเรียกสตมภ์ทั้งหมด แต่คำว่า "อัมพาต" (ที่ถูก อัมพาต) เราใช้กันในความหมายแทนคำว่าสตมภ์จนติดเสียแล้ว ก็เป็นเรื่องแก้ยาก (ชนนิตเทศสัชกริย, 2516)

อัมพาต-อัมพฤกษ์ในความหมายของแพทย์แผนปัจจุบัน

อัมพาต หรือที่เรียกกันทั่วไปว่าโรคอัมพาต ซึ่งเป็นการเรียกที่ไม่ค่อยจะถูกนัก เพราะอัมพาตเป็นแค่เพียงอาการแสดง(clinical manifestations) ว่ามีการสูญเสียหน้าที่ของสมองส่วนที่เกี่ยวกับการเคลื่อนไหวและการรับความรู้สึก (motor-sensory areas) หรืออาจจะมีอาการแสดงทางการเปลี่ยนแปลงของภาษา คือ พูดเสียงผิดปกติไปจากเดิม พูดไม่ได้เลย หรือบางทีก็ไม่เข้าใจภาษาที่พูดหรือสั่งให้ทำตามคำสั่ง บางรายสูญเสียความรู้สึกครึ่งซีก เป็นอาการชา หรือปวดแสบปวดร้อนครึ่งซีก บางรายมีอาการตาบอดครึ่งซีกทั้ง 2 ตา(ประภิจ รอดประเสริฐ)

หรืออาจจะหมายถึง อาการของโรคชนิดหนึ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน เป็นอาการที่กล้ามเนื้อของร่างกายไม่สามารถเคลื่อนไหวได้ตามความต้องการ หรือมีการอ่อนกำลังของกล้ามเนื้อ

สรุปความหมายของอัมพาต-อัมพฤกษ์อย่างง่าย ๆ ได้ว่า อัมพาต หมายถึง กล้ามเนื้อส่วนนั้นอ่อนแรงลงไป อาจจะอ่อนมากจนไม่มีแรงเลยก็ได้ แต่ถ้าพอมีแรงอยู่บ้าง บางคนเขาก็เรียกว่า "อัมพฤกษ์"

ส่วนอัมพาตครึ่งซีก คือ การที่แขนขาด้านใดด้านหนึ่งของร่างกายเกิดอ่อนแรงลง ทำให้แขนขาส่วนนั้นทำงานไม่ได้(มานพ ประภาษานนท์, 2530) หรือจะกล่าวให้ละเอียดเพื่อให้เกิดความเข้าใจจะได้ว่า อัมพาตครึ่งซีก คือ การที่ผู้ป่วย :

- ไม่สามารถจะเคลื่อนไหวหรือยกแขน, ขา หรือทั้งแขนทั้งขาของซีกใดซีกหนึ่งของร่างกาย
- หน้าซีกใดซีกหนึ่ง อาจมีอัมพาตร่วมด้วยหรือไม่ก็ได้ ถ้ามีอัมพาตครึ่งซีกของหน้า กล้ามเนื้อของหน้าซีกนั้นจะอ่อนแรงหรือเคลื่อนไหวไม่ได้ ทำให้หน้าลายไหลออกมาทางมุมปากที่เป็นอัมพาตนั้น
- ความตึงตัวของกล้ามเนื้อผิดปกติ กล้ามเนื้อของซีกที่เป็นอัมพาตหรืออ่อนแรงนั้นจะมีอาการอ่อนเปื่อยหรือหดเกร็งก็ได้
- การสูญเสียความรู้สึก คือ ไม่รู้สึกเจ็บปวด ไม่รู้สึกถึงความร้อนหรือความเย็น เป็นต้น ทำให้เป็นแผลได้ง่าย รักษาให้หายได้ช้า (อดุลย์ วิริยเวชกุล, 2532)

ประวัติความเป็นมา

ปัญหาโรคภัยไข้เจ็บเป็นปัญหาสำคัญของมนุษย์ตั้งแต่ครั้งโบราณกาล ในสังคมดั้งเดิมก่อนยุคตั้งบ้านเมือง วิถีชีวิตของคนในสังคมยึดมั่นอยู่กับวิญญาณนิยม นับถือภูติผีปีศาจ เทวดา อธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติ ตลอดจนโรคภัยไข้เจ็บว่าเป็นเพราะอำนาจที่มองไม่เห็น การปิดเป่าความทุกข์ร้อนเนื่องจากความวิปริตของธรรมชาติและการรักษาโรค จึงขึ้นอยู่กับอำนาจลึกลับ โดยมีหมอผีเป็นตัวกลางในการควบคุมและใช้อำนาจลึกลับ

การแพทย์ในยุคแรกของสังคมมนุษย์ จึงผูกพันอยู่กับไสยศาสตร์และเชื่อกันในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ครั้นต่อมาด้วยประสบการณ์และการลองผิดลองถูกจึงพบประโยชน์จากสมุนไพรซึ่งได้นำมาใช้ในการรักษา

ต่อมาสังคมได้วิวัฒนาการจากสังคมดั้งเดิมสู่ยุคอาณาจักรสุโขทัยและอยุธยา ได้รับอิทธิพลทางศาสนาและวัฒนธรรมจากอินเดียและเขมร แต่วิญญาณนิยมก็ยังฝังอยู่ในวิถีชีวิตของประชาชน ในยุคนี้การรักษาโรคนอกจากจะพึ่งหมอซึ่งรักษาด้วยเวทมนตร์คาถาและสมุนไพรแล้ว วิชาการแพทย์ที่เป็นระบบเก่าได้เผยแพร่เข้ามาจากอินเดีย มีตำรับตำราการแพทย์ส่วนใหญ่เป็นของชีวกโกมารภัถ ซึ่งท่านเป็นแพทย์ประจำพระองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้รู้ในเรื่องสมุนไพร นอกจากนั้นท่านยังสามารถผ่าตัดสมองและลำไส้ ท่านได้สร้างตำราวิชาเวชศาสตร์ ซึ่งถือเป็นคัมภีร์แพทย์ในสมัยต่อมา นอกจากความรู้ทางการแพทย์จากอินเดียแล้ว การแพทย์แผนโบราณของจีนก็มีบทบาทอยู่มากเช่นกัน

ในสมัยนั้นผู้ที่ทำหน้าที่แพทย์มี 2 ประเภทด้วยกัน คือ แพทย์พื้นเมือง หรือที่เรียกกันว่า "หมอราษฎร์" รับรักษาชาวบ้านทั่วไป รายได้ที่หมอจะได้รับแล้วแต่จะได้จากผู้ป่วย หมอราษฎร์มักเป็นผู้ชาย มีทั้งพราวนและพระสงฆ์ นอกจากหมอดำแยซึ่งเป็นหญิงสูงอายุเท่านั้น การเป็นหมอในสมัยนั้นเป็นได้ยาก ส่วนมากผู้ที่มีโอกาสฝึกฝนเล่าเรียนจะเป็นบุตรหรือญาติสนิทของหมอเอง แต่บางคนศึกษาโดยอาศัยตำรา แล้วทำการทดลองฝึกหัดรักษาจนมีความชำนาญ หมอราษฎร์ถ้ามีความชำนาญและมีความสามารถมากจนเป็นที่พอพระราชหฤทัย จะได้รับแต่งตั้งเป็น "หมอหลวง" ทำหน้าที่รักษาพวกราชวงศ์ ตลอดจนขุนนางตามพระบรมราชโองการ

ในสมัยอยุธยา นอกจากแพทย์แผนโบราณที่ใช้รักษากันอยู่แล้ว ยังมีแพทย์จากตะวันตกซึ่งเดินทางเข้ามาในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เพราะในสมัยนั้นมีการติดต่อกับประเทศทางตะวันตก แต่อิทธิพลของแพทย์ตะวันตกนี้ มิได้ทำให้วิธีการรักษาพยาบาลแต่เดิมของไทยเปลี่ยนแปลงไป เพราะมีข้อจำกัดอันเนื่องมาจากวิถีชีวิตของประชาชนและวัฒนธรรมในสมัยนั้นไม่เอื้ออำนวยให้กับการรักษาแบบตะวันตก เมื่อสิ้นรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การเผยแพร่วิชาแพทย์แผนตะวันตกสิ้นสุดลง การรักษาโรคจึงพึ่งการแพทย์แผนโบราณมาโดยตลอด

สำหรับการแพทย์ในยุคกรุงเทพมหานครนั้น ตลอดรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก คงใช้การรักษาตามแผนโบราณที่สืบเนื่องมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา ใช้ประโยชน์จากสมุนไพรและจากสัตว์วัตถุ ธาตุวัตถุในการปรุงยา มีการรักษาด้วยการนวดร่างกาย และรักษากระดูกหักโดยใช้เฝือกแบบลูกกระนวด ในปี พ.ศ. 2331 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงปฏิสังขรณ์และสถาปนาวัดโพธาราม ใช้เวลาทั้งสิ้น 7 ปี 5 เดือน 28 วัน ยกฐานะเป็นอารามหลวงชั้นเอก เปลี่ยนชื่อเป็น "วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม" ทรงให้จารึกเรื่องทรงสร้างวัดพระเชตุพนฯ ไว้ว่า "...ทำศาลารายห้าห้อง เจ็ดห้อง เก้าห้อง เป็นสิบเจ็ดศาลา เขียนเรื่องพระชาติกัฬาร้อยสิบพระชาติ ตั้งตำรายาและฤาษีดัดตนไว้เป็นทาน..." ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า นี่เป็นจุดแรกของการรวบรวมตำรายาเพื่อประโยชน์แก่สาธารณชน

ครั้งถึงสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระองค์ทรงมีพระราชดำริว่า "ทุกวันนี้ คัมภีร์แพทย์ ณ โรงพระโสตถีเสื่อมสูญไป มิได้เป็นเรื่องต้นเรื่อง

ปลาย หนึ่งเหล่าแพทย์ผู้เฒ่าที่ชำนานในลักษณะโรคและสรรพคุณยาที่มีอยู่น้อย ยากที่บุตร
จักเล่าเรียนให้ชัดเจนได้" เพื่อประโยชน์แก่สมณชนราชมณเฑียร อาณาประชาราษฎร์ จึงมีพระบรม
ราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พระพงศนรินทร์ราชินิกุล พระโอรสของพระเจ้าตากสินเป็นผู้สืบ
เสาะหาตำรายาลักษณะโรคทั้งหลายจากพระราชาคณะ ข้าราชการ ตลอดจนราษฎร ผู้ใด
มีตำราดีขอให้จดมาถวาย ครั้นนั้นมีผู้จดตำรายามาถวายเป็นจำนวนหลายฉบับด้วยกัน หมอหลวง
ได้ทำการตรวจสอบและจดลงเป็นตำรา

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงสนพระทัยในการแพทย์
และทรงเห็นความสำคัญของการศึกษา ในปี.ศ. 2374 เมื่อทรงปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ
จึงมีพระราชประสงค์พิเศษอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งจะให้เป็นแหล่งเล่าเรียนวิชาความรู้ของมหา-
ชนไม่เลือกชั้น บรรดาศักดิ์ ถ้าจะเรียกอย่างทุกวันนี้ ก็คือ จะให้เป็น "มหาวิทยาลัย"
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมเลือกสรรตำ
ราต่างๆ ซึ่งสมควรจะเล่าเรียนเป็นชั้นวิสามัญศึกษา มาตรวจ แก้วไข ไขทองเดิมบ้าง
ประชุมผู้รู้ในวิชานั้นๆ ให้แต่งขึ้นใหม่บ้าง แล้วโปรดให้จารึกแผ่นศิลาประดับไว้ในบริเวณ
วัดพระเชตุพนฯ และยังมีภาพเขียนและรูปปั้นซึ่งรวบรวมทั้งวรรณคดี ศาสตร์าคม ตำรา
ยา ตำราหมอนวดพร้อมรูป 30 คู่ วิชาเภสัชสมุนไพร รูปปั้นฤๅษีตัดตนเพื่อกายภาพบำบัด 80
ท่า แผ่นจารึกบอกสมุฏฐานของโรค วิธีรักษาเด็กและผู้ใหญ่ ทางตำรายานั้นโปรดเกล้าฯ ให้
พระยาบำเรอราชแพทย์มาตรวจแก้ แล้วจารึกบนแผ่นหินอ่อนประดับบนเสาและผนังตาม
ศาลาราย นอกจากนี้ยังปลูกต้นไม้ไว้ทำยาด้วยคือต้นสมอไทย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็มีการวาดภาพฤๅษีตัด
ตนเป็นจิตรกรรมฝาผนังไว้ ณ ศาลาโถง วัดมณีมาวาส(วัดกลาง) อำเภอเมือง จังหวัด
สงขลา ภาพฤๅษีตัดตนนี้มีทั้งหมด 40 ท่า แต่ละท่ามีโคลงสี่สุภาพประกอบเพื่อความ
จดจำเหมือนกับที่วัดพระเชตุพนฯ เข้าใจว่าคงจะคัดลอกไป

ครั้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ทรงสนพระ
ราชหฤทัยในตำรับและคัมภีร์แพทย์ (เดิมได้จารเป็นอักษรในใบลานเหมือนคัมภีร์ธรรมะ)
ทรงเห็นความจำเป็นที่จะต้องทะนุบำรุงให้คัมภีร์แพทย์เป็นหลักฐานแพร่หลายต่อไปใน
กาลภายหน้า จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประชุมแพทย์หลวงและขุนนางข้าราชการ
การนำคัมภีร์แพทย์ต่างๆ มาตรวจสอบให้ตรงกันกับของเดิม คณะกรรมการนี้ได้ตรวจสอบชำระ

คัมภีร์แพทย์ทั้งมวลให้เป็นที่ยกย่อง และได้แปลคัดลอกใหม่จากภาษาของมคธเป็นภาษาไทย จดลงสมุดข่อย เรียกว่าตำรา ถวายเก็บไว้ในคลังพระตำราหลวงข้างพระที่นั่งหลักฐานบันทึกรักษาในหอสมุดหลวง แต่โดยมากแล้วตำราเล่มนี้ถูกใช้กันในหมู่แพทย์หลวง

จะเห็นได้ว่า ตั้งแต่รัชกาลต้นของราชวงศ์จักรี พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ ทรงเห็นความสำคัญของการแพทย์ จึงมีการรวบรวม ตำราตำรายาและตำราทางการแพทย์ และยังได้เผยแพร่ความรู้เหล่านี้ให้แก่ราษฎร ในช่วงที่การแพทย์แผนตะวันตกยังไม่มีการบาทในเมืองไทยนี้ การรักษาพยาบาลยังเป็นตามแบบแผนที่ปฏิบัติกันมาแต่โบราณ คือ การรักษาทางยา การนวด และใช้ไสยศาสตร์ที่กล่าวแล้วในตอนต้น

ในรัชสมัยแห่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วิชาแพทย์แผนโบราณได้รับการฟื้นฟูและสนับสนุน โดยเฉพาะในสำนักกรมแพทย์พระราชวังบวร (กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ) อีกทั้งเมื่อจัดตั้งศิริราชพยาบาล ก็ได้เปิดรักษาตามแผนโบราณด้วย แต่ต่อมาความนิยมในแพทย์แผนปัจจุบันมีมากขึ้น จึงยกเลิกการรักษาแผนโบราณในโรงพยาบาล แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า การแพทย์แผนโบราณจะสูญหายหรือถูกละเลยไปอย่างสิ้นเชิง แพทย์แผนโบราณยังเปิดรักษา พร้อมกันได้พยายามปรับปรุงวิธีการรักษาให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเห็นได้ในปัจจุบัน แพทย์แผนโบราณกระจายอยู่ตามทุกภาคทุกจังหวัดของประเทศ มีสมาคมแพทย์แผนโบราณ สถานนวดแผนโบราณในวัดพระเชตุพนฯ ซึ่งถือเป็นมหาวิทยาลัยแห่งแรกของไทย ก็มีการเปิดสอนวิชาแพทย์แผนโบราณด้วย (คณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล, 2525)

วิเคราะห์

ถ้าวิเคราะห์แก่นความคิดของคนสมัยโบราณในแง่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคนี้ก็ต้องยอมรับว่า ท่านได้รู้จักและเข้าใจเกี่ยวกับโรคนี้เป็นอย่างดี โดยเรียกตามศัพท์แพทย์เดิมว่า "สลดมภ์" ซึ่งอาการที่ท่านได้อธิบายไว้ก็เข้าได้กับความรู้ทางการแพทย์ในปัจจุบัน เช่น ลมมหาสลดมภ์ ซึ่งพบในรายที่เป็นโรคเส้นเลือดสมอง (cerebrovascular diseases) อย่างรุนแรง เช่น เส้นเลือดสมองเส้นสำคัญแตก ทำให้คนไข้ไม่รู้สึกรู้ตัว (unconscious) หรือปักชาสลดมภ์ (แขนขาตายไปซีกหนึ่ง) ชีวหาสลดมภ์ (ลิ้นแข็ง) ก็เป็นอาการที่พบได้บ่อยในคนไข้อัมพาต

ในแง่เกี่ยวกับการรักษาและการฟื้นฟูสุขภาพของโรคนี้ก็ได้มีการรวบรวมตำรา
 รยาและถาษีดัดตนเพื่อกายภาพบำบัด 80 ท่า ไว้ที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จนกล่าว
 ได้ว่าพระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ของราชวงศ์จักรีได้ทรงเห็นความสำคัญของการแพทย์
 จึงมีการรวบรวม ตำราตำรายาและตำราทางการแพทย์ และยังได้เผยแพร่ความรู้
 เหล่านี้ให้แก่พสกนิกรของพระองค์อีกด้วย

การวิเคราะห์คุณค่าของแนวความคิดในด้านการรักษาและการฟื้นฟูสุขภาพ
 ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องอัมพฤษ

การนวด

ความหมาย

นวด เป็นคำกริยา หมายถึง บีบเส้นเอ็นเพื่อให้หายเมื่อย, ซ้ำ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2526)

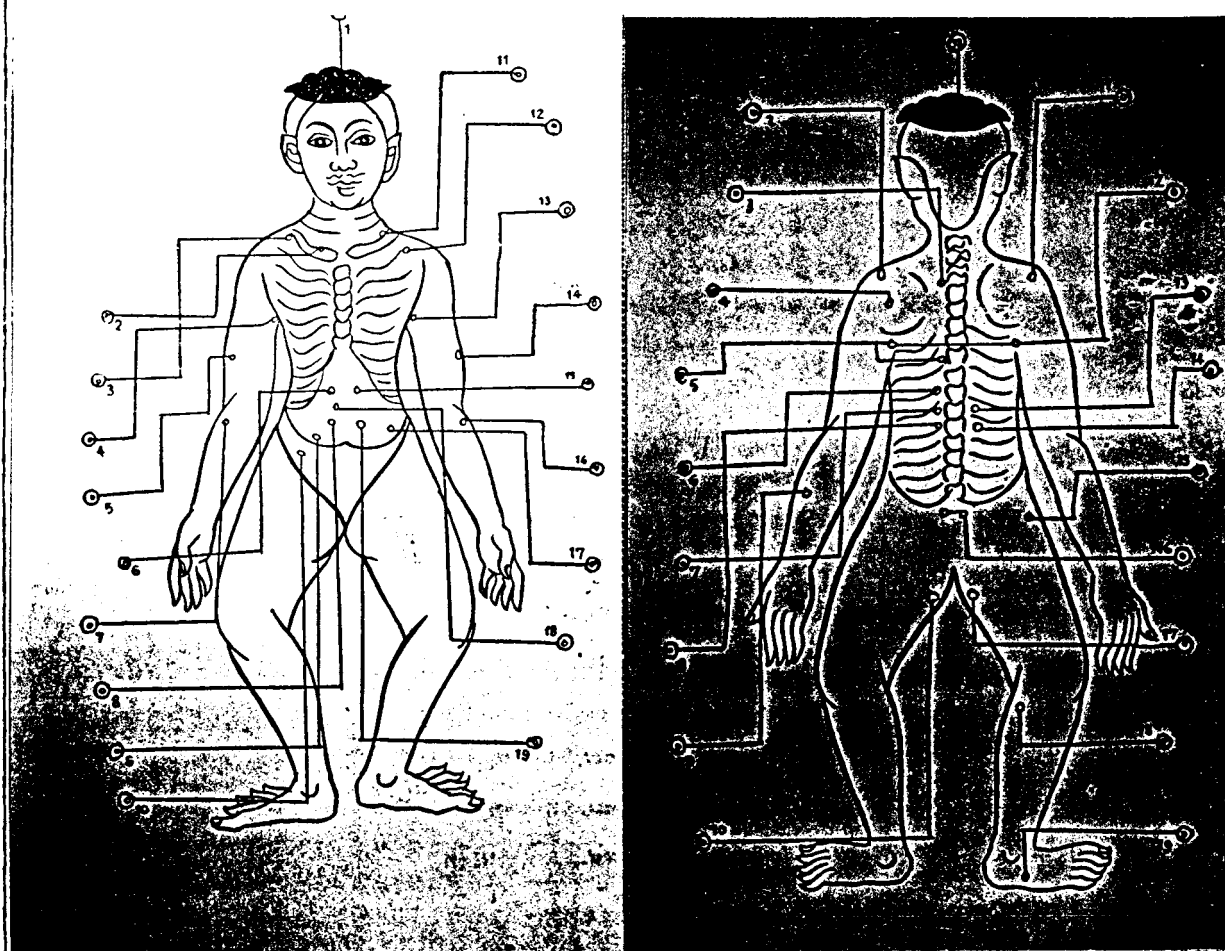
การนวดไทย เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่ยอมรับกันมาหลายชั่วอายุคน (โครงการฟื้นฟูการนวดไทย, 2530)

เส้นประสาทสิบ เป็นเส้นแสดงตำแหน่งและแนวสำหรับนวดที่สำคัญของวิชาการนวดไทยซึ่งหมอนวดไทยทุกคนต้องรู้ มีชื่อเรียกเป็นภาษาบาลีดังนี้.-

1. อิฐา
2. ปิงคลา
3. สุมณา
4. กาลทารี
5. สหัตตังสี
6. ทวารี
7. ลาวุสัง (จันทะภูสัง)
8. อุลังวะ
9. เนนทระหวัด
10. สิชนี (คชณะ)

ปัจจุบันหมอนวดไทยส่วนใหญ่มักเรียกสั้นๆว่า "เส้นสิบ" โดยบรมครูชิวากโถมารักจัจ เป็นผู้บันทึกเส้นสิบไว้ (สาลิ ใจดี, 2530)

ภาพที่ 4 ภาพแสดงท่าเน็ดเส้นทั้ง 10 อันเป็นประธานแก่เส้นทั้งหลาย

การนวดไทยนั้นประกอบไปด้วยลักษณะต่างๆดังต่อไปนี้. -

1. การกด จะใช้นิ้วหัวแม่มือกดลงไปที่ส่วนของร่างกาย ทำให้กล้ามเนื้อคลายตัว มีผลให้เลือดถูกขับออกจากหลอดเลือดบริเวณนั้น และเมื่อลดแรงกดลงเลือดก็จะพุ่งมาเลี้ยงบริเวณนั้นมากขึ้น
2. การคลึง คือ การใช้หัวแม่มือ นิ้วมือ หรือสันมือออกแรงกดให้ลึกถึงกล้ามเนื้อให้เคลื่อนไปมา หรือคลึงเป็นลักษณะวงกลม
3. การบีบ เป็นการจับกล้ามเนื้อให้เต็มฝ่ามือ แล้วออกแรงบีบที่กล้ามเนื้อ

4. การดึง เป็นการออกแรงเพื่อที่จะยืดเส้นเอ็นของกล้ามเนื้อหรือพังผืดของข้อต่อที่หดสั้นเข้าไปออก
5. การบิด เป็นการออกแรงเพื่อหมุนข้อต่อ หรือกล้ามเนื้อเส้นเอ็นให้ยืดออกทางด้านขวาง
6. การดัด เป็นการออกแรงเพื่อให้ข้อต่อที่ติดขัดเคลื่อนไหวได้ตามปกติ
7. การตบตี หรือ การทุบการสับ เป็นการออกแรงกระตุ้นกล้ามเนื้ออย่างเป็นจังหวะ มักใช้บริเวณหลัง
8. การเหยียบ นิยมให้เด็กหรือผู้อื่นขึ้นไปเหยียบหรือเดินอยู่บนหลัง (โครงการฟื้นฟูการนวดไทย,)

ประวัติความเป็นมา

การนวดเป็นวิทยาการที่มีมานานแล้ว เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่เกิดขึ้นและพัฒนาควบคู่มาพร้อมกับการเกิดขึ้นของมนุษยชาติ การที่มีการนวดเกิดขึ้นนี้คงเริ่มจากสัญชาตญาณเบื้องต้นของการอยู่รอด เมื่อมีอาการปวดเมื่อยหรือเจ็บป่วยส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายก็มักจะลูบคลำ บีบ นวด กดที่บริเวณนั้นแล้วสามารถบรรเทาความเจ็บปวดและลดบวมได้ เมื่อตนเองทำไม่ได้เช่นในกรณีที่ร่างกายเจ็บปวดมากก็ให้ลูกหลานหรือคนใกล้ชิดช่วยบีบนวดให้

จากผลของการนวดบางวิธีที่ได้ผล ก็ได้สั่งสมเป็นประสบการณ์และกลายเป็นความรู้ที่สืบทอดกันต่อมาหลายชั่วอายุคน จากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ความรู้ที่ได้จึงสะสมจากลักษณะง่าย ๆ ไปสู่ความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น จนกระทั่งสามารถสร้างขึ้นเป็นทฤษฎี ดังนั้นการนวดจึงกลายมาเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีบทบาทบำบัดรักษาอาการหรือโรคภัยบางอย่าง

ในแหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก มีศาสตร์การนวดปรากฏอยู่และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ในซีกโลกตะวันออก ศาสตร์ของการนวดได้ผสมกลมกลืนเข้ากับแนวคิด หลักปรัชญาและคติธรรมชั้นสูงจนกลายเป็นศิลปะแขนงหนึ่ง ซึ่งประกอบด้วยการบีบนวด ดัด ดึง เพื่อคลายเส้นตามหลักแบบโบราณของไทย หรือการกดจุด ตามหลักแบบโบราณของจีน ญี่ปุ่น และรวมถึงแบบไทย (ประโยชน์ บุญสินสุข, 2522)

สำหรับการนวดในประเทศไทยนั้น คาดว่ามาพร้อมกับการเผยแพร่พุทธศาสนาเข้ามาในประเทศ วิชาแพทย์ที่เรียกว่า "อายุรเวท" ของอินเดียก็ได้เข้ามามีอิทธิพลในการแพทย์อย่างกว้างขวางจนกลายเป็นรากฐานของการแพทย์แผนโบราณของไทยสืบ

มาจนทุกวันนี้ ดังจะเห็นได้จากตำราเก่าๆ เริ่มต้นคำปณามหรือนมัสการพระพุทธรูปเจ้าและ
อ้างถึงหมอชีวก โกมารภัจจ์เป็นปรมาจารย์(อวย เกตุสิงห์, 2521) สิ่งสำคัญที่ได้ประมวล
ไว้ในตำราหมอนวดแต่ครั้งอดีตคือ แผนภาพ รูปคน แสดง "เส้นประธานสิบเส้นและเส้น
บริวาร" ประกอบคำอธิบายข้อบ่งชี้ของเส้นนั้นๆว่าใช้นวดรักษาแก้อาการหรือโรคใดบ้างโดย
สังเขป โดยไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการนวด ท่านวด ข้อห้ามหรือรายละเอียดอย่าง
อื่นๆอยู่ด้วย(สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ, 2530)

การแพทย์แผนโบราณของไทยในสมัยสุโขทัย ตามหลักฐานที่ค้นพบจากศิลา
จารึกที่วัดป่ามะม่วง จังหวัดสุโขทัย ซึ่งเขียนขึ้นประมาณ พ.ศ.1800 ในรัชสมัยพ่อ
ขุนรามคำแหงมหาราชพบว่า มีรูปจารึกเกี่ยวกับการนวดด้วย(สำราญ วังสวาท, 2507)

ในสมัยอยุธยา มีการบำบัดรักษาด้วยการนวด ดังบันทึกในจดหมายเหตุของ
ลาลูแบร์ตอนหนึ่งว่า "...ในกรุงสยามนั้น ถ้าใครป่วยไข้ลง ก็จะเริ่มให้ยัดเส้นยัดสาย โดยให้
ผู้มีความชำนาญในทางนี้ขึ้นไป แล้วใช้เท้าเหยียบ..." (สันต์ ท.โกมลบุตร, 2510) การ
นวดในสมัยอยุธยามีความสำคัญถึงขั้นมีการตั้งกรมหมอนวด และเจ้ากรมหมอนวดซ้ายขวา
(กฎหมายสามดวง, 2514) การแพทย์ไทยสมัยนั้นยังทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้คน
รุ่นหลังอีกด้วย โดยเป็นแหล่งรวบรวมความรู้ด้วยการจดและจารึกไว้ในใบลานและสมุดข่อย
เรียกว่า คัมภีร์หรือตำรา(โครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ไทย, 2521)

เป็นที่น่าเสียดายว่า ในปีพ.ศ.2310 กรุงศรีอยุธยาถูกพม่าเผาทำลายตำรา
วิชาการต่างๆ รวมทั้งวิชาแพทย์เองก็ถูกทำลายและสูญหายไปมากต่อมา

ในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช ประเทศยังพัวพันกับการศึกสงคราม จึงไม่ทัน
ได้ฟื้นฟูวิชาการต่างๆ

การพยายามประมวลความรู้เกี่ยวกับการนวดไทย กระทำอย่างเป็นทางการ
การครั้งแรกในรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พระองค์ทรงโปรดเกล้าฯให้บูรณะปฏิสังขรณ์
วัดโพธาราม(วัดพระเชตุพนฯ) เมื่อปี พ.ศ.2331 โดยโปรดให้มีการจารึกตำรายาและ
เภสัชตำตันทัวตามศาลาราย(จรัส เกร็นพงษ์, 2525)

ต่อมาในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย(รัชกาลที่ 2) พระเจ้า
ลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร(พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว) ได้ทรงปฏิสังขรณ์
วัดจอมทอง(วัดราชโอรส) เมื่อปีพ.ศ.2363 การปฏิสังขรณ์ครั้งนี้ได้ทรงให้จารึกตำรายา
ตำราหมอนวด และตำราวางปลิง ในแผ่นหิน ติดอยู่ตามกำแพงแก้วของพระวิหารและโบสถ์

เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเสวยราชสมบัติเป็นพระเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ 3 ได้โปรดเกล้าฯ ให้ปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนอีกครั้งหนึ่งเมื่อ พ.ศ. 2374 ด้วย
พระราชประสงค์พิเศษจะให้ เป็นมหาวิทยาลัยของมหาชน ไม่เลือกชั้น บรรดาศักดิ์ จึงโปรด
เกล้าฯ ให้รวบรวม เลือกสรรสิ่งต่างๆ ซึ่งสมควรจะเล่าเรียนเป็นชั้นวิสามัญศึกษาซึ่ง
มีตำราชา ตำนานหมอนวด พร้อมรูป 30 รูป รูปปั้นลายตัดตน 80 ท่า จาริกบนแผ่นหินอ่อน
ประดับบนเสาและผนังตามศาลารายอยู่ด้วย

ภาพที่ 5 ตัวอย่างรูปภาพสีตัดตั้นที่รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้จารึกไว้

ตามศาลารายวัดพระเชตุพนฯ

ตัดตั้นแก้เกี้ยว

ตัดตั้นแก้ชั้วเท้า

ตัดตั้นแก้ลมในคอ

ตัดตั้นแก้ลมในแขน

ในสมัยรัชกาลที่ 4 มีการวาดภาพถาดติดตน 40 ทำเป็นจิตรกรรมฝาผนังไว้ ณ ศาลาโถง วัดมณีนิมมาวาส(วัดกลาง) อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา เข้าใจว่าคงจะคัดลอกจากวัดพระเชตุพนฯ

เมื่อครั้งรัชกาลที่ 5 โปรดเกล้าฯให้ชำระพระตำหนักแพทยทั้งมวลให้เป็นที่ถูกต้อง และได้แปลคัดลอกใหม่จาก ภาษาขอม มคธ เป็นภาษาไทย จดลงสมุดน้อยเรียกว่าตำรา เก็บถวายเป็นพระคลังพระตำราหลวงข้างพระที่นั่ง เป็นผลให้ได้ตำรา "แพทยศาสตร์ สงเคราะห์" ฉบับหลวง ในเวลาต่อมานั้น กรมหมื่นภูตราชหฤทัย ร่วมกับกรมหมื่นอักษรสาส์นโสภณและหลวงสารประเสริฐ ได้ชำระตำราแผนนวดไว้ด้วย ได้เป็น "ตำราแผนนวดฉบับหลวง" เมื่อพ.ศ. 2449 (ตำราแผนนวดฉบับหลวง, 2449) แต่ตำราที่ใช้ในหมู่แพทย์หลวงเท่านั้น ไม่ได้นำมารวบรวมไว้ในตำราแพทยศาสตร์สงเคราะห์

ในรัชสมัยนี้วิชาแพทย์แผนโบราณได้รับการฟื้นฟูและสนับสนุนอย่างเต็มที่ ได้มีการสอนและฝึกหัดวิชาแพทย์แผนโบราณในสำนักกรมแพทย์พระราชวังบวรฯ (กรมพระราชวังบวรวิชัยชาญ) ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นโรงเรียนแพทย์ที่เกิดขึ้นก่อนโรงเรียนแพทยากรที่ศิริราชเสียอีก(สุด แสงวิเชียร, 2521)

ปัจจุบันกฎหมายแบ่งแพทย์แผนโบราณเป็น 3 สาขา คือ เวชกรรม เกษษกรรม และผดุงครรภ์ โดยกำหนดให้การนวดรวมอยู่ในเวชกรรมแผนโบราณ

การถ่ายทอดความรู้ของหมอนวดไทย

การถ่ายทอดความรู้ของหมอนวดไทย แต่ดั้งเดิมเป็นการถ่ายทอดภายในครอบครัว เช่น จากพ่อแม่สู่ลูก หลาน หรือเชย ไม่ค่อยมีการถ่ายทอดสู่สะใภ้ การถ่ายทอดอีกรูปแบบหนึ่งเกิดภายในวัด เช่น จากพระสู่พระ, เณร, ลูกศิษย์วัด หรือสู่ฆราวาสที่มาช่วยแบ่งเบาภาระของหมอพระ ในการรักษาผู้ป่วยที่เป็นหญิง

อาจมีการถ่ายทอดความรู้สู่บุคคลภายนอกบ้าง ในกรณีที่ผู้สอนเห็นว่าผู้เรียนเป็นคนดี มีความตั้งใจจริงที่จะรับความรู้ และสมควรที่จะได้รับความไว้วางใจในเรื่องจรรยาบรรณ หรือด้วยเหตุผลอื่นๆ

การเรียนการสอนมีลักษณะติดสอยห้อยตามอย่างใกล้ชิด เพื่อเรียนรู้ และรับประสบการณ์แบบตัวต่อตัวระหว่างอาจารย์กับศิษย์ ต้องอาศัยการจดจำและฝึกปฏิบัติ ไม่มีตำรับตำราหรือการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

ในสมัยรัชกาลที่ 5 โรงเรียนราชแพทยาลัยซึ่งเป็นโรงเรียนแพทย์แห่งแรกของประเทศไทย ได้ถูกสร้างขึ้นในบริเวณที่ตั้งของ รพ.ศิริราชฯในปัจจุบัน เคยมีการสอนวิชาหมอนวดให้แก่นักเรียนชั้นปีที่ 3 อยู่ระยะหนึ่งแล้วเลิกไปโดยไม่ทราบสาเหตุ(สุด แสง-วิเชียร, 2521)

เมื่อพ.ศ.2525 อายูรเวทวิทยาลัยซึ่งเป็นโรงเรียนสอนวิชาแพทย์แผนไทยเดิม ผสมกับทฤษฎีแพทย์แผนปัจจุบัน มีการสอนวิชาโรคเวชกรรมแผนเดิม หรือการนวดไทยอยู่ด้วย แต่ไม่มีการสอนสำหรับบุคคลภายนอก(อายูรเวทวิทยาลัย, 2525)

การสอนที่มีลักษณะเปิดกว้างสำหรับบุคคลทั่วไป เพิ่งมีขึ้นประมาณ 30 ปีมานี้ โดยสมาคมของแพทย์แผนโบราณต่างๆ ซึ่งสมาคมที่เปิดสอนถึงระดับมอบประกาศนียบัตรมีแห่งเดียวคือ โรงเรียนและสมาคมแพทย์แผนโบราณแห่งประเทศไทย(วัดโพธิ์) เมื่อ พ.ศ. 2498 ต่อมาไม่มีการอนุญาตให้ตั้งโรงเรียนของฝ่ายการแพทย์แผนโบราณอีกเลย

หลักสูตรวิชาการนวดไทยของแต่ละสมาคมไม่เป็นที่แน่นอน แต่เดิมระยะเวลาที่ใช้เรียนนานเป็นปี ในระยะหลังบางแห่งลดลงเหลือ 1 เดือน, 10-15 วัน หรือ 30 ชั่วโมงตามลำดับ แต่บางแห่งก็จัดเป็นหลักสูตร 3 ปี โดยให้เรียนวิชาของเวชกรรมแผนโบราณด้วย โดยอาจารย์ที่สอนตามหลักสูตรนี้มีความเห็นว่าถ้าจะทำการนวดเพื่อรักษา ก็ควรจะได้ศึกษาคัมภีร์มหาโชดรัต คัมภีร์ชวดาร คัมภีร์มูจนาปักขันทิกา และคัมภีร์กระพับด้วย

โครงการฟื้นฟูการนวดไทย มีวิทยากรจากสมาคมแพทย์แผนโบราณต่างๆ และอายูรเวทวิทยาลัยได้จัดอบรมการนวดไทยในระดับสาธารณสุขมูลฐานเพื่อคลายปวดเมื่อยให้กับชาวบ้านทั่วไปในระยะ 1 ปีที่ผ่านมา หลักสูตรนี้สั้นมากใช้เวลาเพียง 2-3 วัน มุ่งหวังให้ผู้เข้ารับการอบรมเห็นประโยชน์ของการนวดไทยว่าสามารถช่วยคลายอาการปวดเมื่อยได้ ไม่ต้องใช้ยาแก้ปวดเท่านั้น แต่ไม่ได้มุ่งหวังให้ไปประกอบอาชีพเป็นหมอนวด(โครงการฟื้นฟูการนวดไทย, 2529)

เนื่องจากการประมวลความรู้ที่มีมาแต่เดิมไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับการนวดมากนัก การถ่ายทอดความรู้ก็ไม่มีหลักสูตรแน่นอน ผู้เรียนก็นำประสบการณ์ส่วนตัวไปผสมผสานกับความรู้ที่ได้จากครูผู้สอนและดัดแปลงไปในทางที่ตนถนัด เกิดเป็นท่านวดที่อาจเพี้ยนไปจากต้นแบบบ้าง หรืออาจได้ท่านวดที่ดีมีประโยชน์ ปัจจุบันท่านวดของแต่ละสำนัก แต่ละสมาคมจึงแตกต่างกันออกไป

อย่างไรก็ตาม อาจารย์สอนนวดของแต่ละสำนักยังคงยืนยันว่าท่านวดของผู้ที่มีความรู้จริงนั้นอยู่บนหลักของการใช้เส้นสิบเป็นสำคัญเหมือนกันหมด เพราะมีบรมครูคนเดียวกัน (โครงการสัมมนาฟื้นฟูการนวดไทย ครั้งที่ 2, 2530)

ตำราที่ใช้ได้แก่

1. ตำราแผนนวดฉบับหลวง: พระราชทานในรัชกาลที่ 5
2. แผนตำราหมอนวดและฤๅษีตัดตน ของพระยาพิศณุประสาทราชเวช
3. ตำราฤๅษีตัดตน วัดพระเชตุพนฯฉบับหลวง
4. ตำราแพทย์แผนโบราณ ว่าด้วยวิชาหมอนวด ของ รอ.ชุนโยธาพิทักษ์
5. ตำราหมอนวด ของ อุบาสิกากุญเรือน โดงบุญเดิม

การพัฒนาบุคลากร

หมอนวดไทยแต่เดิมมีทั้งที่เป็นหมอหลวงซึ่งเป็นหมอในราชสำนัก และหมอราษฎร์ซึ่งได้แก่ หมอเขลยศักดิ์ หมอบ้าน และหมอวัด(เส่งี่ยม คุ่มพवास, 2512) สำหรับหมอหลวงนั้นจากทำเนียบข้าราชการฝ่ายพระราชวังบวรฯสมัยพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ปรากฏว่าประกอบด้วยกรมหมอ กรมหมอยาซ้ายขวา กรมหมอนวด กรมหมอกุมาร กรมหมอยาตา กรมหมอฝรั่งซ้ายขวา นั้น บุคลากรในกรมหมอนวดมีระดับจางวางซึ่งเป็นระดับสูงสุด มีศักดินาถึง 800 ขณะที่จางวางกรมหมอยามีศักดินา 1000 และ 800 และเจ้ากรมหมอยาซ้ายขวามีศักดินา 700 แสดงว่า ในอดีตนั้น ความสำคัญของหมอนวดในราชสำนักนั้นมีไม่น้อยกว่าหมอยา(หอพระสมุดวชิรญาณ, 2462)

เครื่องมือและเวชภัณฑ์

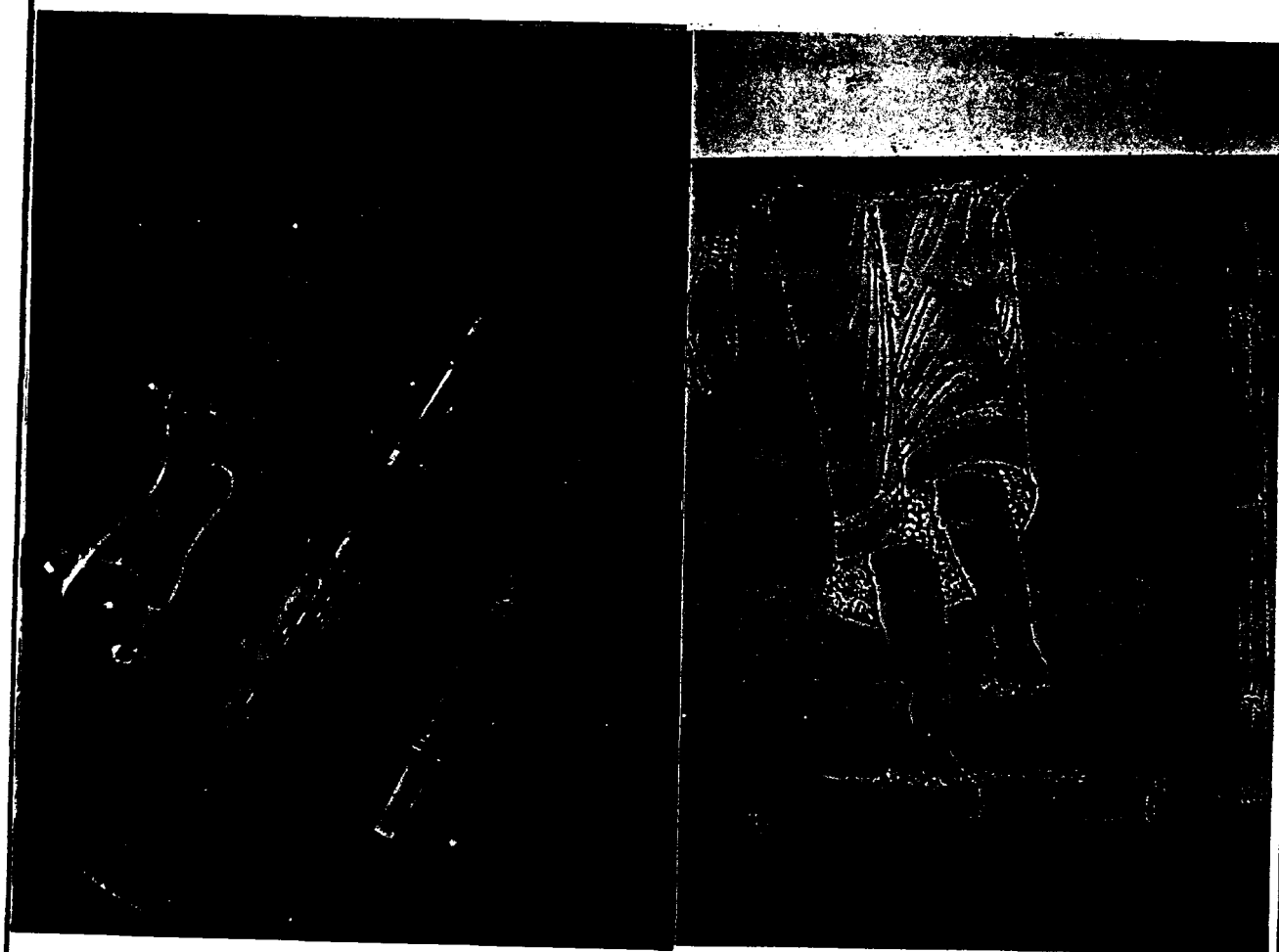
1. นิ้วหัวแม่มือของหมอนวด เป็นเครื่องมือสำคัญในการประกอบวิชาฉีพ นอกจากนั้น หมอนวดส่วนใหญ่ยังพัฒนาไปใช้อวัยวะส่วนอื่นๆของร่างกาย เช่น สันมือ สันมือศอก เข่า เท้า เป็นต้น (แต่ผู้เคร่งครัดแบบแผนการนวดไทยมักจะใช้นิ้วหัวแม่มือเพียงอย่างเดียว ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของหมอนวดในสายราชสำนัก)
2. เครื่องมือช่วยการนวด ปัจจุบันที่มีอยู่ พบว่าได้ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาแต่ครั้งโบราณกาล เพื่อใช้ทุ่นแรงของหมอ และเพื่อใช้ในการที่ตึงนวดตนเองในส่วนที่มีมือขึ้นไปไม่ถึง มีอยู่หลายชนิด เช่น นมไม้ บางคนเรียกนมสาว(ชยัน ออโอสัญ, 2524) หรือ

หมอน้อย (วัย จตุตถาโย,) ไม้กดท้อง (บางคนเรียก ตีนหม้อ) ตีมนวด กะลา เปีย ไม้กดหลัง เครื่องมือเหล่านี้ไม่ค่อยเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากนัก และปรากฏว่าสิ่งที่กำลังนิยม แปรหลวาก็อยู่ในขณะนี้ คือ ไม้ไผ่ สำหรับเหยียบ ซึ่งไม้ไผ่ใช้ในการนวดไทยและหมอนวด ไทยใหม่แนะนำ

3. เวชภัณฑ์ ได้แก่ น้ำมันไหล น้ำมันมะพร้าว น้ำมันงา เป็นเวชภัณฑ์ที่ช่วย ในการนวด สำหรับในปัจจุบันหมอนวดบางคนอาจใช้ยาหม่อง แต่ไม่ค่อยนิยมกันมากนัก

4. ลูกประคบและอบสมุนไพร เป็นการหวังผลทางความร้อน และมีตัวยา สมุนไพรอยู่ด้วย เพื่อช่วยรักษาโรค ซึ่งหมอนวดหรือหมอตำแยบางคนอาจนำมาใช้ประ กอบการนวดให้แก่คนไข้

ภาพที่ 6 รูปแสดงเครื่องมือช่วยการนวด

วิเคราะห์แนวความคิด เรื่องการนวด

จะเห็นได้ว่าการนวดเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันมานานแล้วในสังคมไทย ในสมัยโบราณสถานนวดแผนโบราณของไทยที่ขึ้นชื่ออยู่ที่วัดโง้ง จนกลายเป็นคำติดปากว่า "นวดโบราณวัดโง้ง" ซึ่งภายในวัดโง้งจะมีรูปปั้นฤๅษีติดตนอยู่ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นท่าทางการบริหารร่างกายที่สามารถแก้ปวดเมื่อยและโรคภัยไข้เจ็บได้ ซึ่งถ้าจะนำท่าทางการบริหารดังกล่าวมาเทียบกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน พอจะอนุมานได้ว่าท่าทางต่าง ๆ นั้นเป็นการกระตุ้นประสาทส่วนต่างๆ ให้ทำงานเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดของกล้ามเนื้อ ซึ่งนับว่าการนวดมีประโยชน์มากถ้าทำอย่างถูกวิธี ทำให้ประชาชนไม่ต้องหันไปพึ่งยาแก้ปวด ซึ่งมีอันตราย (แต่ก็ยังปล่อยให้โฆษณาขายกันอย่างดาษดื่นในปัจจุบันนี้)

ในอดีตนั้น "หมอนวด" ไม่เพียงแต่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีความรู้ ความชำนาญพิเศษในการนวด จนได้รับการนับถือว่าเป็น "หมอ" นอกจากนี้ ยังเป็นบุคคลที่ชาวบ้านเคารพยกย่องไม่แพ้กำนันผู้ใหญ่บ้าน เพราะหมอนวดนั้นกว่าจะมีความชำนาญจนเป็นหมอได้ต้องฝึกฝนหลายปีก่อนจะทำการนวด หมอทุกคนจะรำลึกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์ที่ได้ถ่ายทอดวิชาความรู้มาให้ แล้วจึงลงมือนวดเป็นขั้นเป็นตอน การนวดนั้นมีหลายๆกรรมวิธี เช่น ลูบเบาๆ ทูบ ตีเบาๆ จับเฉพาะที่เป็นเวลานานๆ บีบ รวมถึงการติดตามที่ต่างๆที่ได้ร่ำเรียนมา ขณะที่นวดจะกระทำด้วยจิตใจที่มุ่งมั่นด้วยความเอาใจใส่ต่ออวัยวะที่ผู้ป่วยมานอนให้นวด มีสนใจในเรื่องอื่นๆแต่อย่างใด

สิ่งที่ทำให้สถานภาพของหมอนวดไทยตกต่ำในขณะนี้ก็คือ สถานบริการ อบ นวด ที่แฝงไว้ด้วยธุรกิจการค้ากำไรมุ่ง ทำให้การพูดถึง "การนวด" ในปัจจุบันถูกตีความไปในเรื่องบิดสีนทบทั้งสิ้น แม้ว่าสถานบริการบางแห่งจะติดป้ายเอาไว้ว่า "เป็นการนวดแผนโบราณ" ก็ตาม จึงนับว่าเป็นเรื่องที่น่าเสียดายเป็นอย่างยิ่งที่คุณค่าของการฟื้นฟูสุขภาพแบบไทยๆถูกบิดเบือนเจตนารมณ์โดยผู้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวกลุ่มหนึ่ง

ผลของการนวดต่อระบบต่างๆของร่างกายมีดังนี้.-

1. ต่อระบบไหลเวียนเลือด

จะช่วยในการไหลเวียนของโลหิต และยังมีผลให้ส่วนที่นวดมีอุณหภูมิสูงขึ้น

2. ต่อระบบกล้ามเนื้อ

การนวดจะทำให้กล้ามเนื้อหย่อนลง ผ่อนคลายความเกร็ง มีเลือดมาเลี้ยงได้มากขึ้นทำให้กล้ามเนื้อมีประสิทธิภาพดีขึ้น ขจัดของเสียในกล้ามเนื้อได้ดี จึงทำให้เมื่อยล้าน้อยลงหลังใช้แรงงาน นอกจากนี้ การคลึงยังนวดให้พังผืดอ่อนตัวลง กล้ามเนื้อยืดหยุ่นดีขึ้นด้วย

3. ต่อผิวหนัง

การทายาแก้ชาหรือมูกับการนวดนานพอสมควรช่วยให้ยาดูดซึมได้ดีขึ้นทางผิวหนัง นอกจากนี้จะทำให้มีเลือดมาหล่อเลี้ยงผิวหนังมากขึ้น ทำให้ผิวเต่งตึง ในรายที่มีแผลเป็น การคลึงจะช่วยให้แผลเป็นนั้นอ่อนตัวลง หรือเล็กลงได้

4. ต่อระบบทางเดินอาหาร

เพิ่มความตึงตัวของระบบทางเดินอาหาร ซึ่งได้แก่ กระเพาะ และลำไส้ และยังช่วยการบีบตัวของกระเพาะและลำไส้ ทำให้เจริญอาหาร ท้องไม่อืดไม่เฟ้อ

5. ต่อจิตใจ

ทำให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย จิตใจแจ่มใส กระฉับกระเฉง การนวดให้แกกกันและกันยังช่วยให้เกิดความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่ โดยเฉพาะสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ยังมีผลให้การลดความเครียดและความกังวลได้ดี

การบำบัดรักษาด้วยการนวดไทย มีผู้ศึกษาไว้ได้ผลดังนี้.-

1. อาการและโรคที่หมอนวดไทยรับบำบัดรักษามากที่สุดคือ อัมพาต(ร้อยละ 17.5) รองลงไปคือ อาการปวดเมื่อยทั่วไป(ร้อยละ 17) นอกจากนั้นก็มีอาการเคล็ด ขัด ยอก แพลง(ร้อยละ 10) อัมพฤกษ์, ปวดตามส่วนต่างๆของร่างกาย, โรคเกี่ยวกับเส้น และกระดูก, โรคประสาท(เครียด) ฯลฯ
2. อาการและโรคที่เป็นเหตุให้ผู้ป่วยมาพบหมอนวดไทยบ่อยที่สุดคือ อาการปวดเมื่อย(ร้อยละ 15.47) รองลงไปคือ อัมพาต(ร้อยละ 14.58) นอกจากนั้นก็มีอาการเคล็ด ขัด ยอก แพลง(ร้อยละ 12.5) ปวดตามส่วนต่างๆของร่างกาย, อัมพฤกษ์, โรคประสาท(เครียด) โรคกระดูก ฯลฯ
3. ผู้ป่วยส่วนใหญ่(ร้อยละ 61.9) ไปพบหมอนวดไทยหลังจากไปรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันมาก่อนแล้ว ส่วนน้อย(ร้อยละ 9.52) ไปพบหมอนวดไทยหลังจากไปรักษากับแพทย์ไทยที่อื่นมาแล้ว ส่วนที่ไปพบหมอนวดไทยตั้งแต่เริ่มป่วยนั้นมีอยู่ร้อยละ 28.57
4. การส่งต่อผู้ป่วยระหว่างหมอนวดไทยกับแพทย์แผนปัจจุบันนั้น ไม่มีการส่งต่ออย่างเป็นระบบ แต่มีการแนะนำกันอย่างไม่เป็นทางการ ผู้ป่วยบางรายมาพบหมอนวดไทยเพราะได้รับคำแนะนำจากแพทย์แผนไทยอื่นๆ บางรายได้รับคำแนะนำจากแพทย์แผนปัจจุบัน และมีผู้ป่วยบางรายที่หมอนวดไทยแนะนำให้ไปรักษาที่อื่นต่อ ซึ่งส่วนใหญ่จะแนะนำให้ไปพบแพทย์แผนปัจจุบัน ส่วนน้อยแนะนำให้ไปพบแพทย์แผนไทย สาเหตุที่แนะนำให้ผู้ป่วยไปรักษาที่อื่นต่อ เพราะเป็นโรคที่ไม่ชำนาญในการรักษาร้อยละ 80 รักษาแล้วไม่หาย ร้อยละ 10.81 และนวดแล้วเกิดโรคแทรกซ้อนร้อยละ 9.29
5. ส่วนของร่างกายที่ใช้ขนาดผู้ป่วย หมอนวดไทยที่ให้สัมภาษณ์ทุกรายใช้นิ้วมือในการนวด ประมาณ 12.70 ใช้นิ้วมือเพียงอย่างเดียว นอกจากนั้นใช้ส่วนอื่นๆประกอบด้วย ได้แก่ มือ อุ้งมือ ศอก เข่า และเท้า
6. อุปกรณ์ที่ใช้ในการนวด หมอนวดส่วนใหญ่ร้อยละ 79.37 ไม่ใช้อุปกรณ์ มีส่วนน้อยใช้เบาะ นมไม้ กะลา ไม้กดท้อง ฯลฯ
7. การใช้อยาประกอบการนวด ส่วนใหญ่ใช้การทา และประคบ นอกนั้นใช้วิธีกิน อบสมุนไพร และไม่ใช้อยาประกอบการนวด

8. การใช้วิธีการอื่นๆเพื่อประกอบการนวด

8.1 หมอนวดไทย ร้อยละ 76.19 ใช้คาถาประกอบการนวด

8.2 หมอนวดไทย ร้อยละ 31.75 ให้ผู้นวดทำสมาธิระหว่างการนวด

9. เส้นประธานสิบ

หมอนวดไทยร้อยละ 66.17 ใช้เส้นประธานสิบเป็นแนวทางในการนวด

จะเห็นได้ว่าในด้านการฟื้นฟูสุขภาพ การนวดช่วยทำให้กล้ามเนื้อที่ยังเหลืออยู่นำมาใช้งานได้ เพื่อช่วยเหลืตนเองให้มากที่สุด ช่วยให้ระบบหมุนเวียนเลือดดีขึ้น เป็นการฟื้นฟูให้เข้าสู่สภาพเดิมเร็วขึ้น ช่วยลดปวด ทำให้ประกอบกิจวัตรประจำวันได้ดี ช่วยลดความเมื่อยล้าจากการที่จะต้องใช้งานส่วนใดส่วนหนึ่งมากกว่าปกติ การนวดช่วยให้เกิดความรู้สึกตามผิวหนัง ข้อต่อ เป็นการกระตุ้นให้ร่างกายสนใจที่จะซ่อมแซมส่วนที่ชำรุดให้กลับฟื้นขึ้นมาเร็วขึ้น

อย่างไรก็ตาม การนวดแผนโบราณนั้นก็อาจมีข้อจำกัดอยู่หลายประการ เช่น การไม่มีตำราที่สมบูรณ์ครบถ้วน ดังนั้นการเรียนการสอนจะอาศัยจากความทรงจำและสอนกันปากต่อปาก ทำให้อาจขาดตกบกพร่อง มีผลให้วิธีการนวดต่างๆได้สูญหายไปมากในปัจจุบันนี้ นอกจากนั้นการนวดแผนโบราณมักไม่มีการเรียนรู้วิชากายวิภาคศาสตร์ ซึ่งว่าด้วยตำแหน่งอวัยวะต่างๆของร่างกาย และวิชาสรีรวิทยาซึ่งว่าด้วยการทำงานของระบบต่างๆในร่างกาย จึงอาจเกิดความผิดพลาดขึ้นมาได้จากความไม่รู้นี้ เช่น นวดจนกระดูกหักหรือข้อเคลื่อน เป็นต้น

ผลดีและผลเสียของการนวดลักษณะต่างๆได้สรุปไว้ดังข้างล่างนี้.-

<u>ผลดี</u>	<u>ผลเสีย</u>
1. <u>การกด</u> ทำให้ระบบไหลเวียนของเลือด ทำหน้าที่ได้ดีขึ้น ช่วยการซ่อมแซม ส่วนที่สึกหรอได้ดีขึ้น	การกดนานหรือหนักเกินไปทำให้ หลอดเลือดเป็นอันตรายได้ เช่น ฉีกขาด เกิดรอยช้ำเขียวบริเวณนั้น

2. การคลึง ทำให้บริเวณที่บวมนิ่มลงได้ ทำให้พังผืดและแผลเป็นอ่อนตัวลงได้ แต่บริเวณที่อักเสบไม่ควรคลึง
 3. การบีบ เพิ่มการไหลเวียนของเลือดมายังกล้ามเนื้อ ช่วยให้อาการเมื่อยล้าและช่วยลดอาการเกร็งได้ด้วย
 4. การดึงและ ทำให้เส้นเอ็นหรือพังผืดยืดหยุ่น
การบิด ได้ดี
 5. การตัด ข้อต่อที่ติดขัดเคลื่อนไหวได้ตามปกติ
- การคลึงที่รุนแรงมากเกินไปทำให้เส้นเลือดฉีกขาด หรือถ้าไปคลึงที่เส้นประสาทบางแห่งจะทำให้เกิดความรู้สึกเสียวแปลบ ซึ่งจะทำให้เส้นประสาทอักเสบได้
- ถ้าบีบนานไป กล้ามเนื้อจะขาดเลือดเพราะเส้นเลือดภายในกล้ามเนื้อฉีกขาด
- อาจทำให้เส้นเอ็นหรือพังผืดที่ฉีกขาดอยู่แล้วขาดมากขึ้น จึงไม่ควรดึงถ้ามีอาการแพลงของข้อต่อในระยะเริ่มแรก
- ถ้ากล้ามเนื้อรอบข้อต่อยังไม่อ่อนคลายอาจทำให้กล้ามเนื้อฉีกขาดได้ นอกจากนี้ยังต้องคำนึงถึงอายุของผู้ป่วย เพราะเด็กย่อมมีการเคลื่อนไหวข้อต่อดีกว่าผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้นในผู้สูงอายุอาจทำให้กระดูกหักได้ สำหรับผู้ป่วยที่เป็นอัมพาตมีกล้ามเนื้ออ่อนแรงก็ไม่ควรทำการตัด เพราะอาจทำให้ข้อต่อเคลื่อนออกจากที่เดิม หรือในกรณีข้อเท้าแพลง การตัดในระยะแรกอาจทำให้อักเสบและปวดมากขึ้น

6. <u>การคบตี หรือ การทุบการสับ</u>	ช่วยบรรเทาอาการปวดหลัง ปวดคอ หรือช่วยในการขับ เสมหะเวลาไอ	ทำให้กล้ามเนื้อชอกช้ำและบาดเจ็บ ได้
6. <u>การเหยียบ</u>	บรรเทาอาการปวดเมื่อย	เป็นท่านวดที่อันตรายมากเพราะ อาจทำให้กระดูกสันหลังหักและ อาจทีมแทงถูกไขสันหลังทำให้ เป็นอัมพาต นอกจากนี้วิธีนี้จะ ภายในอาจบาดเจ็บได้

สรุป

การนวดไม่ใช่วิธีการอันไร้เหตุผล แต่เป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับสังคมไทย เป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย ซึ่งสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในปัจจุบัน และวิถีชีวิตของชาวบ้าน และยังเข้าหลักเกณฑ์สาธารณสุขมูลฐานในแง่ที่ประชาชนมีส่วนร่วมและริเริ่มที่จะแก้ปัญหา ดังนั้น จึงควรพิจารณาผสมผสานกับการแพทย์แผนปัจจุบัน ทั้งนี้ ควรมีการดำเนินการวิจัยกันอย่างจริงจัง เพื่อดูความเป็นไปได้ในการบำบัดรักษาโรคแต่ละโรค เพื่อสร้างทางเลือกในการพึ่งตนเองซึ่งเป็นหลักการสำคัญของสาธารณสุขมูลฐาน แทนที่จะพึ่งพาเทคโนโลยีที่มีราคาแพงจากต่างประเทศ

อย่างไรก็ตาม การนวดไทยยังไม่มี การรวบรวมความรู้ให้เป็นหมวดหมู่ เพื่อถ่ายทอดไปยังอนุชนรุ่นหลังอย่างเป็นระบบ ดังนั้น จึงสมควรมีการรวบรวมและสังคายนาตำรับตำราการนวดไทยโดยเร่งด่วน ก่อนที่ปรมาจารย์ทั้งหลายจะถึงแก่กรรมหมด นอกจากนี้ควรมีการพัฒนาการนวดให้มีมาตรฐานระดับวิชาชีพ มีการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเพื่อพัฒนา "การรักษาแบบชาวบ้านให้เข้าสู่ระบบการสาธารณสุขแห่งชาติต่อไป

บรรณานุกรม

กรุงไกร เจนพาณิชย์. การนวดแบบเดิมของไทย. กทม. โรงพิมพ์มหามกุฏราช-
วิทยาลัย, 2522. หน้า 2-3

พลตรี ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, พลตรี ม.ร.ว. จุลสารสมาคมศิษย์เก่าแพทย์จุฬาฯ :
อัมพฤกษ์, 2, 11 (พฤศจิกายน, 2521) ; หน้า 7-18.

โครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ไทย กระทรวงศึกษาธิการ. หมอไทย ยาไทย.
กรุงเทพฯ, โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2521

โครงการฟื้นฟูการนวดไทย. คู่มือการนวดไทยเพื่อการสาธารณสุขมูลฐาน. กรุงเทพฯ.
สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, พิมพ์ครั้งที่ 4

โครงการฟื้นฟูการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข. การแพทย์แผนไทย "ภูมิปัญญา
แห่งการพึ่งตนเอง", กทม. สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, 2531.

โครงการสัมมนาฟื้นฟูการนวดไทยครั้งที่ 2, เอกสารโรเนียว, พ.ศ.2530

จรัส เกรินทร์พงษ์(บรรณาธิการ), ประวัติการแพทย์ สมัยกรุงรัตนโกสินทร์, หน่วยพิมพ์
โรงพยาบาลศิริราช คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล, 2525. หน้า 18-26

ชัยน ออโอสัญ. "ต้นหมอ-นมสาว". ศิลปวัฒนธรรม, ปีที่ 2 ฉบับที่ 8 (มิถุนายน
2524), พ.ศ.2524

ชวนะ-รวบรวม, ตำราเวชศาสตร์การแพทย์แผนโบราณ, ธีระพงษ์การพิมพ์, 2522 ;
หน้า 5.

ตำรายาติลาจาริกในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์) พระนคร, โรงพิมพ์
มหามงกุฎราชวิทยาลัย, 2505 ; หน้า ค, 1, 42-45, 128, 130,
133, 149, 321-322

นคร ปิ่นสุพรรณวงศ์, ประวัติศาสตร์ไทยสมัยสุโขทัย พิมพ์ครั้งที่ 1, กทม. สำนักพิมพ์
 ไทยวัฒนาพานิช, 2528, หน้า 44.

ขุนนิเทศสุขกิจ (นิเทศ (ถมรัตน์) พุ่มชูศรี), ขุน. อายุรเวทศึกษา (วิชาแพทย์แผนโบราณ),
 พิมพ์ครั้งที่ 2 : พร้อมจักรการพิมพ์, 2516 ; หน้า 169, 171, 204-207,
 210-213, 278, 280, 337-339

ประกิจ รอดประเสริฐ. การป้องกันอัมพาต

ประโยชน์ บุญสินสุข. กายภาพบำบัด. พิมพ์ครั้งที่ 3, กทม. โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์,
 2529. หน้า 3-5

พจนานุกรม ฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493, หน้า 1014

พะเยาว์ เหมือนวงษ์ญาติ. คู่มือการใช้ยาสมุนไพร. พิมพ์ครั้งที่ 4, กทม. สำนักพิมพ์
 เมติคัลมีเดีย, 2532, หน้า 10.

มัยยัสส์ ตาโรจน์, หนังสือแนะนำการสอบวิชา เวช-เภสัชกรรม แผนโบราณ :
 พระคัมภีร์ชวดาน, เทพรัตน์การพิมพ์, 2526 ; หน้า 152-155, 234

มานพ ประภาชานนท์. รู้จัก รู้กับด้วยกายภาพบำบัด. สำนักพิมพ์เมติคัล มีเดีย,
 พิมพ์ครั้งที่ 1 , พ.ศ. 2530, หน้า 89-90.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 พิมพ์ครั้งที่ 1, กทม.

สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2525.

ลาธุแบร์, จดหมายเหตูลาธุแบร์ เล่ม 1, แปลโดยสันต์ ท.โกมลบุตร, พระนคร,

สำนักพิมพ์ก้าวหน้า, 2510.

วัย จตุตถาโย, นิตยเวชศาสตร์

สมาคมแพทย์แผนโบราณ, ตำราตรวจโรค, โรงพิมพ์พิริยกิจ, 2493 ; หน้า 5

สำราญ วังศพาห์, ภาพการแพทย์สมัยโบราณ, สารศิริราช, ปีที่ 16, ฉบับที่ 9

(กันยายน 2507).

สุด แสงวิเชียร, จุดจบของแพทย์แผนโบราณและการเริ่มต้นของแพทย์แผนปัจจุบัน

ของไทย, วารสารสังคมศาสตร์การแพทย์, ปีที่ 1 ฉบับที่ 2 (มกราคม-

มีนาคม พ.ศ.2521).

แสงี่ยม คุมพาส, "หมอวัด" วัฒนธรรมไทย กองวัฒนธรรม สำนักงานปลัด

กระทรวงศึกษาธิการ, โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, พ.ศ.2512

องค์การคำคุณุสภา, กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1, พระนคร, คุณุสภา, 2514

อดุลย์ วิริยเวชกุล, อัมพาต-อัมพฤกษ์, พิมพ์ครั้งที่ 1, สำนักพิมพ์เมดิคัล มีเดีย,

พ.ศ.2532.

อรพรรณ วิญญูวรรณ, กิจกรรมบำบัด, พิมพ์ครั้งที่ 1, กทม. สำนักพิมพ์โอเคียนสโตร์,

2530, หน้า 5.

อวย เกตุสิงห์. การแพทย์ไทยกับการแพทย์แบบตะวันตก. วารสารสังคมศาสตร์
การแพทย์, ปีที่ 1, ฉบับที่ 2 (มกราคม-มีนาคม 2521)

ทอมระสมุทวาสิธฐาน. ตำราแผนนวดฉบับหลวง พระราชทานในรัชกาลที่ 5 เมื่อปี
มะเมีย พ.ศ. 2449

สรุปการดูแลสุขภาพอนามัย

สรุปการดูแลสุขภาพอนามัย

ประเทศไทยตรงมาเป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้ว แนวคิดและภูมิปัญญาของคนไทยในสมัยโบราณบ่งถึงความมีสุขภาพพลานามัยของคนในชาติไว้ให้มีสุขภาพอนามัยที่สมบูรณ์ และสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นได้ ทั้งยังได้สืบทอดกันมาเป็นฐานและวัฒนธรรมให้ชนรุ่นต่อมาได้ยึดถือเป็นแนวปฏิบัติ

เอกลักษณ์อย่างหนึ่งของคนไทยในสมัยโบราณก่อนที่จะทำกิจกรรมใดก็ตาม มักจะมีการไหว้ครู ซึ่งแพทย์แผนโบราณได้ยึดถือและกระทำติดต่อกันมา เนื่องจากวงการแพทย์ไทยแผนโบราณ นับถือกันว่าครูตั้งเดิมคือ พระฤาษี ซึ่งเป็นผู้ค้นพบคุณค่าทางยาและของสมุนไพรต่างๆ และได้ค้นพบวิธีการกายภาพบำบัดบริหารร่างกายตามตำรับพระฤาษีคัดสรรเพื่อเยียวยาโรคบางอย่าง และรักษาสุขภาพ (โครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ไทย, 2522) การถ่ายทอดความรู้ด้านการรักษาโรคต่างๆในสมัยโบราณมักจะถ่ายทอดกันในตระกูลของตน โดยสอนให้ลูกหลานหรือลูกศิษย์ให้เล่าบทัมภีร์ ให้ดูแลการตรวจการรักษาคนไข้ของผู้เป็นอาจารย์ และสอนวิธีปรุงยา ตลอดจนสอนให้รู้จักสมุนไพรต่างๆ ซึ่งผู้เรียนต้องจดจำชนิดต่อปากต่อคำมาท่องให้ขึ้นใจ เพราะยังไม่มีตัวอักษร และในสมัยต่อมาจึงได้มีการบันทึกกันไว้ในพระคัมภีร์ใบลาน สมุดข่อยแกะสลักไว้ในแผ่นโลหะ แผ่นหิน แต่ก็ไม่ได้มีการสั่งสอนหรือเผยแพร่เหมือนอย่างในปัจจุบัน

ความเชื่อและแนวทางปฏิบัติเพื่อสุขภาพพลานามัยของคนไทยในสมัยโบราณในแต่ละชุมชนก็ยังแตกต่างกันไป ดังเห็นในเรื่องของประจําเดือน บางชุมชนสตรีต้องแยกตัวออกไปจากบ้านในขณะที่กำลังมีประจำเดือนจนกว่าเลือดจะหยุดไหล และโทษว่าระดูเป็นต้นเหตุของความเจ็บป่วยต่างๆ (คัมภีร์ปฐมจินดา, 2438)

เนื่องจากเมืองไทยเป็นเมืองพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยโบราณ ดังนั้น อิทธิพลทางพุทธศาสนาจึงเข้ามามีส่วนในการดูแลปฏิบัติตนของคนไทยด้วย พระสงฆ์ที่เข้ามาเผยแผ่พุทธศาสนาได้มีส่วนในการส่งเสริมการดูแลสุขภาพของคนไทยในสมัยก่อนเป็นอย่างมาก จนมีชื่อเรียกว่า "หมอพระ" การที่ถูกเรียกเช่นนี้ไม่ใช่เพราะเป็นหมออาชีพ แต่เป็นไปด้วย

เมตตาจิต มีศีลธรรม คุณธรรมและจริยธรรม พระจึงได้รับการยกย่องและศรัทธาจากผู้
ป่วยเป็นจำนวนมาก (ขุนนิเทศสุโขทัย, 2496)

แนวความคิดและการปฏิบัติในการดูแลสุขภาพอนามัยของคนไทยในสมัยโบราณ
นั้น นอกจากเป็นความเชื่อดั้งเดิมของคนไทยในสมัยโบราณเองแล้ว ยังได้รับความรู้และ
วิชาการทางการแพทย์ที่เข้ามาสู่ประเทศไทยอีกหลายทางด้วยกัน (โครงการเผยแพร่เอก-
ลักษณ์ไทย, 2522) คือ

1. พ่อค้าวาณิชที่เข้ามาค้าขายเจริญสัมพันธไมตรี เช่น ชาวอินเดีย ชาวโปร-
ตุเกส ชาวจีน เป็นต้น
2. พราหมณ์ ที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนาพราหมณ์
3. พระภิกษุสามเณรหรือมิชชันนารีที่เข้ามาเผยแพร่ศาสนา
4. ผู้ที่ไปศึกษาเล่าเรียนมาจากต่างประเทศ
5. ผู้ที่อพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทย

แนวคิดและภูมิปัญญาไทยจึงได้มีการผสมผสานไปกับวิชาการต่างๆที่ได้รับมา
จากอินเดีย จีน และยุโรป (สุด แสงวิเชียร, 2530) แม้แต่ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์
ก็ได้นำหมอรักษาพระองค์ ทั้งหมอชาวจีน ชาวมอญ ชาวดินเดีย หมอสลอบศาสนา
ชาวฝรั่งเศส และหมอชาวยุโรปร่วมกันจัดพระโอสถถวาย (ขุนพิศ วัฒนาภักดิ์, 2522)

คนไทยในสมัยโบราณผูกพันกับธรรมชาติมาก สิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลมากได้
แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ หรือธาตุทั้ง 4 เป็นสิ่งที่ผูกพันกันมาก ดังนั้น แนวทางการดูแลสุขภาพ
อนามัยจึงได้เข้าไปในลักษณะผสมผสานของธาตุทั้ง 4 แม้จะได้รับอิทธิพลจากจีนและ
อินเดียมาก็ตาม แต่ก็ยังคงอยู่ในแนวนี้ แต่เนื่องจากความเชื่อถือและประเพณีนิยมที่สืบทอด
กันมาทั้งทางมาตรฐานด้านความปลอดภัย และความเข้าใจที่ไม่ตรงกันก็ขาดการพิสูจน์
โดยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพราะคนในสมัยโบราณยังยึดถือไสยศาสตร์ และ
เทวดาอารักษ์เป็นที่พึ่ง จึงได้มีพิธีกรรมต่างๆที่ยึดถือปฏิบัติกันมา เพื่อเป็นหลักประกัน
ความปลอดภัยแก่ชีวิต ความผูกพันความเห็นอกเห็นใจกันระหว่างชนชาวไทยในสมัยโบราณ
จะเห็นได้จากการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตั้งแต่การตั้งครรภ์ การทำคลอด หรือแม้แต่
ระยะหลังคลอดก็จะเป็นการอุ้มไป ก็จะมีญาติพี่น้องคอยช่วยเหลือให้กำลังใจ ทำให้เกิด
ความอบอุ่นใจแก่ผู้คลอด ความมีเมตตากรุณาสงสารแก่ผู้ป่วยด้วยความเต็มใจมีส่วนทำให้เกิด
ศรัทธาอย่างมาก

ในสมัยโบราณการดูแลสุขภาพและการบำบัดโรค ชาวไทยรู้จักใช้ ความรักปรารถนาไปเข้ามาในเรื่องการดูแลสุขภาพ เพราะถือว่า ความรักเป็นสิ่งบริสุทธิ์ เพื่อ ให้อาณูซึ่งเป็นพิษ ให้ด้วยความรักเข้ามาสู่คน จนแผลบถึงตลอด สิ่งนี้ในปัจจุบันมีการดูแลสุขภาพบริเวณนี้ แต่ก็ยังคงปฏิบัติกันอยู่ แต่ได้ปรับปรุงไปให้มีความปลอดภัย โรคภัยไข้เจ็บลดไป แทนกองไฟ

ความคิดในการดูแลสุขภาพสุขภาพของคนไทยในสมัยโบราณ มีความคิดแบบองค์ รวมระหว่างร่างกายและจิตใจ ทุกครั้งที่มีการเจ็บป่วย หมอแผนโบราณจะมีการจิตยาและ ให้คำแนะนำให้กำลังใจหรือมีการทำพิธีให้ เพื่อให้ขวัญกำลังใจแก่ผู้ป่วยให้เกิดความมั่นใจ และมีศรัทธาต่อการรักษา แพทย์แผนโบราณนำเอาหลักวิชาไสยศาสตร์มาใช้ในการประกอบในการรักษาโรคกับคนไข้ เป็นการทำให้จิตบำบัดไปด้วยเพื่อให้คนไข้เกิดกำลังใจ โรคภัยไข้เจ็บก็จะหายเร็วขึ้น

การดูแลสุขภาพอนามัยในสมัยโบราณ บางส่วนยังขาดการพิสูจน์ถึงคุณค่า ของการรักษา เพราะยังจำกัดด้วยเครื่องมืออุปกรณ์ซึ่งไม่ทันสมัยเหมือนในสมัยปัจจุบัน จาก จดหมายเหตุของลาลูแบร์ (ลาลูแบร์, 2510) ซึ่งเข้ามากรุงศรีอยุธยาในสมัยสมเด็จพระ- นารายณ์นั้นบ่งถึงความรู้เกี่ยวกับวิชาแพทย์ขณะนั้นว่า คนไทยไม่รู้จักศัลยกรรมและกาศ- วิชาศาสตร์เลย ดังนั้น การศึกษาแพทย์ของไทยจึงไม่ได้เริ่มต้นด้วยการศึกษาโครงสร้าง ของร่างกายอย่างแบบชาวยุโรป หมอไทยในสมัยโบราณรักษาโรคด้วยวิธีผสมผสานตามตำ- รา ซึ่งสิ่งสลับและจดจำต่อกันมาโดยไม่ได้มีการปรับปรุงแก้ไขแต่อย่างใด แต่ก็ยังใช้ได้ผล ถ้า หากมีผู้ป่วยล้มตายลง หมอไทยก็จะโทษว่าเป็นเรื่องของการถูกคุณไสยศาสตร์ ซึ่งไม่ อาจจะช่วยได้

การดูแลสุขภาพสุขภาพอนามัยของคนไทยแม้จะได้รับอิทธิพลจากต่างประเทศ แม้จะผสมผสานกับการแพทย์แผนปัจจุบันที่รับมาจากประเทศทางตะวันตก ถึงแม้ว่าช่วยให้ การดูแลสุขภาพเป็นไปได้ง่าย และยาที่ใช้ก็อยู่ในแบบสำเร็จรูป สะดวกต่อการใช้ แต่การ รักษา นั้นมักจะเน้นไปที่การรักษาโรคหรืออาการ บางครั้งก็ทำให้ลืมถึงองค์รวมของคนซึ่ง การรักษาทางใจก็เป็นส่วนสำคัญที่คนไทยปฏิบัติกันมาในอดีต ดังนั้น ในระยะแรกๆจึงไม่ ค่อยจะได้รับการยอมรับจากประชาชน

แบบอย่างในการปฏิบัติที่ได้รับการกำหนดขึ้นมาในภาวะสังคมและวัฒนธรรมในอดีต และอาจทอดทิ้งมาเมื่อเวลาผ่านไป โดยไม่มีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพโครงสร้างทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ผลจะขาดความสนใจและอาจถูกลืมเลือนไปได้ วัฒนธรรมเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพสู่ภาพของคนไทยในสมัยโบราณหลายอย่างที่ยังคงมีประโยชน์มาจนถึงปัจจุบัน นับว่าเป็นวิธีที่เรียบง่าย ไม่ค่อยจะยุ่งยากเหมือนการใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ในปัจจุบัน เมื่อเทียบกับวิธีการตรวจโรคด้วยวิธีต่างๆของคนในสมัยโบราณ

คนไทยในสมัยโบราณมีความสังเกตและจดจำการเปลี่ยนแปลงของร่างกายได้มาก จนได้มีการนำมารวบรวมเป็นเรื่องของโรคต่างๆมากมาย การตรวจโรคในสมัยโบราณเน้นการใช้มือ โดยเอาหลังมือทาบไปตามอวัยวะต่างๆเพื่อตรวจวัดความร้อนในร่างกาย มีการใช้นิ้วชี้และนิ้วกลางจับชีพจรคนไข้ และมีการใช้หูแนบกับอกคนไข้ เพื่อฟังการเต้นของหัวใจ และฟังเสียงผิดปกติในปอด

นอกจากจะเน้นการดูแลสุขภาพสู่ภาพกายแล้ว คนไทยในสมัยโบราณยังรู้จักการรักษาสุขภาพจิตและมีวิธีเสริมสร้างสุขภาพจิตให้มีความอบอุ่นมั่นคงมาตั้งแต่แรกเกิดและเติบโตขึ้นมาเป็นเด็กหญิงเด็กชาย การมีพี่เลี้ยง การมีแม่หม่มก็ช่วยทำให้เกิดความอบอุ่น ทำให้เด็กเติบโตขึ้นมาเป็นผู้ใหญ่ที่ดี มีการนำเด็กไปฝากให้เป็นศิษย์วัด เพื่อจะได้มีโอกาสศึกษาลบธรรมจากพระ และจะได้มีโอกาสได้บวชเรียนต่อไปในอนาคตด้วย

เมื่อยามเจ็บไข้ก็มีการประกอบพิธีบวงสรวงต่างๆขึ้น เพื่อให้ใช้ในการรักษา ยาวในสมัยโบราณมักจะมีส่วนประกอบมาจากสิ่งสำคัญ 3 อย่าง คือ

พืชวัตถุ ได้มาจากพืช เช่น สมุนไพรต่างๆ

สัตว์วัตถุ ส่วนต่างๆที่ได้มาจากสัตว์ เช่น เขี้ยว งา ถังน้ำดี เป็นต้น

ธาตุวัตถุ ได้แก่แร่ธาตุต่างๆ เช่น กำมะถัน และดินประสิว เป็นต้น

นอกจากยาสมุนไพรต่างๆที่จัดหาได้ในท้องถิ่นและในชุมชนแล้ว ยังได้สมุนไพรจากจีน เช่น โภชเภสัช อปเชส สมุนไพรจากอินเดีย เช่น มหาหิงค์ สมุนไพรจากเสฉวน เช่น หนุ้าฝรั่ง และได้วัตถุดิบที่นำมาเป็นกระสายยาจากอิหร่าน คนไทยในสมัยโบราณสามารถทำยาได้หลายรูปแบบ ซึ่งในปัจจุบันก็ยังมีการใช้กันในรูปของยาหม้อ ยาเม็ด แต่เนื่องจากขาดการควบคุมในด้านคุณภาพและการทดลองเพื่อให้ได้ความปลอดภัย ก็ยังตำราเรียนต่างๆ

มักจะถูกละเลยไว้เป็นความลับ จึงยากต่อการศึกษาและนำมาทดสอบหามาตรฐานในการใช้ให้
เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้บริโภค

เมื่อร่างกายเกิดความเสื่อมโทรม หรือการทำงานผิดปกติ คนไทยในสมัย
โบราณก็มีวิธีฟื้นฟูสุขภาพที่ปฏิบัติได้โดยไม่ยาก และยังมีการถ่ายทอดมาจนถึงทุกวันนี้ ได้
แก่การนวด แต่วิธีการนวดในสมัยโบราณนั้นได้ปฏิบัติกันลงอย่างมีแบบแผน และวิธีการต่างๆ
ที่ในปัจจุบันได้มองข้ามไป เพราะได้มาอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่มาแทน เนื่อง
จากวัฒนธรรมต่างประเทศได้แทรกซึมเข้ามาที่ละเล็กละน้อย และคนในประเทศรับเข้ามาใช้
เป็นระยะเวลาจนคิดว่าสิ่งนั้นเป็นของเราเอง และทำให้ละเลยของดีที่เคยปฏิบัติมา
ในอดีต โดยที่ไม่ได้ทราบแก่นความคิดและภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยว่าทำไมเขา
คิดอย่างนั้น และทำอย่างนั้น จึงเป็นที่น่าเสียดายที่มรดกทางปัญญาของไทยเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ
และสุขภาพอนามัยได้สูญหายไปมากยากต่อการค้นคว้า การศึกษานี้ก็สามารถรวบรวมไว้ได้
เพียงบางส่วน เท่าที่คณะผู้ศึกษาสามารถศึกษาจากการค้นคว้ามาได้ในเวลาจำกัด ถ้ามี
การศึกษาต่อเนื่องอย่างจริงจัง คงจะได้นำมรดกทางภูมิปัญญาเหล่านี้มาประยุกต์ใช้ให้ได้
เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติเป็นอย่างมาก

แนวคิดและภูมิปัญญาไทยในสมัยโบราณนั้น เริ่มตั้งแต่ในก้านไปจนถึงชุมชน
นับว่าเป็นวิธีการที่ใช้ได้เหมาะสม แม้กระทั่งในปัจจุบันนี้ ก็พยายามที่จะนำรูปแบบนั้นมา
พัฒนาใช้เพื่อควมมีสุขภาพดีถ้วนหน้าของประชาชนในชาติ การพิจารณาดูแลสุขภาพอนามัย
ในรูปแบบที่ไม่แยกออกจากธรรมชาติและการพิจารณารักษาทั้งร่างกายและจิตใจไปด้วยกัน
เป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้ป่วยยังเกิดความเข้าใจกับ มีกำลังใจ ซึ่งจะช่วยให้หายเจ็บป่วย
ได้เร็วขึ้น และถ้าได้มีการพัฒนาให้ถูกทางเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงกับความคิดและภูมิ
ปัญญาของบรรพบุรุษแล้วจะทำให้การดูแลสุขภาพอนามัยของคนไทยยังเกิดประสิทธิภาพดียิ่ง
ขึ้นในอนาคต

บรรณานุกรม

เกียรตินิมิตต์, แพทยศาสตร์สงเคราะห์ ม.ป.ท., 2438

โครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ไทย กระทรวงศึกษาธิการ หมอลไทย ยวไทย, พระนคร,
องค์การตำราสภา, 2522

หมายเหตุ ลาลูแบร์ ฉบับสมบูรณ์ เล่ม 3 พิมพ์ครั้งที่ 1, สำนักพิมพ์ก้าวหน้า,
2510

แทสซุซกิจ, ชุน : อายุรเวทศึกษา, พระนคร พร้อมจักรการพิมพ์, 2516

พิศ อมาตยกุล, เมื่อสมเด็จพระนราธิวาสฯ. สารศิริราช, ปีที่ 31, ฉบับที่ 9,
กันยายน, 2522

แสงวิเชียร, ประวัติการแพทย์และเภสัชกรรมไทย, ในสารานุกรมไทย-สำหรับ
เยาวชน เล่ม 8 พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพฯ, อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2530

ภาคผนวก

คณะผู้วิจัยชุดการดูแลสุขภาพอนามัย พลเอกพระคุณทางสถาปัตย์ศึกษา
วิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้รับสนับสนุนการวิจัยครั้งนี้ พลเอกพระคุณวิท
ที่ปรึกษาทุกท่าน ตลอดจนผู้ช่วยวิจัย ผู้ร่วมงานในการจัดพิมพ์และจัดทำรูปเล่ม
จนเจ้าหน้าที่ทุกท่านที่ช่วยให้งานนี้ได้สำเร็จเรียบร้อยได้

นามวิทสากรที่ปรึกษา

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ ลุยกยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.ประคอง นิมมานเหมินท์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รศ.ดร.สุภาพร ณ บางช้าง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
นายทัพ ต้นสุภาพ ประธานศูนย์รวมสมาคมการแพทย์แผนโบราณ

รายนามผู้วิเคราะห์ในแต่ละบท

<u>1 : ครอบรักษา</u>	- รศ.นพ.ปรีดา กัศนประดิษฐ์ - รศ.นพ.กิจประมุต ตันตยาภรณ์
<u>2 : การบริหารการก</u>	- รศ.พญ.คุณหญิงสำเริง จิตนิเมนท์ - รศ.พญ.ประสพศรี กิ่งถาวร
<u>3 : ประจำเดือน</u>	- ศ.นพ.นิกร ดุสิตสิน - รศ.นพ.ปรีดา กัศนประดิษฐ์ - รศ.นพ.กิจประมุต ตันตยาภรณ์
<u>4 : การดูแลสุขภาพอนามัยเด็ก</u>	- รศ.พญ.ประสพศรี กิ่งถาวร - รศ.นพ.กัมพล สุอำพัน

ที่ 5 : การบำบัดโรค

- รศ. บญ. อุทัย สุกอรัมรุ่ง
- รศ. นพ. กิจประมุข ตันตยาภรณ์

ที่ 6 : การฟื้นฟูสุขภาพ

- รศ. นพ. ภิรมย์ กมลรัตนกุล

สรุปการดูแลสุขภาพอนามัย

- รศ. นพ. กิจประมุข ตันตยาภรณ์

รายนามผู้ที่รับผิดชอบวิชา เอกสาร

จารย์รัตน โอสถียัมพรราช	ร.ร. วัดสุทธิวราราม
ยสุรพล ล้ำเลิศ	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ยทนก สุกพริ้งพร้อม	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ส. เกษรา เกษสุรินทร์ชัย	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
ส. ยุพดี แดงตา	มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
กลิตทิพร เตชะธรรมนันท์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ส. เภฏาภรณ์ รัตนตระกูล	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ส. อรอุมา ชูติเนตร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ส. ภักดิ์นิมฟ์ กักยาศิริ	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ส. ศศิวรรณ เพ็ชรทูลานันท์	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ส. ภิญญา ศุภโคติพร	จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด	คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
รณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุด	คณะแพทยศาสตร์ และศิริราชพยาบาล

รายนามผู้พิมพ์ฉบับนี้

นายสราวุธ อยู่ฤทธิ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย